

ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตร : การวิจัย
ผสมวิธี

EFFECTIVENESS OF ATTACHMENT PROMOTION PROGRAM BETWEEN FIRST-TIME
ADOLESCENT MOTHERS AND INFANTS : MIXED METHODS RESEARCH

ยศวดี อยู่สุข

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2564

ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร : การวิจัย
ผสวนวิธี

ปริญญาานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

EFFECTIVENESS OF ATTACHMENT PROMOTION PROGRAM BETWEEN FIRST-TIME
ADOLESCENT MOTHERS AND INFANTS : MIXED METHODS RESEARCH

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY
(Applied Behavioral Sc.Research)
BEHAVIORAL SCIENCE RESEARCH INSTITUTE, Srinakharinwirot University
2021
Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร : การวิจัยผลานวิธี

ของ

ยศวดี อยู่สุข

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก	..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมราพร สุรการ)	(รองศาสตราจารย์ ดร.ฐิยาพร กันตาดนวัฒน์)
..... ที่ปรึกษาร่วม	..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐาสุภกร จันประเสริฐ)	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศรา พึ่งโพธิ์สม)

ชื่อเรื่อง	ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร : การวิจัยผสมผสานวิธี
ผู้วิจัย	ยศวีดี อยู่สุข
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2564
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อมรพร สุรการ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฐาศุภกร จันประเสริฐ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อทำความเข้าใจความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร และเพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุน และปัญหา/อุปสรรค ต่อความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร 2) เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร 3) เพื่อค้นหาคำอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับประสิทธิผลของโปรแกรมฯ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธีสอดแทรก โดยแบ่งการศึกษาเป็น 3 ช่วง ช่วงก่อนการทดลอง เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตรมี 2 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร 2) ด้านพฤติกรรมที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจจากบุคคลใกล้ชิด ได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจจากครอบครัว ปัญหา/อุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพัน ได้แก่ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ต้องหารายได้ ไม่ได้ดูแลบุตรด้วยตนเอง ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีค่าความเชื่อมั่นในองค์ประกอบด้านความรู้สึกที่ .78 องค์ประกอบด้านพฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน มีค่าความเชื่อมั่นที่ .84 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งหมดอยู่ที่ .89 การวิจัยช่วงการทดลอง เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบแผนวัดก่อน-หลัง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการวิจัยพบว่า หลังการได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $t = 2.467, p < .05$ และพบว่ามารดาวัยรุ่นในกลุ่มทดลองมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันหลังจากได้รับโปรแกรมฯสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $t = 2.755, p < .05$ การวิจัยช่วงหลังการทดลอง ศึกษาด้วยกระบวนการอภิปรายกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมฯ สะท้อนว่าการเข้าร่วมโปรแกรมฯเปิดโอกาสได้รับทราบความรู้ที่ไม่เคยได้รับมาก่อน และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง ข้อเสนอแนะที่สำคัญ ควรให้ความสำคัญกับการสร้างและพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร เพื่อเป็นเสมือนปัจจัยป้องกันการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม และการกระทำทารุณกรรมต่อบุตร

คำสำคัญ : โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน, มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก, ความรักใคร่ผูกพัน

Title	EFFECTIVENESS OF ATTACHMENT PROMOTION PROGRAM BETWEEN FIRST-TIME ADOLESCENT MOTHERS AND INFANTS : MIXED METHODS RESEARCH
Author	YOSWADEE YOOSUK
Degree	DOCTOR OF PHILOSOPHY
Academic Year	2021
Thesis Advisor	Assistant Professor Amaraporn Surakarn , Ph.D.
Co Advisor	Assistant Professor Thasuk Junprasert , Ph.D

The objectives of this research are: (1) to understand the attachment between first-time adolescent mothers and their children, the supportive factors, and obstacles to showing attachment; (2) to study the effectiveness of attachment promotion programs between first-time adolescent mothers and their children; (3) to find an in-depth explanation regarding the effectiveness of the promotion program by using a mixed methods intervention design, which consisted of three phases. In the pre-experimental phase, the data were collected using the qualitative research methodology. It was found the attachment of first-time adolescent mothers with their children is divided into two aspects: (1) the feelings of first-time adolescent mothers for their children; (2) the behavior of first-time adolescent mothers for their children. The supporting factors included emotional, information, and financial support. The problems and obstacles regarding the expression of attachment were not receiving family support, having to earn income, and not taking care of children on their own. The researcher developed the measurement of an attachment scale between a first-time adolescent mother to their children on the reliability of the emotional component, behavioral component and the reliability was at .78, .84, .89, respectively. The experimental phase was conducted by quantitative research methodology with quasi-experimental research and used a Pretest-Posttest Control Group design. The results revealed that after receiving the program, the first-time adolescent mothers in the experimental group had significantly higher attachment scores than the control group ($t=2.467$, $p < .05$) and the first-time adolescent mothers in the experimental group had significantly higher attachment scores after the program than before ($t=2.755$, $p < .05$). The post-experimental phase used qualitative research with a group discussion process to describe the effectiveness of the program. The adolescent mothers reflected that participating in the program gained knowledge that can be adapted on a daily basis. This study suggested a focus on the promotion of attachment between adolescent mothers and infants to avoid bad parenting and child maltreatment.

Keyword : Attachment promotion program, First-time adolescent mother, Attachment

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือและความเมตตาจากคณาจารย์หลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง 2 ท่าน ผศ.ดร.อมราพร สุรการ และ ผศ.ดร.ฐาศุภกร จันประเสริฐ ที่ได้ให้ความเมตตา ให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทาง ทุกกระบวนการ ทุกขั้นตอนในการทำวิจัย และให้กำลังใจ แก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ฐิตาพร กันตธาธวัฒน์ ประธานคณะกรรมการสอบปากเปล่า และ ผศ.ดร. นริศรา พึ่งโพธิ์สภ กรรมการสอบปากเปล่า ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงปริญญาานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ดุษฎี โยเหลา และคณาจารย์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้ให้ความเมตตาและให้ความรู้แก่ผู้วิจัยเสมอมา ตลอดจนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่านของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ที่ได้อำนวยความสะดวก ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณอาจารย์อดุลย์ ฝะสกุล หรือป้าอดุลย์ เพื่อนร่วมรุ่นการศึกษา ผู้เป็นแบบอย่างแห่งความพากเพียรในการศึกษาเล่าเรียน และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณกัลยาณมิตร ผู้ให้ความช่วยเหลือในการทำวิจัยแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณ พี่จัน น้องบุญ น้องเอ๋ ที่ช่วยให้คำแนะนำในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงาน ผู้สนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณพี่เพียง พี่จุ่ม และ น้องพิม และพี่ๆน้องๆ นักสังคมสงเคราะห์ ฝ่ายสวัสดิการสังคม อาจารย์จิตแพทย์ และแพทย์ประจำบ้าน หน่วยจิตเวชเด็กและวัยรุ่น โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ที่คอยเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณอานนท์ สามีผู้เป็นกำลังใจสำคัญ ผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือทุกสิ่งทุกขั้นตอนในการทำวิจัยนี้ ขอขอบคุณที่อยู่เคียงข้าง เป็นที่พึ่งพิง และเป็นผู้สนับสนุนให้ผู้วิจัยทำในสิ่งที่ตั้งใจจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณคุณแม่สุวรรณ อยู่สุข มารดาผู้เป็นที่รักยิ่ง และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้วิจัยฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆในการทำวิจัยจนประสบความสำเร็จ และขอขอบคุณพี่ปู ผู้ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณ ครอบครัว พี่อ้อด พี่ปลา และหลานรักทั้งสอง ตง ตงโม และคุณชัญ ที่เป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยเสมอมา

ยศวดี อยู่สุข

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญรูปภาพ	ฏ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	9
ความสำคัญของการวิจัย	10
ขอบเขตการวิจัย	11
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	13
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	16
1. วัยรุ่นและการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น.....	16
1.1 ความหมายและพัฒนาการของวัยรุ่น.....	17
1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น	19
1.3 ผลกระทบของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น.....	22
1.4 การสนับสนุนทางสังคมต่อมารดาวัยรุ่น	28
2. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร	32
2.1 ความหมายของความรักใคร่ผูกพัน	32
2.2. แนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory).....	32

2.3 การประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อบุตร	41
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	42
3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน	46
3.1 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ	46
3.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning). 51	
3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	54
4. กรอบแนวคิดการวิจัย	56
5. สมมติฐานการวิจัย.....	59
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	60
ช่วงที่ 1 การวิจัยช่วงก่อนการทดลอง	60
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	60
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	61
การเก็บรวบรวมข้อมูล	65
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพ (Trustworthiness)	66
ช่วงที่ 2 การวิจัยช่วงการทดลอง.....	66
กลุ่มตัวอย่าง	67
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะทดลอง.....	68
การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยช่วงการทดลอง.....	76
การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยช่วงการทดลอง	77
ช่วงที่ 3 การวิจัยช่วงหลังการทดลอง.....	77
การเก็บรวบรวมข้อมูลช่วงหลังการทดลอง.....	78
การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยช่วงหลังการทดลอง	78
บทที่ 4 ผลการวิจัย	81

ผลการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง.....	81
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	82
ตอนที่ 2 ความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร	82
ตอนที่ 3 ปัจจัยสนับสนุน และปัญหา/อุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร	100
การผสมวิธีจากวิธีวิจัยเชิงคุณภาพสู่วิธีวิจัยเชิงปริมาณ	112
ผลการวิจัยช่วงการทดลอง.....	119
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อทดสอบสมมติฐาน.....	120
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อปรับปรุงโปรแกรมระหว่างการศึกษา.....	129
ผลการวิจัยช่วงหลังการทดลอง	132
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	147
สรุปและอภิปรายผล.....	147
การวิจัยช่วงก่อนการทดลอง.....	147
การวิจัยช่วงการทดลอง	153
การวิจัยระหว่างการศึกษา และช่วงหลังการทดลอง	160
ข้อเสนอแนะ	166
ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ.....	166
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	168
บรรณานุกรม	170
ภาคผนวก.....	183
ภาคผนวก ก. เอกสารรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	184
ภาคผนวก ข. หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญและขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลวิจัย	186
ภาคผนวก ค. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	193

ภาคผนวก ง. ตัวอย่างผลงานจากการร่วมกิจกรรม ในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน ของ
มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร.....242
ประวัติผู้เขียน.....245

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 แสดงประเภทของความรักใคร่ผูกพันและประวัติการเลี้ยงดู ตามแนวคิดทฤษฎีของ Bowlby และ Ainsworth.....	35
ตาราง 2 ตัวอย่างแนวคำถามเพื่อใช้ในการหาข้อมูลด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (ก่อนการทดลอง) 59	
ตาราง 3 ตัวอย่างการรวบรวมรหัสข้อมูลจากผู้เข้าร่วมวิจัย	69
ตาราง 4 ตัวอย่างการรวบรวมรหัสข้อมูลตามประเด็นการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อคำถาม ...	70
ตาราง 5 โครงสร้างข้อคำถามของแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร .	71
ตาราง 6 ตัวอย่างข้อคำถามของแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร....	72
ตาราง 7 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	82
ตาราง 8 สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพสู่การวิจัยเชิงปริมาณ.....	114
ตาราง 9 สัญลักษณ์และอักษรย่อในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	120
ตาราง 10 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย	121
ตาราง 11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร จำแนกตามช่วงเวลาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	124
ตาราง 12 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และค่าที (t-test)	128
ตาราง 13 เปรียบเทียบคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตรของมารดาวัยรุ่นแรกกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง.....	129

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	1
ภาพประกอบ 2 แสดงการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีผู้การสร้างและพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรัก ใคร่ผูกพันฯ	74
ภาพประกอบ 3 แสดงความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร	65
ภาพประกอบ 4 แสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร	92
ภาพประกอบ 5 แสดงปัจจัยสนับสนุน ปัญหาและอุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร.....	110

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เป็นปัญหาที่ทั่วโลกกำลังให้ความสำคัญ ซึ่งการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นมีผลกระทบต่อโครงสร้างในหลายภาคส่วนของสังคม อาทิ โครงสร้างเชิงประชากร โครงสร้างทางเศรษฐกิจ / สังคม โครงสร้างของสถาบันครอบครัว รูปแบบความสัมพันธ์ในครอบครัว รวมทั้งผลกระทบต่อตัวหญิงวัยรุ่นตั้งครรภ์เอง และครอบครัวของวัยรุ่นตั้งครรภ์อีกด้วย จากสถิติอัตราการคลอดในวัยรุ่นของประเทศไทย เริ่มมีอัตราการเพิ่มสูงขึ้น อย่างเห็นได้ชัดในช่วง พ.ศ.2543 -2555 โดยอัตราการคลอดในวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี 1,000 คน เพิ่มจาก 31.1 เป็น 53.4 ส่วนอัตราการคลอดบุตรในวัยรุ่นอายุ 10-14 ปี ต่อประชากรหญิงอายุ 10-14 ปี 1,000 คน เพิ่มจาก 0.5 ต่อ 1,000 เป็น 1.8 ต่อ 1,000 คน หลังจากนั้นในระยะ พ.ศ. 2556-2563 อัตราการคลอดในวัยรุ่นทั้ง 2 กลุ่มอายุ มีแนวโน้มลดลง เท่ากับ 28.7 ต่อประชากรหญิง อายุ 15-19 ปี 1,000 คน และ 0.9 ต่อประชากรหญิงอายุ 10-14 ปี 1,000 คน ใน พ.ศ. 2563 ซึ่งจากข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมกรรมมีเพศสัมพันธ์ และการคุมกำเนิด โดยสำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข พบว่ามีแนวโน้มการคุมกำเนิดด้วยการใช้ถุงยางอนามัยเพิ่มสูงขึ้น ทำให้สถิติในการตั้งครรภ์และการคลอดลดลง (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2564) ถึงแม้ว่าสถิติการตั้งครรภ์และการคลอดของวัยรุ่นจะมีแนวโน้มลดลงดังกล่าว แต่อย่างไรก็ดีปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและแม่วัยใส ก็ยังคงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อมารดาวัยรุ่นและบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่น และเมื่อวัยรุ่นตั้งครรภ์ก่อนวัยอันสมควร กล่าวคือ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่วนมากเป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน มารดาวัยรุ่นและคู่ครองยังอยู่ในช่วงวัยเรียน ขาดความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ รวมทั้งความพร้อมทางด้านอารมณ์จิตใจ และวุฒิภาวะในการดูแลตนเอง ดูแลครรภ์ และการดูแลบุตร นับได้ว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็น “การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์” ซึ่งนำไปสู่การทำแท้งและความเสี่ยงจากภาวะแทรกซ้อนที่ตามมา (บุญฤทธิ สุขรัตน์, 2557)

ปัจจุบันมีการนำเสนอข่าวผ่านสื่อ และสังคมออนไลน์ต่างๆ เกี่ยวกับมารดาวัยรุ่นที่ทำความรุนแรงต่อบุตร ที่ทวีความรุนแรงของพฤติกรรมและการกระทำ ทั้งการพยายามยุติการตั้งครรภ์ด้วยตนเอง การทำลายหรืออำพรางศพทารกที่เกิดจากการทำแท้ง หรือแม้แต่การทำร้ายร่างกายบุตรจนได้รับบาดเจ็บสาหัส และรุนแรงจนบุตรถึงแก่ความตาย โดยการนำเสนอข่าวในกรณีดังกล่าว มักกล่าวโทษมารดาว่าเป็น “แม่ใจยักษ์” ซึ่งสะท้อนให้เห็นมุมมองของสังคมในทางลบต่อมารดาที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อม หากแต่ยังขาดการวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา ซึ่งสถานการณ์ความ

รุนแรงที่มารดากระทำต่อบุตรในปัจจุบัน สะท้อนว่าสังคมไทย ขาดระบบการให้การสนับสนุนทางสังคมให้แก่ครอบครัวที่มีข้อจำกัดและอยู่ในภาวะวิกฤติ เช่น ขาดสถานรับเลี้ยงดูแลเด็ก และชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนช่วยเหลือครอบครัวของพ่อแม่วัยรุ่น และทัศนคติมุมมองของสังคมที่ยังมีทัศนคติในทางลบต่อการเป็นมารดาวัยรุ่น จากความคิดเห็นของจิตติมา ภาณุเตชะ นักพัฒนาสังคมอิสระ และทิวา ณ นคร ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชน ในเวทีเสวนา “โศกนาฏกรรมแม่ลูก...บทเรียนและทางออกสังคมไทย” จัดโดย โครงการปกป้องเด็กและเยาวชนลดปัจจัยเสี่ยงทางสังคม มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล (สำนักข่าวประชาไทย, 2561)จากสถานการณ์ปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบจากการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ หรือการตั้งครรภ์ในภาวะที่ยังขาดความพร้อม ทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกไม่สามารถปรับตัวต่อการเป็นมารดา

ผลกระทบของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และการเป็นมารดาวัยรุ่น แบ่งออกได้เป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 ผลกระทบทางด้านร่างกายของมารดาวัยรุ่นและทารก กล่าวคือ การตั้งครรภ์ของหญิงวัยรุ่น เป็นการตั้งครรภ์ในภาวะที่ร่างกายยังเจริญเติบโตไม่เพียงพอ ส่งผลต่อพัฒนาการและการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายที่หยุดชะงักไป ซึ่งภาวะการเจริญเติบโตที่ยังไม่เหมาะสมสำหรับการตั้งครรภ์ทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนในระหว่างการตั้งครรภ์ของหญิงวัยรุ่นได้มากกว่าหญิงตั้งครรภ์ที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพของหญิงวัยรุ่นและทารกในครรภ์ นำไปสู่การคลอดก่อนกำหนดและภาวะแทรกซ้อนในระหว่างคลอด รวมทั้งส่งผลให้ทารกที่คลอดออกมามีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ (ชिरากร บุญลี, 2557; นิชชา จิมอาษา, 2555; ปาริฉัตร อารยะจารุ, 2555) มิติที่ 2 ผลกระทบทางด้านอารมณ์จิตใจของมารดาวัยรุ่น การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน และเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่หญิงวัยรุ่นอยู่ในวัยเรียน การตั้งครรภ์ส่งผลต่อสภาวะอารมณ์จิตใจของหญิงวัยรุ่นในทางลบ ความรู้สึกเครียด วิตกกังวล ผิดหวัง และหวาดกลัว อาจต้องปกปิดเรื่องการตั้งครรภ์ต่อครอบครัวและสังคม ซึ่งความรู้สึกในด้านลบเหล่านี้ อาจนำไปสู่การตัดสินใจยุติการตั้งครรภ์ที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวหญิงวัยรุ่นและทารกในครรภ์ หรือการใช้ความรุนแรงต่อบุตร รวมไปถึงการทอดทิ้งบุตร ดังที่ปรากฏจากสื่อต่างๆ (กรภัทร์ สุวรรณสม, 2555; นุชรีจุมพอง, 2557; วิไลรัตน์ พลาวัน, 2555) และมิติที่ 3 ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การตั้งครรภ์ทำให้หญิงวัยรุ่นมีความจำเป็นต้องออกจากระบบการศึกษา ส่งผลกระทบต่ออนาคต การประกอบอาชีพ การหารายได้ เมื่อไม่สามารถเป็นไปตามแผนในการใช้ชีวิตตามพัฒนาการตามวัย หญิงวัยรุ่นตั้งครรภ์มีความจำเป็นต้องพึ่งพิงทางด้านเศรษฐกิจจากครอบครัว ในกรณีที่ครอบครัวไม่สามารถให้การสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจได้ ย่อมส่งผลให้การเลี้ยงดูบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นไม่ได้รับการเลี้ยงดูที่มีความเหมาะสมเพียงพอ อันเนื่องมาจากขาดการสนับสนุนทางด้าน

เศรษฐกิจในการเลี้ยงดูบุตร (ทิพสุดา น้อยแมน, 2554; พิกุล อุทธิยา, 2557; อติฉิน ศรีสมนบูรณ์, 2553)

จากการทบทวนสถานการณ์ปัญหา พบว่าปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประกอบด้วยปัจจัยหลายหลายที่มีความเกี่ยวข้อง แบ่งได้เป็น 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยทางชีวภาพ อันได้แก่ การเจริญเจริญเติบโตทางด้านสรีระตั้งแต่อายุยังน้อย ในขณะที่ยังไม่มีความพร้อมด้านอื่น ๆ สาเหตุเนื่องจากอาหารที่ส่งเสริมการเจริญเติบโตของร่างกายและมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้ร่างกายเด็กเจริญเติบโตเร็วขึ้นที่เห็นได้ชัด คือ อายุของเด็กสาวที่เริ่มมีประจำเดือนลดลง ประกอบกับพัฒนาการของวุฒิภาวะทางด้านอารมณ์จิตใจที่ยังเจริญเติบโตไม่เต็มที่ ส่งผลต่อการควบคุมอารมณ์ และการแสดงพฤติกรรมของวัยรุ่น (Nielsen, 1991; ชัชชนัย ตียะไพธาดา, 2555; ปวีณา สายสูง, 2541) 2) ปัจจัยทางจิตสังคม ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น การใช้สารเสพติด การสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เมื่อวัยรุ่นใช้สารดังกล่าวเข้าไปแล้วจะขาดการควบคุมสติ ขาดการยั้งคิด ซึ่งอาจทำให้หญิงวัยรุ่นมีพฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสมและเกิดการตั้งครรภ์ขึ้นได้ นอกจากนี้อิทธิพลของสื่อที่สร้างค่านิยมให้วัยรุ่นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ เป็นเรื่องที่ยอมรับได้ และการนำเสนอเนื้อหาที่มีความล่อแหลม และกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ ประกอบกับขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดที่มีเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งการขาดความรู้เรื่องเพศศึกษานั้นนับเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น (ปิงปอนด์ รักอำนวนรกิจ และคณะ, 2556; วราพร บุญยะธาน, 2550) และ 3) ปัจจัยด้านครอบครัว พบว่าลักษณะของครอบครัวที่ขาดการเอาใจใส่ การใช้ความรุนแรงในครอบครัวพ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับลูก ความสัมพันธ์ที่ห่างเหินของสมาชิกในครอบครัว ทำให้วัยรุ่นขาดที่ปรึกษาและขาดต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม (ชัชชนัย ตียะไพธาดา, 2555; มนชนก พัฒนคล้าย, 2558)

จากสถานการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่อ้างอิงจากสถิติการคลอดบุตรในวัยรุ่น ที่ถึงแม้ว่าจะมีแนวโน้มลดลง แต่ก็ยังนับว่าลดลงในอัตราที่น้อยเมื่อเทียบกับผลกระทบของปัญหา รัฐบาลไทยจึงมิได้เพิกเฉยต่อสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว หากแต่การแก้ไขปัญหามีละเอียดอ่อน และมีผลกระทบต่อหลายส่วน ต้องดำเนินการและวางแผนวางมาตรการด้วยความละเอียดรอบคอบ และตอบโจทยปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงได้ประกาศพระราชบัญญัติป้องกันและแก้ไขปัญหายุวกตั้งครรภ์ พ.ศ.2559 สำคัญสำคัญของกฎหมายฉบับนี้มีจุดมุ่งเน้นเพื่อให้ “วัยรุ่นตั้งครรภ์มีสิทธิตัดสินใจด้วยตนเอง” โดยกำหนดให้ทุกภาคส่วนมีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือแก่วัยรุ่นตั้งครรภ์ ดังนี้ 1) สถานศึกษาต้องมีการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่งเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาวะทางเพศและเพศวิถีอย่างถูกต้องเหมาะสม และการพัฒนาผู้สอน

ให้มีความสามารถในการให้คำปรึกษาแก่วัยรุ่นตั้งครรภ์และให้ความช่วยเหลือแก่วัยรุ่นตั้งครรภ์ให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ไม่ต้องออกจากระบบการศึกษา รวมทั้งส่งต่อไปยังบริการของหน่วยงานด้านสวัสดิการสังคม 2) หน่วยบริการด้านสาธารณสุขต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเอง การดูแลครรภ์ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับอนามัยเจริญพันธุ์ให้แก่มารดาวัยรุ่น และประสานงานส่งต่อไปยังหน่วยบริการที่จัดสวัสดิการสังคม 3) สถานประกอบกิจการต้องให้การส่งเสริมแก่วัยรุ่นตั้งครรภ์ให้เข้าถึงบริการทางแพทย์และสาธารณสุข 4) หน่วยงานบริการสวัสดิการสังคม ต้องจัดให้มีบริการเพื่อป้องกันและแก้ไขรวมทั้งให้บริการช่วยเหลือแก่มารดาวัยรุ่น 5) ให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีส่วนในการออกข้อกำหนดและข้อบัญญัติในท้องถิ่นเพื่อคุ้มครองสิทธิของวัยรุ่นตั้งครรภ์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2559) ซึ่งจากแนวทางในการพัฒนากลไกทางกฎหมายดังกล่าว ถือเป็นการกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เพื่อแนวทางในการป้องกันและแก้ไขที่มีความยั่งยืน

แนวทางในการแก้ไขสถานการณ์ปัญหา มิใช่เพียงเป็นหน้าที่ของรัฐบาล หากแต่ยังเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนในสังคมที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสถานการณ์ดังกล่าว ในส่วนของภาคการศึกษา/ภาควิชาการ ได้มีการคิดค้นและการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหามาในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นแนวทางการแก้ปัญหาในเชิงรุก อาทิ 1) การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมในการให้ความรู้เพื่อป้องกันพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การตระหนักถึงความเสี่ยงหากมีเพศสัมพันธ์โดยการไม่ป้องกัน และผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากการตั้งครรภ์ โดยมุ่งเน้นที่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นวัยรุ่นวัยเรียน เพื่อสร้างความตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบ (ชัชชัย ตริยะไพธาดา, 2555; นุชรี จุมพอง, 2557; สุปรียา จรทะผา, 2555) 2) งานวิจัยที่ทำการศึกษาและพัฒนาโปรแกรมเพื่อป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ที่ให้ความสำคัญกับแรงสนับสนุนทางสังคม ทั้งจากครอบครัว และจากชุมชนที่จะเป็นกลไกในการเฝ้าระวังปัญหาอีกด้วย (ชญาดา คล่องการ, 2556; นิชชา จิมอาษา, 2555; พิกุล อุทธิยา, 2557; พิมพิศิริ พรหมใจษา, 2555) 3) โปรแกรมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพของมารดาวัยรุ่น และ 4) เพื่อส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดา การปฏิบัติหน้าที่ของมารดา เพื่อเฝ้าระวังปัญหาที่จะเกิดจากการเลี้ยงดูบุตรที่ไม่เหมาะสม (กรภัทร์ สุวรรณสม, 2555; ซ่อมกา จันประดับ, 2554; นาฏอนงค์ ธรรมสมบุรณ์, 2554; วิไลรัตน์ พलगวัน, 2555) นอกจากนี้แนวทางในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาในประเด็นดังกล่าว ยังพบงานวิจัยที่มีความน่าสนใจที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ในบริบทที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามีในการระหว่างตั้งครรภ์ โปรแกรมการพัฒนาส่งเสริมการนวดสัมผัส ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองการ

พัฒนาบทบาทการเป็นมารดาและความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก (นพรัตน์ แก้วบุญเรือง, 2544; นวพร มามาก, 2550; มนต์ตรา พันธุ์พัก, 2551; สุอารี ล้าตระกูล, 2551) ซึ่งโปรแกรมที่เกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการพัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหา โดยให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน การส่งเสริมบทบาทหน้าที่ และการให้ความสำคัญกับการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลใกล้ชิด ซึ่งพบว่ามีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาโปรแกรมดังกล่าวมาข้างต้น แต่พบว่ามีงานวิจัยจำนวนน้อยที่กล่าวถึงการศึกษาถึงความรักใคร่ผูกพัน ที่มุ่งเน้นทำการศึกษาในกลุ่มมารดาวัยรุ่น ที่นับว่ามีความเสี่ยงในด้านการเลี้ยงดูบุตร จากความพร้อมและการขาดปัจจัยสนับสนุนต่างๆ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาและพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตรครรภ์แรก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ การตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันที่เป็นสายใยแห่งความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญและมีความหมายต่อพัฒนาการและเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตมนุษย์

จากการทบทวนเอกสารจากงานวิจัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกและบุตร เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกที่มารดาที่มีต่อบุตร ที่มีความมั่นคง สม่ำเสมอ และมีขอบเขต (Bowlby, 1969) ซึ่งแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) ของโบลบี ได้มุ่งเน้นการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและบุตรเพื่อให้เกิดความรักใคร่ผูกพันในลักษณะที่มีความมั่นคง (Secure) ซึ่งเป็นรูปแบบความรักใคร่ผูกพันที่ส่งผลในทางบวกต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ และพัฒนาการทางสังคมของทารก ดังงานวิจัยของ Dindo และคณะ (2017) ที่ได้ทำการศึกษาในระยะยาวถึงอิทธิพลของความรักใคร่ผูกพัน และการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพในครอบครัวที่มีบุตรอยู่ในวัยเด็กเล็กจนถึงวัยเตาะแตะ ผลการศึกษาพบว่าความรักใคร่ผูกพันและการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็ก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Borelli และคณะ (Borelli, Vazquez, Rasmussen, Teachanarong, และ Smiley, 2015) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความไวต่อความรู้สึกใคร่ผูกพันต่อมารดาของเด็กในวัยเรียน ผลการศึกษาโดยการทดลองพบว่าถึงแม้ว่าความไวต่อความรู้สึกใคร่ผูกพันต่อมารดาของเด็กในวัยเรียนจะไม่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงในความผูกพันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่าในเด็กที่ได้รับการรักใคร่ผูกพันจากมารดาในระดับน้อย มีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงและถอยหนีเมื่อต้องทำงานที่มีความซับซ้อนและก่อให้เกิดความเครียด ซึ่งผลการทดลองที่น่าเสนอข้างต้นเป็นหลักฐาน

ยืนยันว่าความรักใคร่ผูกพันส่งผลพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายของบุตรและมีผลสืบเนื่องตามช่วงวัยพัฒนาการ

ผลของความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร นอกจากจะส่งผลดีต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจของทารกแล้ว การพัฒนาความรักใคร่ผูกพันยังเป็นเสมือนปัจจัยในการป้องกันการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม การละเลยทอดทิ้ง และการกระทำทารุณกรรมต่อบุตรได้อีกด้วย จากการศึกษาของ(Moncher, 1996) พบว่ามารดาที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคง ทั้งความสัมพันธ์แบบหลีกเลี่ยง และความสัมพันธ์แบบสองฝักสองฝ่าย มีโอกาสที่จะทำร้ายหรือใช้ความรุนแรงต่อบุตรได้มากกว่ามารดาที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่มั่นคงต่อบุตร สอดคล้องกับการศึกษาของโลว์และคณะ (Lo, Chan, และ Ip, 2019) ที่ได้ทำการศึกษาแบบอภิมาน (meta-analysis) โดยผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคงในผู้ใหญ่มีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคงต่อบุตร และมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดต่อเด็ก ซึ่งเพิ่มโอกาสเสี่ยงต่อการกระทำทารุณกรรมต่อเด็ก ในขณะที่การศึกษา Sousa และคณะ (2011) ชี้ให้เห็นว่าเด็กที่มีประวัติถูกกระทำทารุณกรรมหรือมีประสบการณ์การใช้ความรุนแรงในครอบครัว เป็นเด็กที่มีความใกล้ชิดผูกพันกับผู้เลี้ยงดูในระดับต่ำ และผลการศึกษายังพบว่า ความรักใคร่ผูกพันระหว่างผู้ดูแลและเด็กวัยรุ่นในลักษณะที่มีความมั่นคง มีผลอย่างยิ่งในการลดความเสี่ยงของการใช้ความรุนแรงและกระทำทารุณกรรมต่อเด็กวัยรุ่นได้ จากการศึกษาค้นคว้าที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรมีความสำคัญอย่างยิ่งและมีส่วนช่วยลดการกระทำทารุณกรรมในเด็ก และยังมีผลต่อพัฒนาการที่ดีของเด็กในระยะยาวอีกด้วย

การปรับเปลี่ยนจากวัยรุ่นตามวัยพัฒนาการสู่วัยทารกเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและต้องอาศัยการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลใกล้ชิดและครอบครัวเป็นอย่างมาก เนื่องจากมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกเป็นวัยที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงครอบครัวในการดำรงชีวิต อาทิ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจจากผู้ปกครองเพื่อการศึกษาเล่าเรียน การพึ่งพิงด้านที่อยู่อาศัย เนื่องจากเป็นวัยที่ยังไม่สามารถประกอบอาชีพและมีรายได้ประจำที่แน่นอน ดังนั้นการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจึงมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกสามารถดำรงบทบาทการเป็นมารดาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังการศึกษาของ พิมพิศิริ พรหมใจษา (2555) ที่ได้ทำการศึกษาผลของการส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมต่อบทบาทการเป็นมารดาในสตรีตั้งครรภ์วัยรุ่น จากสตรีตั้งครรภ์วัยรุ่นจำนวน 52 ราย แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 26 คน ผลการศึกษาพบว่าภายหลังการสนับสนุนทางสังคม กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) และ

ภายหลังการสนับสนุนทางสังคม กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) นอกจากนี้พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากสามี มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแสดงบทบาทการเป็นมารดาในมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ดังการศึกษาของ คีณัฐชานันท์ วงษ์อินทร์ (2554) ผลการวิจัยพบว่ามารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของการแสดงบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ด้านความสามารถในการปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดา และด้านความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$)

การพัฒนาให้เกิดความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมและสร้างให้เกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งแรก เนื่องจากมารดาวัยรุ่น มีโอกาสในการตั้งครรถ์ได้อีกเมื่อถึงวัยที่มีความพร้อมเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ดังนั้นการเข้าใจและตระหนักถึงการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นตั้งแต่ในช่วงเริ่มต้นเพื่อเป็นพื้นฐานในการเลี้ยงดูบุตรได้อย่างเหมาะสมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยงานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตร จากพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน โดยมุ่งเน้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ผ่านกระบวนการในเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกว์ (McGuire และ Millman, 1965) ได้แก่ 1) การสร้างความเข้าใจ เพื่อให้มารดาวัยรุ่นยอมให้ความสนใจ และใส่ใจรับรู้ถึงข้อมูลที่ต้องการ ชักจูงให้เกิดพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตร 2) ขึ้นสร้างความเข้าใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบเกี่ยวกับการสื่อสาร สื่อและกิจกรรมที่ใช้ในการสื่อสาร 3) การสร้างการยอมรับ เพื่อให้มารดาวัยรุ่นยอมรับถึงความสำคัญของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน ซึ่งในขั้นการสร้างการยอมรับนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเจตคติ ซึ่งขึ้นอยู่กับสาร และเนื้อหาที่ต้องสามารถดึงดูดความสนใจ และสอดคล้องกับค่านิยมของผู้รับสาร 4) การจดจำการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ขึ้นอยู่กับความสนใจ และการให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงเจตคติของมารดาวัยรุ่น หากมารดาวัยรุ่นให้ความสนใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร ร่วมกับรูปแบบกิจกรรมที่นำเสนอมีความน่าสนใจเพียงพอ ก็จะเป็นส่วนช่วยให้เกิดการจดจำเนื้อหาได้นาน และ 5) การกระทำตามคำชักจูง ซึ่งมีปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการกระทำตามคำชักจูง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านจิตลักษณะของมารดาวัยรุ่นแต่ละบุคคล นอกจากกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงเจตคติแล้ว ผู้วิจัยยังได้ใช้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ของ เมซีโรว์ (Mezirow, 1991) มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร ตามกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งประกอบไปด้วยลำดับขั้นในการ

เปลี่ยนแปลงทั้งหมด 10 ขั้นตอน โดยแบ่งกิจกรรมเพื่อการพัฒนาตามลำดับขั้นการเปลี่ยนแปลง เป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงของการทบทวนความรู้สึกและวิถีชีวิตในตัวเอง ซึ่งจะสอดคล้องกับ ลำดับขั้นการเรียนรู้ที่ 1-4 ตามแนวทางการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง 2) ช่วงของการได้มาซึ่ง ความรู้และทักษะต่างๆ ไปสู่การวางแผนและการทดลองปฏิบัติบทบาทใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับลำดับ ขั้นการเรียนรู้ที่ 5-8 ตามแนวทางการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และ 3) ช่วงการสร้างศักยภาพหรือ ความมั่นใจต่อการแสดงบทบาทใหม่ โดยการบูรณาการความคิดหรือมุมมองใหม่ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับลำดับขั้นการเรียนรู้ที่ 9-10 ตามแนวทางการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง โดย กิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตรที่พัฒนาขึ้นมา จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนเจตคติและนำไปสู่การแสดง พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตรที่มีความเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป จากปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่นับว่าเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญ เนื่องจากมีผลกระทบต่อหลายมิติ และส่งผลต่อการพัฒนาการของบุคคลในระยะยาว การเป็น มารดาในขณะที่ยังขาดความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์/จิตใจ และด้านเศรษฐกิจสังคม ส่งผล โดยตรงต่อมารดาวัยรุ่นและบุตร รวมถึงครอบครัว จากการค้นคว้าวิจัยในอดีตที่ผ่านมาเพื่อทำ ความเข้าใจสภาพปัญหา และเพื่อหาแนวทางในการป้องกัน รวมไปถึงการหามาตรการในการ ส่งเสริมบทบาทของการเป็นมารดาที่มีความเหมาะสมให้แก่มารดาวัยรุ่น เพื่อลดผลกระทบที่จะ เกิดต่อมารดาวัยรุ่นเองและบุตร ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา ยังขาดในสิ่งที่ให้ ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ที่มีความสำคัญ อย่างยิ่งต่อการส่งเสริมเจตคติและการแสดงพฤติกรรมดูแลบุตรที่เหมาะสม ในลักษณะของ การป้องกันปัญหา (Protective factor) ถึงแม้ว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นจะถูกมองว่าเป็น “การ ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์” เนื่องจากส่งผลในทางลบต่อบทบาทการดำเนินชีวิตในช่วงวัยพัฒนาการ ของวัยรุ่นที่มีบทบาทหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน ภาวะพึ่งพิงครอบครัวเดิมทางด้านเศรษฐกิจสังคม หากแต่การตัดสินใจตั้งครรภ์ต่อของมารดาวัยรุ่นแรกเป็นเสมือนการแสดงออกเบื้องต้นถึง เจตนาที่จะเผชิญปัญหา หากแต่การเผชิญปัญหาที่นับว่าเป็น “ภาวะวิกฤติ” ในชีวิตของมารดา วัยรุ่นแรกนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการสนับสนุนทางสังคมในด้านต่างๆ ซึ่ง รวมถึงการได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาความรัก ใคร่ผูกพัน ที่เป็นรากฐานสำคัญของพัฒนาการมนุษย์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎี ความรักใคร่ผูกพัน และเห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงมีความตั้งใจที่จะทำการศึกษามุมมอง เกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพัน บัจจุบันสนับสนุนและข้อจำกัดต่อความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นแรก

แรกมีต่อบุตร เพื่อนำผลการศึกษาดังกล่าว มาพัฒนาเป็นแบบวัดความรักใคร่ผูกพันที่มีความเที่ยงตรงเชื่อถือได้ และนำมาพัฒนาสร้างโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ตามแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเจตคติ รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ในรูปแบบการวิจัยผลานวิธีแบบ Intervention design (Cresswell, 2015) ซึ่งการวิจัยในรูปแบบผลานวิธีที่ใช้ศึกษาและพัฒนางานวิจัยในประเด็นนี้ จะทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเพื่อนำผลการศึกษามาพัฒนาเป็นแบบวัดความรักใคร่ผูกพัน และโปรแกรมที่ผ่านการทดสอบประสิทธิผลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผลการศึกษาจากการผสมผสานเทคนิคและวิธีการดังกล่าว จะเป็นการสะท้อนภาพของปัญหารวมทั้งแนวทางในการแก้ไขปัญหาในขณะเดียวกัน

คำถามการวิจัย

1. มุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตรเป็นอย่างไร และปัจจัยใดบ้างที่เป็นเหตุสนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร
2. แบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรที่พัฒนามาจากการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตรมีคุณลักษณะอย่างไร
3. ประสิทธิภาพของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรเป็นอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ช่วงก่อนการทดลอง

1. เพื่อทำความเข้าใจมุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุน และข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร
3. เพื่อพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรให้มีคุณภาพเที่ยงตรงและเชื่อถือได้

ช่วงการทดลอง

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

1.1 เพื่อเปรียบเทียบผลของความรักใคร่ผูกพัน ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันและมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ

1.2 เพื่อเปรียบเทียบผลของความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกก่อนและหลังได้รับโปรแกรมฯ

1.3 เพื่อทำความเข้าใจความรักใคร่ผูกพัน ในระหว่างการใช้โปรแกรมการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้ไปใช้ในการปรับกระบวนการหรือเนื้อหาบางประการของโปรแกรมฯ

ช่วงหลังการทดลอง

เพื่อค้นหาคำอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ในระยะหลังการทดลอง เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้มาอภิปรายร่วมกันกับผลในขั้นการทดลอง

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ได้แบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ โดยแบบวัดฯ นี้พัฒนามาจากการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับมุมมองความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร จากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในบริบทของสังคมไทย ที่ยังไม่มีผู้พัฒนาแบบวัดฯ ด้วยขั้นตอนและวิธีการดังกล่าว

2. ทำให้ได้โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ภายใต้ทฤษฎีรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ (Attitude Change) และทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) ซึ่งสามารถนำไปใช้ใน หน่วยงาน / องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือแก่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกและครอบครัว ซึ่งมีความ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือ การคุ้มครองสิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์ และการ จัดสวัสดิการสังคมในกลุ่มวัยรุ่น ตามยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นระดับชาติ พ.ศ.2560 – 2569 ตามพระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ.2559

3. ทำให้เกิดการประยุกต์การนำวิธีวิทยาการวิจัยผสมผสานวิธีแบบ Intervention Design มาใช้เพื่อศึกษามุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพัน ปัจจัยสนับสนุนและข้อจำกัดต่อความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร เพื่อนำผลการศึกษาดังกล่าว มาพัฒนาและสร้างเป็นแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และพัฒนาสร้างโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และดำเนินการทดลอง เพื่อทดสอบ

ประสิทธิผลของโปรแกรมฯ รวมทั้งวิจัยเชิงคุณภาพภายหลังจากที่กลุ่มตัวอย่างได้รับการทดลอง และอธิบายผลการศึกษารูปแบบของปริมาณควบคู่กับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีรูปแบบ Intervention Design (Cresswell, 2015) ซึ่งการศึกษาคั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือในช่วงที่ 1 เป็นการวิจัยก่อนการทดลองเพื่อศึกษามุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ปัจจัยสนับสนุนและข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันที่จะนำไปใช้วัดผลก่อน-หลังการทำวิจัย และเพื่อพัฒนาโปรแกรมฯ การวิจัยในช่วงที่ 2 เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) ดำเนินการทดลองตามแผนการทดลอง Pretest - Posttest Control Group Design เพื่อพิสูจน์ประสิทธิผลของการใช้โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และการวิจัยช่วงที่ 3 เพื่อการค้นหาคำอธิบายในเชิงลึกเกี่ยวกับประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขอบเขตการวิจัย 2 ด้าน ได้แก่ 1) ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย 2) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงก่อนการทดลอง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ในการวิจัยเชิงคุณภาพก่อนการทดลอง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) มารดาที่เคยมีประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น (ตั้งครรภ์ในช่วงอายุ 15-19 ปี) ซึ่งมีอายุไม่เกิน 30 ปี ณ วันที่ให้ข้อมูล 2) มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี มีบุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน ผ่านการคลอดบุตรและดูแลบุตรด้วยตนเอง โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ไม่ได้มีความต้องการบุตร และเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทางสังคมจากการตั้งครรภ์ เช่น ต้องยุติการเรียน ยุติการทำงาน และเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวและแสดงบทบาทการเป็นมารดาที่มีความเหมาะสมแล้วในปัจจุบัน และปัจจุบันอาศัยอยู่กับครอบครัวเดิมหรือครอบครัวของสามี จำนวนทั้งสิ้น 8 คน

การพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ด้วยการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 38 คน

ช่วงการทดลอง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณแบบการวิจัยกึ่งทดลอง คือ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีบุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน ที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 40 คน และดำเนินการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายเข้ากลุ่มทดลอง จำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 20 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

งานวิจัยในช่วงการทดลอง มีตัวแปรดังต่อไปนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent variable) ได้แก่ โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

ช่วงหลังการทดลอง

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงคุณภาพช่วงหลังการทดลอง ได้แก่ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน จำนวน 20 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา ของการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงก่อนการทดลอง

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษามุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร รวมถึงปัจจัยสนับสนุน และข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร และนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา มาพัฒนาสร้างแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรเพื่อเป็นเครื่องมือวัดความรักใคร่ผูกพันก่อน-หลังทำการทดลอง และนำข้อค้นพบเชิงคุณภาพมาพัฒนาสร้างโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

ช่วงการทดลอง

เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) ดำเนินการทดลองตามแผนการทดลอง (Pretest - Posttest Control Group Design เพื่อทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ด้วยการทดลองโปรแกรมกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือก ด้วยการแบ่งเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คน ที่เข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน และมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกจำนวน 20 คน เป็นกลุ่มควบคุม ที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรม

ส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน โดยทั้ง 2 กลุ่ม จะได้รับการวัดความรักใคร่ผูกพัน ก่อน-หลัง โดยใช้แบบวัดความรักใคร่ผูกพันที่พัฒนาขึ้นในช่วงก่อนการทดลอง

ช่วงหลังการทดลอง

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาคำอธิบายในเชิงลึกเพิ่มเติมจากข้อค้นพบเชิงสถิติในช่วงการทดลอง เกี่ยวกับประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน โดยการเก็บข้อมูลด้วยการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนผลที่ได้รับ และข้อเสนอแนะจากการเข้าร่วมโปรแกรมฯ จากมารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

มารดาวัยรุ่นครั้งแรก หมายถึง หญิงวัยรุ่นอายุระหว่าง 15-19 ปี ที่มีบุตรระหว่าง 0-18 เดือน ที่ตั้งครรรภ์โดยไม่ได้วางแผน

ความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร หมายถึง ความรู้สึกและพฤติกรรมการ แสดงออกของมารดาวัยรุ่นแรกที่ตั้งครรรภ์ในช่วงอายุระหว่าง 15-19 ปี ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นแรกมีต่อบุตร และพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกที่แสดงออกต่อบุตร

1. **ความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร** หมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์ของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร ซึ่งเป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร โดยเริ่มตั้งแต่ที่รู้ว่าตนเองตั้งครรรภ์ ความรู้สึกต่อการตั้งครรรภ์ อารมณ์และความรู้สึกที่มีเมื่อรับรู้ว่ามีบุตรอยู่ในครรภ์ ที่แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1) **ความรู้สึกในด้านบวก** หมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์และสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ในทิศทางที่แสดงถึงการยอมรับบุตร การยอมรับการตั้งครรรภ์ ประกอบด้วย ความรู้สึกไม่เสียใจแม้ตั้งครรรภ์เมื่อไม่พร้อม รู้สึกว่าต้องผ่านพ้นวิกฤติไปได้ รู้สึกยินดีที่มีบุตร ความรู้สึกรักและผูกพันเมื่อได้เห็นหน้าบุตรความรู้สึกภูมิใจที่มีบุตร ต้องการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมตนเอง ความรู้สึกมีความสุขที่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง และความรู้สึกมั่นใจว่าตนเองเลี้ยงดูบุตรได้ดีที่สุด

2) **ความรู้สึกด้านลบ** หมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์ของมารดาวัยรุ่นต่อการตั้งครรรภ์ในภาวะที่ขาดความพร้อม อารมณ์ความรู้สึกเมื่อรู้ว่าตนเองตั้งครรรภ์ ประกอบด้วย ความรู้สึกผิดต่อครอบครัว ความรู้สึกเครียดที่ต้องปิดบังเรื่องการตั้งครรรภ์กับครอบครัว และความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรรภ์เมื่อไม่พร้อม กังวลต่อชีวิตการศึกษา กลัวไม่ได้ใช้ชีวิตตามวัย และความรู้สึกกลัวตัวเองจะเป็นแม่ที่ไม่ดี

2. **พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร** หมายถึง การแสดงออกที่มารดาวัยรุ่นแสดงออกต่อบุตร แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

1) **ตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย** หมายถึง มารดาวัยรุ่นสามารถสังเกตเห็นพฤติกรรม การเข้าใจความหมายของท่าทางของบุตรและให้การตอบสนองต่อบุตรได้ ซึ่งแสดงออกผ่านทาง การดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรด้วยตนเอง รู้ว่าบุตรต้องการจับถ้าย รู้ว่าบุตรไม่สบายตัวต้องการการดูแล รู้ว่าบุตรต้องการนอนพักผ่อน รวมถึงการจัดสรรเวลาในการให้การดูแลบุตร การให้ความสำคัญกับการจัดเวลาในการดูแลเลี้ยงดูบุตรมากกว่าการทำกิจกรรมอื่น

2) **ดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร** หมายถึง มารดาวัยรุ่นสามารถตอบสนองความต้องการด้านอารมณ์จิตใจของบุตร สังเกตอารมณ์และมีพฤติกรรมตอบสนองต่ออารมณ์ทางลบของบุตรได้ โดยแสดงออกผ่านการเข้าใจอารมณ์ของบุตร และมีวิธีจัดการอารมณ์ในทางลบของบุตร ด้วยการสำรวจว่าบุตรเจ็บป่วยหรือต้องการจับถ้าย ใช้วิธีเบี่ยงเบนความสนใจเมื่อบุตรมีอารมณ์ในทางลบ และใช้การปลอบโยนด้วยสัมผัส โอบกอด

3) **ดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย** หมายถึง มารดาวัยรุ่นสามารถสร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้แก่บุตร โดยการสร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้แก่บุตรจะทำให้บุตรมีพื้นฐานทางอารมณ์ที่มั่นคง โดยแสดงออกทางการทำให้บุตรเกิดความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยเมื่ออยู่ในการดูแลของตนเอง ด้วยการให้สัมผัสปลอบโยนให้รู้สึกปลอดภัย การปลอบโยนด้วยน้ำเสียง คำพูด การไม่ทิ้งให้บุตรคลาดสายตา ให้บุตรรู้สึกว่ามารดาอยู่ใกล้ๆ ตลอดเวลา

4) **จัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร** หมายถึง มารดาวัยรุ่นมีวิธีการจัดการตนเอง เมื่อตนเองมีภาวะอารมณ์ในทางลบ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้เลี้ยงดูบุตร ด้วยการแยกความรู้สึกไม่สบายใจ การให้ความสำคัญและมีสมาธิในการเลี้ยงดูบุตร และการทำกิจกรรมอื่นทำให้หายเครียด ลืมเรื่องที่ไม่สบายใจ

5) **แสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร** หมายถึง มารดาวัยรุ่นให้ความสำคัญกับข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวกับการดูแลบุตรที่เหมาะสม จากแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล โดยการสอบถามจากสมาชิกในครอบครัว สอบถามจากคนรอบข้างผู้มีประสบการณ์ และสอบถามจากบุคลากรทางการแพทย์ และแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ด้วยการค้นคว้าจากสื่อสิ่งพิมพ์ การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์

การวิจัยผสมผสานวิธีแบบ Intervention Design หมายถึง รูปแบบการผสมผสานวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิจัยเชิงปริมาณคือการวิจัยด้วยวิธีการทดลอง ในการวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดา

วัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ทั้งนี้มีการสอดแทรกวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาคำอธิบายมุมมองสถานการณ์ รวมถึงปัจจัยสนับสนุนและปัญหา/อุปสรรค ของความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพัน และโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพหลังการทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมฯ เพื่อเสริมหรือสนับสนุนผลการวิจัยเชิงทดลอง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร โดยการศึกษาด้วยวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Intervention Design) โดยผู้วิจัยได้ทำการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้อง นำเสนอให้มีความสอดคล้องกับลำดับชั้นในการทำการวิจัย ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. วัยรุ่นและการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น
  - 1.1 ความหมายและพัฒนาการของวัยรุ่น
  - 1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น
  - 1.3 ผลกระทบของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น
  - 1.4 การสนับสนุนทางสังคมต่อมารดาวัยรุ่น
2. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร
  - 2.1. ความหมายของความรักใคร่ผูกพัน
  - 2.2. แนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน
  - 2.3 การประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร
  - 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน
  - 3.1 แนวคิดทฤษฎีการปรับเปลี่ยนเจตคติ
  - 3.2 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
  - 3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบแนวคิดการวิจัย
5. สมมติฐานการวิจัย

1. วัยรุ่นและการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงผ่านจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ กล่าวได้ว่าเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการมากที่สุด ทั้งการเจริญเติบโตของร่างกาย พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นพร้อมกันในหลาย ๆ ด้านนี้ ส่งผลกับการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ประกอบกับสภาพสังคมปัจจุบันที่แปรผันไปตามความเจริญก้าวหน้าของยุคสมัย ความทันสมัยของเทคโนโลยี ทำให้วัยรุ่นเข้าถึงสื่อที่ไม่เหมาะสมได้

อย่างไร้การควบคุม ความเจริญทางด้านวัตถุที่แปรผันกับสภาพการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบัน ความจำเป็นทางเศรษฐกิจทำให้บิดา-มารดา ต้องให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพเพื่อหา รายได้ ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว การมีเวลาให้กับบุตรหลาน รวมถึงการอบรมสั่งสอน และการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่บุตรหลาน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทาง เพศของวัยรุ่น ซึ่งนำไปสู่การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร

1.1 ความหมายและพัฒนาการของวัยรุ่น

1.1.1 ความหมายของวัยรุ่น

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีการนิยามความหมายของวัยรุ่นไว้ อย่างหลากหลาย อาทิ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2009) ได้ให้คำจำกัด ความวัยรุ่น (adolescence) หมายถึง ผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 10-19 ปี เยาวชน (youth) หมายถึง ผู้ที่มี อายุ 15-24 ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการในด้านต่างๆ อาทิ พัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์จิตใจ และพัฒนาการทางสังคม ซึ่งเป็นช่วงวัยแห่ง การเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งทางด้านประสบการณ์ ความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมักจะก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการ ปรับตัว การเปลี่ยนแปลงจากวัยรุ่นไปสู่ผู้ใหญ่ในระยะแรก จึงดูเหมือนว่าปัญหาต่างๆ จึง พบว่าวัยรุ่นอาจมีปัญหาในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมและบริบทที่เปลี่ยนแปลง โดยการเข้าสู่ ช่วงวัยรุ่นจะมีความแตกต่างกันในแต่ละคน และแตกต่างกันระหว่างเพศ โดยเพศชายจะเข้าสู่ วัยรุ่นช้ากว่าเพศหญิง 2 ปี (Hurlock, 1967; สุชา จันทรโธม, 2539; สุพัตรา สุภาพ, 2546; สุรัชย์ อินทรประเสริฐ, 2541)

1.1.2 พัฒนาการของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยพัฒนาการที่นับได้ว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต กล่าวคือ มีการ เปลี่ยนแปลงในทุกด้าน อันได้แก่ ด้านร่างกาย สังคม อารมณ์/จิตใจ และสติปัญญา เพื่อก้าวสู่วัย ผู้ใหญ่ตอนต้น จากการศึกษาทบทวนเอกสาร พบว่ามีรายละเอียดของพัฒนาการในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

พัฒนาการทางด้านร่างกาย เป็นการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับระบบประสาทและ สมอง และการผลิตฮอร์โมน ซึ่งจะทำให้ร่างกายเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด อาทิ การ เปลี่ยนแปลงของรูปร่างและการเจริญเติบโต วัยรุ่นชายจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงของเสียง มีขนขึ้น ตามร่างกายและอวัยวะเพศ วัยรุ่นหญิงจะเริ่มมีหน้าอก มีสะโพกผาย การเปลี่ยนแปลงของอวัยวะ เพศ วัยรุ่นชายจะเริ่มมีการผลิตอสุจิ วัยรุ่นหญิงจะเริ่มมีประจำเดือน ซึ่งการเจริญเติบโตทางด้าน

ร่างกายมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย อาทิ พันธุกรรม การบริโภคอาหาร และการออกกำลังกาย

พัฒนาการทางด้านอารมณ์ / จิตใจ จากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ พบว่าวัยรุ่นมีพัฒนาการอยู่ในระยะพอใจในการรักเพศตรงข้าม (Genital stage) มีแรงจูงใจที่จะให้ความรักและความสนใจต่อผู้อื่น โดยเด็กหญิงจะเลียนแบบพฤติกรรมและการปฏิบัติจากแม่ เด็กชายจะเลียนแบบพฤติกรรมและการปฏิบัติจากพ่อ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการความเป็นอิสระจากพ่อแม่ ไม่ต้องการยึดติดเหมือนช่วงวัยเด็ก (Pillitteri, 2007) และพบว่าช่วงวัยรุ่นเป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมน ส่งผลต่อภาวะอารมณ์ที่ไม่สม่ำเสมอ มีความอ่อนไหวง่ายและมีความรุนแรงไม่คงที่ ส่งผลให้เกิดความเครียดได้ง่าย และการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็วเป็นที่สังเกตได้ชัดเจนส่งผลต่อความมั่นใจในบุคลิกภาพนอกจากนี้เมื่อต่อมเพศพัฒนาเต็มที่วัยรุ่นจะเริ่มสนใจในเพศตรงข้าม และมีพฤติกรรมเรียกร้องความสนใจจากเพศตรงข้าม การบริโภคสื่อที่ไม่เหมาะสม อาจเป็นเหตุชักนำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้ป้องกันนำไปสู่การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา วัยรุ่นจะมีความรู้มากขึ้น ตามทฤษฎีพัฒนาการด้านความคิดและปัญญา Cognitive Development ของ Jean Piaget อ้างถึงในมาโนช (มาโนช หล่อตระกูล และ ปราโมทย์ สุทธิชัย, 2548) เป็นระยะที่สามารถคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลในเชิงนามธรรมและมีความคิดที่เป็นระบบอย่างซับซ้อนเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ได้ สามารถเรียนรู้จากการตั้งสมมติฐานเหล่านั้น เข้าใจในเรื่องความเป็นไปได้ (Probability) สามารถใช้เหตุผลทั้งแบบ “Inductive” คือ สามารถประสมการณณ์ที่เคยเรียนรู้ไปใช้กับเหตุการณ์อื่นโดยทั่วไปได้ สามารถเรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรมได้มากขึ้น ความคิดรวบยอดดีขึ้น สามารถแก้ปัญหาหลายๆแบบได้ โดยมีกระบวนการคิดที่มีระบบ มีความรอบคอบ มีความจำดี สามารถจดจำสิ่งที่ตนเองสนใจได้อย่างแม่นยำ (Pillitteri, 2007)

พัฒนาการทางด้านสังคม ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตใจและบุคลิกภาพของอีริคสัน อ้างถึงใน (มาโนช หล่อตระกูล และ ปราโมทย์ สุทธิชัย, 2548) อธิบายพัฒนาการทางจิตใจในวัยรุ่นว่า จัดอยู่ในระยะ Identity vs role confusion กล่าวคือเป็นระยะที่เด็กเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วัยรุ่น จึงมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งของวัยรุ่น คือการพัฒนาอัตลักษณ์ (Identity) รวมทั้งมีการพัฒนาความรู้อยึดมั่นกับปรัชญาชีวิต อุดมคติ ค่านิยมที่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม ไม่สนิทกับพ่อแม่พี่น้องเช่นเคย แต่จะสนิทกับเพื่อน ต้องการความเป็นอิสระ เริ่มสนใจเพศตรงข้าม สนใจสิ่งแวดล้อม รู้จักการสร้างมิตรภาพ เข้าใจตนเองและผู้อื่นได้

หากพัฒนาการในระยะนี้ล้มเหลวจะเกิดความสับสนในบทบาทและความสำคัญของตนเองในสังคม (role confusion) ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ขาดความรับผิดชอบต่อตนเองแลสังคม และอาจมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ หรือมีพฤติกรรมเกเรอันธพาล

จากการทบทวนเอกสารข้างต้น สรุปได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการในทุกด้าน เป็นวัยที่อยู่กึ่งกลางระหว่างความเป็นเด็กและการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ พัฒนาการทางด้านต่างๆของวัยรุ่น สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาในแต่ละด้านนั้น หากได้รับสิ่งกระตุ้น หรือแวดล้อมไปด้วยสภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสมต่อการสนับสนุนพัฒนาการ จะส่งผลให้วัยรุ่นก้าวผ่านช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงสู่วัยผู้ใหญ่ได้อย่างมั่นคงและมีวุฒิภาวะในทางตรงข้าม หากวัยรุ่นไม่ได้รับการสนับสนุน ขาดการอบรมสั่งสอน หรือแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่มีความเหมาะสม ย่อมทำให้วัยรุ่นขาดความมั่นคงทางอารมณ์ จิตใจ นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมหรือการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม พฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ อาทิ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การใช้สารเสพติด เป็นต้น

1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งครรภในวัยรุ่น

ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งครรภในวัยรุ่น การเข้าสู่วัยหนุ่มสาวอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงจากช่วงวัยเด็กสู่วัยรุ่น เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ อย่างเห็นได้ชัด การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในเพศชาย จะพบว่ามี การเปลี่ยนแปลงที่อวัยวะเพศและถุงอัณฑะ มีขนขึ้นตามอวัยวะเพศ มีลูกกระเดือกที่เห็นได้ชัด และมีการเปลี่ยนแปลงของเสียง รวมถึงการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายของเพศหญิงเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสรีระที่เห็นได้ชัด เริ่มมีพัฒนาการเกี่ยวกับเต้านมและอวัยวะเพศ มีขนขึ้น และมีประจำเดือน ที่เกิดจากการทำงานของต่อมใต้สมอง รังไข่และมดลูก เป็นสัญญาณการเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ และมีการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกับการเข้าสู่วัยรุ่นของเพศชาย

มีการศึกษาจำนวนมากที่แสดงให้เห็น ว่าทั้งเพศหญิงและเพศชายมีแนวโน้มที่จะเข้าสู่วัยเริ่มหนุ่มสาวเร็วขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต (Anderson และ Must, 2005) โดยเพศชายจะเริ่มมีพัฒนาการทางเพศตั้งแต่อายุประมาณ 9-10 ปี ในเพศหญิงตัวแปรที่สำคัญคืออายุเฉลี่ยเมื่อเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรกก็มีการลดลงอย่างชัดเจนจากประมาณ 15-16 ปีในอดีต มาอยู่ที่ประมาณ 12 ปี (Bellis, Downing, และ Ashton, 2006) ปัจจุบันอายุเฉลี่ยเมื่อเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรกในสหรัฐอเมริกาและยุโรปจะอยู่ในช่วง 12-13 ปี (Kaplowitz, 2006; McDowell, Brody, และ Hughes, 2007; Steingraber, 2007) เช่นเดียวกับการศึกษาในประเทศไทยที่พบว่าอายุเฉลี่ย

เมื่อเริ่มมีประจำเดือน ครั้งแรกจะอยู่ในช่วง 12.1-12.5 ปี (Chompootawee, Tankeyoon, Poomsuwan, Yamarat, และ Dusitsin, 1997) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการสำรวจสุขภาพประชาชนไทย โดยการตรวจร่างกาย (Aekplakorn, 2010) ที่พบว่าสตรีไทยเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์เร็ว (สำนักอนามัยเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2557)

1.2.1 ปัจจัยการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีหลายปัจจัยที่ก่อให้เกิดการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น สรุปได้ดังนี้

1. การเข้าสู่วุฒิทางด้านร่างกายเร็วขึ้น (Early Onset of Physical Maturity) พบว่าเด็กเริ่มก้าวเข้าสู่วัยรุ่นหรือวัยหนุ่มสาวเร็วขึ้นกว่าเดิม มีการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายและสรีระตั้งแต่อายุน้อย ในขณะที่ความพร้อมในด้านอื่นๆ ยังไม่ได้พัฒนาไปพร้อมกับการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย สาเหตุมาจากการบริโภคอาหารและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากในอดีต ทำให้เด็กมีการเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว อาทิ การมีประจำเดือนในเด็กผู้หญิงที่พบในช่วงอายุที่ลดลง (Nielsen, 1991)

2. การป้องกันการตั้งครรภ์ด้วยวิธีการคุมกำเนิด เกิดจากความเชื่อว่าการเข้ารับการปรึกษาเรื่องการคุมกำเนิดจากหน่วยงานสาธารณสุข เป็นสิ่งที่ไม่ควร และเป็นความรู้สำหรับคู่สมรสเพียงอย่างเดียว วัยรุ่นจึงเลือกปรึกษาเพื่อนหรือคูรัักที่ไม่ได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดที่ถูกต้อง นำไปสู่การคุมกำเนิดที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่สามารถป้องกันการตั้งครรภ์ได้ (ช่อผกา จันประดับ, 2554) ความรู้เรื่องการคุมกำเนิดที่ไม่เพียงพอ ถึงแม้จะได้รับการศึกษาตามหลักสูตรการเรียนการสอนในชั้นเรียน แต่ไม่เข้าใจในความรู้เหล่านั้น เมื่อต้องเผชิญปัญหาทำให้ไม่ทราบวิธีป้องกันและแก้ไขได้ถูกต้อง

3. พฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น มุมมองทางวัฒนธรรมว่าการมีพฤติกรรมถูกเนื้อต้องตัวกลายเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งวัยรุ่นมองว่าเป็นการแสดงออกถึงความรัก (มนชนก พัฒน์คล้าย, 2558) ความต้องการความมั่นใจในเรื่องความปกติทางเพศ (Desire for reassurance that they are sexuality "normal") โดยทั่วไปการตั้งครรภ์ถูกมองว่าเป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างการเป็นเด็กกับการเป็นผู้ใหญ่ เด็กหญิงที่ได้คลอดบุตรคิดว่าตัวเองไม่ต้องเป็นเด็กอีกต่อไป การมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นเป็นการเลียนแบบพฤติกรรมทางเพศของผู้ใหญ่ และเป็นการทดสอบว่าตัวเองมีลักษณะทางเพศที่ปกติ (ศศิณาภรณ์ ชูคำ, 2555)

4. การใช้สารเสพติด หญิงวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ และการใช้สารเสพติดจะเพิ่มความเสี่ยงในการมีเพศสัมพันธ์เร็วขึ้น

(Bragg, 1997) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วราพร บุญยะธาน (2550) ที่ศึกษาพบว่าหญิงวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และการใช้สารเสพติดมีโอกาสเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์เนื่องจากการใช้สารเสพติดหรือแอลกอฮอล์ ส่งผลให้พฤติกรรมควบคุมตนเองของมารดาวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไปทำให้ขาดความระมัดระวังป้องกันตนเอง ซึ่งอาจทำให้หญิงวัยรุ่นมีพฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสมและเกิดการตั้งครรภ์ขึ้นได้ เช่นเดียวกับการศึกษาของ เสาวคนธ์ กลักทองกรณ, อทิตยา พรชัยเกตุ โอว ยอง, และ ประภา ยุทธไตร (2559) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในเยาวชนที่ใช้สารเสพติด (แอมเฟตามีน) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเยาวชน คือ การรับรู้โอกาสในการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ และการติดเชื้อเอชไอวี รวมไปถึงการรับรู้สมรรถนะตนเองต่อการป้องกันปัญหาทางเพศ และอิทธิพลกลุ่มเพื่อน

5. การขาดการอบรมเลี้ยงดูและแบบฉบับที่เหมาะสมจากผู้ใหญ่ (Lack of appropriate supervision and model) จากการเปลี่ยนแปลงที่เปลี่ยนไปของสังคมไทย ทั้งรูปแบบของครอบครัวที่เปลี่ยนจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น ความเห็นห่างของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทำให้ขาดความรักความอบอุ่น ความมั่นคงทางจิตใจ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นโดยตรง สอดคล้องกับการศึกษาของ มนชนก พัฒน์คล้าย (2558) พบว่าลักษณะครอบครัวที่ขาดการเอาใจใส่ พ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับลูก ส่วนใหญ่ลูกจึงใช้เวลาอยู่กับเพื่อน ดื่มสุรา คบเพื่อนต่างเพศ พ่อแม่ขาดบทบาทการชี้แนะให้คำปรึกษาและอบรมสั่งสอนลูก

6. การเข้าถึงสื่อที่ไม่เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่า แม่วัยรุ่นได้รับอิทธิพลจากสื่อเป็นอย่างมากและเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมในอิทธิพลของสื่อ (Influence of media) สื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ มีบทบาทและอิทธิพลต่อการค้นหาตัวเองของเด็ก ข่าวสารบางลักษณะของสื่อมวลชนไม่เหมาะสมสำหรับวัยรุ่น ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันในวัยรุ่นเกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากทดลองในเรื่องเพศสัมพันธ์ และช่วยเผยแพร่ค่านิยมและแบบแผนความประพฤติแนวใหม่ในเรื่องเพศให้แก่วัยรุ่นหนุ่มสาว ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางเพศ ค่านิยมในเรื่องความบริสุทธิ์ของผู้หญิง การเปิดกว้างของข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ เช่น โทรทัศน์ นิตยสารต่างๆ ส่งผลให้เกิดเจตคติว่าการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ (วราพร บุญยะธาน, 2550) สอดคล้องกับการศึกษาของสุภาเพ็ญ เลิศวุฒิวิวัฒน์และภัทรวลัย ตลิ่งจิตร (2559) ที่ได้ทำการศึกษาความต้องการของแม่วัยรุ่นเพื่อการแก้ไขปัญหาและป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมชีวิตประจำวัน โดยแม่วัยรุ่นสะท้อนว่าการเข้าถึงสื่อที่มีเนื้อหากระตุ้นพฤติกรรมทางเพศอย่าง

ง่ายตายและไม่ถูกควบคุมการเข้าถึง มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมและอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร และการนำเสนอพฤติกรรมทางเพศและความรุนแรงผ่านสื่อ ที่ทำให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นพฤติกรรมที่เป็นปกติ

7. ปัจจัยด้านครอบครัว การเลี้ยงดูและการได้รับการเอาใจใส่จากบิดา-มารดา เช่น ครอบครัวที่บิดา-มารดา มีปัญหาความสัมพันธ์ ส่งผลให้บุตรที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นแสวงหาความรักและการยอมรับจากฝ่ายชาย นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ และการต้องการออกจากครอบครัวเดิม ด้วยการเลือกไปมีครอบครัวของตนเอง (อุดม เชาวรินทร์, 2544) วัยรุ่นที่มีปัญหาครอบครัว ขาดความรักความเอาใจใส่จากบิดา-มารดา มีปัญหาเรื่องการปรับตัวกับเพื่อนที่โรงเรียน หรือมีปัญหาการเรียน ปัญหาการใช้สารเสพติด และปัญหาการถูกล่วงละเมิดทางเพศ มีผลให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมได้มากกว่าวัยรุ่นทั่วไป (ยุทธพงษ์ วีริวัฒน์ตระกูล และ นิรมล พัจนสุนทร, 2541)

1.3 ผลกระทบของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

ผลกระทบของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ซึ่งเป็นการตั้งครรภ์ในภาวะที่ยังไม่มีความพร้อมในด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่วนใหญ่พบว่าเป็นการตั้งครรภ์ไม่พร้อม ไม่ได้วางแผนจากทั้งสองฝ่าย ส่งผลกระทบทั้งต่อตัววัยรุ่นและครอบครัวของวัยรุ่น การตั้งครรภ์ในภาวะที่ไม่พร้อม ทำให้มารดาวัยรุ่นปิดบังครอบครัว และเลือกที่จะหนีออกจากครอบครัว ไปเผชิญชีวิตด้วยตนเอง อีกทั้งการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นยังส่งผลกระทบต่ออนาคตของวัยรุ่น โดยเฉพาะวัยรุ่นฝ่ายหญิง ที่อยู่วัยเรียน การตั้งครรภ์ทำให้ต้องออกจากระบบการศึกษา (จรรยา แก้วใจบุญ, 2560) จากการทบทวนวรรณกรรม พบปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นหลายประการ ดังนี้

1.3.1 ผลกระทบด้านร่างกาย

ด้านร่างกาย โดยปกติวัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังอยู่ในระยะพัฒนาการทั้งทางด้านสรีรวิทยาและกายวิภาค เมื่อมีการตั้งครรภ์ขึ้นจะทำให้พัฒนาการต่าง ๆ ชะงักไปโดยเฉพาะด้านความสูงของร่างกาย (Cunningham และคณะ, 2005) การตั้งครรภ์ส่งผลต่อระดับฮอร์โมนในร่างกายของ และร่างกายยังไม่มีความพร้อมสำหรับการตั้งครรภ์ ภัยอันตรายที่เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์และการคลอดยังเจริญเติบโตไม่เต็มที่ ส่งผลให้เกิดภาวะแทรกซ้อนได้มากกว่าหญิงตั้งครรภ์ที่มีอายุเกิน 20 ปี และหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่ได้รับการบำรุงครรภ์อย่างเหมาะสมและเพียงพอ รวมถึงไม่ได้เข้าถึงบริการสุขภาพอย่างเหมาะสม ส่งผลให้เกิดภาวะแทรกซ้อนได้ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด และระยะหลังคลอด ได้แก่ ภาวะความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์ ซึ่งมี

อุบัติการณ์สูงขึ้น และมีความรุนแรงกว่า มีอัตราการชักสูงกว่าและอัตราการตายจากภาวะนี้เป็น 3.5 เท่าของหญิงตั้งครรภ์ที่มีอายุมากกว่า 20 – 35 ปี (วิทยา ธิฐาพันธ์, 2553; สุวิทย์ เด่นศิริอักษร, 2551) มารดาวัยรุ่นและทารกมีอัตราการเสี่ยงต่อการตายและเจ็บป่วยสูง โดยเฉพาะมารดาวัยรุ่นที่มีฐานะยากจน ไม่ได้รับโภชนาการที่ดี ไม่ได้รับการฝากครรภ์ หรือผู้ที่มีอายุน้อยกว่า 17 ปี ภาวะแทรกซ้อนที่พบได้ง่าย คือ ภาวะโลหิตจาง วาระชืดที่การฝากครรภ์ครั้งแรกและอายุของสตรีตั้งครรภ์ที่น้อยกว่า 17 ปี เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดภาวะชืดก่อนกำหนด (สุภาเพ็ญ เลิศวุฒิ วิวัฒน์ และ ภัทรพลัย ตลิ่งจิตร, 2559) ก่อให้เกิดอันตรายทั้งมารดาวัยรุ่นเองและทารกในครรภ์ ทารกในครรภ์เติบโตช้า พัฒนาการทางสมองมีน้อย หรืออาจจะหยุดชะงัก ทารกแรกคลอดมีน้ำหนักน้อย มารดาวัยรุ่นเองอาจมีภาวะความดันโลหิตสูง ภาวะครรภ์เป็นพิษ มีอัตราการชักสูงกว่าปกติ ภาวะศีรษะของทารกในครรภ์ไม่ได้สัดส่วนกับอุ้งเชิงกราน ภาวะเจ็บครรภ์คลอดนานกว่าปกติ เพราะการเจริญของอุ้งเชิงกรานเจริญเติบโตไม่เต็มที่ ภาวะการคลอดก่อนกำหนดเพิ่มเป็นสองเท่า (โสภาสินี เข้มมสอาด, 2553) สอดคล้องกับการศึกษาของ (พีระยุทธ สาณกุล และ เพียงจิตต์ ธารไพศาล, 2551) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลของการตั้งครรภ์และการคลอดของวัยรุ่น พบว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่มีการเพิ่มขึ้นของน้ำหนักตัวต่ำกว่าเกณฑ์ที่แนะนำให้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 43.2 และพบภาวะโลหิตจางสูงกว่าวัยผู้ใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อีกทั้งมีการศึกษาพบว่าภาวะแทรกซ้อนทางสูติกรรมที่พบบ่อย ได้แก่ ภาวะโลหิตจาง การเจ็บครรภ์คลอดก่อนกำหนด และครรภ์เป็นพิษ (Suebunarn และ Phupong, 2005) เช่นเดียวกับการศึกษาเปรียบเทียบผลการตั้งครรภ์วัยรุ่นกับวัยผู้ใหญ่ที่มาคลอดที่โรงพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่ามารดาตั้งครรภ์วัยรุ่นมีการฝากครรภ์น้อยกว่าวัยผู้ใหญ่ การตั้งครรภ์วัยรุ่นมีภาวะโลหิตจางของมารดาในระยะก่อนคลอด น้ำหนักทารกแรกคลอดน้อย และการคลอดก่อนครบกำหนดมากกว่าวัยผู้ใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ลลิตา ไชษิตวรภิกกุล, วิเศษฐัฐ วัชรโรทน, และ ไชคดี จุลภาคี, 2559)

1.3.1.1. ผลต่อทารก

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นจะส่งผลต่อทารกในครรภ์ คือ ทารกมีโอกาสเกิดภาวะขาดออกซิเจนในระยะแรกคลอด ทารกมีน้ำหนักแรกคลอดต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ทารกคลอดก่อนกำหนด มีสภาพผิดปกติตั้งแต่แรกเกิด และมีการตายในระยะปริกำเนิด (อรัญญา พวงพกา, 2540) สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า อัตราการคลอดทารกที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ในมารดาวัยรุ่นพบได้สูงกว่ามารดาวัยผู้ใหญ่ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และภาวะขาดออกซิเจนในทารกแรกเกิดในกลุ่มมารดาวัยรุ่นมีมากกว่ากลุ่มมารดาวัยผู้ใหญ่อย่าง

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ 0.5 ตามลำดับ ((วศิน จงเจริญพรชัย, 2549); สุภาพร อิ่มเจริญ (2548)

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นยังส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของทารก เนื่องจากได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมจากมารดาวัยรุ่น การปล่อยปละละเลยทอดทิ้ง และการกระทำทารุณกรรมต่อบุตร พบว่ามีอัตราการเสียชีวิตแรกเกิด และเสียชีวิตหลังคลอดสูงกว่าทารกที่เกิดจากมารดาในวัยผู้ใหญ่ (วันเต็ม สังข์ขาว และคณะ, 2546) และพบอัตราการพิการ อันเนื่องมาจากมารดาติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการใช้สารเสพติดของมารดาขณะตั้งครรภ์ จากการศึกษาของสไตเออร์และคณะ (Stier, Leventhal, Berg, Johnson, และ Mezger, 1993) พบว่าอัตราการถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้งในเด็กที่เกิดจากมารดาวัยรุ่น ร้อยละ 12.8 และพบปัญหาพัฒนาการทางด้านร่างกาย และพัฒนาการทางด้านสติปัญญาล่าช้ากว่าบุตรที่เกิดจากมารดาผู้ใหญ่ 1.67 เท่า

1.3.2. ผลกระทบทางอารมณ์จิตใจ

เมื่อตั้งครรภ์จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายและจิตใจอย่างมาก แม้ร่างกายจะเจริญเติบโตแต่จิตใจและอารมณ์ไม่ได้พัฒนาตามไปด้วย จึงไม่สามารถเผชิญปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้ดีพอ ทำให้มีความรู้สึกทางลบต่อตนเอง รวมทั้งขาดทักษะและขาดความอดทน มีปัญหาด้านอารมณ์ (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544) มีสภาวะอารมณ์ที่ไม่มั่นคง มีผลทำให้หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นเกิดความเครียด สับสนในเรื่องต่างๆ อับอายต่อการตั้งครรภ์และขาดความมั่นใจในตนเอง โดยเฉพาะวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ จะเกิดความรู้สึกผิด วิตกกังวล เสียใจ โกรธและรู้สึกไร้คุณค่า (Moore, 2000) มีปัญหาในการปรับตัว หาทงออกให้ตนเองไม่ได้ มีการทิ้งลูกหรือทาร้าย ลูกดังปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ไม่ต่ำกว่า 30 รายต่อปี (สุริยเดว ทรีปาตี, 2553) ความเครียดของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นเกิดจากสาเหตุ ดังนี้ (สมพร วัฒนนุกุลเกียรติ, 2548)

ในระยะตั้งครรภ์มีการหลังของฮอร์โมนเอสโตรเจนและโปรเจสเตอโรนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้อารมณ์ของหญิงตั้งครรภ์แปรปรวน การเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ (Body image) การเปลี่ยนแปลงของรูปร่าง ทำให้หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นเกิดความอับอาย โดยเฉพาะรายที่อยู่ระหว่างวัยเรียน หรือเกิดความวิตกกังวลเกรงว่าตนเองจะไม่กลับมาอีกรูปร่างสวยเหมือนเดิม พัฒนาการด้านจิตใจและอารมณ์ของวัยรุ่นยังพัฒนาไม่สมบูรณ์พอ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น การเผชิญและแก้ไขปัญหาอย่างไม่ดีเท่าผู้ใหญ่ จึงเกิดภาวะเครียดได้ง่าย

1. ในระยะตั้งครรภ์มีการหลังของฮอร์โมนเอสโตรเจนและโปรเจสเตอโรนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้อารมณ์ของหญิงตั้งครรภ์แปรปรวน

2. การเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ (Body image) การเปลี่ยนแปลงของรูปร่าง ทำให้หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นเกิดความอับอาย โดยเฉพาะรายที่อยู่ระหว่างวัยเรียน หรือเกิดความวิตกกังวลเกรงว่าตนเองจะไม่กลับมาที่มีรูปร่างสวยเหมือนเดิม

3. พัฒนาการด้านจิตใจและอารมณ์ของวัยรุ่นยังพัฒนาไม่สมบูรณ์พอ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น การเผชิญและแก้ไขปัญหาอย่างไม่ดีเท่าวัยผู้ใหญ่ จึงเกิดภาวะเครียดได้ง่าย

4. การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่วนใหญ่เป็นการตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ ไม่มีการวางแผนหรือเป็นการตั้งครรภ์ก่อนการสมรส ทำให้เกิดความรู้สึกผิด กลัว และสับสนกับเหตุการณ์ โดยเฉพาะในรายที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจและขาดแหล่งให้การสนับสนุนทางสังคม

5. วิตกกังวลต่อการปรับตัวในบทบาทและพัฒนาจิตของการเป็นมารดาตลอดจนปัญหาการเลี้ยงดูบุตรในอนาคต

นอกจากนี้ยังพบว่า การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของมารดาวัยรุ่น ทำให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้า จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับผลกระทบสุขภาพจิต พบว่า ผลของความเครียดในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และพฤติกรรม ผู้ที่สามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีแหล่งให้การสนับสนุนที่ดี จะสามารถปรับตัวต่อเหตุการณ์ได้ มีการยอมรับการตั้งครรภ์ มีเจตคติที่ดีต่อการตั้งครรภ์ ทำให้การดูแลตนเองในระยะตั้งครรภ์เป็นไปได้ด้วยดี แต่ถ้าหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นไม่สามารถเผชิญกับความเครียดและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ ทำให้ไม่ยอมรับการตั้งครรภ์ อาจสิ้นสุดการตั้งครรภ์ด้วยการทำแท้ง แต่ขณะเดียวกันก็เกิดความรู้สึกผิด เศร้า กลัวการทำแท้งจะเป็นอันตรายและในรายที่ปล่อยให้การตั้งครรภ์ดำเนินต่อไปจนกระทั่งคลอด อาจเกิดความสับสน คับข้องใจ ซึ่งถือเป็นภาวะวิกฤตอย่างหนึ่ง ที่มีผลต่อการปรับตัว เจตคติต่อการตั้งครรภ์ และการเลี้ยงดูบุตรในอนาคต (วิไลรัตน์ พलगวัน, 2555)

ความวิตกกังวลของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นส่วนมากอาจเนื่องมาจากความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองเช่นมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายตนเองร่างกายเปลี่ยนไปจากที่เคยสวยงามน่ามองเปลี่ยนเป็นหน้าท้องโต บางคนอาจจะมีหน้าท้องลายหรือหน้าเป็นฝ้าทำให้เกิดความไม่สุขสบายและกลัวอันตรายที่จะเกิดขึ้น มีความไม่มั่นใจครุ่นคิดเกี่ยวกับบทบาทใหม่คือบทบาทการเป็นมารดาว่าจะทำอย่างไรจะทำได้สมบูรณ์หรือไม่ ความวิตกกังวลในเรื่องของตนเองความวิตกกังวลเรื่องบุตรในครรภ์ หญิงตั้งครรภ์ส่วนใหญ่เวลาคิดถึงบุตรในครรภ์มักไม่ค่อยมั่นใจว่าบุตรที่คลอดออกมาจะเป็นอย่างไรและเกือบทุกคนมักจะวิตกกังวลกลัวว่าบุตรจะพิการหรือมีเพศไม่ตรงตามที่ต้องการ ความวิตกกังวลเรื่องการคลอด หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น

ส่วนใหญ่จะเป็นหญิงตั้งครรภ์แรกจะมีความกังวลจากการไม่ทราบว่าเจ็บครรภ์คลอดเป็นอย่างไร เจ็บมากน้อยแค่ไหน คลอดยากหรือไม่ กลัวว่าจะมีอันตรายจากการคลอด ความวิตกกังวลเรื่องสามีพบว่าเป็นความวิตกกังวลที่สำคัญของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นดังนั้นจะเห็นว่ามีความต่างมากมายที่ทำให้เกิดความวิตกกังวลในหญิงตั้งครรภ์ไม่ว่าจะเป็นความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์เองหรือความวิตกกังวลเนื่องจากสาเหตุอื่นๆ และจะมีมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่นตัวหญิงตั้งครรภ์เอง ครอบครัว ความรู้ที่ได้รับและเมื่อมีความวิตกกังวลเกิดขึ้นไม่ว่าจากสาเหตุใดก็ตามอาจมีผลเสียต่อหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นได้เช่นกัน (ชยาภรณ์ เชิญกลาง, 2556)

ภาวะซึมเศร้ากับการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นมีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะซึมเศร้า ความโดดเดี่ยว และการรับรู้ที่ผิดไปจากความเป็นจริง ของหญิงวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่ได้แต่งงานในประเทศมาเลเซีย (Nasir และคนอื่น ๆ, 2016) ผลการศึกษาพบว่าภาวะซึมเศร้าและความโดดเดี่ยวมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ภาวะซึมเศร้าและการรับรู้ที่ผิดไปจากความเป็นจริงและความโดดเดี่ยวก็มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของภาวะซึมเศร้าของมารดา และความทุกข์ยากและการเผชิญปัญหาของครอบครัว ของ (Najman และคนอื่น ๆ, 2017) พบว่าลูกหลานที่เกิดจากมารดาที่มีภาวะซึมเศร้าและมีประสบการณ์ที่ครอบครัวต้องเผชิญภาวะยากลำบาก มีแนวโน้มที่จะเกิดภาวะซึมเศร้าได้มากเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังพบการศึกษาของเฟลเดอร์และคณะ (Felder และคนอื่น ๆ, 2017) ที่ได้ทำการศึกษาอาการซึมเศร้า และระยะเวลาในการตั้งครรภ์ของหญิงวัยรุ่นตั้งครรภ์พบว่าภาวะซึมเศร้าที่เพิ่มขึ้นระหว่างการตั้งครรภ์ในไตรมาสที่ 2 ไปสูไตรมาสที่ 3 มีความสัมพันธ์กับการคลอดก่อนกำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของ (Walker, 2014) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับมารดาวัยรุ่น ภาวะซึมเศร้า และการกระทำผิด ผลการศึกษาพบว่า การกระทำผิดในมารดาวัยรุ่นมีแนวโน้มลดลงในกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้มีภาวะซึมเศราร่วมด้วย ในขณะที่มีการเพิ่มขึ้นของการกระทำผิดในมารดาวัยรุ่นที่มีประสบการณ์ซึมเศร้า

1.3.3. ผลกระทบต่อครอบครัว

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ที่เป็นการตั้งครรภ์โดยไม่ได้วางแผน ฝ่ายชายมักไม่มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร ส่วนมากพบว่าฝ่ายหญิงและครอบครัวเป็นฝ่ายที่ต้องเลี้ยงดูและรับผิดชอบ หากครอบครัวของฝ่ายหญิงให้การสนับสนุนทางสังคม ก็จะมีส่วนช่วยในการลดปัญหาลงได้ แต่การเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่น ที่ไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูบุตรที่เพียงพอ ประกอบกับความเครียดที่ต้องเลี้ยงดูบุตร ไม่ได้ประกอบอาชีพ ไม่มีรายได้ อาจทำให้มารดาวัยรุ่นไม่ให้การเอาใจใส่ต่อการเลี้ยงดูบุตรเท่าที่ควร หรืออาจใช้ความรุนแรงต่อบุตร เนื่องมาจาก

ความเครียดที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากบิดาของบุตร (ชญาดา คล่องการ, 2556) สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิดา ที่พบว่าหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นส่วนใหญ่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ มีหนี้สินเนื่องจากหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นร้อยละ 38.97 เป็นผู้ไม่ได้ประกอบอาชีพไม่มีรายได้ ส่วนอีกร้อยละ 61.03 ประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงงานและมีรายได้ค่าและไม่แน่นอน จึงพบว่า มีหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นร้อยละ 73.53 เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของตน ซึ่งความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ปัญหาครอบครัว ต้องพึ่งพิงบิดามารดาของตน มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นในขณะที่รายได้เท่าเดิม เกิดภาวะหนี้สินของครอบครัว (สุทธิดา ฉายาลักษณ์, 2531)

นอกจากนี้ยังพบว่า การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวในด้านสัมพันธภาพ หากเป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน และไม่ได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากครอบครัว จะส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพในครอบครัว การสื่อสารระหว่างมารดาวัยรุ่นและครอบครัวของตนเอง อาจไม่ได้รับการยอมรับ ถูกตำหนิ กล่าวโทษ และถูกลงโทษ หากฝ่ายชายยินยอมให้การรับผิดชอบ ครอบครัวทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ก็แต่งงานเป็นครอบครัว หากฝ่ายชายไม่ยอมรับครอบครัวฝ่ายหญิงต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตรแต่เพียงฝ่ายเดียว เกิดปัญหาเศรษฐกิจภายในครอบครัว ส่งผลให้เกิดภาวะเครียดต่อสมาชิกในครอบครัว และการปรับตัวในการเผชิญปัญหาของครอบครัว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของครอบครัว (กรภัทร์ สุวรรณสม, 2555) ผลจากปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัว ส่งผลต่อการแสดงบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่น และการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว (นุชจรี อิ่มมาก, พัทธวีไล ศรีแสง, และ สุพรรณิ อึ้งปัญส์ตวงค์, 2552)

1.3.4. ผลกระทบด้านการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่งผลให้หญิงที่ตั้งครรภ์ขาดโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากระบบการศึกษายังไม่ยอมรับการตั้งครรภ์ในขณะที่ศึกษา หญิงตั้งครรภ์จึงต้องหยุดพักการเรียนหรือลาออกจากการเรียนเพื่อตั้งครรภ์ต่อ หรือเลือกยุติการตั้งครรภ์เพื่อให้ได้ศึกษาในระบบการศึกษาต่อไป (สุภาวดี เงินยิ่ง, 2556) กระทรวงศึกษาธิการ ระบุว่าระหว่างปี พ.ศ.2548-2552 มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ลาออกจากโรงเรียนกลางคันรวม 135,342 คน แม้ว่าจะไม่มีข้อกำหนดห้ามนักเรียนที่ตั้งครรภ์ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียน แต่การตั้งครรภ์ในวัยเรียน เป็นเหตุผลที่ทำให้นักเรียนและครอบครัวรู้สึกอับอาย และเป็นพฤติกรรมที่สังคมยังไม่ได้ให้การยอมรับกับปัญหาดังกล่าว จึงเป็นเหตุให้นักเรียนที่ตั้งครรภ์ตัดสินใจไม่ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียน และหยุดเรียนไปด้วยตนเอง (คณะกรรมาธิการสาธารณสุขวุฒิสภา, 2554)

การออกจากระบบการศึกษาของมารดาวัยรุ่น ส่งผลต่อภาวะเศรษฐกิจเนื่องจากการระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพและรายได้จากการประกอบอาชีพ การขาดโอกาสทางการศึกษาทำให้โอกาสในการประกอบอาชีพที่จะทำให้มีรายได้เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในการดูแลตนเองและดูแลบุตรให้เพียงพอจึงเป็นเรื่องยาก ทางด้านสังคมการตั้งครมภ์ในวัยรุ่นที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมและไม่ได้รับการยอมรับจากครอบครัว ทำให้มารดาวัยรุ่นต้องแยกตัวออกจากกลุ่มเพื่อน และสังคม หากฝ่ายชายไม่ยอมรับและไม่มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ มารดาวัยรุ่นต้องเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง หรือหากมีการสมรสก็พบว่ามียุทธการหย่าร้างในคู่สมรสที่เป็นวัยรุ่น (มาลี เกื้อนพกุล, 2554) นอกจากนี้ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดกับแม่และพ่อที่มีลูกตั้งแต่วัยรุ่น ได้แก่ ต้นทุนในการจัดสวัสดิการให้แก่มารดาวัยรุ่นและบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่น โดยรัฐจะต้องจัดหาบริการทางสังคม บริการทางการศึกษาและบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขให้แก่มารดาวัยรุ่นและบุตร(ศรีเพ็ญ ตันติเวสส และคณะ, 2556)

กล่าวโดยสรุป ผลกระทบจากการตั้งครมภ์ในวัยรุ่น ประกอบไปด้วยผลกระทบทั้งต่อหญิงวัยรุ่นตั้งครมภ์เอง และครอบครัวรวมถึงบุตรในครมภ์ และยังส่งผลต่อสังคมและประเทศชาติ เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ศึกษาเล่าเรียน และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ยังขาดความพร้อมทางร่างกาย และวุฒิภาวะทางอารมณ์และจิตใจ ขาดความพร้อมในการประกอบอาชีพ การสร้างรายได้เพื่อจุนเจือบุตรที่จะคลอดออกมา ซึ่งผลกระทบของการตั้งครมภ์ในวัยรุ่นมีผลในระยะยาวและจะนำไปสู่ปัญหาที่จะเกิดกับบุตรในอนาคต เป็นวงจรแห่งปัญหา ซึ่งหากไม่มีกระบวนการในการให้ความช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่มารดาวัยรุ่นและครอบครัว ก็จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างหาจุดสิ้นสุดมิได้ ในทางตรงกันข้าม หากมีมาตรการและกระบวนการให้การให้ความช่วยเหลือที่มีความเหมาะสมและสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ จะเป็นการลดการเกิดปัญหาหรือบรรเทาความรุนแรงแห่งปัญหาได้

1.4 การสนับสนุนทางสังคมต่อมารดาวัยรุ่น

การตั้งครมภ์ในวัยรุ่นนับเป็นวิกฤติการณ์ที่มารดาวัยรุ่นต้องเผชิญกับผลกระทบในด้านต่างๆ อาทิ ความเครียดอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งมารดาวัยรุ่นต้องปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งพฤติกรรมตอบสนองของมารดาวัยรุ่นนั้นจะเป็นไปในทิศทางบวกหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งการสนับสนุนทางสังคมก็เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง (Wilcox, 1981) ได้สรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับภาวะเครียดว่ายิ่งมีความเครียดเกิดขึ้นมากเท่าใด การสนับสนุนจะมีประโยชน์ในการช่วยเหลือบุคคลมากขึ้น การสนับสนุนทางสังคมถูกค้นพบและรู้จักกันอย่างแพร่หลายเป็นครั้งแรกใน

ปี ค.ศ. 1970 นับจากนั้นได้มีการศึกษาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในต่างประเทศ เนื่องจากผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมมีนักมานุษยวิทยา แพทย์ พยาบาล จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ การสนับสนุนทางสังคมจึงถูกมองเป็นหลายแนวคิด ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าการสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ทั้งวัตถุสิ่งของ ข้อมูลข่าวสาร การบริการ รวมทั้งการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจ ซึ่งทำให้ผู้ได้รับการสนับสนุนเกิดการรับรู้ถึงการสนับสนุนและเกิดความเชื่อว่าจะได้รับความรัก ความเอาใจใส่ การให้คุณค่า ความนับถือ นำไปสู่การมีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่ดี (Cobb S., 1976; House, 1981; Shumaker และ Brownell, 1984)

ชนิดของการสนับสนุนทางสังคม

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดและรูปแบบการสนับสนุนทางสังคม ตามแนวคิดของ House (1981) อ้างถึงใน นาฏอนงค์ ธรรมสมบุญ (2554) ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional support) จากการตั้งครมภ์ในวัยรุ่น ส่งผลให้เกิดผลกระทบในด้านต่างๆ รวมถึงสภาพอารมณ์และจิตใจของมารดาวัยรุ่น ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยการตั้งครมภ์ในขณะที่ขาดความพร้อม ย่อมส่งผลต่ออารมณ์จิตใจของมารดาวัยรุ่นอย่างมาก ความรู้สึกวิตกกังวล รู้สึกผิด รู้สึกเสียใจ ในระยะที่รู้ว่าเป็นตนเองตั้งครมภ์ รวมถึงรู้สึกวิตกกังวลเกี่ยวกับอนาคต การเลี้ยงดูบุตร อนาคตทางการศึกษา อาชีพ รายได้ของตนเองในอนาคต สิ่งเหล่านี้ทำให้มารดาวัยรุ่นต้องการการสนับสนุนทางด้านอารมณ์จิตใจ ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ กำลังใจในการยอมรับและเผชิญปัญหา จากครอบครัวและบุคคลที่ไว้วางใจและใกล้ชิด เพื่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นและสบายใจ ที่จะช่วยให้มารดาวัยรุ่นสามารถฟันฝ่าอุปสรรคไปได้

2. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information support) การตั้งครมภ์ในวัยรุ่นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความแนะนำเกี่ยวกับการดูแลตนเอง ดูแลครมภ์ และการดูแลบุตรหลังคลอด การได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารจากบุคลากรทางการแพทย์เกี่ยวกับการดูแลตนเองขณะตั้งครมภ์ และการสนับสนุนจากบุคคลใกล้ชิดในการกระตุ้นให้มารดาได้รับรู้และปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างถูกต้องเหมาะสม

3. การสนับสนุนด้านวัตถุ สิ่งของ การเงิน และบริการ (Instrument support) การตั้งครมภ์ของมารดาวัยรุ่น ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจของมารดาวัยรุ่น เนื่องจากยังอยู่ในวัยของการศึกษาเล่าเรียน ยังไม่มีอาชีพและไม่มีรายได้ มารดาวัยรุ่นจึงมีความต้องการช่วยเหลือ

ด้านวัสดุ สิ่งของ การเงิน หรือแรงงาน เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ และภาระทางเศรษฐกิจการเงิน ซึ่ง มารดาวัยรุ่นไม่สามารถประกอบอาชีพได้เหมือนก่อนที่จะตั้งครรภ์

4. การสนับสนุนด้านการประเมินตัดสิน (Appraisal support) จาก การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจภายหลังจากคลอดบุตร มารดาวัยรุ่นจึงต้องการปฏิบัติตัว ภายหลังคลอดอย่างเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้มารดา วัยรุ่นยังต้องรับภาระในการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งมารดาวัยรุ่นจะมีปัญหามากเนื่องจากขาดประสบการณ์ ขาดความรู้เรื่องพัฒนาของบุตรยังไม่มีความพร้อมด้านวุฒิภาวะ มารดาวัยรุ่นอาจเลี้ยงดูบุตรหรือ ปฏิบัติภายหลังคลอดได้ทั้งถูกต้องหรือไม่ถูกต้องแล้วแต่สถานการณ์ ดังนั้นบุคคลใกล้ชิดควรให้คำ ชี้แนะ ให้กำลังใจ ซึ่งการได้รับการสนับสนุนดังกล่าว จะทำให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกว่าคุณเองยังมี ความสามารถ มีคุณค่า เป็นที่ต้องการของบุคคลใกล้ชิด เกิดความมั่นใจในตนเอง ซึ่งจะส่งเสริมให้ มารดาวัยรุ่นประสบความสำเร็จในการดูแลสุขภาพของตนเองและบุตร

ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับการปรับตัวของมารดาวัยรุ่น

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นย่อมส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ การปรับตัวต่อสภาวะที่เปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่มารดาวัยรุ่นต้องเกิดเรียนรู้ ซึ่งหากมารดาวัยรุ่นไม่ สามารถปรับตัวได้ย่อมก่อให้เกิดความเครียดตามมา การสนับสนุนทางสังคมก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ การปรับตัวของมารดาดีขึ้น เมอร์เซอร์ (Mercer, 1981) กล่าวว่า ถ้ามารดาภายหลังคลอดได้รับการ สนับสนุนทางสังคมอย่างดี ก็จะทำให้มารดาลดความเครียดและสามารถปฏิบัติหน้าที่ตาม บทบาทการเป็นมารดาได้ดี

ไลท์เบอร์แมน Leiberman, 1978 อ้างถึงใน กาญจนา ศรีสวัสดิ์ (2553) ได้กล่าวถึง อิทธิพลของการสนับสนุนทางสังคมต่อภาวะเครียด ดังนี้

1. การสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อการลดอุบัติการณ์การเกิดเหตุการณ์เครียดใน ชีวิต
2. การสนับสนุนทางสังคมสามารถปรับและเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของบุคคลต่อ ภาวะเครียดและสามารถลดระดับความรุนแรงของภาวะเครียด
3. การสนับสนุนทางสังคมสามารถส่งเสริมการเผชิญภาวะเครียดของบุคคล และ ในทำนองเดียวกัน ก็จะสามารถลดความรุนแรงจากผลกระทบของภาวะเครียด หรือสามารถดูดซับ ผลกระทบที่เกิดจากภาวะเครียด
4. การสนับสนุนทางสังคมสามารถเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างระดับ ความรุนแรงของภาวะเครียดกับระดับการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของบุคคล

5. การสนับสนุนทางสังคมจะเปลี่ยนแปลงความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง และความสามารถในการควบคุมสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งถูกทำลายลงจากเหตุการณ์เครียดที่เกิดขึ้น

6. การสนับสนุนทางสังคมอาจจะมีผลโดยตรงต่อการปรับตัวของบุคคล

ผลของการสนับสนุนทางสังคมต่อมารดาวัยรุ่น

จากบททบทวนงานวิจัยพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อมารดาวัยรุ่น ดังนี้

1. ทำให้มีความเชื่อมั่นในการดูแลบุตร (Clemmens, 2001) และประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมของมารดาครั้งแรกกับความเชื่อมั่นในการดูแลทารกพบว่า การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่อมั่นในการดูแลทารกของมารดาครั้งแรก (Warren, 2005) นอกจากนี้ยังพบว่าความใกล้ชิดระหว่างมารดาวัยรุ่นและมารดาของตนเอง และความสัมพันธ์ในทางบวกระหว่างมารดาวัยรุ่นและคู่สมรส มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสำเร็จในการแสดงบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก (รัชนี ครองระวะ, 2548) และจากการศึกษาของ (ทองภาพ นาร่อง, พิริยา ศุภศรี, และ และสุพิศ ศิริอรุณรัตน์, 2557) ที่ทำการศึกษารวมของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทมารดาต่อการรับรู้การสนับสนุนของครอบครัว ความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด พบว่ากลุ่มที่ได้รับโปรแกรมมีคะแนนการรับรู้การสนับสนุนของครอบครัวในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยคะแนนความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (แสงจันทร์ สุนันตี๊ะ, ณีวีวรรณ อยู่สำราญ, และ วรรณภา พานุกัณนกร, 2559) ที่ได้ทำการศึกษารวมให้ ความรู้และการสนับสนุนมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทการเป็นมารดา พบว่ายาได้ให้การสนับสนุนมารดาวัยรุ่นทั้งด้านอารมณ์ การประเมินค่า ข้อมูลข่าวสารและทรัพยากร ข้อเสนอแนะ แก่มารดาวัยรุ่นในกลุ่มทดลอง ทำให้มีคะแนนความสำเร็จในการดำรงบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

2. ทำให้ลดภาวะเครียดในระยะหลังคลอด (Logsdon และ Koniak-Griffin, 2005) หลังจากคลอดบุตร มารดาวัยรุ่นต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ส่งผลต่อภาวะอารมณ์ เช่น ความวิตกกังวล ความเครียด การสนับสนุนจากครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด มีส่วนอย่างมากที่ช่วยทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง และเพิ่มความสามารถในการเผชิญกับสถานการณ์การ

เปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้น Whitman, Borkowski, Schellenbach, & Nath, 1987 อ้างถึงใน กาญจนา ศรีสวัสดิ์ (2553)

3. ทำให้มีการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันและมีความพึงพอใจต่อทารก การได้รับการสนับสนุนจากสามีและครอบครัวรวมถึงบุคคลใกล้ชิด มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกระตุ้นให้ มารดาวัยรุ่นแสดงพฤติกรรมดูแลเลี้ยงดูบุตรที่เหมาะสม เช่น การสัมผัส โอบกอด การให้นมบุตร และการพูดคุยสื่อสารกับบุตร เป็นการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร

4. ทำให้ลดอัตราการทำร้ายร่างกาย และกระทำ ความรุนแรงต่อบุตรได้ เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนทางสังคม ช่วยลดความเครียด และภาวะอารมณ์ในทางลบให้แก่ มารดาวัยรุ่นได้

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่าหากมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดทางด้านข้อมูลข่าวสาร (Information support) ด้านวัตถุ สิ่งของ การเงินและบริการ (Instrumental support) และด้านการประเมิน ตัดสิน (Appraisal support) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอารมณ์และจิตใจ (Emotional support) ตามแนวคิดของเฮาส์ House จะมีส่วนช่วยให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกสามารถพัฒนา ความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรได้

2. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร

2.1 ความหมายของความรักใคร่ผูกพัน

ความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและ บุตรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมแสดงออกที่มารดามีต่อบุตร ความรักใคร่ผูกพันมีความสำคัญกับ มารดาและทารก มีผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาทั้งด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์และสังคมของ ทารก กล่าวคือทารกที่ได้รับความรักความเอาใจใส่ที่ดีจากมารดา จะมีการเจริญเติบโต และ พัฒนาการที่ดี ในทางตรงกันข้ามหากทารกไม่ได้รับความรักความเอาใจใส่จากมารดา ทารกจะ เจริญเติบโตช้า เจ็บป่วยง่าย ซึ่งผลของความรักใคร่ผูกพันมีอิทธิพลต่อพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง จนถึงวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตรทำให้อัตราการเสี่ยงที่บุตรจะ ได้รับการดูแลที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ถูกละเลยทอดทิ้ง หรือถูกทำร้ายด้วย

2.2 แนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory)

จอห์น โบลว์บี (Bowlby, 1969) นักคิดคนสำคัญที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี เกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันหรือ Attachment Theory ได้อธิบายว่า ความรักใคร่ผูกพัน เป็น ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างทารกและผู้ดูแล เป็นปฏิสัมพันธ์ตอบสนองระหว่างกัน ซึ่งมี

ความเฉพาะเจาะจง และมีขอบเขต ที่ทำให้ทารกเกิดความรู้สึกปลอดภัย มั่นคง และได้รับการปกป้องคุ้มครอง และมีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองซึ่งกันและกัน เป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่เป็นเสมือนฐานรากของพัฒนาและเจริญเติบโตของบุตรในอนาคต ซึ่งการได้รับประสบการณ์ความรักใคร่ผูกพันจากมารดามีผลอย่างยิ่งต่อพัฒนาการในด้านต่างๆของบุตร

องค์ประกอบของความรักใคร่ผูกพัน

Bowlby อธิบายว่า ลักษณะเฉพาะของความรักใคร่ผูกพันประกอบด้วย

1. Proximity Maintenance ความต้องการที่จะให้ผู้ที่มีความใกล้ชิดผูกพันอยู่ใกล้ชิด
2. Safe Heaven ความต้องการพึ่งพิงบุคคลที่รู้สึกผูกพัน เมื่อเผชิญความรู้สึกไม่ปลอดภัย หรือความรู้สึกกลัว
3. Secure base ความต้องการสร้างความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด กับผู้ที่เป็นเสมือนที่พึ่งพิงยึดเหนี่ยวให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย เพื่อให้เกิดความมั่นใจที่จะสำรวจสิ่งต่างๆรอบตัวของทารก
4. Separation Distress ความวิตกกังวลเมื่อต้องแยกจากบุคคลที่รู้สึกผูกพันใกล้ชิด

ต่อมา Mary Ainsworth (Mary D. Salter Ainsworth, Mary C. Blehar, Everett Waters, และ Sally Wall, 1978) ได้ทำการทดลองต่อยอดจากทฤษฎีของ Bowlby โดยทำการทดลองความรักใคร่ผูกพันระหว่างทารกกับผู้ดูแล ด้วยสถานการณ์แปลก "Strange situation" เน้นที่การสังเกตพฤติกรรมของทารกจากสถานการณ์การแยกจาก (Separation) และพฤติกรรมการแสดงออกเมื่อได้พบกับมารดาหรือผู้ดูแลอีกครั้งหลังการแยกจาก (Reunion) โดยการจำลองสถานการณ์เพื่อทดสอบพฤติกรรมของทารกที่แสดงออกต่อการผู้ดูแลในบริบทที่กำหนด

จากการทดลอง Ainsworth ได้ทำการวัดความสัมพันธ์ 4 ลักษณะ คือ

1. ความใกล้ชิด และการแสวงหาการสัมผัส
2. การติดต่อยังคงดำเนินอยู่
3. การหลีกเลี่ยงความใกล้ชิด และการต้องการการติดต่อ
4. การต่อต้านการติดต่อ/การสัมผัส และความอบอุ่น

จากการทดลองดังกล่าว Ainsworth สรุปได้ถึงประเภทของความรักใคร่ผูกพัน แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ

1. แบบมั่นคง (secure attachment) 70 เปอร์เซนต์ของทารกที่ทำการทดลอง พฤติกรรมวิตกกังวลเมื่อต้องแยกจากมารดา ไม่เข้าหาคนแปลกหน้า และรู้สึกยินดีเมื่อได้พบกับมารดาหลังจากแยกจากไป เด็กที่มีความผูกพันในลักษณะที่มั่นคงต่อผู้ดูแลหรือบิดามารดา จะไม่มีความกังวลใจเมื่อไม่เห็นผู้ดูแลหรือผู้ดูแลห่างออกไปเพียงชั่วคราว เนื่องจากเด็กมีความมั่นใจว่าผู้ดูแลจะกลับคืนมา เป็นประสบการณ์ของเด็กที่ไม่เคยถูกทอดทิ้งให้อยู่คนเดียว หรืออยู่กับคนแปลกหน้าเป็นเวลานาน เด็กจะมีลักษณะมั่นใจในตนเอง กล่าวสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัว

2. แบบวิตกกังวล (ambivalent attachment) 15 เปอร์เซนต์ของทารกที่ทำการทดลองมีความกังวลใจอย่างมากเมื่อต้องแยกจากมารดาหรือผู้ดูแล ปฏิเสธคนแปลกหน้า แต่เมื่อมารดากลับมาเด็กปฏิเสธการเข้าหามารดาเช่นกัน เป็นประสบการณ์ที่เด็กได้รับการตอบสนองจากผู้ดูแลอย่างไม่เหมาะสม ไม่สม่ำเสมอ ในบางครั้งให้ความสนใจและเอาใจใส่เด็กอย่างมาก ในบางครั้งไม่ให้ความสนใจหรือปล่อยปละละเลยทอดทิ้งเด็ก ทำให้เด็กไม่ได้รับการตอบสนองทางอารมณ์ที่สม่ำเสมอ ส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กให้มีความหมกมุ่นและไม่ยึดหยุ่น

3. แบบหลีกเลี่ยง (Avoidant attachment) 15 เปอร์เซนต์ของทารกที่ทำการทดลอง มีพฤติกรรมไม่ให้ความสนใจต่อผู้ดูแลหรือมารดาเมื่อต้องแยกจาก เด็กสามารถเล่นและเขาหาบุคคลแปลกหน้าได้อย่างเป็นปกติ และไม่สนใจเมื่อมารดากลับเข้ามาพบกันอีกครั้ง เป็นประสบการณ์ที่เด็กไม่ได้รับความสนใจ และได้รับการปฏิเสธจากผู้ดูแล ทำให้เด็กไม่มีความรู้สึกผูกพัน และเกิดเป็นความรู้สึกหลีกเลี่ยงที่จะเข้าหาผู้ดูแลหรือมารดา เมื่อโตขึ้นเด็กจะมีประสบการณ์ที่ไม่ดีต่อการสร้างความสัมพันธ์ และไม่เห็นคุณค่าของความสัมพันธ์

4. แบบไม่มีระเบียบ (Disorganize attachment) เด็กจะมีความรู้สึกสับสนต่อการต้องการเข้าหาหรือแยกจากผู้ดูแลหรือมารดา เนื่องจากเด็กมีประสบการณ์การได้รับการตอบสนองทางอารมณ์ที่ไม่สม่ำเสมอ และได้รับความรุนแรง หรือถูกกระทำทารุณกรรมจากผู้ดูแล ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกสับสนที่จะเข้าหาผู้ดูแล เมื่อโตขึ้นเด็กจะไม่สามารถจัดการกับอารมณ์ ความสัมพันธ์และแก้ไขปัญหาได้

จากการศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีข้างต้น ได้มีการสรุปเกี่ยวกับการเลี้ยงดู รูปแบบความรักใคร่ผูกพัน ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 แสดงประเภทของความรักใคร่ผูกพันและประวัติการเลี้ยงดู ตามแนวคิดทฤษฎีของ Bowlby และ Ainsworth

คุณภาพของการให้การดูแล	วิธีการจัดการกับปัญหา	ประเภทของความผูกพัน
ตอบสนอง ให้ความรัก	จัดเป็นระบบ	แบบมั่นคง
ไม่ตอบสนอง ปฏิเสธ	จัดเป็นระบบ	ไม่มั่นคง แบบหลีกเลี่ยง
ไม่ตอบสนอง ไม่สม่ำเสมอ	จัดเป็นระบบ	ไม่มั่นคง แบบวิตกกังวล
ผิดจากปกติ	ไม่สามารถจัดระบบได้	ไม่มั่นคง แบบไม่มีระบบ

ที่มา: ประเภทของความรักใคร่ผูกพันและประวัติการเลี้ยงดู (Benoit, 2004)

ทั้ง Ainsworth และ Bowlby ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพัน จากมุมมองวิวัฒนาการของความรักความผูกพันระหว่างสัตว์ในธรรมชาติ เพื่ออธิบายและนำมาสู่การเข้าใจกลไกเชิงชีวภาพในทารก ซึ่งหนึ่งในมุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพัน ได้แก่ ความผูกพันใกล้ชิดทางร่างกายที่ทารกต้องการจากมารดา รวมถึง การยิ้ม การร้องไห้ และการคลอเคลียอยู่ไม่ห่างมารดา ซึ่งพฤติกรรมความต้องการความใกล้ชิดผูกพันนี้สังเกตได้จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก และปฏิสัมพันธ์เหล่านี้สามารถบอกได้ถึงความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของทารก เพื่อความพร้อมที่จะสำรวจสภาพแวดล้อมรอบๆตัวของทารก (Altieri-Synan, Gomillion, Partridge, และ Rutledge, 2016)

ทฤษฎีความรักใคร่ผูกพันของ Bowlby อ้างถึงในรอสซันน์ เจริญสัตย์ศิริ (2557) ได้แบ่งลำดับความรักใคร่ผูกพันตามช่วงวัยเด็ก ดังนี้

ช่วงแรกเกิด - 1 ปี เป็นช่วงที่เด็กเกิดการเรียนรู้ว่าใครคือบิดามารดา หรือผู้ดูแลเลี้ยงดู และมีปฏิสัมพันธ์กับบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู

ช่วงวัย 1-3 ปี เป็นช่วงที่เด็กมีพัฒนาการทางภาษา มีการเรียนรู้สังเกตสภาวะแวดล้อม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ดูแลหลักอย่างชัดเจน เด็กที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ จะมีความมั่นใจว่าผู้ดูแลหรือบุคคลที่ใกล้ชิดผูกพันไม่ได้หายไปไหน จะสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆรอบตัวและสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ ในขณะที่เด็กที่ไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์จะไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ และขาดความเชื่อมั่นในการเรียนรู้สิ่งต่างๆรอบตัว หากเด็กในวัยนี้มีประสบการณ์การถูกละเลยทอดทิ้งไม่สามารถสร้างความผูกพันกับผู้ดูแลหลักได้ เด็กจะมีความผูกพันแบบไม่มั่นคงใน 2 ลักษณะ คือ 1.เด็กในกลุ่มที่ยึดติดผู้ดูแล ไม่ยอมห่าง ร้องไห้แง และไม่แบ่งปันสิ่งของของตนเองให้กับผู้อื่น และ 2.เด็กที่ไม่ได้รับความผูกพันและไม่มีความผูกพันกับใคร

เลย สามารถเล่นและทำกิจกรรมต่างๆคนเดียว โดยไม่สนใจว่าจะมีผู้ดูแลอยู่ด้วยหรือไม่ เพิกเฉยต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว และไม่มี ความผูกพันทางอารมณ์กับผู้ดูแลซึ่งเด็กทั้งสองกลุ่มนี้จะมีปัญหาพฤติกรรมและปัญหาทางอารมณ์ตามมา ในทางกลับกันเด็กที่สามารถสร้างสัมพันธภาพกับบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูได้ดี เด็กก็จะมีสัมพันธภาพที่มั่นคงปลอดภัย และเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันทางจิตใจและเกราะป้องกันปัญหาต่างๆ ที่จะตามมาในวัยผู้ใหญ่

ช่วงวัย 3 ปีขึ้นไป สัมพันธภาพระหว่างเด็กและผู้ดูแลจะมีความซับซ้อนมากขึ้น เด็กจะเรียนรู้ที่จะสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน เริ่มวางเงื่อนไขกับบิดามารดา หรือผู้ดูแล พยายามมีอิทธิพลและแสดงความต้องการให้บิดามารดาหรือผู้ดูแลรู้ถึงความต้องการ ซึ่งถ้าเด็กมีพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ดูแลหรือบิดามารดา จะทำให้เกิดการพัฒนาสัมพันธภาพหรือความรักใคร่ผูกพันในรูปแบบที่มีความมั่นคง (Secure)

นอกจากแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพันของ Bowlby และ Ainsworth แล้ว ยังพบการศึกษาเกี่ยวกับความผูกพัน “Bonding” ของ Klaus และ Kennell (1982) ที่เชื่อว่าผูกพันระหว่างผู้เลี้ยงดูกับทารกเริ่มตั้งแต่การวางแผนการตั้งครรภ์ และได้สร้างทฤษฎีความผูกพัน (Theory of bonding) โดยเน้นช่วงเวลานั้นๆ หลังคลอดเรียกว่า “Sensitive period” ประมาณ 48 ชั่วโมงหลังคลอด ซึ่งเชื่อว่าการมีสัมผัสใกล้ชิดระหว่างมารดาและทารกในช่วงหลังคลอดทันที จะมีความสำคัญต่อความรักใคร่ผูกพันที่จะเกิดขึ้นในระยะต่อไป ซึ่งแนวคิดของคลอสและเคนเนล เน้นที่การแสดงออกผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ อันได้แก่ การสัมผัส (Touch) การมองสบตา (Eye-to-eye contact) การได้ยิน (Voice) การเคลื่อนไหวตามจังหวะ (Entertainment) การได้กลิ่น (Odor) ความอบอุ่นของร่างกาย การให้ทารกได้รับภูมิคุ้มกันจากน้ำนมมารดา

โดยสรุป ความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดากับทารก คือพฤติกรรมแสดงออกที่มีพื้นฐานมาจากความรู้สึก และอารมณ์ในด้านบวก ที่มารดามีต่อทารก ซึ่งเป็นลักษณะที่มีความพิเศษเฉพาะเจาะจง เป็นอารมณ์รักที่เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีความมั่นคงถาวร โดยเริ่มจากบุคคลสองคนที่มีความคุ้นเคยกัน (Acquaintance) มีความรักต่อกัน และมีปฏิริยาตอบสนองซึ่งกันและกัน เกิดเป็นสายสัมพันธ์ที่มีความถาวรและไม่เปลี่ยนแปลง ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและมีความสำคัญต่อพัฒนาการของทารกเป็นอย่างยิ่ง และมีอิทธิพลต่อแบบแผนพฤติกรรมในวัยผู้ใหญ่อีกด้วย ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร จากทฤษฎีความรักใคร่ผูกพันที่อธิบายว่าความรักใคร่ผูกพันเป็นรากฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของทารกที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป

พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อบุตร

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่มารดามีต่อบุตร เริ่มต้นจากความรู้สึกในขณะที่ยังตั้งครรภ์ ซึ่งการตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่นที่ตัดสินใจไม่ยุติการตั้งครรภ์ มีความหมายถึงการยอมรับการตั้งครรภ์ ส่วนพฤติกรรมที่แสดงออกต่อบุตรหลังจากที่คลอดจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับความรู้และเจตคติของมารดาวัยรุ่น และส่วนหนึ่งเกิดจากพัฒนาการตามธรรมชาติของทารกที่เกิดการเรียนรู้และความต้องการได้รับการกระตุ้นและการตอบสนองจากมารดาเช่นเดียวกัน

จากแนวคิดและทฤษฎีของ Bowlby (1969) ที่ได้ทำการศึกษาผ่านการสังเกตและเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน ได้อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมของทารกที่มีต่อมารดาว่าเกิดจากพัฒนาทางด้านร่างกายและสมอง รวมทั้งสัญชาตญาณ ซึ่งเกิดการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากการแยกความแตกต่างระหว่างวัตถุ ความแตกต่างระหว่างมารดาหรือผู้ดูแลและบุคคล โดย Bowlby ได้อธิบายถึงการพัฒนาเป็นหลายระยะด้วยกัน ได้แก่

ระยะที่ 1 ระยะนี้ทารกจะเริ่มมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น แต่ความสามารถในการแยกความแตกต่างของบุคคลและสิ่งของจะยังมีข้อจำกัดอยู่ในเรื่องของการได้กลิ่น และการได้ยินเสียง ระยะนี้เริ่มตั้งแต่แรกเกิด จนอายุประมาณ 8-12 สัปดาห์

ระยะที่ 2 ทารกจะเริ่มมีการพัฒนาเรื่องการได้รับการกระตุ้นเกี่ยวกับการได้ยิน และเริ่มสามารถแยกแยะมารดาหรือผู้เลี้ยงดูออกจากสิ่งอื่นๆ ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ระยะนี้เริ่มตั้งแต่ทารกอายุ 10 สัปดาห์ – 6 เดือน ซึ่งพัฒนาการในระยะนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของทารกในแต่ละคนด้วย

ระยะที่ 3 การคงไว้ซึ่งความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด และการแยกมารดาหรือผู้ดูแล ด้วยการเข้าใจความของการเคลื่อนไหวในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งในระยะนี้ทารกจะเกิดการเรียนรู้ถึงการตอบสนองของมารดาหรือผู้ดูแล และเริ่มพัฒนาความรู้สึกมั่นคงต่อมารดาหรือผู้ดูแล เริ่มกลัวคนแปลกหน้า ซึ่งทารกสามารถแยกแยะได้ว่าคนแปลกหน้าเป็นคนที่ไม่คุ้นเคย และจะไม่เข้าหา เกิดความรู้สึกกลัวอันตรายจากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่มารดาหรือผู้ดูแล ในระยะนี้เริ่มตั้งแต่ทารกอายุ 6-7 เดือนขึ้นไป แต่ในทารกบางรายอาจเกิดขึ้นได้ช้ากว่านี้ โดยเฉพาะในทารกที่มีความใกล้ชิดกับมารดาหรือผู้เลี้ยงดูในระดับต่ำ ซึ่งระยะนี้จะคงอยู่ต่อเนื่องจนทารกอายุ 2-3 ปี

ระยะที่ 4 เป็นระยะที่ทารกเริ่มพัฒนาเป้าหมายและการไปถึงเป้าหมาย รวมทั้งการสร้างสัมพันธภาพ โดยทารกจะเริ่มพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์จากการเรียนรู้การมีอยู่ หรือการหายไปของมารดาหรือผู้ดูแล ซึ่งมีข้อถกเถียงของนักวิชาการว่าการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน

แท้จริงเกิดขึ้นทั้งในระยะที่ 1-2 หรือในระยะหลังจากนั้น แต่อย่างไรก็ดีในระยะที่ 4 มีความชัดเจนของการพัฒนารูปแบบของความรักใคร่ผูกพันที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และการได้รับการกระตุ้นในด้านต่างๆ นำไปสู่รูปแบบพฤติกรรมของทารกที่ใช้จัดการกับอารมณ์ตนเอง และความเชื่อมั่นในการสำรวจสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีของ Bowlby ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าถึงที่มาของการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ ว่ามีปัจจัยมาจากองค์ประกอบทั้งทางร่างกาย ได้แก่ระบบประสาทและ พัฒนาการทางด้านอารมณ์จิตใจ ซึ่งนำมาสู่การแสดงออกถึงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่มารดา หรือผู้ดูแลมีต่อทารก โดยอธิบายรายละเอียดของความรักใคร่ผูกพันที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของทารกดังกล่าวข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันที่มีความสอดคล้องกับพัฒนาการของทารก โดยคำนึงถึงความสำคัญของการสร้างความเข้าใจ ให้ความรู้ แนะนำวิธีการสร้างความรักใคร่ผูกพัน และสร้างความตระหนักถึงผลของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันให้แก่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก เพื่อให้ทารกที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับการพัฒนาที่เป็นพื้นฐานสำคัญของพัฒนาการในชีวิต รวมทั้งการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันนี้เอง ยังเป็นเสมือนปัจจัยป้องกัน (Protective factor) การเลี้ยงดูบุตรอย่างไม่เหมาะสม และการกระทำทารุณกรรมต่อบุตรอีกด้วย

ความสำคัญของความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดามารดากับทารก

ทารกเป็นวัยที่เป็นรากฐานของมนุษย์ เป็นวัยแห่งการเรียนรู้และพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ และพัฒนาการทางสังคม เป็นช่วงวัยที่ปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมและเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างมาก (กนกวรรณ ฉันทนะมงคล, 2553) เป็นวัยที่พึ่งพาผู้อื่นให้ตอบสนองความต้องการของตน บิดา-มารดาเป็นผู้ที่จะสามารถให้การตอบสนองแก่ทารกได้อย่างดีที่สุด โดยการให้ความเอาใจใส่ ให้ทารกได้รับความรัก ให้เกิดความรู้สึกมั่นคงทางอารมณ์ และมีพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจที่มีความเหมาะสม เนื่องจากทารกแรกเกิดสู่ช่วงวัยเด็กตอนต้น เป็นช่วงเวลาที่สมองมีการพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2548) โดยเฉพาะการเรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเรียนรู้และมีประสบการณ์ความรักใคร่ผูกพันและความใกล้ชิดกับผู้อื่น ซึ่งจะหล่อหลอมและพัฒนาขึ้นเป็นบุคลิกภาพของเด็ก ซึ่งการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์เป็นการทำงานของสมองส่วนหน้าซีกขวา (Right Frontal brain) และสมองส่วน Limbi system ซึ่งมีหน้าที่ผลิตสารเคมีในสมองเกี่ยวกับการรับรู้ถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เรียนรู้และเข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น ซึ่งการทำงานของสมองในส่วนนี้จะได้รับการพัฒนาเมื่อบิดามารดาหรือผู้ดูแลมีปฏิสัมพันธ์กับทารก

ความสัมพันธ์และความรู้สึกเป็นเจ้าของบุตรที่มารดามีต่อบุตรในระยะหลังคลอดเป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน และการเลี้ยงดูบุตรในช่วงหลังคลอดจะช่วยให้เกิดความรู้สึกรักและผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างมารดาและบุตร (Goodman, 2005) มีการศึกษาพบว่าทารกที่ได้รับความอบอุ่นจากการสัมผัสโดยมารดาหรือบิดาตั้งแต่แรกเกิดส่งผลให้ต่อร่างกายและพฤติกรรมของทารก การสัมผัสโอบกอด และปลอบโยนให้ทารกรู้สึกมั่นคงปลอดภัย มีส่วนช่วยให้ทารกมีอารมณ์สงบและง่ายต่อการดูแล (นงคราญ ศรีสง่า, นงนุช วุฒิปรีชา, บังอร เขาวนพูนผล, และ ศุภลักษณ์ พรหมเทพ, 2553; รัชนี แสงสว่าง, บุษกร พันธุ์เมธาภิสิทธิ์, และ ลดาวัลย์ ประทีปชัยชัยกุล, 2553)

ความรักใคร่ผูกพันและพัฒนาการของทารก

มีการศึกษาค้นคว้าจำนวนมากเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรักใคร่ผูกพันต่อพัฒนาการของทารกในด้านต่างๆ จากรากฐานแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพันของโบลบี และการทดลอง “Strange situation” ของแมรี เอนส์เวิร์ด ซึ่งแนวคิดทฤษฎีและการทดลองดังกล่าว ทำให้ข้อค้นพบเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอิทธิพลของความรักใคร่ผูกพันที่มีผลต่อพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ และพัฒนาการทางสังคมของทารก ซึ่งโบลบีได้เน้นย้ำและให้ความสำคัญกับความรักใคร่ผูกพันที่จะเกิดขึ้นในช่วงปีแรกของชีวิตมนุษย์ ที่จะพัฒนากับผู้ดูแล

ความรักใคร่ผูกพันส่งผลต่อระบบประสาทวิทยา มีการศึกษาวิจัยถึงพัฒนาการของระบบประสาทและการทำงานของสมองที่ให้ความสำคัญกับความรักใคร่ผูกพัน ที่มีผลต่อระบบฮอริโมน และสารสื่อประสาทของทารก ซึ่งจากการศึกษาวิจัยของเบลล์และคาร์เตอร์ 2009 อ้างถึงในจอห์น ซานโตร็อก (JOHN W. SANTROCK, 2010) พบว่าความรักใคร่ผูกพันมีอิทธิพลต่อการหลังฮอริโมนที่สำคัญถึง 2 ตัว ได้แก่ อ็อกซิโทซิน และวาโซพรีซิน ที่เกิดขึ้นระหว่างความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ซึ่งฮอริโมนดังกล่าวทำหน้าที่เสมือนสารสื่อประสาทในสมอง ซึ่งจะพบว่าการหลังของฮอริโมนดังกล่าวในขณะที่มารดาให้นมบุตร และจากการสัมผัสที่ก่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ซึ่งฮอริโมนดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะถูกกระตุ้นให้มีมากในช่วงที่มารดาให้การดูแลและใกล้ชิดกับทารก

นอกจากนี้ยังพบว่าความรักใคร่ผูกพันมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการเรียนรู้ทางสังคมแก่ทารก เช่น การสื่อสารแบบสบตา ซึ่งทารกจะเกิดการเรียนรู้ใบหน้าของผู้เลี้ยงดู ได้ตั้งแต่อายุ 2-3 เดือน และเริ่มให้ความสนใจกับการเล่นแบบที่สามารถเห็นใบหน้าของผู้ดูแลได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมแก่ทารก ลีเพนเนนท์และคณะ 2007 อ้างถึงในจอห์น ซานโตร็อก (JOHN W. SANTROCK, 2010) และทารกจะมีการแสดงที่แตกต่างกันระหว่างผู้ดูแลกับวัตถุ

สิ่งของ และทารกจะตอบสนองที่เป็นไปในทางบวกต่อบุคคลมากกว่าวัตถุอื่นๆ และทารกจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อการแสดงออกในทางบวกของผู้ดูแลด้วยเช่นกัน เช่น การยิ้ม และการส่งเสียงทักทายทารก ซึ่งการสื่อสารในลักษณะนี้จะสร้างการเรียนรู้ให้แก่ทารกเมื่อมีอายุมากขึ้น เกิดการเรียนรู้ที่จะตอบสนองผู้ดูแลที่ให้ความสนใจ และทักทายใกล้ชิดเพื่อให้เกิดความอบอุ่น

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อทารกที่มีอายุอยู่ในระหว่าง 0-18 เดือน โดยอ้างอิงจากแนวคิดทฤษฎีของโบลบี้ Bowlby ที่ให้ความสำคัญและเน้นย้ำกับการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างผู้ดูแลและทารกในช่วงหนึ่งปีแรกของชีวิต ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ความสำคัญของความรักใคร่ผูกพันในฐานะที่เป็นเสมือนปัจจัยการป้องกัน (Protective Factor) การดูแลเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม จนถึงการทำทารุณกรรมในเด็ก เนื่องจากการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างทารกและผู้ดูแลในทางบวก ก่อให้เกิดสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่มั่นคงระหว่างผู้ดูแลและทารก จึงเป็นเสมือนการป้องกันการทำรุนแรง การเลี้ยงดูไม่เหมาะสม รวมไปถึงการละเลยทอดทิ้งเด็ก (Neglect) (Benoit, 2004) ความรักใคร่ผูกพันไม่เพียงเป็นปัจจัยเชิงจิตวิทยา หากแต่ประเด็นในการศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่จะให้ความรักใคร่ผูกพัน ความเอาใจใส่ดูแลบุตรของตนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยพฤติกรรมการแสดงออกนั้น ย่อมเกิดขึ้นจากความเข้าใจในปัญหา และตระหนักถึงความสำคัญในการปฏิบัติ ซึ่งการเข้าร่วมโปรแกรมฯ จะมีส่วนในการพัฒนาให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่น นอกจากนี้การศึกษาเพื่อพัฒนาในประเด็นดังกล่าว ยังเป็นการศึกษาในบริบทของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในเขตชุมชนเมือง ที่มีชนบทธรรมนิยมและวัฒนธรรมซึ่งอาจมีความแตกต่างจากมารดาวัยรุ่นในบริบทสังคมอื่นๆ ที่ยอมรับการตั้งครรภ์ในวัยเจริญพันธุ์หรือวัยรุ่น อาทิ การตั้งครรภ์ในหญิงวัยรุ่นในเขตชนบท หรือการตั้งครรภ์ในหญิงวัยรุ่นชนเผ่า หรือชนกลุ่มน้อย ที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกับพฤติกรรมของมารดาวัยรุ่นในเขตชุมชนเมือง ซึ่งการศึกษานี้จะเป็นเสมือนภาพสะท้อนถึงพฤติกรรมที่มีความแตกต่างในบริบทของสังคม ทั้งนี้ผลการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถตอบสนองวิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้อย่างชัดเจนด้วย

2.3 การประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อบุตร

การประเมินความรักใคร่ผูกพันในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อบุตรที่มีการศึกษามาในอดีต พบว่ามีการประยุกต์ใช้แบบวัดความรักใคร่ผูกพันจากต่างประเทศ อาทิ แบบประเมินความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก(The Maternal Attachment Inventory : MAI) ของ มุลเลอร์ (Müller, 1996) แปลเป็นภาษาไทย โดยพรพรรณ จงปราณี (พรพรรณ จงปราณี, 2540) ซึ่งเป็นแบบวัดการยอมรับความเป็นบุคคลของบุตร การสัมผัสโอบกอดอุ้มบุตร ความสนใจและผูกพันต่อกัน การรับรู้ต่อรูปร่างหน้าตา ร่างกายของบุตร เป็นแบบมาตราวัด 4 ระดับ ผ่านการทดสอบความเที่ยงตรง โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคเท่ากับ 0.92 (นวพร มามาก, ศรีสมร ภูมณสกุล, และ อรพินธ์ เจริญผล, 2551; มนต์ตรา พันธุ์พัก, ศรีสมร ภูมณสกุล, และ อรพินธ์ เจริญผล, 2551) แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกของบิลส์ (Bills) ที่เบญญาภา และคณะ ได้ทำการดัดแปลงเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ (เบญญาภา ธิติมาพงษ์, ปรียา แก้วพิมล, สุรีย์พร กฤษเจริญ, และ ศรีพจนารถ, 2553) ซึ่งเป็นแบบวัดที่แบ่งเป็น 5 หมวด ได้แก่ การรับรู้ต่อรูปร่างหน้าตาและร่างกายของบุตร ความสนใจความผูกพันซึ่งกันและกัน การสัมผัสโอบอุ้มบุตร การยอมรับความเป็นบุคคลของบุตร และการยอมรับในตนเองมากขึ้น ได้มีการนำไปหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา และค่าความเที่ยงโดยนำไปทดสอบกับมารดาที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงจำนวน 30 ราย มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.89 และแบบสอบถามประเมินความรักความผูกพันของมารดาทารกตลอดครบกำหนด (Bonding) ที่แปลและดัดแปลงมาจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบิดาและทารกของบิลส์ (Bills) ร่วมกับแนวคิดความผูกพันของคลอสและเคนเนล (Klaus และ Kennell, 1982) โดยอำนาจ (อำนาจ พิมพาท, 2552) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้สึกผูกพันระหว่างมารดาและทารก 6 ด้าน ได้แก่ การรับรู้ต่อรูปร่างหน้าตาและร่างกายของบุตร ความสนใจความผูกพันซึ่งกันและกัน การสัมผัสโอบอุ้มบุตร การยอมรับความเป็นบุคคลของบุตร การยอมรับในตนเองมากขึ้น และการเตรียมเลี้ยงดูบุตร มีการหาค่าความเที่ยงตรงโดยนำไปทดสอบกับมารดาที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงจำนวน 10 ราย มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.70

การศึกษานี้ในครั้งนี้นี้ ผู้วิจัยมีความตั้งใจจะพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรจากข้อค้นพบเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับมุมมองความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรจากงานวิจัยในช่วงก่อนการทดลอง ซึ่งจากการทบทวนการพัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้ในการประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก พบว่ายังไม่มีการพัฒนาเครื่องมือมาจากข้อค้นพบเชิงคุณภาพในบริบทของสังคมไทย อีกทั้งยังไม่มีการพัฒนาแบบวัด

ความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาซึ่งเป็นมารดาวัยรุ่นต่อบุตรของมารดาวัยรุ่น พบเพียงการนำแบบวัดความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาต่อทารก มาปรับประยุกต์ใช้เพื่อการประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาและทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นมารดาวัยรุ่น การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พบว่ามีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมารดาวัยรุ่นในหลายบริบท ด้วยระเบียบวิธีวิจัยที่มีความหลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 งานวิจัยเชิงสหสัมพันธ์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทำนายและตัวแปรตามเพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับมารดาวัยรุ่น การแสดงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่ การเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ซึ่งผลการศึกษาพบว่าค่าเฉลี่ยลำดับที่คะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง (mean rank = 164.34) สูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วน (mean rank = 115.40) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .001$) และมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูลูกด้วยนมตนเอง สามารถแสดงบทบาทมารดาได้ในระดับดี กว่ามารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยนมตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ฉมาพร หนูเพชร, 2555; ราวตรี คงเจริญ, 2553)

2.4.2 งานวิจัยในเชิงทดลองและกึ่งทดลอง ที่กล่าวถึงการทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมที่พัฒนาจากบริบทต่างๆที่มีความเกี่ยวข้อง อาทิ โปรแกรมเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ โปรแกรมการสนับสนุนทางสังคม และงานวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของวัยรุ่น ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัย พบว่าค่าคะแนนเปลี่ยนพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์แรก ทั้งรายด้านและโดยรวม หลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพเพิ่มสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p\text{-value} < .001$ (กรุณา ประมูลสินทรัพย์, 2556) และงานวิจัยของ วิไลรัตน์ พลาวัน (2555) ทำการศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรมสุขภาพด้านโภชนาการของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ถึงแม้ไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านโภชนาการ แต่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพด้านโภชนาการที่เหมาะสมได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ สุภาวดี เงินยิ่ง (2556) ที่ทำการศึกษาค่าผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพต่อพฤติกรรมสุขภาพด้านโภชนาการ และการจัดการกับความเครียดในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมสุขภาพด้านโภชนาการ และการจัดการกับความเครียด

ภายหลังการทดลองในกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ($t = 21.47, p < .001$ และ $t = 21.66, p < .001$ ตามลำดับ) และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F_{1,57} = 311.33, p < .01$ และ $F_{1,57} = 254.52, p < .01$ ตามลำดับ)

นอกจากนี้ยังมีการวิจัยด้วยวิธีการทดลองและกึ่งทดลองที่มุ่งศึกษาการสนับสนุนทางสังคมในหญิงวัยรุ่นตั้งครรภ์ พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของการแสดงบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) สอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพิศิริ และคณะ ทำการศึกษาผลของการส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมต่อบทบาทการเป็นมารดาในสตรีตั้งครรภ์วัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่า 1. ภายหลังการสนับสนุนทางสังคม กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) 2. ภายหลังการสนับสนุนทางสังคม กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) (พิมพิศิริ พรหมใจษา, กรรณิการ์ณ กัณธรักษา, และ จันทรัตน์ เจริญสันติ, 2557; ศิณัฐชานันท์ วงษ์อินทร์, 2554)

และยังพบว่ามีการวิจัยเชิงทดลองและกึ่งทดลองมีจำนวนหนึ่งที่ทำการศึกษาและพัฒนาโปรแกรมเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรในวัยรุ่น อาทิ การศึกษาของของชัชชัย (ชัชชัย ตียะไพธาดา, 2555) ผลการศึกษาวิจัยพบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ พฤติกรรม การปฏิบัติตน และแรงสนับสนุนทางสังคมเพื่อการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและการป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ยกเว้นการรับรู้ความรุนแรง การรับรู้โอกาสเสี่ยง ความคาดหวังในความสามารถของตนเอง ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปรียา จรทะผา (2555) ทำการศึกษาผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตในการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ต่อพฤติกรรมป้องกันการตั้งครรภ์ในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่าหลังทดลองทันที นักเรียนมีความตระหนักและการปฏิบัติในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนทดลองและมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.001 โดยมีขนาดผลโปรแกรม 1.7 และ 2.3 เท่า ตามลำดับ หลังติดตามผล ความตระหนักและการปฏิบัติในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนยังคงอยู่ไม่ต่างกับหลังทดลองทันทีและยังคงอยู่มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ นักเรียนกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อโปรแกรมเฉลี่ยร้อยละ 92.5 ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.001 ฉะนั้น จึงควรส่งเสริมให้มีการนำโปรแกรมนี้ไปใช้สอนนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และงานวิจัยของ ชญาดา คล่องการ (2556)

ทำการศึกษาประสิทธิภาพโปรแกรมสุขศึกษาในการประยุกต์ใช้การสร้างเสริมทักษะชีวิตร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในโรงเรียนแห่งหนึ่งอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่าภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตในด้านการสร้างสัมพันธภาพการสื่อสาร ความคิดสร้างสรรค์คิดอย่างมีวิจารณญาณ ภาคภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านการจัดการกับอารมณ์ความเครียด ด้านการตัดสินใจการแก้ปัญหา ด้านความตระหนักรู้ในตนเองเห็นอกเห็นใจผู้อื่นความสูงกว่ก่อนการทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$)

2.4.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาและพัฒนาการจัดการมีส่วนร่วมของภาคชุมชนในการป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นอาทิการศึกษาของพอเพ็ญ และคณะ(2556) ที่ทำการศึกษาค้นคว้าของโปรแกรมป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมโดยแกนนำนักศึกษาพยาบาลต่อความรู้ เจตคติและความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของวัยรุ่นตอนต้นพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (60.6%) อายุระหว่าง 13-15 ปี ($x = 14.02$, $SD = .49$) ก่อนการอบรมมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ระดับน้อย เจตคติระดับปานกลาง และความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมระดับมาก หลังการอบรมมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ระดับปานกลาง เจตคติและความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยทุกด้านเพิ่มขึ้นภายหลังการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) ความรู้ เจตคติและความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมภายหลังการอบรมมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) ดังนั้น โปรแกรมป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมโดยแกนนำนักศึกษาพยาบาลสามารถพัฒนาความรู้ เจตคติและความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของวัยรุ่นตอนต้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

และการศึกษาของนฤชล วิชัยโย และคณะ(2559) ที่ทำการศึกษาค้นคว้าพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมวัยรุ่น วัยเรียน ด้านการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่าย ในอำเภอดำรง จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมวัยรุ่น วัยเรียน ด้านการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่าย ผลการศึกษาพบว่า 1. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ดังนี้ 1.1 การมีส่วนร่วมด้านการวางแผน พบว่าในการประชุมทุกครั้งมีภาคีเครือข่ายจากทุกภาคส่วน เข้าร่วมประชุมพร้อมทั้งได้แสดงความคิดเห็น ร่วมการวางแผน รวมทั้งออกแบบกิจกรรมและหลักสูตรบูรณาการวัยรุ่นวัยใส ภายใต้แนวความคิด “OUR & OWNER HEALTH GO TO GOAL TOGETHER” ภารกิจร่วมประเด็น “ลดการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นอำเภอดำรงอย่างมีส่วนร่วม ปี 2559” โดยเน้นการ

เป็นเจ้าของร่วมกัน โดยใช้เทคนิค (Body Paint) 1.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ภาควิชาเครือข่าย ร่วมการค้นหากลุ่มเป้าหมายร่วมกัน และช่วยลงมือ ทำให้ผลลัพธ์ให้เป็นของเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขแต่เพียงอย่างเดียว อย่างเช่นที่ผ่านมา 1.3 การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ มีการจัดตั้งคณะกรรมการชัดเจน ตั้งแต่ระดับอำเภอจนถึงระดับตำบล ในการตรวจสอบงบประมาณ ในโครงการและกิจกรรมต่างๆ โดยให้มติดกรรมการเป็นเอกฉันท์ในการตัดสินใจงบประมาณมาใช้ 1.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เมื่อสิ้นสุดกระบวนการ มีการประชุมกลุ่ม และอภิปรายผลร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ ในแต่ละครั้งที่ดำเนินกิจกรรม รวมทั้งวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง โดยใช้วิธีประชุมกลุ่ม และอภิปรายผล 2. ผลการสำรวจข้อมูล ความเชื่อและเจตคติของวัยรุ่นหญิงต่อการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ปี 2559 พบว่า ส่วนใหญ่วัยรุ่นหญิงมีความเชื่อและเจตคติในระดับมาก ในหัวข้อที่ว่า ถ้าเกิดการตั้งครรภ์ คิดว่าการทำแท้งเป็นการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.1 รองลงมาคือถ้าชายและหญิงที่เป็นคู่รักกัน แต่ยังไม่ได้แต่งงานกันก็ไม่ควรมีเพศสัมพันธ์กันก่อน พบอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 76.7 และเมื่ออยู่ต่างถิ่นการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสเป็นสิ่งที่สามารถทำได้เพราะ ไม่มีใครรู้จัก พบอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 74.1 ตามลำดับ ส่วนหัวข้อที่มีความเชื่อและเจตคติของวัยรุ่นหญิง พบในระดับน้อยที่สุด คือ การใช้ถุงยางอนามัยขณะมีเพศสัมพันธ์ ทำให้ความรู้สึกลทางเพศลดลงร้อยละ 23.0 รองลงมา คือการใช้ถุงยางอนามัยขณะมีเพศสัมพันธ์เป็นบางครั้งสามารถป้องกันโรคติดต่อ ทางเพศสัมพันธ์ได้ ร้อยละ 30.3 และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ร้อยละ 32.5 ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ ชยาภรณ์ เชิญกลาง (2556) ที่ทำการศึกษาค้นคว้าพัฒนาแนวทางการให้บริการหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นเพื่อส่งเสริมการดูแลตนเองโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองกราดอำเภอคำม่วง จัหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการพัฒนาคุณภาพการบริการที่ส่งเสริมการดูแลตนเองของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นนั้น ทำให้หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นและครอบครัวมีบทบาทในการนำเสนอความต้องการในการดูแลตนเองเพื่อให้ผลลัพธ์นั้นตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสมจากผลการดำเนินงานทำให้ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองกราด มีคลินิกและแนวทางในการให้บริการเฉพาะในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น เจ้าหน้าที่ที่มีความมั่นใจในการดูแลหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นมากขึ้น รวมทั้งมีแนวทางในการให้บริการหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นที่ให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ได้นำเสนอมาข้างต้น สรุปได้ว่าในอดีตที่ผ่านมา ได้มีการศึกษาปัจจัยที่มีความเชื่อมโยงกับปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในบริบทต่างๆ และในมิติที่ครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพกาย ผลกระทบด้านอารมณ์จิตใจ การได้รับการสนับสนุนทางสังคม ดังที่นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบต่างๆที่กล่าวมา แต่ทั้งนี้วิจัยพบว่าการศึกษาดังกล่าวด้วยวิธีการทดลอง การพัฒนาโปรแกรมเพื่อให้การสนับสนุนด้านต่างๆแก่มารดาวัยรุ่นยังขาดการศึกษาเพื่อพัฒนาเกี่ยวกับการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร พบเพียงการศึกษาความรักใคร่ผูกพันที่มีต่อบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษามุมมองความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร และนำผลการศึกษาเชิงคุณภาพมาพัฒนาเป็นโปรแกรมเพื่อส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของพฤติกรรมเลี้ยงดูบุตรที่เหมาะสมของมารดาวัยรุ่น และการส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นให้ความสำคัญต่อความรักใคร่ผูกพันนี้เอง จะเป็นสิ่งที่ช่วยป้องกันปัญหาการละเลยทอดทิ้งบุตร และการกระทำความรุนแรงต่อบุตรได้ อีกทั้งยังมีผลในทางบวกต่อพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจของบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นอีกด้วย

3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ

3.1.1 ความหมายและองค์ประกอบของเจตคติ

การทำการศึกษเกี่ยวกับปรากฏการณ์ ความรู้สึก ปฏิสัมพันธ์ที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดข้อค้นพบเชิงคุณภาพ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวจะทำให้ผู้ศึกษาวิจัยเกิดองค์ความรู้ อันนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ซึ่งการพัฒนาโปรแกรมดังกล่าว ต้องอยู่บนพื้นฐานของความต้องการ และบนพื้นฐานของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ทั้งนี้โปรแกรมฯจะส่งผลตามความมุ่งหมายการวิจัย ได้ต่อเมื่อผู้วิจัยเกิดความเข้าใจและความตระหนักถึงความหมายของเจตคติ การเปลี่ยนแปลงเจตคติ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาและเพื่อสามารถนำผลการศึกษาไปพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับเจตคติไว้ว่า ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ อาทิ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2531) ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจหรือความรู้สึกไม่พึงพอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่เกิดจากการประเมินค่าและวิจารณ์ญาณของแต่ละบุคคล และเมื่อเกิดความรู้สึกขึ้นแล้ว จะมีแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมไปในทิศทางที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงไปกับความรู้สึกนั้นๆของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการให้

ความหมายของเซกอร์ดและแบคแมน (Secord & Backman) อ้างถึงใน เมธี นิ่มนวล (2558) ที่มีแนวคิดที่ว่าเจตคติประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ โดยให้ความหมายว่า เจตคติ หมายถึงความเป็นระเบียบของบุคคลด้านความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มในการกระทำต่อบางแง่มุมของสิ่งแวดล้อมของเขา โดยเซกอร์ดขยายความเพิ่มเติมว่า ไควความรู้สึกมักจะเรียกกันว่าองค์ประกอบด้านอารมณ์และความรู้สึก ความคิดมักจะเรียกกันว่าองค์ประกอบด้านปัญญา และแนวโน้มในการกระทำมักจะเรียกกันว่าองค์ประกอบด้านพฤติกรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับความหมายของเจตคติของซิมบาโดและเอบบีเซน (Zimbardo & Ebbesen) อ้างถึงใน บุญยพงศ์ มุสิกไชย (2552) ที่แยกองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (The cognitive Component) คือ เป็นส่วนที่เป็นความรู้และความเชื่อในสิ่งต่างๆของบุคคลทั่วไป ทั้งความรู้สึกชอบและไม่ชอบ หากบุคคลมีความรู้หรือความเชื่อในสิ่งไหนย่อมเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีและมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้นๆ ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลมีความเชื่อและความรู้สึกลบต่อสิ่งไหนย่อมมีเจตคติที่ไม่ต่อสิ่งนั้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The Affective Component) คือ คือ ความรู้สึกและอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆรอบๆตัว ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลนั้น เป็นลักษณะที่มีความเฉพาะตัวในแต่ละบุคคล

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavioral Component) คือ การแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งหรือบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีที่มาจากความคิด ความรู้สึก ต่อสิ่งต่างๆของบุคคล ซึ่งแต่ละคนย่อมมีองค์ประกอบในส่วนของความรู้สึก และความคิดที่มีความแตกต่างกันนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไป

จากองค์ประกอบและความหมายของเจตคติ สรุปได้ว่า เจตคติของแต่ละบุคคลมีที่มาจากพื้นฐานความรู้ ความคิดความเชื่อ รวมทั้งอารมณ์ความรู้สึกของบุคคล ซึ่งนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่มีความแตกต่างกันของบุคคล เนื่องจากพื้นฐานการรับรู้ บุคลิกภาพ และสิ่งแวดล้อมที่หล่อหลอมบุคคลมีความแตกต่างกัน

3.1.2 หน้าที่หรือกลไกของเจตคติ (The Function of Attitude)

เจตคติของบุคคลมีกลไกและหน้าที่ กล่าวคือ ความคิด ความเชื่อ ซึ่งเป็นที่มาของการแสดงพฤติกรรม มีกลไกการเกิดและมีหน้าที่ที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และการปรับตัวที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น เดลเนียด แคทซ์ (Daniel Katz) อ้างถึงในสุพธิตา นาคเจริญ (2549) ได้อธิบายถึง หน้าที่หรือกลไกของเจตคติที่สำคัญไว้ 4 ประการ ได้แก่

1. เพื่อใช้สำหรับการปรับตัว (Adjustment) หมายความว่า บุคคลทุกคนจะใช้เจตคติเป็นเครื่องมือสำหรับการแสดงออกถึงพฤติกรรมของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง และส่งผลเสียให้น้อยที่สุด ดังนั้นเจตคติจึงเป็นกลไกที่สะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของแต่ละบุคคล ด้วยสิ่งต่างๆเหล่านี้ทำให้แนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ต้องการมากที่สุด

2. เพื่อป้องกันตัวเอง (Ego-Defensive) บุคคลจะมีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับในสิ่งที่ขัดแย้งกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของตนเอง การแสดงออกถึงเจตคติของบุคคลจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงกลไกที่ใช้ในการป้องกันตนเองของบุคคล เพื่อให้รู้สึกว่าตนเองมั่นคงปลอดภัย หรือมีความเหนือกว่าผู้อื่น กล่าวคือ เจตคติจะมีใช้พัฒนาขึ้นมาจากการมีประสบการณ์กับสิ่งนั้นๆโดยตรง หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากภายในตัวผู้นั้นเอง

3. เพื่อแสดงความหมายของค่านิยม (Value Expressive) เจตคติเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการประเมินค่า การให้คุณค่าต่อสิ่งต่างๆของบุคคลซึ่งมีลักษณะที่เฉพาะเจาะจง

4. เพื่อเป็นตัวจัดระเบียบความรู้ (Knowledge) เจตคติของบุคคลเป็นสิ่งที่บุคคลใช้ในการประเมิน เรียนรู้และทำความเข้าใจกับบริบทแวดล้อมรอบตัว ทำให้บุคคลสามารถเรียนรู้เข้าใจ รวมไปถึงจัดระบบระเบียบของสิ่งต่างๆรอบๆตัวได้

3.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกวร์

แมคไกวร์และมิลแมน (McGuire & Milliman) อ้างถึงในบุษยพงศ์ มุสิกไชย (2552) กล่าวว่า การที่บุคคลจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติไปเป็นแบบใด โดยอิทธิพลทางสังคมขึ้นอยู่กับ การได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอื่นมีเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลทางสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กลุ่มอ้างอิง (Reference Group) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เราใช้อ้างอิงเป็นมาตรฐานในการประเมินความสามารถหรือเจตคติของเราต่อเรื่องนั้นๆ การตัดสินใจว่าจะมีเจตคติต่อสิ่งไหนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ขึ้นอยู่กับว่าเจตคติหรือการประเมินค่าต่อสิ่งนั้นๆ มีความสอดคล้องและเป็นไปตามเจตคติของคนส่วนใหญ่ในกลุ่ม

วัตสันและจอห์นสัน (Watson & Johnson, 1973) อธิบายของอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิงที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ดังนี้

- เจตคติของบุคคลจะได้รับอิทธิพลหลักจากกลุ่มที่เขามีส่วนร่วมหรือกลุ่มที่เขาต้องการจะเข้าร่วมด้วย

- ถ้าเจตคติของบุคคลมีความสอดคล้องกับมาตรฐานหรือบรรทัดฐานของกลุ่มก็จะเป็นเสมือนการเสริมแรง (Reinforcement) ให้กับเจตคตินั้นมากยิ่งขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเจตคติของบุคคลนั้นไม่สอดคล้องหรือไม่ตรงตามมาตรฐานหรือบรรทัดฐานของกลุ่ม จะเป็นเสมือนการลงโทษ (Penalty)

- บุคคลจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติได้ยาก หากบุคคลนั้นเป็นผู้ที่อยู่กับกลุ่มหรือขึ้นอยู่กับกลุ่มนั้นมาเป็นเวลานาน และหากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพยายามจากบุคคลนอกกลุ่ม

- การเห็นด้วย หรือการให้การสนับสนุนเจตคติบางอย่างของสมาชิกในกลุ่ม แม้เพียง 1 คน ก็สามารถมีอิทธิพลของกลุ่มใหญ่และส่งผลต่อเจตคติของสมาชิกในกลุ่มได้

- การยึดมั่นในเจตคติบางอย่างของสมาชิกในกลุ่มแม้เพียง 2 คน ก็สามารถมีอิทธิพลต่อสมาชิกในกลุ่มได้

- การอภิปรายกลุ่มหรือการให้สมาชิกในกลุ่มได้มีส่วนร่วม จะช่วยลดแรงต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ถ้าคนส่วนใหญ่ตัดสินใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงเจตคติก็นำให้สมาชิกในกลุ่มยอมรับด้วย

- บุคคลมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเจตคติ หากบุคคลตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลงเจตคติของตน

2. บุคคลอ้างอิง (Reference Individual) หมายถึง บุคคลที่ใช้เป็นมาตรฐานในการประเมินเจตคติหรือความสามารถของเราต่อสถานการณ์ การยึดถือและปฏิบัติตามบุคคลที่เราอ้างอิงจะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมเลียนแบบ หรือการที่รับเอาเจตคติหรือแนวคิดนั้นมาประพฤติปฏิบัติตามเป็นพฤติกรรมของตนเอง

การได้รับข้อมูลข่าวสารจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของเจตคติ ในส่วนของการรับรู้ (Cognitive Component) และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง องค์ประกอบอื่นก็มีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงด้วย

บุคลากรทางทางแพทย์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมที่จะสร้างความน่าเชื่อถือ และสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดผลในแนวทางที่มีความเหมาะสมแก่ผู้รับสารได้ ซึ่งคุณสมบัติที่เหมาะสมได้แก่ ต้องมีความเชี่ยวชาญ (Expertness) ในองค์ความรู้นั้นๆ มีความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) และต้องมีบุคลิกภาพที่ดี (Personality) นอกจากนี้เนื้อหาที่จะนำเสนอหรือส่งผ่านไปยังผู้รับ จะต้องเป็นเนื้อหาที่ผ่านการเตรียม การเรียบเรียง มีความชัดเจนและความกระชับ รวมถึงมีช่องทางส่งที่เหมาะสม ซึ่ง

องค์ประกอบต่างๆจะทำให้ผู้ใช้บริการ หรือผู้รับสารเกิดความเชื่อถือ ความสนใจที่อยากฟัง และมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามคำแนะนำหรือคำชักจูง

กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงเจตคติ แมคไกว์ (McGuire) อ้างถึงในจิราภรณ์ และคณะ (จิราภรณ์ ชมบุญ, ดุษฎี โยเหลา, จิตติวัฒน์ สุประสงศ์สิน, และ พิช ธีรวงจันทร์, 2556) ได้อธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ตามลำดับ คือ

1. ขั้นสร้างความสนใจ (Attention) การชักจูงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติต้องเริ่มจากการก่อให้เกิดความสนใจ บุคคลจะต้องให้การยอมรับและให้ความสนใจและเอาใจใส่ต่อสารที่ผู้ส่งสารต้องการชักจูงให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2. ขั้นสร้างความเข้าใจ (Comprehension) การสร้างให้เกิดความเข้าใจขึ้นอยู่กับหลายองค์ประกอบ อันได้แก่ องค์ประกอบของสาร วิธีการและรูปแบบในการสื่อสาร ความชัดเจนของสาร และความสามารถของผู้ส่งสาร ความน่าเชื่อถือ และวิธีการในการชักจูงให้เกิดการยอมรับและความสนใจในสารที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อสาร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม ความพร้อมและสภาพจิตใจของผู้รับสารด้วยเช่นเดียวกัน

3. ขั้นสร้างการยอมรับ (Acceptance) เป็นขั้นตอนที่เป็นจุดมุ่งเน้นของการพัฒนาสร้างเจตคติต่างๆ เมื่อผู้รับทราบเกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่มุ่งเน้นการสนับสนุนเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว แต่การที่ผู้รับสารจะมีความเห็นด้วยหรือให้การยอมรับกับเนื้อหาและการชักจูงนั้น ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยด้วยกัน อาทิ ลักษณะของผู้ที่ส่งสารหรือชักจูง เนื้อหาของสาร รวมไปถึงการสื่อให้เห็นถึงคุณประโยชน์และโทษของการยอมรับสารนั้น ผู้สื่อสารมีความสามารถในการดึงดูดหรือสร้างความสนใจและเนื้อหาในการสื่อสารนั้นมีความสอดคล้องกับค่านิยมความเชื่อของผู้รับสาร

4. การจดจำการเปลี่ยนเจตคติ (Retention) การคงอยู่ของการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ขึ้นอยู่กับความเกี่ยวข้องและความสำคัญต่อบุคคล หากเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องก็จะทำให้เกิดเป็นความจำในระยะยาว คงอยู่เป็นเวลานาน เนื่องจากเจตคตินั้นๆมีผลต่อบุคคล รวมทั้งวิธีการสื่อสารที่มีส่วนให้การเปลี่ยนแปลงเจตคติอยู่ได้นาน กล่าวคือ หากวิธีการสื่อสารมีความน่าสนใจ ดึงดูดให้ผู้รับสารปรับเปลี่ยนเจตคติ และความถี่ในการได้รับสาร หากผู้ได้รับสารได้รับการนำเสนอสารนั้นเป็นประจำสม่ำเสมอจะมีส่วนช่วยให้เนื้อหาในการสื่อสารนั้นคงอยู่เป็นระยะเวลานาน

5. การกระทำตามคำชักจูง (Action) เป็นขั้นของการแสดงพฤติกรรมเพื่อแสดงถึงการมีเจตคตินั้น ซึ่งบุคคลจะกระทำตามคำชักจูงตามสารที่ได้รับการนำเสนอมา ขึ้นอยู่กับ

ปัจจัยแวดล้อมของแต่ละบุคคล ซึ่งปัจจัยด้านจิตลักษณะก็มีความสำคัญที่ส่งผลต่อการกระทำตามคำชักจูง ได้แก่ ความสามารถในการควบคุมตนเอง การวางแผนอนาคต และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในแต่ละบุคคล

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่าเจตคติเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเจตคติประกอบไปด้วยองค์ประกอบด้านด้านความคิด ด้านความรู้สึกและด้านพฤติกรรม และมีปัจจัยแวดล้อมซึ่งมีส่วนสนับสนุนหรือหล่อหลอมให้บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกว์ เชื่อว่าอิทธิพลทางสังคมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดความเชื่อและเจตคติของบุคคล ซึ่งการวิจัยนี้มุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและเจตคติซึ่งอาจมีมุมมองเกี่ยวกับการตั้งครรรค์ในช่วงวัยรุ่นไปในทางลบ หากแต่การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร จะมีส่วนช่วยเปลี่ยนแปลงเจตคติในด้านลบ และเสริมสร้างเจตคติในด้านบวกให้แก่มารดาวัยรุ่น โดยผู้วิจัยมุ่งหวังให้โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ เป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงเจตคติตาม 5 ขั้นตอนตามแนวคิดของแมคไกว์อาทิ คุณสมบัติของผู้ส่งสาร เนื้อหาของสารที่จะส่งไปยังผู้รับสาร และการจูงใจการนำเสนอสื่ออย่างต่อเนื่อง จะทำให้การเปลี่ยนแปลงเจตตินั้นคงอยู่ยาวนาน และนำไปสู่การแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เหมาะสม ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาวัยรุ่นครรรค์แรกที่มีต่อบุตร เพื่อทำความเข้าใจถึงเจตคติเดิม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรรค์ต่อบุตร ที่มีความเหมาะสมและสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning)

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นศาสตร์ที่มีการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีที่มีความหลากหลาย โดยมีจุดมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาความคิดความเชื่อ และค่านิยมของตนเองมาทบทวนและประเมิน คิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองผ่านประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคล ทั้งในอดีตและปัจจุบัน จนในที่สุดกรอบแนวความคิดเปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงนี้ มีทั้งส่วนที่เป็นการเรียนรู้ภายในด้วยตัวคนเดียว และส่วนที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น(วิจารณ์ พานิช, 2558) ซึ่งการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นทีละเล็กทีละน้อยหรืออาจเกิดแบบก้าวกระโดด มีผลให้กรอบของการให้ความหมายเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง (คันสนีย์ ปุรณัน, เอกรินทร์ สังข์ทอง, ขวลิขิต เกิดทิพย์, และ ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์, 2559) อธิบายถึงการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน

ไว้ 2 มุมมอง คือ 1) การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในเป็นการเจริญเติบโตภายในของบุคคลที่เกิดจากการยอมรับเจตคติ หลักการ หลักเกณฑ์ หรือเหตุผล จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของบุคคลในการกำหนดความหมาย หรือกำหนดการกระทำ 2) การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน เกิดจากการเรียนรู้ที่อาศัยธรรมชาตินอกตัวมาพัฒนาธรรมชาติภายในตัว

3.2.1 ความหมายของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

เมซีโรว์ (Mezirow, 1991) กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่บุคคลทบทวนกรอบโครงสร้างในความคิดที่บุคคลใช้ในการแปลความหมายหรือทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ เป็นการตระหนักรู้อย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับวิธีการและเหตุผลของข้อสันนิษฐานหรือสิ่งที่บุคคลรับรู้ ซึ่งจะเกิดการเปลี่ยนโครงสร้างความคิดเดิมเข้ากับโครงสร้างความคิดใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต้องผนวกเข้ากันได้ สามารถแบ่งแยกได้ และบูรณาการเข้ากันได้หรือเป็นการทบทวนการแปลความหมายประสบการณ์ของบุคคลเพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติในอนาคต สอดคล้องกับการให้ความหมายของ Taylor อ้างถึงใน เมธิเปีย เกิดผล แต่งรัตน (2556) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนการของการตีความเหตุการณ์เดิมเพื่อวิเคราะห์การตีความเหตุการณ์ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับความหมายของประสบการณ์ของบุคคล เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติในอนาคต โดยการเปลี่ยนแปลงจะทำให้เกิดกรอบอ้างอิงที่สามารถรวมกันได้ (Inclusive) บอกความแตกต่างได้ (Difference) แทรกซึมได้ (Permeable) สามารถสะท้อนเชิงวิพากษ์ได้ (Critically reflective) และบูรณาการได้ (Integrative) ในขณะที่ Sfeir (2011) กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน (Radical change) โดยจะต้องมีการคิดสะท้อนเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับความเชื่อและข้อสันนิษฐานแล้วจึงตีความและสร้างความหมาย (Meaning Making)

จากความหมายข้างต้น กล่าวได้ว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงหมายถึงกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณผ่านความเชื่อ ประสบการณ์เดิม และกรอบอ้างอิงที่สามารถรวมกันได้ รวมถึงสามารถแยกถึงความแตกต่าง และวิพากษ์วิจารณ์ด้วยเหตุผลได้ ซึ่งกระบวนการคิดดังกล่าว นำไปสู่การวางแผนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการปฏิบัติในอนาคต รวมทั้งการตีความ และการให้ความหมายกับสถานการณ์และสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคล

3.2.2 กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของเมซีโรว์

เมซีโรว์ (1991) (Mezirow, 1991) ได้เสนอลำดับขั้นในการเปลี่ยนแปลงด้วยความตระหนักรู้ ทั้งหมด 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. ภาวะวิกฤติที่ทำให้สับสน (Disorienting dilemma) ภาวะวิกฤตินับว่ามี ความสำคัญมากสำหรับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งภาวะวิกฤติที่ทำให้สับสน หมายถึง วิกฤติในชีวิต การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลให้คุณเกิดความรู้สึกเศร้าหรือกังวลใจอย่างรุนแรง หรือเผชิญกับประสบการณ์ที่ผิดไปจากความคาดหวังของคุณ ซึ่งไม่สอดคล้องกับกรอบอ้างอิง เดิมของตนเอง หากประสบการณ์ในบุคคลเผชิญยังคงสอดคล้องกับความเชื่อเดิมของคุณอยู่ ก็ จะไม่มีแนวโน้มที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลเผชิญประสบการณ์ที่ไม่ สอดคล้องกับความเชื่อเดิมของคุณ บุคคลก็จะเกิดความสับสนในความคิดความเชื่อและการ เลือกลงเส้นทางชีวิตของตนเอง

2. การตรวจสอบความรู้สึกต่างๆของตนเอง ได้แก่ ความรู้สึกโกรธ ความรู้สึก ผิด ความกลัว และความอับอาย (Self-examination with feelings of anger, guilt, fear or shame) การตรวจสอบความรู้สึกต่างๆนี้ เป็นขั้นตอนที่ทำให้บุคคลมีโอกาสได้พิจารณาถึงสาเหตุ ของความรู้สึกต่างๆที่เกิดขึ้นกับตน มุมมองในการมองโลกของคุณอาจส่งผลต่อความรู้สึกต่างๆ ซึ่งความรู้สึกต่างๆ ก็มาจากความไม่สบายใจและบางกรณีมาจากความหวาดกลัว

3. การประเมินเชิงวิพากษ์ในความเชื่อหรือสันนิษฐานของคุณ (Critical assessment of assumption) บุคคลจะวิเคราะห์และตรวจสอบความสมเหตุสมผลของความเชื่อ เดิมของตนเอง และทบทวนจัดสรรความรู้ของคุณเอง ซึ่งในขั้นนี้เป็นผลจากการตรวจสอบความรู้สึก ของตนเองในขั้นก่อนหน้า

4. การยอมรับความทุกข์หรือความไม่พอใจนั้นและแลกเปลี่ยนกระบวนการ เปลี่ยนแปลง (Recognition of one's discontent and the process of transformation are shared) บุคคลจะมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่นในชีวิต มีการแลกเปลี่ยนเหตุผล การสนทนา การสะท้อน ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเป็นกระบวนการในการทดสอบความน่าเชื่อถือหรือความคิดความเชื่อของตน ซึ่งการเจรจาต่อรองกับผู้อื่นเพื่อพัฒนาความน่าเชื่อถือนั้นให้เป็นที่ยอมรับร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่ การสร้างกรอบแนวคิดใหม่ ซึ่งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดความเชื่อ จะทำให้บุคคลเกิด มุมมองใหม่ว่าคุณคนอื่นก็มีการตอบสนองต่อสิ่งที่ไม่พอใจในชีวิตเช่นเดียวกัน จะช่วยให้บุคคลเกิด ความเข้าใจและเกิดภาวะที่สามารถยับยั้งความสับสนได้

5. การสำรวจหน้าที่ของบทบาทใหม่ ความสัมพันธ์ใหม่ และการปฏิบัติใหม่ (Exploration of options for new roles, relationships, and actions) จากการแลกเปลี่ยน มุมมองเชิงเหตุและผลกับบุคคลอื่นๆในขั้นก่อนหน้านี ส่งผลให้คุณสามารถปรับหรือบูรณาการ

ความเชื่อของตนมาใช้เป็นทางเลือกในการดำเนินชีวิตในบทบาทใหม่ ความสัมพันธ์ใหม่ และการปฏิบัติหน้าที่ใหม่ๆ

6. การวางแผนแนวทางปฏิบัติ (Planning a course of action) บุคคลจะเกิดการวางแผนที่มีความยืดหยุ่น และมีมุมมองต่อโลกที่พัฒนามากขึ้น ซึ่งการวางแผนจะนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

7. การได้มาซึ่งความรู้และทักษะเพื่อส่งเสริมแผนการปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล (Acquire Knowledge and skill for implementing one's plan บุคคลจะได้รับการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ได้รับความรู้และทักษะเฉพาะ เพื่อการดำเนินตามแนวทางปฏิบัติ เช่น การเข้าอบรมในทักษะใหม่ๆ หรือ การทำงานใหม่ โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิด และแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อทารก ในลำดับขั้นนี้ด้วย

8. การทดลองแสดงบทบาทใหม่ชั่วคราว (Provisional trying of new role) บุคคลจะได้ทดลองบทบาทใหม่ในการดำเนินชีวิตจริง เพื่อได้สำรวจว่า มีสิ่งใดเกิดขึ้นบ้างจากการแสดงบทบาทใหม่ จากนั้นจึงปรับหรือแก้บทบาทใหม่นั้น

9. การสร้างศักยภาพหรือความมั่นใจในบทบาทใหม่และความสัมพันธ์ใหม่ (Building competence / confidence in new roles and relationship) บุคคลจะมีความมั่นใจเพิ่มมากขึ้นในการปฏิบัติบทบาทใหม่ และศักยภาพในการทำงานที่ขยายขอบเขตกว้างขึ้นจากเดิม แม้จะทำงานในตำแหน่งหน้าที่เดิม

10. การบูรณาการความคิดหรือมุมมองใหม่ไปสู่ชีวิตของบุคคล (A reintegration into one's life on the basis of condition dictated by one's new perspective) บุคคลจะเกิดการบูรณาการความคิดใหม่ไปในการดำเนินชีวิต รวมทั้งความสามารถและทักษะใหม่ๆ การตอบสนองของสิ่งต่างๆรอบตัว และความสำคัญรวมทั้งบทบาทใหม่ คือ การได้ปฏิบัติที่เป็นผลมาจาก 9 ขั้นตอนข้างต้น

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัย พบว่ามีการศึกษาวิจัยที่ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์ ทั้งในวงการการศึกษา อาทิ งานวิจัยของ ชันดดา ภูงษ์ทอง (2560) ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสามารถนำไปสู่ปฏิบัติที่มีความสมเหตุสมผล มีความยั่งยืนและมีผลดีภาพ 2) การสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากการพัฒนาปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ที่เน้น

ผู้เรียนเป็นสำคัญฯ ประกอบไปด้วยปัจจัยภายใน หมายถึงการเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้ฯ ปัจจัยภายนอก รวมถึงการเป็นพี่เลี้ยงเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการสร้างอารมณ์ทางบวก นอกจากนี้ยังพบบางงานวิจัยที่เกี่ยวกับระบบการศึกษาที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการในการป้องกันปัญหาที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนได้แก่ งานวิจัยของ เมธปียา เกิดผล แดงรัตน (2556) ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางใจต่อการเสพยาเสพติดของเยาวชนกลุ่มเสี่ยงต่อการเสพยาเสพติดซ้ำ โดยการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโดยพัฒนาจากแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดคลองเตย ผลการวิจัย พบว่า เยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่เป็นกลุ่มทดลองมีคะแนนของแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับภูมิคุ้มกันทางใจและคะแนนรวมของแบบวัดภูมิคุ้มกันทางใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากการวิจัยทางการศึกษายังพบการวิจัยทางสาธารณสุขที่ใช้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังงานวิจัยของ เปรมวดี สารีชีวิน (2558) ที่ทำการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ออนไลน์เพื่อส่งเสริมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยและกระบวนการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงสำหรับประชาชนกลุ่มเสี่ยงต่อโรควิถีชีวิตด้วยการวิจัยแบบผสมวิธี เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ออนไลน์เพื่อส่งเสริมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับประชาชนกลุ่มเสี่ยงต่อโรควิถีชีวิต ผลการศึกษาพบว่าประชาชนในกลุ่มเสี่ยง มีความรู้ทัศนคติ เกี่ยวกับการดูแลและส่งเสริมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย สูงขึ้นภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เฉลี่ยร้อยละ 80,85,85 ตามลำดับ และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($X=4.66, SD=0.045$) และยังพบว่ามีการศึกษาเพื่อนำแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปพัฒนาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ด้อยโอกาสในสังคม อาทิ งานวิจัยของ พงศ์รัชต์วัช วิวังสุ (2555) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองสำหรับการบำบัดรักษาผู้ติดสุรา พบว่ารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองเพื่อการเลิกเสพยาเสพติดสอดคล้องตามรูปแบบ 4-P Model โดยพบว่า การทบทวนประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจเพื่อการเลิกเสพยาเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองสำหรับการบำบัดรักษาผู้ติดสุรา

งานวิจัยที่ได้กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับประสบการณ์และกรอบอ้างอิงเดิมของบุคคล ร่วมกับกระบวนการให้ความรู้อย่างเป็นระบบ ให้เกิด

การบูรณาองค์ความรู้ใหม่ไปสู่การปฏิบัติในทางที่เหมาะสม อาทิ การศึกษาของบาสซ่า และคณะ (Bassa, Fenwicka, และ Sidebotham, 2017) ที่ทำการพัฒนาแบบจำลองการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแบบองค์รวมของนักศึกษาการผดุงครรภ์ เพื่ออธิบายถึงโครงสร้างของแบบจำลองการเรียนรู้ ของนักศึกษาการผดุงครรภ์ระดับปริญญาตรีชาวออสเตรเลีย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาแบบจำลองสามารถพัฒนาเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาการสะท้อนและเป็นแหล่งทรัพยากรให้แก่นักศึกษา ได้มีทางเลือกในการพัฒนาทักษะได้ นอกจากนี้ยังพบว่าแนวคิดดังกล่าวสามารถใช้ได้ในทุกแวดวงไม่เพียงแต่วงการวิชาการหรือการศึกษาเท่านั้น หากแต่ยังสามารถนำไปพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบริบทของสังคมได้อีกด้วย อาทิงานวิจัยของอเล็กซานดร้า โคห์ลเลน และ มากาเรท กูช (Coghlan และ Goochb, 2010) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การทอเยวเชิงอนุรักษ์ โดยนำเอาแนวความคิดของเมอริซีโรว์ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้ง 10 ขั้นตอน มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการทอเยวเชิงอนุรักษ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความตระหนักสู่วงกว้าง ไม่เฉพาะแค่ผู้ที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการทอเยวเท่านั้น หากแต่งานวิจัยนี้ยังแนะนำให้หน่วยงานเกี่ยวกับการทอเยวได้ศึกษาถึงผลการวิจัยและนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนา กับนักทอเยว และการคงอยู่อย่างยั่งยืนของโครงการเพื่อการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

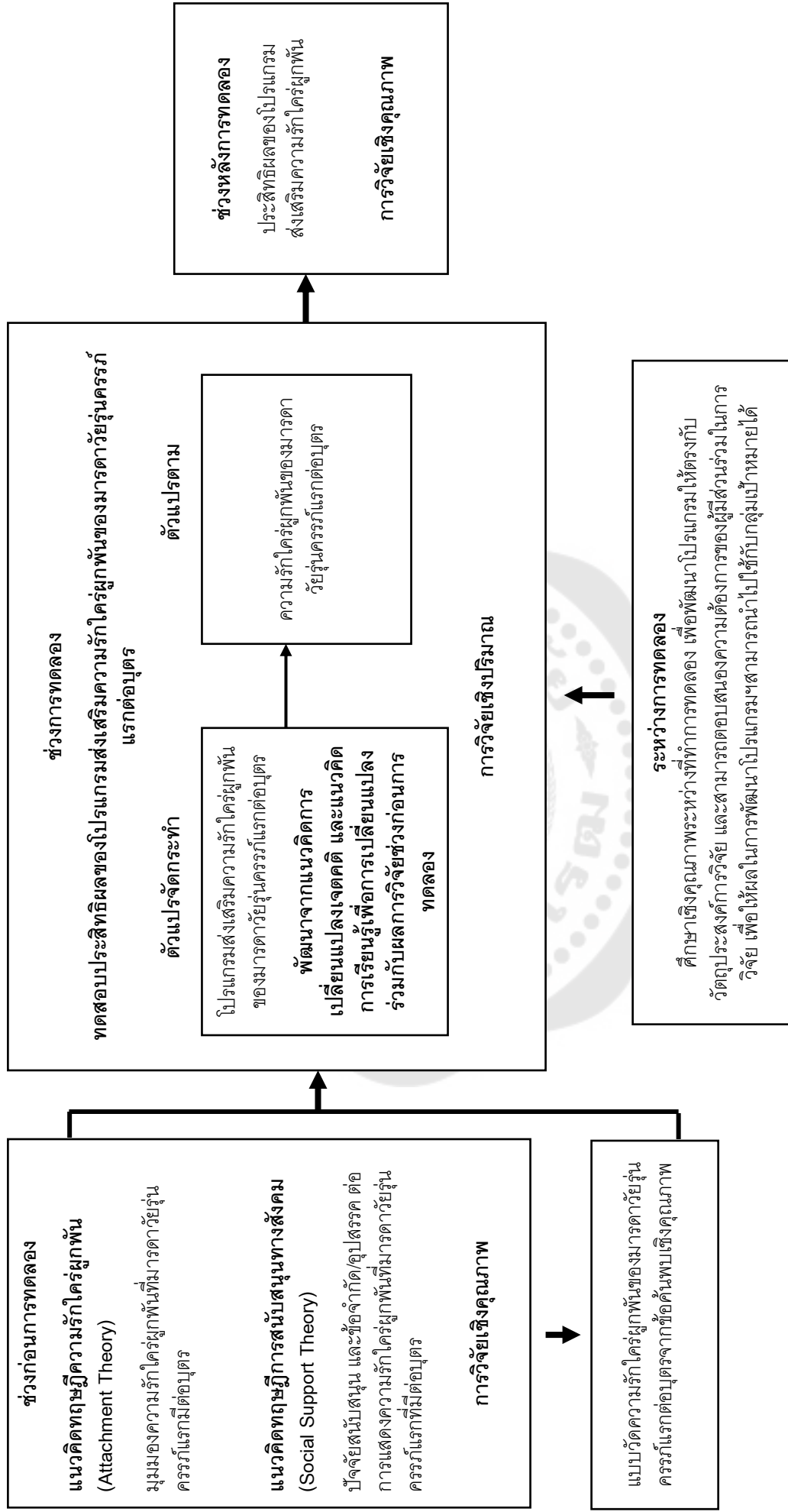
โดยสรุป กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของเมอริซีโรว์ ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน ซึ่งเริ่มต้นจากขั้นภาวะวิกฤติที่ทำให้สับสน ซึ่งการเป็นมารดาวัยรุ่น นับเป็นภาวะวิกฤติที่มีความสำคัญ และนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่างๆในชีวิต ซึ่งงานวิจัยนี้มุ่งสร้างและพัฒนาโปรแกรมบนพื้นฐานแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากกรอบอ้างอิงเดิมของมารดาวัยรุ่น ประกอบกับการทบทวนความรู้สึก การยอมรับความทุกข์ และการสำรวจหน้าที่ของบทบาทใหม่ ได้แก่บทบาทของมารดา ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนการปฏิบัติที่เป็นผลมาจากการรับความรู้และการพัฒนาทักษะที่มีความจำเป็น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่มารดาวัยรุ่น ในการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการศึกษถึงมุมมองความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตรในปัจจุบัน เพื่อนำผลการศึกษาในประเด็นดังกล่าว ไปพัฒนาสร้างแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ และเพื่อนำไปพัฒนาสร้างโปรแกรมเพื่อให้การส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี Intervention design ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ได้อาศัยกรอบ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) ของ John Bowlby และ Mary Ainsworth ซึ่งเป็นนักคิดคนสำคัญที่ทำการศึกษาค้นคว้า และทำการทบทวนวิจัย เพื่อหาคำอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Behaviors) ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างความรักใคร่ผูกพัน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาวัยรุ่นและบุตร จากพื้นฐานทฤษฎีดังกล่าว ที่เชื่อว่าพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันที่ทารกเรียนรู้และพัฒนาจากการได้รับการดูแลจากมารดา มีอิทธิพลและส่งผลต่อพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัย ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่น เนื่องจากมารดาวัยรุ่นเป็นผู้ที่ยังขาดความพร้อมในด้านต่างๆ อาทิ ความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ ความคิดการตัดสินใจ การส่งเสริมและสร้างเสริมให้มารดาวัยรุ่นเกิดทักษะ และตระหนักถึงการสร้างความรักใคร่ผูกพัน ไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อมารดาวัยรุ่นและทารกเท่านั้น หากแต่การพัฒนาความรักใคร่ผูกพันในลักษณะที่มีความมั่นคง (Secure) ยังเป็นเสมือนปัจจัยป้องกัน (Protective Factor) ที่จะลดการ “ผลิตซ้ำ” ในการเป็นมารดาวัยรุ่น หรือแม้แต่การมีปัญหาพฤติกรรมในช่วงวัยรุ่นของบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นได้

นอกจากการศึกษาถึงมุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร เพื่อนำข้อค้นพบมาพัฒนาเป็นแบบวัดความรักใคร่ผูกพันแล้ว ผู้วิจัยยังมุ่งเน้นที่กระบวนการในการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร โดยการนำข้อค้นพบในช่วงการวิจัยก่อนการทดลอง มาพัฒนาสร้างกิจกรรมในโปรแกรมฯ ตามแนวความคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ (Attitude Change) และตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) เพื่อให้กิจกรรมในโปรแกรมฯ มีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนและเสริมสร้างการเรียนรู้ ที่นำไปสู่ไปเปลี่ยนแปลงเจตคติและและพฤติกรรมที่มีความเหมาะสม และสามารถช่วยส่งเสริมความรู้สึกใคร่ผูกพัน และพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร สามารถแสดงกรอบแนวความคิดการวิจัยได้ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

5. สมมติฐานการวิจัย

1. มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ
2. หลังจากมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ต่อบุตร ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีรูปแบบ Intervention Design ซึ่ง การศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือการวิจัยช่วงที่ 1 การวิจัยช่วงก่อนการทดลอง เพื่อเข้าใจถึง มุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร และเพื่อให้ทราบถึงปัจจัย สันนิษฐาน และข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร ด้วย ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และนำผลการศึกษามาพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพัน และเพื่อ พัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ในการวิจัยในช่วงที่ 2 เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) ดำเนินการทดลองตามแผนการ ทดลอง Pretest - Posttest Control Group Design เพื่อทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริม ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และช่วงที่ 3 การวิจัยช่วงหลังการทดลอง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพศึกษาถึงผลของการได้รับโปรแกรมฯ เพื่ออธิบายผลการทดลองในภาพรวม ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับเวลาดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 การวิจัยช่วงก่อนการทดลอง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ของการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง ได้แก่ มารดา วัยรุ่นครรภ์แรกที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก (Inclusion Criteria) การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้ให้ข้อมูล แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 มารดาที่เคยมีประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น (ตั้งครรภ์ในช่วงอายุ 15-19ปี) ผ่านการคลอดบุตรและดูแลบุตรด้วยตนเอง ซึ่งมีอายุไม่เกิน 30 ปีในขณะที่ให้ข้อมูล

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 1 ได้แก่

1. เป็นหญิงที่ผ่านประสบการณ์การตั้งครรภ์ในช่วงอายุระหว่าง 15-19 ปี
2. การตั้งครรภ์ในขณะนั้นเป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน ไม่ได้อยู่ใน ภาวะต้องการมีบุตร
3. การตั้งครรภ์ในขณะนั้นส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต ณ เวลานั้น เช่น ต้องหยุด /พักรการเรียน หรือการทำงาน

4. อาศัยอยู่กับครอบครัวของตนเอง หรือครอบครัวของสามี

กลุ่มที่ 2 มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีบุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน ที่สนใจเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความรักใคร่ผูกพันที่ผู้วิจัยประสานงานกันไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นกลุ่มเฉพาะของมารดาวัยรุ่น

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 2 ได้แก่

1. มารดาวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี ที่ตั้งครรภ์นี้เป็นครรภ์แรก
2. การตั้งครรภ์นี้เป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน ยังไม่มีความพร้อมด้านเศรษฐกิจที่จะดูแลบุตร
3. การตั้งครรภ์นี้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เช่น ต้องหยุด /พักการเรียน หรือการทำงาน
4. อาศัยอยู่กับครอบครัวเดิม หรือครอบครัวของสามี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในช่วงก่อนการทดลอง

1. แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้
2. แนวคำถามกึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งจะมุ่งเน้นเพื่อศึกษาถึงมุมมองปฏิสัมพันธ์และความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร และเพื่อศึกษาถึงการได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับ โดยมุ่งเน้นที่การได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตรเป็นหลัก ไม่ได้มุ่งเน้นถึงการได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่ผ่านมาในอดีตมากเท่าไรนัก ทั้งนี้เพื่อป้องกันผลกระทบทางจิตใจที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลหลัก หากมีการตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับอดีตมากกว่าสถานการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งแนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ต้องผ่านการตรวจรับรองและได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท ก่อนนำไปใช้จริง ตัวอย่างแนวคำถามเชิงลึกที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังตารางที่ 2 และฉบับเต็มในภาคผนวก ค

ตาราง 2 ตัวอย่างแนวคำถามเพื่อใช้ในการหาข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (ก่อนการทดลอง)

ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามชัก
1. เพื่อทำความเข้าใจมุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับความรักใคร่ผู้คนที่มารดาที่เคยมีประสบการณ์การตั้งครรภ์ในวัย 15-19 ปี) ผ่านการคัดลอกบุตรและดูแลบุตรด้วยตนเอง ซึ่งมีอายุไม่เกิน 30 ปีในขณะที่ให้ข้อมูล	ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 ได้แก่ มารดาที่เคยมีประสบการณ์การตั้งครรภ์ในวัย 15-19 ปี) ผ่านการคัดลอกบุตรและดูแลบุตรด้วยตนเอง ซึ่งมีอายุไม่เกิน 30 ปีในขณะที่ให้ข้อมูล	การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	แนวคิดทฤษฎี แนวคิดทฤษฎีของ Bowlby & Ainsworth เกี่ยวกับความผูกพัน	1. ย้อนกลับไป ณ เวลานี้ ท่านมีความรู้สึกอย่างไร	1.1. ความรู้สึกนั้นเป็นความรู้สึกในทางบวก หรือในทางลบ 1.2. เพราะเหตุใด ท่านรู้สึกเช่นนั้น 1.3. ความรู้สึกดังกล่าวส่งผลต่อตัวท่านอย่างไร
				2. ท่านมีแผนที่จะให้ผู้ยื่นดูแลบุตรแทนตนเองหรือไม่ เพราะเหตุใด	2.1. เพราะเหตุใดท่านจึงต้องการที่จะดูแลบุตรด้วยตนเอง (กรณีคำตอบคือต้องการดูแลบุตรด้วยตนเอง) 2.1.1. ท่านคิดว่าการดูแลบุตรด้วยตนเองมีผลดีอย่างไร 2.2. เพราะเหตุใดท่านจึงต้องการให้ผู้ยื่นดูแลบุตรแทนตนเอง (กรณีต้องการให้ผู้ยื่นดูแลบุตรแทน) 2.1.2. ท่านคิดว่าการให้ผู้ยื่นดูแลบุตรแทนตนเองมีผลดีอย่างไร

ตาราง 2 (ต่อ)

ความมุ่งหมาย การวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บ รวบรวม ข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่ รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามหลัก
	ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 ได้แก่ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มี บุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน	การสัมภาษณ์ เชิงลึก (In-depth interview)	แนวคิดทฤษฎี ความรักใคร่ผูกพัน ของ Bowlby & Ainsworth	1. ท่านมีความรู้สึก อย่างไร เมื่อรู้ว่า ตนเองตั้งครรภ์ Ainsworth	1.1 ความรู้สึกนั้นเป็นความรู้สึกในทางบวก หรือในทางลบ 1.2 เพราะเหตุใด ท่านรู้สึกเช่นนั้น 1.3 ความรู้สึกดังกล่าวส่งผลต่อตัวท่านอย่างไร
				2. ท่านวางแผน เกี่ยวกับการดูแล บุตรอย่างไร	2.1. ท่านต้องการเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองหรือต้องการให้ ผู้อื่นเลี้ยงดูบุตรแทนหรือไม่ว่างไร 2.1.1 เพราะเหตุใดท่านจึงต้องการที่จะดูแลบุตรด้วย ตนเอง (กรณีคำตอบคือต้องการดูแลบุตรด้วยตนเอง) 2.1.2 ท่านคิดว่าการดูแลบุตรด้วยตนเองมีผลดีอย่างไร 2.2. เพราะเหตุใดท่านจึงต้องการให้ผู้อื่นดูแลบุตรแทน ตนเอง (กรณีต้องการให้ผู้อื่นดูแลบุตรแทน) 2.2.1 ท่านคิดว่าการให้ผู้อื่นดูแลบุตรแทนเองมีผลดี อย่างไร 2.3. ท่านมองภาพตนเองเลี้ยงดูบุตรไว้อย่างไร ก่อนที่ท่าน จะคลอดบุตร

ตาราง 2 (ต่อ)

ความมุ่งหมาย การวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บ รวบรวม ข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่ รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามชัก
2. เพื่อศึกษา ปัจจัยสนับสนุน และข้อจำกัด/ อุปสรรค ต่อ ความรักใคร่ ผูกพันที่ มารดาวัยรุ่น ครรภ์แรกที่มีต่อ บุตร	ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 ได้แก่ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มี บุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน	การสัมภาษณ์ เชิงลึก (In-depth interview)	แนวคิดการ สนับสนุนทาง สังคมของเ้าส์ House ได้บ้าง	1. ในช่วงที่ตั้งครรภ์ ท่านได้รับสนับสนุน /ช่วยเหลือด้าน ใดบ้าง	2.3.1 เมื่อคลอดบุตรแล้ว การเลี้ยงดูบุตรของท่านใน ปัจจุบัน เหมือนที่ท่านเคยคิดภาพไว้หรือไม่ อย่างไร ช่วย อธิบาย
					1.1. ท่านได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์ เช่น การให้ กำลังใจ หรือการทำให้ท่านรู้สึกมีแรงใจในการเผชิญภาวะ วิกฤต การทำให้ความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ ลดน้อยหรือไม่ อย่างไร 1.1.1 ท่านได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จากใคร 1.2 ท่านได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการ ดูแลครรภ์ และการเตรียมความพร้อมในการคลอดบุตร หรือไม่ อย่างไร 1.2.1 ท่านได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลครรภ์จาก ใคร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. ก่อนการเก็บข้อมูล

การเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นมารดาวัยรุ่น และหญิงผู้เคยผ่านประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางในบริบททางสังคม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลผ่านหน่วยงานที่ทำงานเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่มารดาวัยรุ่นและครอบครัว เมื่อได้รายชื่อและข้อมูลการติดต่อจึงสอบถามความสนใจและความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัย รวมทั้งประเมินคุณสมบัติในการเข้าร่วมวิจัยของผู้ให้ข้อมูลรายนั้น หากเป็นบุคคลที่ผ่านคุณสมบัติคัดเลือกและมีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจึงทำการนัดหมายผู้ให้ข้อมูล เพื่อทำการสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์ เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในช่วงที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส (COVID-19) นอกจากนี้ยังใช้เทคนิคการแนะนำต่อไปยังบุคคลอื่น (Snowball Technique) เพื่อนำไปสู่ผู้ให้ข้อมูลรายต่อไป

2. ระหว่างเก็บข้อมูล

การสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้เข้าร่วมการวิจัยทางโทรศัพท์ ดำเนินการเช่นเดียวกับการเก็บข้อมูลในรูปแบบปกติ ด้วยการชี้แจงรายละเอียดการมีส่วนร่วมในการวิจัยชี้แจงและขอความยินยอมการเข้าร่วมการวิจัยผ่านทางวาจาจากผู้ให้ข้อมูล เมื่อได้รับการอนุญาตผ่านทางวาจาจากผู้ให้ข้อมูลแล้ว จึงดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง โดยแนวคำถามเป็นเพียงแนวคำถามกว้างๆเท่านั้น ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยสามารถยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของการสัมภาษณ์และการสนทนา อาจมีการพิจารณาเลือกใช้คำถามชกตอเนื่องความเหมาะสม ซึ่งหากการใช้คำถามนั้นจะทำให้สามารถเข้าใจถึงผลกระทบทางจิตใจและการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลใกล้ชิดของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยจะหลีกเลี่ยงการใช้คำถามชี้นำ เพื่อให้เกิดข้อมูลผุดขึ้นเอง (Emergent fact) เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพต่อไป โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ 45-60 นาที / ครั้ง ในระหว่างที่ทำการสัมภาษณ์ได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลบันทึกเสียงการสนทนา และผู้วิจัยได้มีการจดบันทึกประเด็นในการสนทนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การตั้งคำถามการสนทนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับแนวคำถามและประเด็นที่ต้องการศึกษา

3. หลังเก็บข้อมูล

เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้กล่าวขอบคุณผู้ให้ข้อมูล และมอบค่าตอบแทนในการเข้าร่วมวิจัยที่ได้สละเวลามาให้ข้อมูลในการวิจัย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพ (Trustworthiness)

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพ (Lincoln และ Guba, 1985; Shenton, 2004) ดังต่อไปนี้

1. ความถูกต้องของข้อมูล (Credibility) คือ การยืนยันความถูกต้องของการวิเคราะห์ข้อมูลว่ามีความถูกต้องและเชื่อถือได้ โดยผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นระยะเวลาราว 6 สัปดาห์ เพื่อให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของการศึกษาในทุกแง่มุม และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลดำเนินการโดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องว่าตรงกับข้อมูลที่มีส่วนร่วมวิจัยได้ แลกเปลี่ยนหรือไม่ ทั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพรวมไปถึงการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการภายใต้การดูแลและให้คำปรึกษาโดยอาจารย์ที่ปรึกษาที่เป็นผู้มีประสบการณ์ ด้านการวิจัยเชิงคุณภาพทุกระยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เป็นไปอย่างถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ

2. การถ่ายโยงไปยังการศึกษาอื่นๆ (Transferability) การนำผลการวิจัยนี้ไปใช้พัฒนาต่อยอดการศึกษาวิจัยในอนาคต สามารถนำไปอ้างอิงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีบริบทใกล้เคียงกับงานวิจัยนี้ได้ ได้แก่ กลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ได้รับการประเมินว่ามีความเสี่ยงในด้านการดูแลบุตรด้วยตนเอง หรือมารดาวัยรุ่นที่ขาดการสนับสนุนทางสังคม หากแต่งงานวิจัยนี้มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นตัวแทนหรืออ้างอิงไปยังประชากรในภาพรวมแต่อย่างใด

3. การยืนยันผล (Conformability) หมายถึง การแสดงและยืนยันผลการวิจัยว่าเกิดจากระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มิได้เกิดจากความคิดเห็นส่วนตัวหรืออคติและประสบการณ์ของผู้วิจัยแต่อย่างใด โดยใช้การตรวจสอบร่องรอยการวิจัย (Audit trail) ซึ่งผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมหรือแสดงหลักฐานต่างๆที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่สนามในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามเชิงลึก บันทึกเสียงการสนทนา บันทึกการถอดเทปแบบคำต่อคำ บันทึกการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดที่แสดงถึงการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ช่วงที่ 2 การวิจัยช่วงการทดลอง

การวิจัยช่วงการทดลอง เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) ดำเนินการทดลองตามแผนการทดลอง Pretest - Posttest Control Group Design

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก อายุระหว่าง 15-19 ปี ที่มีบุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน จำนวน 40 คน แบ่งเป็น แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 20 คน การออกแบบการวิจัยและแบบแผนการทดลอง

กลุ่มตัวอย่าง

การคำนวณขนาดตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยยึดหลักการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่พอเหมาะกับการวิจัยแบบกึ่งทดลอง โดยใช้สูตรคำนวณจากกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มอิสระต่อกัน (วรรณชนก จันทชุม, 2545) ซึ่งมีสูตรการคำนวณดังนี้

$$n = \frac{(Z_\alpha + Z_\beta)^2 2\sigma^2}{\delta^2}$$

โดยที่ n = ขนาดตัวอย่างต่อกลุ่ม

σ = ความแปรปรวนของข้อมูล

Z_α = ค่า Z สำหรับความผิดพลาดแบบ I

Z_β = ค่า Z สำหรับความผิดพลาดแบบ II

δ = ผลต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

จากสูตรดังกล่าวผู้วิจัยได้แทนค่าสูตรโดยการใช้ค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่ได้จากการศึกษาของ กรุณา ประมูลสินทรัพย์ (2556) ซึ่งได้ศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพต่อพฤติกรรมของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นครรภ์แรก โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.68 ผลต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอยู่ที่ 0.76 ส่วนค่า Z ที่ระดับ α 0.05 = 1.645 และค่า Z ที่ระดับ β 0.01 = 1.282 แทนค่าในสูตรได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ขนาดตัวอย่างต่อกลุ่ม} &= \frac{(1.645+1.282)^2 \times 2 \times (0.68)^2}{(0.76)^2} \\ &= 13.72 \end{aligned}$$

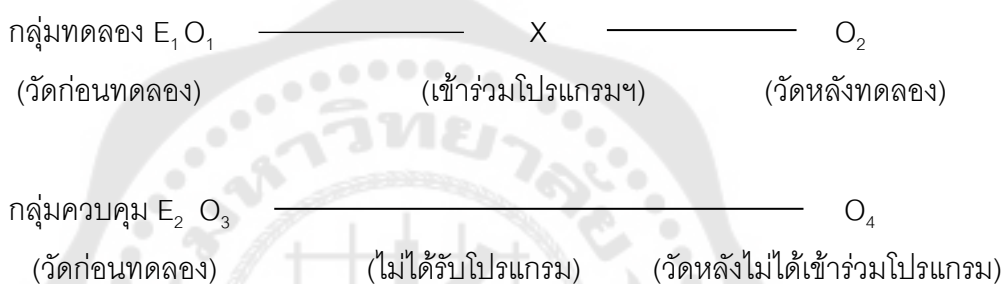
ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กลุ่มละ 20 ราย จากการคำนวณขนาดตัวอย่างได้ที่กลุ่มละ 14 ราย แต่เนื่องจากเป็นการเก็บข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ จึงมีโอกาสสูงที่จะสูญเสียผู้เข้าร่วมวิจัยไปในระหว่างทำการทดลอง จึงได้กำหนดการคัดออกของกลุ่มตัวอย่างไว้ที่ประมาณร้อยละ 50 และเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้แบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโปรแกรม

เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

1. มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก อายุระหว่าง 15-19 ปี ที่มีบุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน
2. การตั้งครรภ์ในขณะนั้นเป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน ไม่ได้อยู่ในภาวะต้องการมีบุตร
3. การตั้งครรภ์ในขณะนั้นส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต ณ เวลานั้น เช่น ต้องหยุด / พักการเรียน หรือการทำงาน

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแผนการวิจัย Pretest – Posttest Control Group Design ดังภาพประกอบ

โดยกำหนดให้

- E_1 = แทนกลุ่มทดลอง
 O_1 = วัดก่อนทดลอง
 X = ให้โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน
 O_2 = วัดหลังทดลองของกลุ่มทดลอง
 E_2 = กลุ่มควบคุม
 O_3 = วัดก่อนทดลองของกลุ่มควบคุม
 O_4 = วัดหลังไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมฯ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในช่วงที่ 2 ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

เครื่องมือที่ใช้สำหรับวัดความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกและบุตร เป็นแบบวัดความรักใคร่ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการจัดระเบียบข้อมูลวิจัยและนำมาวิเคราะห์หาองค์ประกอบของพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์

แรกต่อบุตร เพื่อมากำหนดสร้างเป็นนิยามปฏิบัติการ และพัฒนาเป็นข้อคำถามในแบบวัดความรัก
ใคร่ผูกพัน

การพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร
ขึ้นจากข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเชื่อมโยงผลการวิจัยเชิงคุณภาพสู่การพัฒนาเป็น
เครื่องมือวัดเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยระยะที่ 1 มาจัดระเบียบข้อมูล ด้วยการรวมรหัส
ผลการวิจัย และมาจัดแบ่งพิจารณาตามความสอดคล้องกับประเด็นหลัก (Theme) และประเด็น
รอง (Sub-theme) และมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่เป็นฐานของการศึกษาในประเด็น
ดังกล่าว นำไปสร้างเป็นนิยามปฏิบัติการ ตามองค์ประกอบของผลการวิจัย ที่พบองค์ประกอบของ
ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก เป็น 2 องค์ประกอบได้แก่ ความรู้สึกรักใคร่ผูกพัน
และพฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน และสร้างข้อคำถามขึ้นจากข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ ดังตารางที่ 3

ตาราง 3 ตัวอย่างการรวมรหัสข้อมูลจากผู้เข้าร่วมวิจัย

ประเด็นหลัก Theme	รหัส code	คำสัมภาษณ์
ความรู้สึก ความรู้สึก ด้านบวก	รู้สึกผูกพันเมื่อเห็นหน้าบุตร	Q: แล้วเพราะอะไรตอนนั้นหนูถึงคิดว่าหนูจะดูแลลูกด้วย ตัวเองคะ? A: ก็หนูคิดว่า หนูไม่อยากให้มันเป็นภาระใคร ในเมื่อเราทำ ขึ้นมาแล้ว เราก็ต้องดูแลเขา ในเมื่อเราคิดที่ว่า เออขอ เราจะ เอาไว้แล้วนะ หนูก็คิดว่าเราจะดูแลเขาต่อไป แล้วยิ่งหนูมาคิด ว่า เออคลอดออกมาแล้ว ลูกเราจะน่ารักอะ หลงรักเลยอะ คือ แบบ...หนูรู้สึกผิดกับตัวเองมากเลยนะพี่ ที่มีเว็บหนึ่งที่เบบเรา คิดจะเอาเขาออกอะ โหว หนูโคตรรู้สึกเกลียด แบบเกลียด ตัวเองขึ้นมาเลยอะ ว่าแบบ เห้ย คิดไปได้ไงวะ อะไรยังงี้ (แอป เปิ้ล กลุ่ม 1 เคส 2)
พฤติกรรมรัก ใคร่ผูกพัน	เลี้ยงดูลูกด้วยตัวเอง สร้าง ความผูกพัน	Q: แล้วทำไมหนูถึงคิดว่าหนูต้องดูแลเองในช่วงแรกอะ? A: เพราะว่านี่คือหลังจากคลอดลูกแล้ว จะให้เลี้ยงลูกเอง เหมือนให้สร้างภูมิคุ้มกันระหว่างแม่กับเด็กด้วย คือลูกคุณ คลอดมา คุณตั้งท้องมาได้ตั้ง 9 เดือน หลังจากนั้นก็ควร จะต้องดูแลเองก่อน ให้อายุถึงในช่วงเวลาหนึ่ง ถึงจะฝากหรือ ส่งต่อ อะไรแบบนี้อะคะ (ชมพู่ กลุ่ม 1 เคส 1)

เมื่อทำการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละราย เพื่อวิเคราะห์ข้อค้นพบในเชิงคุณภาพ และจัดระเบียบด้วยการรวมรหัสข้อมูลของทุกรายเข้าด้วยกัน เพื่อนำมาสร้างตารางรวมรหัส ก่อนนำไปสู่การสร้างข้อคำถามดังตารางที่ 4

ตาราง 4 ตัวอย่างการรวมรหัสข้อมูลตามประเด็นการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อคำถาม

รวม Open Code	แนวคิด	Theme / core categories	Sub-Theme / Sub Categories
<ul style="list-style-type: none"> ● ไม่พร้อมจะมีครอบครัวแต่ไม่เสียใจ ● ต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ทำ ● รู้สึกว่าต้องผ่านไปให้ได้ ● ไม่ต้องการยุติการตั้งครรภ์ ● ตีใจ ตั้งใจจะมีบุตร 	Attachment Theory	ความรู้สึกด้านบวก	ไม่เสียใจที่ตั้งครรภ์
<ul style="list-style-type: none"> ● กังวลต่อชีวิตการศึกษา 		ความรู้สึกด้านลบ	ไม่พร้อม ไม่ได้วางแผน
<ul style="list-style-type: none"> ● กังวลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร 			กลัวตัวเองจะเป็นแม่ที่ไม่ดี
<ul style="list-style-type: none"> ● ต้องการเลี้ยงดูบุตรด้วยตัวเอง 	Attachment Theory	พฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน	เลี้ยงดูบุตรด้วยตัวเอง สร้างความผูกพัน

แบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 6 ระดับ เพื่อให้ผู้ตอบประเมิน ว่าคำถามแต่ละข้อตรงกับคุณสมบัติหรือความคิดเห็นของตนเองในระดับใดตั้งแต่ จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง และไม่จริงเลย ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงกว่าแสดงว่ามีความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร สูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า ข้อคำถามในเชิงลบจะทำการกลับค่าคะแนน

แบบวัดนี้เป็นชนิดมาตราส่วนประเมินค่า 6 ระดับ

6	หมายถึง	จริงที่สุด	มีค่าคะแนนเท่ากับ 6
5	หมายถึง	จริง	มีค่าคะแนนเท่ากับ 5
4	หมายถึง	ค่อนข้างจริง	มีค่าคะแนนเท่ากับ 4
3	หมายถึง	ค่อนข้างไม่จริง	มีค่าคะแนนเท่ากับ 3
2	หมายถึง	ไม่จริง	มีค่าคะแนนเท่ากับ 2
1	หมายถึง	ไม่จริงเลย	มีค่าคะแนนเท่ากับ 1

คะแนนสูง หมายถึง มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความรักใคร่ผูกพันที่ดีต่อบุตร คะแนนน้อย หมายถึงมารดาวัยรุ่นมีความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรไม่ดี โดยมีโครงสร้างข้อคำถามตามตารางที่ 5

ตาราง 5 โครงสร้างข้อคำถามของแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

ด้าน	จำนวนข้อ	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
1. ความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร			
1.1. ความรู้สึกด้านบวก	6	1,2,3,4,5,6,	
1.2 ความรู้สึกด้านลบ	5		7,8,9,10,11
2. พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร			
2.1 ตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย	5	12,13,14,15	16
2.2 ดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร	4	17,20	18,19
2.3 การดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย	4	21,23,24	22
2.4 มีพฤติกรรมจัดการอารมณ์ในทางลบของ ตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร	3	25,27	26
2.5 พฤติกรรมแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร	3	28,29,30	
รวม	30	20	10

การหาค่าความตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

ผู้วิจัยประเมินคุณภาพเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

ผู้วิจัยได้สร้างข้อคำถามที่ได้จากข้อมูลวิจัยช่วงก่อนการทดลอง ทั้งหมด 45 ข้อ นำไปหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence) หรือค่า IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน มีข้อคำถามที่มีค่า IOC ระหว่าง 0.66 – 1.00 ทั้งสิ้น จำนวน 30 ข้อ แบ่งเป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร จำนวน 11 ข้อ และองค์ประกอบด้านพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร จำนวน 19 ข้อคำถาม โดยคะแนนรวมของแบบวัดทั้งหมดเท่ากับ 180 คะแนน และได้นำไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีคุณสมบัติเข้าเกณฑ์การคัดเลือก จำนวนทั้งสิ้น 38 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป SPSS ได้ค่า Cronbach's Alpha ของแบบวัดรายองค์ประกอบ ได้ค่าความเชื่อมั่นในองค์ประกอบด้านความรู้สึกที่ .78 และ

องค์ประกอบด้านพฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน มีค่าความเชื่อมั่นที่ .84 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับอยู่ที่ .89 โดยมีตัวอย่างข้อคำถามดัง ตารางที่ 6

ตาราง 6 ตัวอย่างข้อคำถามของแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนครรภแรกต่อบุตร

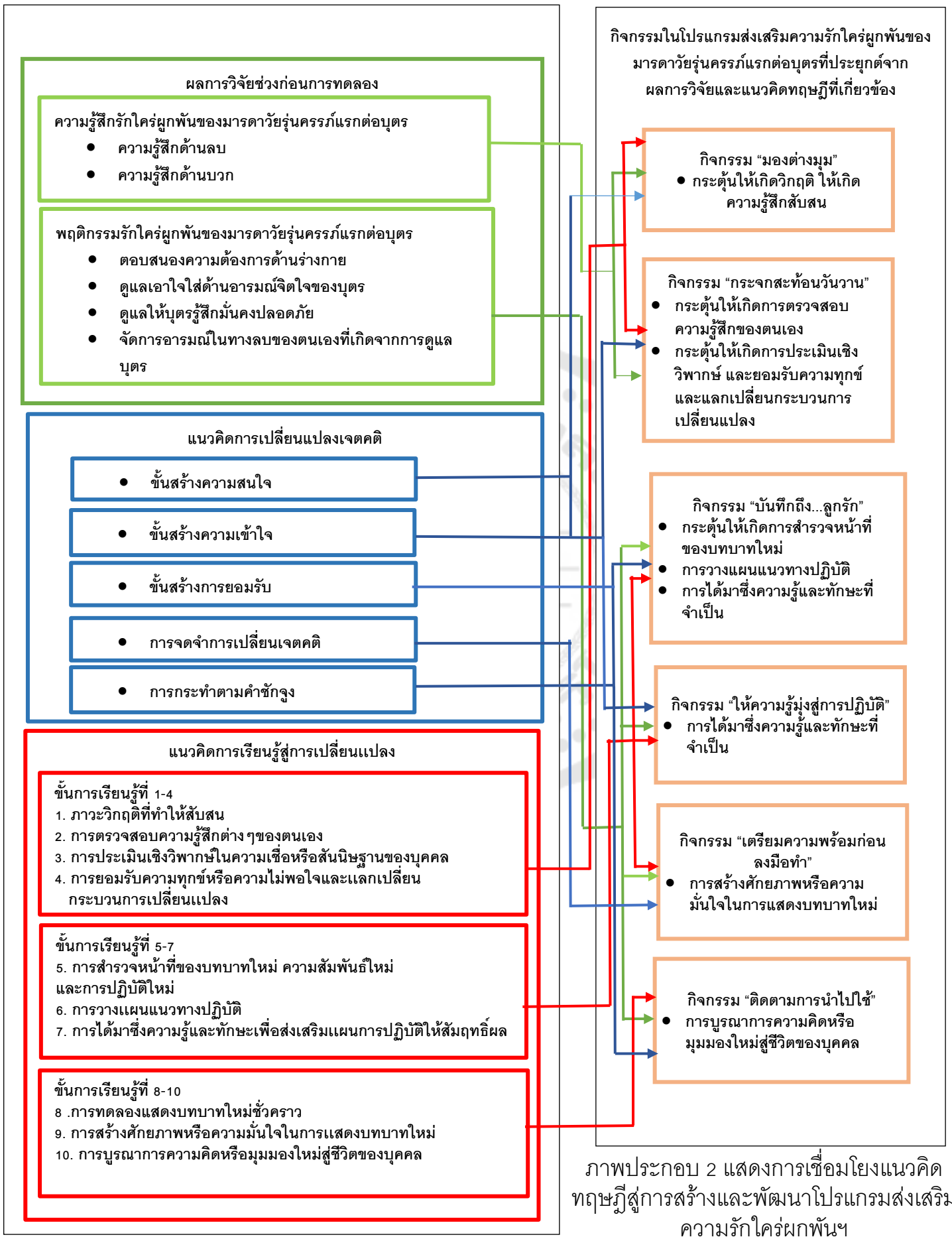
ด้าน	ข้อคำถาม
1. ความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นนครรภแรกต่อบุตร	
1.1 ความรู้สึกด้านบวก	1. ฉันมีความสุขที่ได้ดูแลลูกด้วยตนเอง
1.2 ความรู้สึกด้านลบ	2. ฉันรู้สึกว่า การเลี้ยงดูลูกสร้างความวิตกกังวลให้กับชีวิตของฉัน
2. พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นนครรภแรกมีต่อบุตร	
2.1 ตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย	3. ฉันให้เวลาดูแลลูก มากกว่าการทำกิจกรรมอื่น
2.2 ดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร	4. ฉันโอบกอด และปลอบโยนลูก เมื่อลูก ร้องไห้
2.3 การดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย	5. ฉันโอบกอดและสัมผัสลูก เพื่อให้ลูกรู้สึกสงบปลอดภัย
2.4 มีพฤติกรรมจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร	6. ฉันพยายามควบคุมอารมณ์หงุดหงิดของตนเอง เมื่อต้องดูแลลูก
2.5 พฤติกรรมแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร	7. ฉันค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลลูกจากอินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนครรภแรกต่อบุตร ได้แก่ กิจกรรมเพื่อพัฒนาให้เกิดความรู้ สร้างเจตคติและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแก่มารดาวัยรุ่นนครรภแรก โดยมีจุดมุ่งเน้นเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันและความสัมพันธ์ในทางบวกระหว่างมารดาวัยรุ่นนครรภแรกต่อบุตร โดยพัฒนาจากผลการวิเคราะห์การศึกษามุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนครรภแรกต่อบุตร ปัจจัยสนับสนุนและข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นนครรภแรกมีต่อบุตร ที่ทำการศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพก่อนการพัฒนาโปรแกรมฯ ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) และแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ (Attitude Change) ร่วมกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) โดยโปรแกรมจะเป็นการมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเจตคติซึ่งเป็นพื้นฐานของการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลโดยอาศัยกิจกรรมหรือโปรแกรมเป็นการสื่อสารเนื้อหาที่ต้องการจะพัฒนาแก่กลุ่มมารดาวัยรุ่นนครรภแรก ได้แก่ การส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาที่มีต่อบุตร ซึ่งโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน

ของมารดาวัยรุ่นครรรภ์แรกต่อบุตรในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในรูปแบบออนไลน์ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 รายละเอียดของโปรแกรมฯ มีที่มาจากการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัยเชิงคุณภาพช่วงก่อนการทดลอง

การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

แรกต่อบุตร

โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ผู้วิจัยทำการพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ และแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ร่วมกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพช่วงก่อนการทดลอง โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกว์ (McGuire)
2. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของเมซีโรว์ (Mezirow)
3. ทบทวนผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากช่วงก่อนการทดลอง
4. ออกแบบกิจกรรมในโปรแกรมฯ ให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง และพัฒนากิจกรรมในโปรแกรมฯ
5. ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรมฯ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหากิจกรรมในโปรแกรมฯ จากกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้ออกแบบทั้งสิ้นจำนวน 8 ครั้ง ได้รับคำแนะนำให้รวมกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องไว้ด้วยกัน พิจารณาตามเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับลำดับขั้นการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยกิจกรรมที่ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence) หรือค่า IOC ระหว่าง 0.66 – 1.00 จำนวนทั้งสิ้น 6 กิจกรรม
6. ผู้วิจัยได้นำโปรแกรมที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาไปทำการทดลอง (Try out) กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกจำนวนทั้งสิ้น 4 ราย ด้วยวิธีการแบบออนไลน์ พบว่าต้องใช้ระยะเวลาสำหรับการติดตั้งอุปกรณ์สื่อสารเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นการร่วมกิจกรรมผ่านระบบออนไลน์ และพบว่าการนำเสนอสื่อวีดิทัศน์ต่างๆ ในโปรแกรมสามารถดำเนินการได้เช่นเดียวกับการจัดกิจกรรมในรูปแบบปกติ และการสื่อสารผ่านทางระบบออนไลน์ สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมวิจัยมีส่วนร่วมกับกิจกรรมได้เช่นเดียวกับรูปแบบปกติ

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยช่วงการทดลอง

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยช่วงการทดลอง ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. ก่อนการเก็บข้อมูล

เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในช่วงที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส (COVID-19) การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยจึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการในรูปแบบออนไลน์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นการดาวยุทธครั้งแรก โดยการประชาสัมพันธ์ประกาศรับสมัครผู้ร่วมวิจัย โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วม ตามเกณฑ์การคัดเลือก และเพิ่มเติมเกณฑ์ คือสามารถเข้าร่วมกิจกรรมผ่านระบบออนไลน์ได้ต่อเนื่อง ซึ่งได้ทำการประชาสัมพันธ์ไปยังสื่อสังคมออนไลน์ในแอปพลิเคชันต่างๆ เมื่อได้รับการติดต่อจากผู้สนใจจึงสอบถามความสนใจและความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัย รวมทั้งประเมินคุณสมบัติในการเข้าร่วมวิจัยของผู้เข้าร่วมวิจัยแต่ละราย หากเป็นบุคคลที่ผ่านคุณสมบัติคัดเลือกและมีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจึงทำการนัดหมายผู้เข้าร่วมวิจัย นอกจากนี้ยังใช้เทคนิคการแนะนำต่อไปยังบุคคลอื่น (Snowball Technique) เพื่อนำไปสู่ผู้ให้ข้อมูลรายต่อไป หลังจากได้รับการติดต่อจากผู้สนใจ ผู้วิจัยได้รวบรวมสมาชิกกลุ่มผู้สนใจเข้าร่วมวิจัย และตั้งกลุ่มผ่านสื่อออนไลน์ โดยใช้แอปพลิเคชันไลน์ (LINE Application) ในการพูดคุยสื่อสารและทำความเข้าใจกับผู้สนใจเข้าร่วมวิจัย ตลอดจนมีการนัดหมายส่งอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมให้แก่ผู้เข้าร่วมวิจัยทางไปรษณีย์ และนัดหมายกำหนดวัน เวลา ในการทำกิจกรรม โดยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จากผู้เข้าร่วมวิจัยจำนวนทั้งหมด 40 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมอย่างละ 20 คน และได้ชี้แจงและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการติดตั้งแอปพลิเคชันการประชุมออนไลน์ (Application Zoom) ให้แก่ผู้สนใจได้เตรียมพร้อมสำหรับการทำกิจกรรมผ่านระบบออนไลน์

2. ระหว่างการเก็บข้อมูล

ในขั้นเริ่มต้นทำกิจกรรมในรูปแบบออนไลน์ ดำเนินการเช่นเดียวกับการเก็บข้อมูลในรูปแบบปกติ ด้วยการชี้แจงและขอความยินยอมการเข้าร่วมการวิจัยผ่านทางวาจาจากผู้เข้าร่วมการวิจัย และขออนุญาตบันทึกภาพและเสียงในการทำกิจกรรมผ่านระบบออนไลน์ เมื่อได้รับการอนุญาตผ่านทางวาจาจากผู้เข้าร่วมแล้ว จึงชี้แจงรายละเอียดการทำกิจกรรม และวิธีการในการสื่อสาร รวมถึงการส่งเอกสารใบงาน ซึ่งทำผ่านการถ่ายรูปใบงานและส่งกลับมายังผู้วิจัยผ่านแอปพลิเคชันไลน์ ในระหว่างที่ทำกิจกรรม รวมถึงข้อกำหนดในการทำกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบออนไลน์ อาทิ การเปิดกล้องในขณะที่มีการทำกิจกรรม เพื่อให้ผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมวิจัยได้มี

ปฏิสัมพันธ์ ชักถามข้อสงสัยในการทำกิจกรรมกันได้ตลอดระยะเวลาที่ทำกิจกรรม รวมทั้งให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้เข้าร่วมวิจัยคนอื่นๆในกลุ่ม ระยะเวลาในการทำกิจกรรมในแต่ละครั้งคือ 3 ชั่วโมง โดยก่อนเริ่มโปรแกรมฯ จะมีการทำแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ที่ผู้วิจัยได้ผลิตขึ้นในรูปแบบกูเกิ้ลฟอร์ม (Google Form) เพื่อรวบรวมข้อมูลก่อนดำเนินการทดลอง และภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมทั้งหมดในโปรแกรมฯ ผู้วิจัยได้ให้ผู้เข้าร่วมวิจัยทำแบบวัดความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร หลังจากได้รับโปรแกรมฯ

3. หลังเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อเสร็จสิ้นการทำกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อทำการทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรม ผู้วิจัยได้กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมวิจัย และมอบค่าตอบแทนในการเข้าร่วมวิจัยที่ได้สละเวลามาให้เข้าร่วมการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยช่วงการทดลอง

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยกึ่งทดลอง แบบแผน Pretest-Posttest Control Group Design ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป

โดยใช้สถิติ Independent Sample t-test เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมฯ และกลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ

และใช้สถิติ Dependent t-test เพื่อวัดระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ก่อนและหลังการได้รับโปรแกรมสร้างเสริมความรักใคร่ผูกพัน

ช่วงที่ 3 การวิจัยช่วงหลังการทดลอง

การวิจัยช่วงหลังการทดลอง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาคำอธิบายในเชิงลึกถึงประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยช่วงหลังการทดลอง ได้แก่ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีคุณสมบัติผ่านเกณฑ์การคัดเลือก ในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันจำนวนทั้งหมด 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยช่วงหลังการทดลอง

แนวคำถามสำหรับทำการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นแนวคำถามสำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน ประกอบด้วย 1.ประโยชน์ของโปรแกรมฯ 2.ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาโปรแกรมฯ

การเก็บรวบรวมข้อมูลช่วงหลังการทดลอง

1. ก่อนการเก็บข้อมูล

ดำเนินการเช่นเดียวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงการทดลอง คือการเก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ ในลักษณะของการอภิปรายกลุ่ม จากมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน จำนวน 20 คน ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้ให้ความเห็นอย่างอิสระ ในกรอบประเด็นที่ต้องการศึกษา รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงโปรแกรมฯ จากประสบการณ์ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโปรแกรมฯ

2. ระหว่างเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) ในรูปแบบออนไลน์ ดำเนินการเช่นเดียวกับการอภิปรายกลุ่มในรูปแบบปกติ ผู้วิจัยได้ชี้แจงข้อกำหนดในการอภิปรายกลุ่ม โดยกำหนดให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเปิดกล้องตลอดระยะเวลาที่ร่วมกิจกรรม หากผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความต้องการในการแสดงความคิดเห็นให้ใช้สัญลักษณ์มือในแอปพลิเคชันการประชุมออนไลน์ เพื่อให้สมาชิกคนอื่นๆ รวมทั้งผู้วิจัยทราบว่าผู้เข้าร่วมวิจัยต้องการแสดงความคิดเห็น และเมื่อผู้เข้าร่วมวิจัยในกลุ่มแสดงความคิดเห็น สมาชิกคนอื่นๆ ควรให้ความสำคัญและตั้งใจฟังความคิดเห็น ทั้งนี้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเอง ร่วมกับสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ ได้อย่างมีอิสระ ในประเด็นข้อคำถามของการอภิปรายกลุ่ม เมื่อสมาชิกผู้เข้าร่วมวิจัยรับทราบข้อกำหนดในการอภิปรายกลุ่มแล้ว สามารถดำเนินการอภิปรายได้ ในระหว่างที่มีการอภิปรายกลุ่ม ได้มีการบันทึกวิดีโอการอภิปรายกลุ่มไว้เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลในภายหลัง ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้แจงและขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยก่อนเริ่มดำเนินการอภิปราย

3. หลังเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อเสร็จสิ้นการทำกิจกรรมการอภิปรายกลุ่ม เพื่อค้นหาคำอธิบายเพิ่มเติมถึงประสิทธิผลของโปรแกรม ผู้วิจัยได้กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมวิจัย และมอบค่าตอบแทนในการเข้าร่วมวิจัยที่ได้สละเวลามาให้เข้าร่วมการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยช่วงหลังการทดลอง

ดำเนินการด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่นเดียวกับการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง ด้วยการจัดระเบียบข้อมูล ที่ได้มาจากถอดบทสัมภาษณ์ในลักษณะถอดความคำต่อคำ

(Verbatim) และตรวจสอบด้วยการฟังการบันทึกบทสนทนาซ้ำเพื่อทบทวนความถูกต้องของเนื้อหา และทำการให้รหัสข้อความเนื้อหาและจัดระเบียบข้อมูลเป็นหัวข้อหลัก หัวข้อรอง (Coding and categorize) นำไปสู่การสรุปเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อย (Theme and Sub-Theme) (ชายโพธิสิทธิ์, 2554) และใช้การยกตัวอย่างคำพูด (Coding) จากผู้เข้าร่วมการวิจัย สนับสนุนประเด็นหลักและประเด็นรองที่ได้จากการวิเคราะห์ เพื่อนำเสนอในผลการวิจัยช่วงหลังการทดลอง

จริยธรรมการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล

1. ผู้วิจัยเสนอโครงการวิจัยเพื่อรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และได้รับหนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รหัสโครงการ SWUEC 357/61 โดยการวิจัยครั้งนี้ก่อนที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล จะมีการชี้แจงข้อมูลแก่ผู้ให้ข้อมูลที่มีความพร้อม และยินดีที่จะให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ ซึ่งข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลได้ให้แก่ผู้วิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ ไม่มีการเชื่อมโยงหรือระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด รวมถึงการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผล จะเป็นการนำเสนอในภาพรวมเพียงเท่านั้น

2. ทุกขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการด้วยการให้เกียรติ และคำนึงถึงศักดิ์ศรีของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย ไม่กระทำการใดๆที่เป็นการคุกคามหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายและจิตใจของผู้ให้ข้อมูล ไม่บังคับข่มขู่ให้เข้าร่วมการวิจัย โดยการเข้าร่วมการวิจัยของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ต้องเกิดจากความยินยอมด้วยความสมัครใจ โดยผู้วิจัยจะทำการให้ข้อมูลที่ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และชี้แจงให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทราบถึงสิทธิของตนเอง ในการที่จะยุติการให้ข้อมูลหรือออกจากกรวิจัยได้เมื่อต้องการ โดยจะไม่ส่งผลกระทบต่อกรรับบริการของหน่วยงานที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยใช้บริการอยู่ และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมวิจัยซักถาม จนเกิดความกระจ่าง และให้สิทธิในการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย โดยการลงลายมือชื่อในใบยินยอม

3. การพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัย ในประเด็นการศึกษาที่มีความละเอียดอ่อน ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงความเสียหายและผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ และสังคมหรือเศรษฐกิจ ที่อาจเกิดขึ้นกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ในการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยต้องตระหนักถึงความสำคัญ และใช้ทักษะในการสังเกตตลอดระยะเวลาที่ทำการสัมภาษณ์ หากพบว่าผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เกิดความรู้สึกไม่สะดวกใจ หรือมีความติดขัดที่จะให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะไม่เร่งรัดระยะเวลาในการตอบคำถามต่างๆ และเลื่อนกำหนดนัดหมายหรือยกเลิกการสัมภาษณ์

4. ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยอย่างเคร่งครัด ด้วยตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการศึกษา ทั้งทางร่างกาย จิตใจ รวมถึงจิตวิญญาณ ในการเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมการวิจัยทุกครั้ง ต้องมีการขออนุญาตฉบับที่ก หรือฉบับที่กเดียวกัน การสนทนา และเก็บข้อมูลที่ได้เป็นความลับ และชี้แจงแก่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยถึงการวิเคราะห์ ผลการศึกษาในภาพรวม และขออนุญาตเผยแพร่ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และผลการศึกษาที่ไม่ระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมต่อไป

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ในรูปแบบการวิจัยแบบทดลอง (The mixed methods experimental [Intervention] design) เริ่มต้นจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อทำความเข้าใจความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร และเพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุน และข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นแรกที่มีต่อบุตร และทำการวิเคราะห์ข้อมูล (การช่วงก่อนการทดลอง) เพื่อนำไปพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร และตามด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร และทำการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – Experimental Research) เพื่อทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมฯ (การวิจัยช่วงการทดลอง) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลช่วงการทดลอง และ ค้นหาคำอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับประสิทธิผลของโปรแกรมฯส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตรในช่วงหลังการทดลอง ด้วยการจัดทำกรอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ 3 ช่วง ดังนี้

ผลการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากมารดาวัยรุ่น จำนวน 8 คน เป็นการศึกษาถึงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร โดยความรักใคร่ผูกพันแบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบ คือ 1) ความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร 2) พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร รวมถึงศึกษาปัจจัยสนับสนุน และปัญหา/อุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่น โดยผู้ให้ข้อมูลจำนวน 4 คน เป็นหญิงที่เคยมีประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น คือตั้งครรภ์ในขณะที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น แต่ในขณะที่ให้ข้อมูลไม่ได้อยู่ในช่วงวัยรุ่นแล้ว และผู้ให้ข้อมูลจำนวน 4 คนเป็นหญิงที่เป็นมารดาวัยรุ่นในปัจจุบัน คือตั้งครรภ์และคลอดบุตรในช่วงวัยรุ่นในขณะที่ให้ข้อมูล ซึ่งการศึกษาประสบการณ์ของหญิงที่เคยเป็นมารดาวัยรุ่น และมารดาวัยรุ่นในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจมุมมองความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร จากหญิงที่เคยมีประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น และหญิงที่เป็นมารดาวัยรุ่นในปัจจุบัน โดยข้อมูลทั้งหมดเป็นข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลโดยตรง และชื่อที่ปรากฏในงานวิจัยนี้เป็นนามสมมติทั้งหมด

ผลการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก ตอนที่ 2 ความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร และตอนที่ 3 ปัจจัยสนับสนุน และปัญหา/อุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

จากการสัมภาษณ์หญิงที่เคยมีประสบการณ์เป็นมารดาวัยรุ่น และหญิงที่เป็นมารดาวัยรุ่นในปัจจุบัน รวมทั้งหมด 8 คน สรุปลักษณะข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังตารางที่ 7 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

ตาราง 7 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ลำดับ	นามสมมติ	อายุปัจจุบัน	อายุขณะที่ตั้งครรภ์	อายุบุตร	อาชีพ	ระดับการศึกษา
1	ชมพู่	22 ปี	18 ปี	4 ปี	รับจ้าง	ปวช.
2	แอปเปิ้ล	24 ปี	18 ปี	6 ปี	รับจ้าง	ปวช.
3	เชอรี่	25 ปี	17 ปี	8 ปี	รับจ้าง	ปวช.
4	กล้วย	21 ปี	18 ปี	3 ปี	รับจ้าง	ปวช.
5	ส้ม	16 ปี	15 ปี	3 เดือน	นักเรียน	มัธยมศึกษาที่ 2
6	องุ่น	17 ปี	16 ปี	11 เดือน	รับจ้าง	ปวช.
7	มะพร้าว	19 ปี	18 ปี	9 เดือน	ว่างงาน	ปวช.
8	ส้มโอ	19 ปี	18 ปี	6 เดือน	รับจ้าง	ปวช.

จากตารางที่ 7 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยระยะนี้ มีทั้งหมด 8 คน มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 16-25 ปี ระดับการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพจำนวน 7 คน และ 1 คน กำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพของผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 6 คน คือ อาชีพรับจ้างบริษัท ร้านค้า ต่างๆ ว่างงาน 1 คน กำลังศึกษาอยู่ 1 คน ตอนที่ 2 ความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร

ตอนที่ 2 ความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร

การศึกษาในช่วงก่อนการทดลอง เป็นการทำความเข้าใจความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร และศึกษาปัจจัยสนับสนุน และปัญหา/อุปสรรคต่อความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้ไปพัฒนาเป็นแบบวัดความรักใคร่

ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ซึ่งความรักใคร่ผูกพัน หมายถึง ความรู้สึก และพฤติกรรม การแสดงออกของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างทารกและผู้ดูแล ซึ่งมีความเฉพาะเจาะจง และมีขอบเขต ที่ทำให้ทารกเกิดความรู้สึกปลอดภัย มั่นคง และได้รับการปกป้องคุ้มครอง และมีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองซึ่งกันและกัน เป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ส่งผลให้ทารกเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม โดยผลการวิเคราะห์แบ่งความรักใคร่ผูกพันออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร 2) ด้านพฤติกรรมที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร หมายถึง สายสัมพันธ์และการแสดงออกทางอารมณ์ระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ความรู้สึกเมื่อรู้ว่าตนเองตั้งครรภ์ ความรู้สึกที่ตนเองกำลังจะมีบุตร และความรู้สึกต่อบุตรเมื่อคลอดบุตรออกมา ประกอบไปด้วย ความรู้สึกใน 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คือความรู้สึกในด้านบวก ส่วนที่ 2 คือ ความรู้สึกในด้านลบ

2.1.1 ความรู้สึกในด้านบวก

ความรู้สึกในด้านบวกต่อการตั้งครรภ์ หมายถึง สายสัมพันธ์ทางอารมณ์ในด้านบวกที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร ความรู้สึกยินดีที่รู้ว่าตนเองจะมีบุตร ความรู้สึกยอมรับการตั้งครรภ์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่นผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยโดยรวมเป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และเป็น การตั้งครรภ์ในช่วงวัยเรียน ถึงกระนั้นก็พบว่า แม้ว่าการตั้งครรภ์ที่เกิดขึ้นในสภาวะที่มารดาวัยรุ่นยังไม่มีความพร้อมเท่าที่ควร แต่ความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นต่อการตั้งครรภ์ยังพบความรู้สึกในด้านบวก โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ 1) ความรู้สึกในช่วงที่รับรู้ว่าจะตนเองตั้งครรภ์ มารดาวัยรุ่นมีความรู้สึกในด้านบวกต่อการตั้งครรภ์ ได้แก่ ไม่เสียใจแม้ตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อม รู้สึกเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถผ่านพ้นปัญหาได้ และรู้สึกยินดีที่มีบุตร ซึ่งแสดงถึงสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ในด้านบวกที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตรนี้เริ่มตั้งแต่การรับรู้ว่าจะตนเองตั้งครรภ์ และยอมรับการมีอยู่ของบุตรในครรภ์ 2) ความรู้สึกในด้านบวกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในช่วงหลังจากคลอดบุตร ได้แก่ รู้สึกรักและผูกพันเมื่อได้เห็นหน้าบุตร รู้สึกภูมิใจที่มีบุตร รู้สึกมีความสุขที่ได้เลี้ยงดูบุตรเอง และรู้สึกเชื่อมั่นว่าตนเองเลี้ยงดูบุตรได้ดีที่สุด ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร เป็นความรู้สึกที่ต่อเนื่องจากความรู้สึกในทางบวกต่อการตั้งครรภ์ เมื่อคลอดบุตรและมีโอกาสเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง เกิดเป็นความรัก ความผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร

2.1.1.1 ไม่เสียใจแม้ตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อม

ความรู้สึกไม่เสียใจแม้ตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อมในที่นี้ หมายถึง การที่มารดา วัยรุ่นยอมรับการตั้งครรภ์ แม้ว่าเป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน ผลการศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่น ครรภ์แรก ที่ไม่ได้วางแผนที่จะตั้งครรภ์ ประกอบกับความไม่พร้อมในด้านต่างๆ ในขณะที่ตั้งครรภ์ แต่ความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นต่อการตั้งครรภ์เป็นไปในทิศทางบวก กล่าวคือ ไม่ต้องการที่จะยุติ การตั้งครรภ์ และมีความตั้งใจที่จะตั้งครรภ์ต่อไป ต้องการรับผิดชอบต่อการตั้งครรภ์นั้น ถึงแม้ว่า จะต้องเผชิญกับปัญหา และความไม่พร้อมในด้านต่างๆ เป็นความรู้สึกผูกพันกับบุตรตั้งแต่มารดา วัยรุ่นรู้ถึงการมีอยู่ของบุตรในครรภ์ ความต้องการปกป้องคุ้มครอง ไม่ต้องการให้บุตรได้ครรภ์ได้รับ อันตราย ทำให้มารดาวัยรุ่นพยายามดูแลตนเองและดูแลครรภ์

“ก็รู้สึกว่พอพลาดไปแล้ว เราก็ต้องเลี้ยงคะ รู้สึกว่เราก็เป็นคนทำให้ เขาต้องเกิดมาก็โอเคไม่คิดว่จะทำร้ายเค้าอะไรแบบนี้ รู้สึกว่มัน ถ้าเรา สมมติว่เราทำแล้วมันบาป มันเป็นปมในใจไปเลยอะไรแบบนี้” (ส้ม)

“ก็เป็นความรู้สึกในแง่บวก ก็หนูก็ไม่ได้เสียใจที่รู้ว่ที่ตั้งท้อง ถึงแม้ว่จะ ไม่ได้พร้อมที่จะมีครอบครัวขนาดนั้น” (ชมพู)

2.1.1.2 รู้สึกเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถผ่านพ้นปัญหา

รู้สึกเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถผ่านพ้นปัญหา ในที่นี้ หมายถึง การที่ มารดาวัยรุ่นมีความรู้สึกมั่นใจในตนเอง มีความเชื่อมั่นว่จะสามารถก้าวผ่านพ้นปัญหาและวิกฤตจาก การตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน แม้ว่การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนับเป็นวิกฤตที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต้อง เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม การยอมรับจาก ครอบครัว ผลการศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่นที่ทราบว่ตนเองตั้งครรภ์ มีความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งเชื่อมั่นในครอบครัวที่จะให้การสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือ ให้ตนเองสามารถผ่านพ้น วิกฤติได้ และมีความเชื่อมั่นว่ตนเองสามารถทำหน้าที่มารดาให้แก่บุตรของตนเองได้ จึงมีความ ตั้งใจที่จะตั้งครรภ์ต่อ เป็นความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์ และเป็น แรงผลักดันในการตัดสินใจและการวางแผนการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่น

“ก็กลัว แต่ก็คิดว่ยังไม่งั้นก็ต้องผ่านไปได้...คิดว่กลัวแต่ว่ เราก็เลือก ที่จะบอกคนที่เราแบบมั่นใจที่จะบอก สามารถช่วยเหลือได้” (ส้ม)

“ตอนนั้นหนูไม่เชื่อใครเลยหนูเชื่อคำตัวเอง ก็แค่แนะนำว่าถ้าเราอยาก
เอาไว้ก็แล้วแต่เราถ้าเราคิดว่าเราจะเลี้ยงได้” (ส้มโอ)

2.1.1.3 รู้สึกยินดีที่มีบุตร

ความรู้สึกยินดีที่มีบุตร หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นรู้สึกยินดี ดีใจ ที่รู้ว่า
ตนเองตั้งครรภ์ มีความพร้อมทางด้านจิตใจที่จะเป็นมารดา และต้องการเลี้ยงดูบุตร ผลการศึกษา
พบว่ามารดาวัยรุ่น 1 ราย ที่มีความต้องการที่จะมีบุตร ถึงแม้จะมีความกังวลอยู่บ้างว่าตนเองยัง
อยู่ในช่วงวัยรุ่น ยังไม่มีความมั่นคงในชีวิตมากเพียงพอที่จะสามารถดูแลบุตรได้ แต่อย่างไรก็ดี
ยังคงต้องการที่จะมีบุตร รู้สึกว่ามีบุตรทำให้คลายเหงา และคิดว่ามารดาของตนเองก็ต้องการให้
ตนเองมีบุตร จึงมีความรู้สึกยินดี เกิดความรู้สึกรักใคร่ผูกพันต่อบุตรตั้งแต่ทราบว่าตนเองตั้งครรภ์

“ดีใจมากค่ะ ตั้งใจมีค่ะ ไม่ได้พลาดหรือว่าอะไรค่ะ บวกกับเรารักเด็ก
แล้วก็เหงาดูด้วย เพราะว่าแม่ปล่อยมานานแล้วแม่ก็ยังไม่มีน้อง” (อุงุ่น)

“ตอนแรกคิดว่าแม่จะด่าค่ะ ว่ามีน้อง แต่ว่าแม่ดีใจมาก พอท้องได้
ประมาณ 2 เดือน แม่เป็นคนพาไปฝากท้องเองเลย แล้วก็ไม่นอนแล้วก็ไม่ด่า
แม้ว่าเราอายุยังน้อยอยู่” (อุงุ่น)

2.1.1.4 รู้สึกรักและผูกพันเมื่อได้เห็นหน้าบุตร

ความรู้สึกรักและผูกพันเมื่อได้เห็นหน้าบุตร ในที่นี้ หมายถึง สายสัมพันธ์
ทางอารมณ์ ความรู้สึกรักและผูกพันต่อบุตรในทันทีที่ได้พบหน้าบุตรหลังคลอด ซึ่งมารดาวัยรุ่น
สามารถบอกเล่าความรู้สึกที่มีต่อบุตรของตนเองได้อย่างชัดเจน เป็นความรู้สึกในทางบวก เป็น
ความรู้สึกรัก และผูกพัน เมื่อได้เห็นหน้าบุตร เป็นสายสัมพันธ์ระหว่างมารดาวัยรุ่นที่มีความ
ต่อเนื่องตั้งแต่บุตรอยู่ในครรภ์ ซึ่งความรักใคร่ผูกพันนี้ ส่งผลในทางบวกทั้งต่อมารดาวัยรุ่น ที่เกิด
ความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ให้กำเนิดบุตร เมื่อเกิดความรู้สึกรักและผูกพัน ทำให้มารดาวัยรุ่นต้องการ
เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ส่งผลดีต่อบุตร ที่จะได้รับความรัก ความเอาใจใส่ และได้รับการตอบสนอง
จากมารดา เป็นความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นและบุตรมีต่อกัน

“แล้วยิ่งหนูมาคิดว่า เออ..คลอดออกมาแล้ว ลูกเราจะน่ารักอะ หลงรัก
เลยอะ คือแบบ...หนูรู้สึกติดกับตัวเองมากเลยนะพี่ ที่มีแว็บหนึ่งที่แบบเราคิดจะ
เอาเขาออกอะ”(แอบเปิ้ล)

2.1.1.5 รู้สึกภูมิใจที่มีบุตร

ความรู้สึกภูมิใจที่มีบุตร หมายถึง ความรู้สึกภูมิใจเมื่อคลอดบุตร ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ความยากลำบากในการอุ้มท้อง และการดูแลครรภ์ จนถึงการให้กำเนิดบุตรอย่างปลอดภัย ก่อให้เกิดความรู้สึกภูมิใจ ซึ่งความรู้สึกภูมิใจเมื่อคลอดบุตร และมีโอกาสได้พบหน้าบุตรนี้ แสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร แสดงถึงการยอมรับตนเอง และการยอมรับบุตรที่คลอดออกมา นำไปสู่การพัฒนาความผูกพัน และการแสดงพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

“แล้วพอเราคลอดออกมาคือตอนที่ท้องก็อยากเห็นหน้าลูก พอคลอดออกมาได้เห็นหน้าลูกอย่างนี้ มันเป็นความรู้สึกแบบภูมิใจ ทำให้เขาเกิดออกมาได้ มันเป็นความภูมิใจที่สูงที่สุดแล้วในชีวิต” (ส้ม)

“ความรู้สึกภูมิใจที่เราเลี้ยงเด็กคนหนึ่งโตได้ขนาดนี้เราก็ไม่คิดว่าตัวเองจะเลี้ยงลูกด้วยตัวเองไม่คิดว่าตัวเองจะรอดไม่คิดว่าตัวเองจะไหวเหมือนกัน” (ส้มโอ)

2.1.1.6 มีความสุขที่ได้เลี้ยงบุตรเอง

ความรู้สึกมีความสุขที่ได้เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง ในที่นี้ หมายถึง เมื่อมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้มีโอกาสเลี้ยงบุตรด้วยตนเอง ได้ให้การดูแลเอาใจใส่ดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรด้วยตนเอง เกิดเป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ในด้านบวก ความรู้สึกมีความสุขที่ได้ดูแลเลี้ยงบุตร แม้จะเผชิญกับความเหนื่อยยากในการดูแลบุตรด้วย เป็นประสบการณ์ในทางบวกที่มารดาวัยรุ่นเรียนรู้จากการปฏิบัติ ถึงแม้ว่าก่อนหน้าที่จะได้ปฏิบัติจริง จะมีความกังวล ความไม่มั่นใจว่าตนเองจะสามารถปฏิบัติได้ ซึ่งความรู้สึกในทางบวกนี้เอง ที่มีส่วนช่วยพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่น ให้เกิดการแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อบุตรในทางที่เหมาะสม และตรงตามความต้องการของบุตร

“มันรู้สึกหัวใจหนึ่งก็เหนื่อยอีกใจหนึ่งก็รู้สึกมีความสุขมากที่ได้อยู่กับลูก หนูนี้ไม่อยากจะไปทำงานเลยอะพี่” (ส้มโอ)

“ในเมื่อเราทำขึ้นมาแล้ว เราก็ต้องดูแลเขา ในเมื่อเราคิดที่ว่า เออออกเราจะเอาไว้แล้วนะ หนูก็คิดว่าเราจะดูแลเขาต่อไป ภูมิใจที่สามารถดูแลเขาด้วยตนเอง” (แอปเปิ้ล)

2.1.1.7 รู้สึกเชื่อมั่นว่าตนเองเลี้ยงดูบุตรได้ดีที่สุด

ความรู้สึกเชื่อมั่นว่าตนเองเลี้ยงดูบุตรได้ดีที่สุดในที่นี้ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นได้มีประสบการณ์การดูแลบุตรด้วยตนเอง ความรู้สึกเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถดูแลเลี้ยงดูบุตรได้ดีกว่าบุคคลอื่น เชื่อมั่นในความผูกพันของตนเองและบุตร คำนึงถึงความใกล้ชิดผูกพัน ความเอาใจใส่ดูแล ซึ่งตนเองสามารถทำได้ดีกว่าการฝากให้ผู้อื่นดูแล ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างผู้ดูแลที่เป็นมารดาและผู้ดูแลที่เป็นบุคคลอื่น ซึ่งความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรได้ดีกว่าบุคคลอื่นของมารดาวัยรุ่น สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึกห่วงใย คำนึงถึงความปลอดภัยและการได้รับการดูแลเลี้ยงดูที่เหมาะสมของบุตร

“คนอื่นเขา ก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์เท่าเรา เขาก็คงไม่ได้เลี้ยงเหมือนเรา เขาก็คงเหมือนแบบคนทั่วไปเลี้ยงค่ะ” (เชอรี่)

“คือเราผูกพันกับเขาค่ะ เพราะว่าเราเลี้ยงเองแบบนี้คือสบายใจกว่าค่ะ เพราะว่าตามข่าวค่ะ คือแบบว่าที่ข่าวออกว่าไปฝากเขาเลี้ยงแล้วก็คือเขาทำร้ายร่างกายลูกเรา ขนาดข่าวบางข่าว ก็คือพ่อเลี้ยงขนาดพ่อแท้ๆก็คือฆ่าลูกตัวเอง ก็คือแบบเราไม่ไว้ใจใคร เพราะคนอื่นก็คงได้รักและจะดูแลได้เท่าเรา” (มะปราง)

2.1.2 ความรู้สึกในด้านลบ

การตั้งครรภในวัยรุ่น เป็นการตั้งครรภ์ที่ขาดความพร้อม ขาดการวางแผน เตรียมตัว ประกอบกับมารดาวัยรุ่นยังมีพันธกิจตามวัยที่มีความต้องการทำให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งการตั้งครรภในช่วงวัยรุ่นทำให้เกิดความรู้สึกในด้านลบ ได้แก่ ความรู้สึกกังวลต่อชีวิตการศึกษา รู้สึกเสียขวัญชีวิตวัยรุ่น รู้สึกผิดต่อครอบครัว รู้สึกเครียดและกังวลที่ต้องปิดบัง และรู้สึกกลัวว่าตัวเองจะเป็นแม่ที่ไม่ดี ซึ่งความรู้สึกในด้านลบนี้ พบว่าเป็นความรู้สึกในช่วงแรกที่มารดาวัยรุ่นทราบว่าจะตั้งครรภ เป็นช่วงเวลาที่มารดาวัยรุ่นใคร่ครวญ วางแผนการจัดการชีวิต รวมถึงมองหาบุคคลที่จะเป็นที่พึ่งพิงให้แก่ตนเองและบุตร ซึ่งสภาวะอารมณ์จิตใจในด้านลบที่เกิดขึ้นแก่

มารดาวัยรุ่นในช่วงแรกของการตั้งครรภ์ นับเป็นประสบการณ์วิกฤตทางด้านจิตใจที่มารดาวัยรุ่น ผู้ให้ข้อมูลประสบในช่วงแรก

2.1.2.1 กังวลต่อชีวิตการศึกษา

ความรู้สึกกังวลต่อชีวิตการศึกษา หมายถึง ความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเรียน เนื่องจากมารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่ อยู่ในช่วงของการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ การตั้งครรภ์ส่งผลให้มารดาวัยรุ่นมีความกังวลว่าจะต้องออกจากระบบการศึกษากลางคัน อาจทำให้ไม่ได้รับการศึกษาต่อจนจบการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ทราบว่าตนเองตั้งครรภ์ในช่วงที่กำลังศึกษาอยู่ เกิดความรู้สึก ตกใจ เสียใจ ท้อแท้ และเกิดความเครียด เนื่องจากยังอยู่ในวัยเรียน ความรู้สึกต่อการตั้งครรภ์จึงเป็นไปในทางลบ การตั้งครรภ์อาจเป็นอุปสรรคหรือเป็นสาเหตุให้มารดาวัยรุ่นต้องออกจากระบบการศึกษากลางคัน มีผลต่ออนาคต และแผนในชีวิตของมารดาวัยรุ่นเอง จึงเกิดเป็นประสบการณ์ทางด้านความรู้สึกในทางลบเมื่อทราบว่าตนเองตั้งครรภ์

“เอาจริงๆเลย คือรู้สึกตกใจมากอะค่ะ เพราะหนูไม่ได้อยากมี หนูเรียนอยู่ ค่ะ...ก็... ตกใจแต่ก็ทำอะไรไม่ได้ เคยคิดนะค่ะ ว่าแบบหรือจะไปทำแท้งดี แต่ก็แบบทำไม่ได้ ทำไม่ลงค่ะ” (แอปเปิ้ล)

“กำลังเรียนอยู่ก็ เสียใจค่ะ เพราะว่า...อ่า ตอนนั้นหนูเรียนอยู่ ปวช.ปี 1 ค่ะ เพราะว่าหนูเรียนช้า เพิ่งดรอปไป ยังไม่พร้อมด้วยค่ะ ก็ยังไม่อยากมีอะไรแบบนี้” (เชอริ)

“ตอนนั้นเรียนอยู่ด้วย อยู่ ปวช.2 แล้วก็ เอ๊ะ ปวช.3 ผีงาน แล้วก็มารู้ว่าตัวเองท้อง ใกล้เคียงแล้ว แล้วก็เหมือนเป็นความหวังของครอบครัว และตอนนั้นก็รู้สึกท้อ ท้อมาก จนแบบเครียดมาก แบบอยากจะเอาออก อะไรขนาดเนี่ย” (กล้วย)

2.1.2.2 รู้สึกเสียดายชีวิตวัยรุ่น

ความรู้สึกเสียดายชีวิตวัยรุ่นในที่นี้ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก มีความรู้สึกเสียดายโอกาสในการทำกิจกรรม และการใช้ชีวิตตามวัยพัฒนาการ คือการใช้ชีวิตในช่วงวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่า ความรู้สึกในทางลบที่เกิดขึ้นต่อการตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่น มีสาเหตุมาจากความรู้สึกเสียดายโอกาสที่จะได้ทำสิ่งที่ตั้งใจ มารดาวัยรุ่นยังคงเสียดาย เกงงว่าจะ

เสียโอกาสในการได้ใช้ชีวิตอย่างที่ตนเองต้องการ หรือเคยได้ปฏิบัติมา มีความรู้สึกว่าการตั้งครมร์ การต้องรับบทบาทมารดา การเลี้ยงดูบุตร เป็นสิ่งที่จะขัดขวางไม่ไห้สามารถทำกิจกรรมหรือการใช้ชีวิตตามวัยได้

“หนูคิดลบหลายอย่าง เพราะว่าหนูกลัว หนูกลัวว่าแบบ...ไม่ใช่ว่าหนูกลัวว่าจะเลี้ยงเขาไม่ได้นะคะ แต่หนูกลัวว่าแบบ คือหนูยังอยากสนุกอยู่ คือยังอยากทำอะไรที่เรายังไม่ได้ทำอีกหลายๆอย่างอะคะ” (แอปเปิ้ล)

“เรายังไม่พร้อมเิงคะ อยู่ในช่วงวัยรุ่นที่แบบยังอยากอยู่กับเพื่อนอยู่นะคะ ยังไม่ได้พร้อมที่จะสร้างครอบครัว” (กล้วย)

2.1.2.3 รู้สึกผิดต่อครอบครัว

ความรู้สึกผิดต่อครอบครัวในที่นี้ หมายถึง ความรู้สึกผิดต่อบิดา-มารดา เสียใจและรู้สึกผิดที่ทำให้ครอบครัวและคนที่รักตนเองต้องผิดหวัง มารดาวัยรุ่นบางรายเป็นบุตรคนโต เป็นความหวังของครอบครัว การตั้งครมร์ในช่วงวัยรุ่น ทำให้แผนในอนาคตที่ตนเองและครอบครัววางแผนไว้ ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดความกังวลใจ และห่วงใยความรู้สึกของบิดา-มารดา รวมถึงครอบครัว

“กังวลทุกอย่าง แล้วหนูเป็นคนโตเิงคะ เป็นลูกคนโต ความหวังที่เขาเคยคิดว่า เออ...คุณจะต้องเรียนจบอันนี้มานะ แล้วก็ไปทำงานตรงนี้ คือมันมันหายไปเลยคะพี่ มันหายไปเลย” (แอปเปิ้ล)

“สงสารแม่ สงสารครอบครัว กลัวครอบครัวอาย มันก็กดดันหลายๆอย่างอะคะ คือช่วงนั้นคือแบบเครียดมากๆ เครียดสุดๆเลย” (ส้ม)

2.1.2.4 เครียดและกังวลที่ต้องปิดบัง

ความรู้สึกเครียดและความรู้สึกกังวลที่ต้องปิดบังในที่นี้ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นครมร์แรกเกิดความเครียด และกังวลใจที่ต้องปิดบังเรื่องการตั้งครมร์ เครียดและกังวลกับการบอกความจริงเกี่ยวกับการตั้งครมร์ให้ครอบครัวรับทราบ ในช่วงเวลาที่ยังไม่สามารถเปิดเผยเรื่องการตั้งครมร์ ประกอบกับความไม่พร้อมในหลายๆด้าน อยู่ในวัยเรียน เกรงว่าจะเป็นภาระของครอบครัว กลัวว่าครอบครัวจะตำหนิ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกในด้านลบเมื่อไม่สามารถเปิดเผยความจริง

“แบบว่าเราไม่รู้ที่เราจะหาทางออกทางไหน อะไรแบบนี้ เราควรจะบอกครอบครัวเรายังไง” (กล้วย)

“เพราะครั้งแรกที่เราารู้สึกว่าเราเสียใจ พอเรารู้ว่าเราต้องตอนแรกมันก็จิตวิตกไปแล้วว่าจะทำยังไงดีตอนนั้นคือไม่กล้าบอกใครเลย ตอนแรกคือเครียดมาก” (ส้มโอ)

“เครียดค่ะพี่ คือหนูยังไม่พร้อม ที่บ้านก็รู้ไม่ได้ ไม่อยากให้เขาเสียใจ ก็เครียด เครียดมากๆเลย” (เชอรี่)

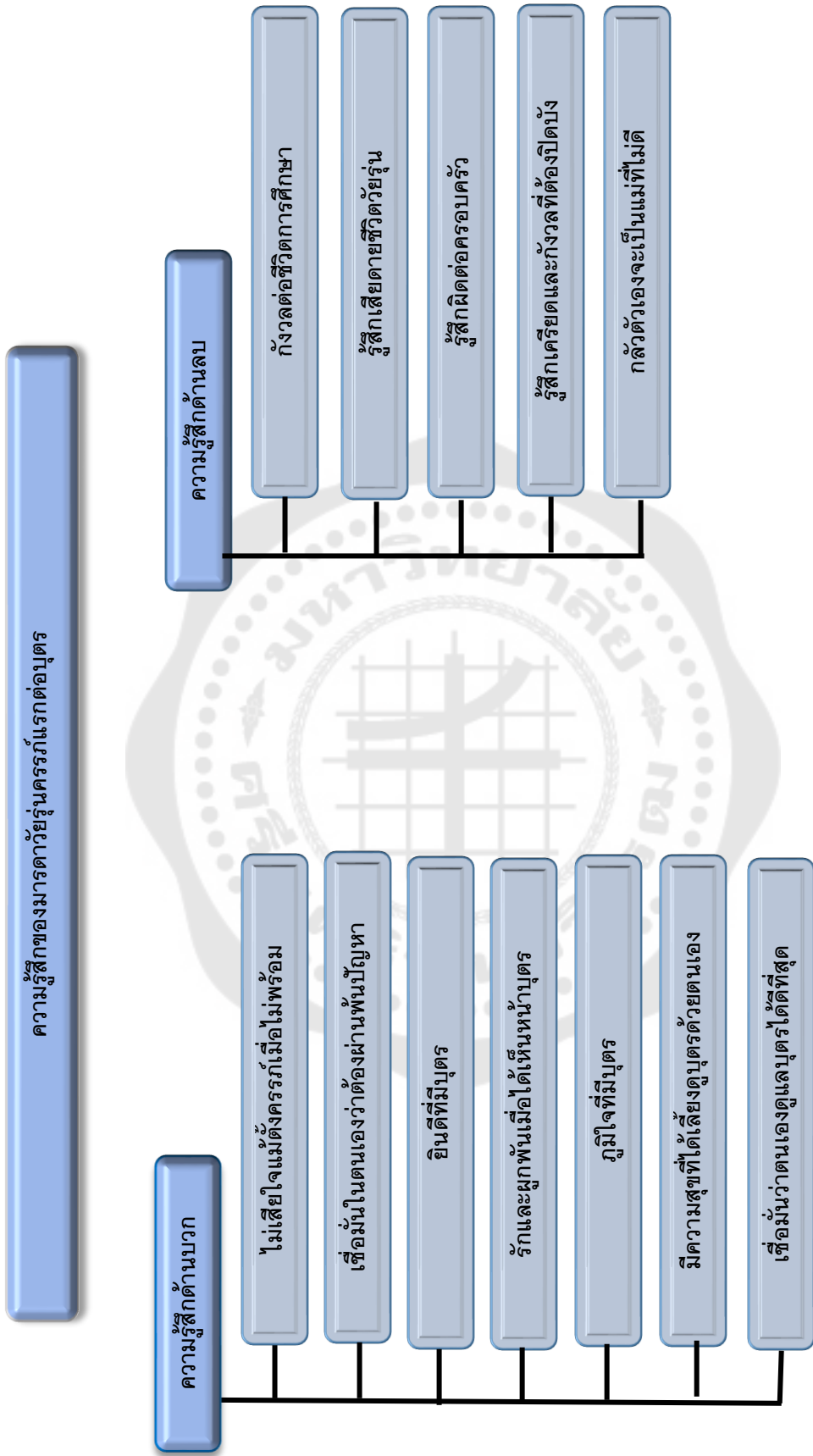
2.1.2.5 กลัวตัวเองจะเป็นแม่ที่ไม่ดี

ความรู้สึกกลัวว่าตัวเองจะเป็นแม่ที่ไม่ดี ในที่นี้ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นมีความกังวลเกี่ยวกับการเป็นมารดาของตนเอง กังวลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร ในภาวะที่ตนเองยังขาดความพร้อม และความอับอายที่คนอื่นจะมองว่าตนเองไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ เป็นความกังวลที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร และความคาดหวังของสังคม มุมมองที่ตนเองจะถูกตัดสินจากบุคคลอื่น สิ่งเหล่านี้เป็นความรู้สึกในด้านลบต่อการตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่น

“ก็ เหมือนแบบ เพราะแบบมันมีที่เรายังไม่พร้อมด้วยอะค่ะ กลัวว่าเค้าเกิดมาแล้วเราจะเลี้ยงเค้าไม่ดี” (กล้วย)

“ถ้าสมมติว่าเราต้องส่งไปต่างจังหวัดอะไรแบบนี้ มันก็มี แต่แค่แบบ เค้าก็คงคิดคิดว่ามันเลี้ยงไม่ไหว” (ส้มโอ)

ความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกประกอบไปด้วยความรู้สึกทั้งด้านบวกและด้านลบ ที่ได้นำเสนอข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น สามารถอธิบายเป็นแผนภาพ ได้ดังภาพประกอบที่ 3

ภาพประกอบ 3 แสดงความรู้สึกรวมของมารดาวัยรุ่นแรกเกิดบุตร

2.2 พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนักร้องที่มีต่อบุตร หมายถึง การแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย การดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจ ของบุตร การดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัยจากการจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการ ดูแลบุตร รวมถึงการแสวงหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับวิธีการดูแลบุตร มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย

การตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย หมายถึง การแสดงออกของมารดา วัยรุ่นเพื่อให้การตอบสนองทางด้านร่างกายต่อบุตร ได้แก่ การเข้าใจความหมายของท่าทางของ บุตรและให้การตอบสนองต่อบุตรได้ ซึ่งแสดงออกผ่านทาง การดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรด้วย ตนเอง รู้ว่าบุตรต้องการขับถ่าย รู้ว่าบุตรไม่สบายตัวต้องการการดูแล รู้ว่าบุตรต้องการนอนพักผ่อน รวมถึงการจัดสรรเวลาในการให้การดูแลบุตร การให้ความสำคัญกับการจัดเวลาในการดูแลเลี้ยงดู บุตรมากกว่าการทำกิจกรรมอื่น การดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรด้วยตนเอง การสังเกต พฤติกรรมและให้การตอบสนองต่อบุตร โดยการตอบสนองทางด้านร่างกายต่อบุตรนี้ เป็น ประสบการณ์ที่มารดาวัยรุ่นเกิดการเรียนรู้ทั้งการเรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเอง จากการสังเกต พฤติกรรมของบุตร แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจความหมายของท่าทางของบุตร ซึ่งจะเกิดขึ้นได้จาก การให้การดูแลเอาใจใส่บุตรอย่างใกล้ชิด เพื่อให้บุตรได้รับการตอบสนองที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง และมีความมั่นคง ซึ่งการตอบสนองด้านร่างกาย และอารมณ์จิตใจต่อบุตรนี้เอง จะส่งผลต่อ พัฒนาการเจริญเติบโตด้านร่างกาย การเจริญเติบโตทางสมอง และสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ และจิตใจให้แก่บุตรของมารดาวัยรุ่น

“คือหนูสังเกตลูกมาตลอดเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เค้าคลอดออกมา ตอน แรกก็ยังไม่รู้ ท้องแข็งอะไรเงี้ย เด็กไม่มีอะไรหรอกมีแค่อี้ เวลาร้อง อี้ ฉี่ หิวนม เราก็จะเริ่มสังเกตว่า ถ้าลูกร้องแบบนี้คือยังไง ร้องคือแบบ ถ้าลูกร้องหน้าแดง คือหิวนม ร้องจนแบบเสียงดังมาก ๆ แบบเสียงแหบเสียงแห้งคือเค้าหิวนม ถ้า บางที่ไม่ได้ร้องดังมาก เราก็จะแบบ นึกเนี้ยไปแตะที่ปากล่าง ถ้าเค้าอ้าปาก แสดงว่าเค้าหิวนม แต่ถ้าเค้าร้องแบบกระวนกระวาย คือเค้าจะอึ”(ส้ม)

“อ้อ รู้ค่ะ ว่าถ้าเขาร้องแบบนี้แปลว่าอึเลอะตุต ร้องแบบ อี้ อี้ อี้ (ทำเสียง) แปลว่าเขาไม่สบาย ไม่สบายเกี่ยวกับท่อนล่างที่เราใส่แพมเพิร์สให้ เขา ร้องแบบนี้แสดงว่าหิวนม ร้องแบบนี้แสดงว่าอ้อน อยากให้อุ้ม”(แอปเปิ้ล)

“บางที่เค้าก็แบบอยากให้เราเล่นด้วย จะอุ้ม หรือว่าหิวนม อะไรแบบนี้ คือเรา บางที่เค้าทำปากขมุบขมิบ อะไรแบบนี้ คือแบบเค้าเริ่มหิวนมละ เราก็เอานมไปให้เค้ากิน หรือแบบเค้านอนนานๆแล้วเค้าก็เริ่มแบบเอ๊ะเอะละ เออ เราก็อุ้มเค้าเดินเล่น อะไรแบบนี้ค่ะ”(กัลวีย)

“ไม่ใช่ว่าทำแบบนี้วันนี้ลูกชอบ แล้วพรุ่งนี้ทำแบบนี้แล้วเขาก็จะชอบ บางที่เขาก็จะมีปฏิกิริยาว่าไม่ อยากได้อีกอย่างอื่นอีก ก็จะต้องเปลี่ยนไปเรื่อยๆ”(ชมพู่)

การจัดสรรเวลาในการให้การดูแลบุตร หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่น การให้ความสำคัญกับการจัดสรรเวลาในการดูแลเลี้ยงดูบุตรมากกว่าการทำกิจกรรมอื่น ผลการศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่นที่ต้องประกอบภารกิจอย่างอื่น ได้แก่ การประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ การกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา ทำให้มีเวลาในการเลี้ยงดูบุตรน้อยลงกว่าในช่วงหลังคลอด หากแต่มารดาวัยรุ่นยังคงเลือกที่จะบริหารจัดการเวลา เพื่อให้ตนเองได้มีโอกาสในการให้การดูแลบุตรเท่าที่จะสามารถทำได้ แสดงให้เห็นถึงการแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร

“ลูกอยู่กับแฟนค่ะ แฟนเป็นคนเลี้ยงด้วย ก็คือแฟนขับวินเข้า ตอนนั้นแฟนเรียนอยู่ ปวช.3 แฟนจะจบแล้ว ก็เลยยังไม่ได้ไปทำงาน เขาขับวิน ขับวินเข้า แล้วตอนเที่ยงหนูกินข้าว หนูต้องกลับมากินข้าว เราอยากเห็นลูกไงคะที่เราอยากมาเอาลูกนอนกลางวัน หนูก็กลับมาตอนกลางวัน คือหนูมีมอเตอร์ไซค์คันหนึ่ง คือเข้าหนูจะต้มข้าวเอาไว้ แต่หนูจะกลับมาป้อนข้าวลูกตอนเย็นไม่ได้ เพราะว่าการูกต้องกินข้าวตอนสี่โมงเย็น หนูจะบอกให้แฟนหนูไปอุ่น เพราะว่าหนูจะต้มไว้แต่เช้า ครึ่งเช้าหนูป้อนแล้ว ครึ่งบ่ายเอาเข้าตู้เย็น แล้วก็เอามาให้เข้าอุ่น แล้วก็ป้อนให้ลูก” (แอปเปิ้ล)

“หนูทำงานตอนกลางวันเลิกดึก เขาก็จะดูลูกให้ช่วงกลางคืนถ้าวันไหนที่เขาเอาลูกไม่อยู่เราก็ลุกขึ้นมาดูเองอันไหนที่เรารู้สึกว่าเขาควบคุมลูกไม่ได้ เราก็ลุกขึ้นมาดูเองดีกว่า เราอยู่กับลูกเราก็รู้ใจลูกเรารู้ว่าลูกต้องการแบบไหน

แล้วทำยังไงเขาถึงจะหลับจะยอมนอนอะไรแบบนี้ ถึงจะเหนื่อยมากแต่เราก็
ต้องแบ่งเวลา” (ส้มโอ)

การดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตร คือ การดูแลให้การตอบสนองของความต้องการด้านร่างกายให้แก่บุตร การให้นม การทำความสะอาดร่างกาย เล่น สื่อสาร พูดคุยกับบุตร มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกผู้ให้ข้อมูลทุกราย สามารถบอกเล่ากิจวัตรประจำวันของตนเองให้การดูแลบุตรได้ ซึ่งในการดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรนี้ แสดงถึงความทุ่มเท การใส่ใจ ให้การดูแลอย่างใกล้ชิด แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความเหน็ดเหนื่อยที่ต้องดูแลบุตรอย่างใกล้ชิดเพียงลำพัง และดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรและของตนเองควบคู่กันไปด้วย ซึ่งการดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรนี้ เป็นการตอบสนองความต้องการด้านร่างกายต่อบุตร การให้อาหาร ให้ความอบอุ่น ทำความสะอาดร่างกาย กระตุ้นพัฒนาการ ดูแลให้บุตรได้รับการพักผ่อนที่เพียงพอ เพื่อให้บุตรได้รับการดูแลที่เหมาะสม

“หนูทุ่มเทเวลาแค่ หนูเลือก เข้ามา อยากรกเลย คือหนูบ้มนม ต้มข้าว พาลูกใส่บาตร ประมาณตีห้า เขาจะตื่น เพราะว่าเขาอึ หนูจะทำทุกอย่าง ตั้งแต่ตีห้า บ้มนม ต้มข้าวให้เรียบร้อย เจ็ดโมงครึ่ง”(แอปเปิ้ล)

“ก็ตื่นเข้ามา จะทำงานบ้านก่อน ก็ตื่นแต่เช้า แล้วก็บดข้าว ถ้าตอนเช้าก็คือทำของเขาให้เรียบร้อยก่อน แล้วค่อยปลุกเขามากินนม อาบน้ำ แล้วก็ออกมาเจอแดดตอนเช้าๆ ค่ะ แล้วก็ค่อยให้เขานอนใหม่”(เชอรี่)

“ก็ตอนเช้าเลย น้องจะตื่นเป็นเวลาตื่นตอนประมาณ 7.30 น้องเค้าก็จะร้องหิวนม เราก็ให้กินนมพอกินนมเสร็จปั๊บ น้องเค้าก็จะนอนเล่น น้องเป็นคนที่นอนเล่นได้ แล้วเราก็จะไปอาบน้ำแล้วก็ฝากคนในห้องดูแป๊บหนึ่งว่าพี่ไปอาบน้ำนะ และที่นี้ก็กลับมาจัดของเอาลูกมานอนตรงที่เค้าให้เลี้ยงลูก แล้วน้องเค้าก็นอนเล่น ส่วนมากน้องเค้าก็จะนอนเล่น ไม่ค่อยร้อง น้องแบบเลี้ยงง่าย ก็พอน้องนอนเล่นปั๊บ 2 ชม. ครึ่งน้องเค้าก็จะหิวนม เราก็จะให้กินนมพอประมาณ 10.30 เราก็อาบน้ำสระผมให้น้อง เปลี่ยนแพมเพิร์ต จะเปลี่ยนทุก 3 ชม.” (ส้ม)

“ก็คือเอาตอนเช้าๆมา ตอนแรกก็ต้องอาบน้ำอะคะ อาบน้ำ แล้วถ้าถึงตอนนี้อายุ 8 เดือน ก็คือเราก็ต้องอาบน้ำ บ้วนข้าวเช้า ก็คือต้องอาบน้ำ แล้วพอวัยนี้อายุประมาณ 8 เดือน เขาก็จะเริ่มเล่น เริ่มเกาะยืน เขาก็จะมีของเล่นของเขา เขาก็เล่นกับเขา แล้วเราก็จะมีหน้าที่ทุกวันก็คือ เขาจะนอนเราก็ต้องซนนมให้เขา แล้วก็ให้เขานอนอะคะ แล้วถ้าเขาตื่นเขาก็ไม่งอแงนะคะ แล้วพอเขาตื่นเขาก็เล่นของเขา แล้วพอถึงเย็น ก็ได้เวลาบ้วนข้าวเย็น บ้วนเสร็จแล้วก็ค่อยอาบน้ำ แล้วก็เล่นต่อของเขา” (มะปราง)

2.2.2 ดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร

การดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร หมายถึง มารดาวัยรุ่นสามารถตอบสนองความต้องการด้านอารมณ์จิตใจของบุตร สังเกตอารมณ์และมีพฤติกรรมตอบสนองต่ออารมณ์ทางลบของบุตรได้ โดยแสดงออกผ่านการเข้าใจอารมณ์ของบุตร และมีวิธีจัดการอารมณ์ในทางลบของบุตร ด้วยการสำรวจว่าบุตรเจ็บป่วยหรือต้องการขับถ่าย ใช้วิธีเบี่ยงเบนความสนใจเมื่อบุตรมีอารมณ์ในทางลบ และใช้การปลอบโยนด้วยสัมผัส โอบกอด

“ก็อุ้มคะ อุ้มเล่นกับเขาคะ หรือไม่ถ้าเขาไม่หยุดร้อง ก็ต้องดูว่าเขาเป็นอะไรหรือเปล่า บางทีเขาปวดท้อง ท้องอืด ถ่ายไม่ออกยังงี้อะคะ ถ้าเขาร้องมาก..ก็มันดูอบอุ่นดีคะ เขาจะได้ไม่รู้สึกว่าเขาไม่มีใคร เขาอาจจะต้องการให้เราอุ้มอะไรแบบนี้คะ” (เชอริ)

“ก็ จะอุ้มหรือว่าแบบว่า เปลี่ยนสิ่งสนใจให้เค้าดูนู่นดูนี่ อู๋ยตัวอะไรอะไหนดูสิ ส่วนมากลูกหนูเค้าจะเล่นตุ๊กตา ตุ๊กตาที่เพราะว่าหนูไปปาโป่งเยอะอะไรแบบนี้ มันก็จะมีได้ตุ๊กตาสัตว์ต่างๆ หนูก็จะให้ดู นี่ ตัวอะไร เค้าก็จะเริ่มจำว่าอันนี้คือกระต่ายนะ อันนี้คือแมวนะ นี่คือลิงนะ อะไรแบบนี้ เค้าก็จะพูดของเค้าเองเหมือนเบี่ยงเบนความสนใจ” (กล้วย)

“อุ้มคะ แล้วก็เอาน้องอุ้มพาดบ่าแล้วก็นั่งก็เสียบเลย เพราะว่าน้องเป็นคนทีสะดุ้งบ่อยมาก แล้วเวลานอนก็ก่อนนอนนะคะ ก็จะใช้วิธีอุ้ม โอ้ โดยที่ไม่ใช้เสียงเพลงจากโทรศัพท์นะคะ คือจะใช้เสียงตัวหนูเอง ก็กล่อมลูก กว่า จะหลับก็ไม่ใช้เรื่องง่ายเหมือนกันนะคะ” (องุ่น)

“เวลาลูกหนูร้องไห้ หนูจะพยายามเรียกร้องความสนใจ ให้เขาลืมสิ่งที่เขาร้องอยู่หรือไม่ก็พาเขาเดินเล่นให้เขาหายร้องประมาณนี้ค่ะ...ก็กอดค่ะแล้วก็โอ้ ถ้าเราโอ้แล้วเขายังไม่หยุดร้อง เราก็ จะชวนเขาเล่นชวนเขาคูย” (ส้มโอ)

2.2.3 ดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย

การสร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้แก่บุตรในขั้นนี้ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นแสดงปฏิสัมพันธ์ต่อบุตรด้วยการสังเกตอาการปฏิกิริยา และมีวิธีการทำให้บุตรสงบลง ด้วยการสัมผัส โอบกอด ปลอดภัย การสื่อสาร การเบี่ยงเบนความสนใจ เพื่อปลอบประโลมให้บุตรรู้สึกผ่อนคลายเมื่อบุตรเกิดอารมณ์ในทางลบ หรือเกิดความหวาดกลัว การแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองของความต้องการทางอารมณ์และจิตใจของมารดาวัยรุ่น แสดงให้เห็นถึงความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร โดยไม่ปล่อยปละละเลย ให้บุตรมีอารมณ์ในทางลบ และพยายามหาวิธีที่ทำให้บุตรมีอารมณ์สงบ

“เวลาลูกหนูร้องไห้ หนูจะพยายามเรียกร้องความสนใจ ให้เขาลืมสิ่งที่เขาร้องอยู่หรือไม่ก็พาเขาเดินเล่นให้เขาหายร้องประมาณนี้ค่ะ” (ส้มโอ)

“หนูไม่เคยเลย ไม่เคยทิ้งลูกเลยพี่ ไม่มีใคร หนูยังเอาลูกใส่กะละมังเข้าห้องน้ำด้วยเลย” (เชอริ)

การสร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้แก่บุตร เป็นพฤติกรรมกรรมการดูแลบุตรที่มีความแตกต่างกันไปตามช่วงวัยของบุตร กล่าวคือ ในเด็กทารกการแสดงออกถึงความต้องการและการสื่อสารเพื่อแสดงถึงความต้องการยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านภาษา และการรับรู้เมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้นตามวัยพัฒนาการ มีพัฒนาการทางด้านภาษาและการรับรู้ที่มารดา พบว่ามารดาวัยรุ่นมีการสร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้แก่บุตรด้วยวิธีการสื่อสาร การบอกรัก การโอบกอดและแสดงความรักผ่านคำพูด คำปลอบโยน

“หนูบอกรักเขาทุกวัน และลูกก็บอกรักหนูทุกวัน หนูไม่อยากจะให้ลูกเขิน... มีอะไรให้มาบอกแม่ อยากรู้ได้อะไร อยากรู้เป็นอะไรมาบอกแม่นะ แม่จะพยายามหามาให้” (แอปเปิ้ล)

“เหมือนแบบว่าเค้าอยู่กับเรา คือกอดไว้ก่อนอะ เหมือนแบบว่า เค้าจะ
ทำให้แบบว่า เออ เนี่ยเรากอดกันอยู่นะ แล้วก็จะไม่ทิ้งนะ อะไรแบบนี้ คือ
แบบจะไม่หนีไปไหนนะ แบบเราอยู่ตรงนี้นะ” (กล้วย)

“ก็ปลอบค่ะ ถ้าเขาแสร้งแอะ คือเหมือนมวาก็คือจะใช้จับ หรือแตะ
ตบๆเขาหน่อยให้เขารู้ว่ามีคนอยู่กับเขา แต่ถ้าเวลาที่เขาตกใจในเวลาที่แบบ
ตื่นรู้ตัว ก็จะไม่จับ ไม่มีอะไร เขาแค่พูดเฉยๆ ไม่มีอะไรหรอก” (ชมพู่)

2.2.4 จัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร

การจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร ในที่นี้
หมายถึง มารดาวัยรุ่นมีวิธีจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเอง ด้วยการจัดการอารมณ์ การให้
ความสำคัญกับบุตร โดยไม่นึกถึงสิ่งที่รบกวนจิตใจ การพยายามแยกแยะอารมณ์ที่ไม่พร้อม กับสิ่ง
ที่ต้องปฏิบัติตรงหน้าคือการให้การดูแลบุตร การทำกิจกรรมอย่างอื่นเพื่อให้ตนเองคลายความรู้สึก
เครียด หรือความรู้สึกกังวล เพื่อให้ตนเองสามารถให้การดูแลบุตรของตนเองต่อไปได้ ซึ่งการ
จัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองนี้ เป็นการเตรียมความพร้อมให้ตนเองมีพฤติกรรมกรดูแล
บุตรที่มีความเหมาะสม

“เหนื่อยแค่ไหน ไม่สบายตัวยังไง ก็คือเลือกถูกไว้ก่อน...พยายามไม่
โฟกัสเรื่องที่เครียด หนูเป็นประเภทที่ว่าถ้ามีเรื่องเครียดมากๆ ก็จะแบบคิด
ไม่ได้ คิดไม่ออก ก็ช่างมัน ทิ้งๆมันไว้ แล้วก็กลับมาดูแลลูกดีกว่า อยากจะ
ผลัดเรื่องเครียด วางมันไว้ไกลๆ สบายใจเมื่อไหร่ ค่อยกลับไปคิดมัน” (ชมพู่)

“วิธีการของหนูหรือคะ อย่างแรกเลยคือหนูต้องไปหาลงอะไรซักอย่าง
หนึ่ง ให้มันหายเหนื่อย หายเครียด หนูก็ไปลงงานบ้าน เอาให้เหนื่อยไปเลย
อาบน้ำแล้วก็จะได้สดชื่น ให้มันล้าไปเลยยังงี้ ล้างขวดนม ต้มขวดนม ต้มแล้ว
ต้มอีกยังงี้ ตากผ้าแล้วตากผ้าอีก เช็ด ถู กวาด เก็บห้อง ต้องหาวิธีให้เราออก
แรงให้มันหายเหนื่อย หายเครียด ให้เราเหนื่อยล้าเรื่องตรงนั้นไป” (แอปเปิ้ล)

“คือคนเราอันนี้ อันแรกก็คือต้องแยกแยะเลยอะ เวลาหนูอารมณ์ไม่
โอเค หรือว่ามีอารมณ์กับอย่างอื่น หนูก็แยกแยะอะ เพราะว่าลูกก็คือลูกคะ

ถ้าอย่างอื่นเรา...บางที่หนูก็ไม่เคยโฟกัสที่อย่างอื่นนะคะ เพราะว่าหนูก็โฟกัสที่
ลูกอย่างเดียวคะ” (มะปราง)

2.2.5 แสวงหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร

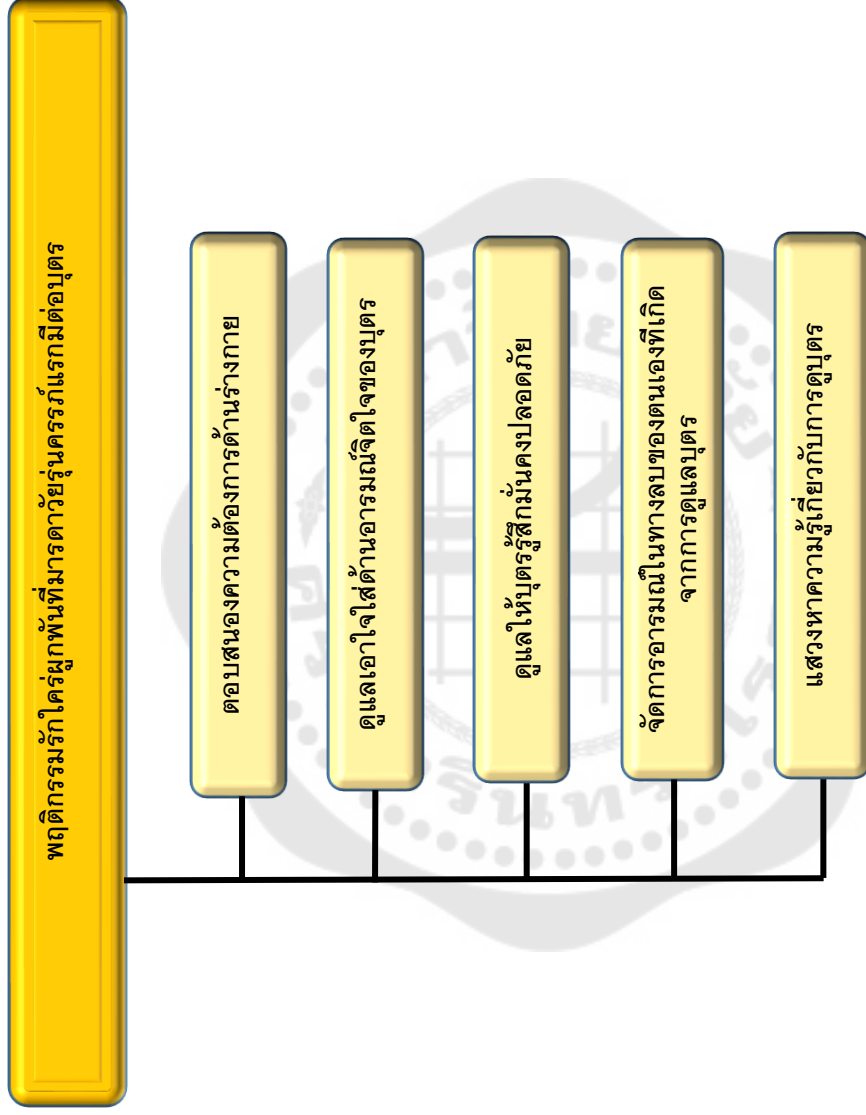
การแสวงหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่น
ครรรภ์มีความใส่ใจในการแสวงหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลบุตร ทั้งจากบุคคลในครอบครัว
คนใกล้ชิด ข้อมูลความรู้จากช่องทางอินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ผลการศึกษายัง
พบว่ามารดาวัยรุ่นได้แสวงหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ พร้อมทั้งจดจำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้กับการ
ให้การดูแลบุตร ซึ่งความสนใจ ใส่ใจแสวงหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆนี้เอง แสดงให้เห็นถึงความ
พยายามในการที่จะปฏิบัติบทบาทมารดาได้อย่างเหมาะสม เป็นพฤติกรรมกรรมการดูแลบุตรที่มารดา
วัยรุ่นแสดงออกต่อบุตรในทางอ้อม

“เพราะหนูก็เต็มทีกับเขาที่สุด หาข้อมูลอะไรเรียบร้อย ถ้ามผู้ใหญ่อะไร
แบบนี้...ก็ถ้าเขาเป็นอะไร ไม่สบายอะไร หนูก็จะโทร.ถามข้อมูลจากคนที่เขา
เคยเลี้ยงเด็กอะ” (เชอรี่)

“เราได้ว่าเราว่าเราเรื่องตั้งแต่เขาอยู่ในท้อง เราว่าเรื่องตั้งแต่เขาเป็นเด็กอ่อน
เป็นก้อนเลือด หมอจะพูดประจำว่า พูดกับเขาแค่ประโยคเดียว แต่
ความรู้สึกเนี่ยะ จะติดกับเขาไปยันโต มันคือความจริง คำแรก คือคำแรกที่หนู
พูดกับลูกทุกวัน หนูจะพูดว่า แม่รักหนูนะ แม่รักหนูนะ อย่างเนี่ยะ”(แอปเปิ้ล)

“แต่ไป search google นะคะ ว่าถ้าลูกเป็นยังงี้ ต้องทำยังไง เป็นอย่าง
งั้นต้องทำยังไง ก็ได้มาจาก google ล้วนๆเลย ศึกษากๆ อย่างเดียว ก็เราก็ไม่
เคยมีประสบการณ์ด้วย”(องุ่น)

พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรจากการผลการศึกษาข้างต้น สามารถ
สรุปเป็นแผนภาพได้ ดังภาพประกอบที่ 4

ภาพประกอบ 4 แสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร

ตอนที่ 3 ปัจจัยสนับสนุน และปัญหา/อุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพัน ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

3.1 ปัจจัยสนับสนุนการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร หมายถึง การได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจ การได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ จากครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด ซึ่งการได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆเหล่านี้ ส่งผลให้มารดาวัยรุ่นสามารถก้าวผ่านวิกฤติ และสามารถพัฒนาบทบาทความเป็นมารดาของตนเองได้อย่างมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น และมีส่วนอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมและพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นและบุตร

3.1.1 การได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจ

การได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นได้รับการสนับสนุนด้านจิตใจ การได้รับกำลังใจ เนื่องจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นโดยส่วนใหญ่ เป็นการตั้งครรภ์ในภาวะที่ไม่ได้มีการวางแผน หรือเตรียมความพร้อมในการตั้งครรภ์ ได้รับผลกระทบทางด้านอารมณ์จิตใจค่อนข้างมาก ดั่งข้อมูลผลการวิเคราะห์ที่ได้นำเสนอข้างต้น อย่างไรก็ตามพบว่ามารดาวัยรุ่นได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจจากมารดา จากสามี จากเพื่อนร่วมงาน ญาติพี่น้อง สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งได้รับกำลังใจและโอกาสในการฝึกงานต่อจนสำเร็จ การศึกษาจากโรงเรียน ซึ่งการได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจจากบุคคลใกล้ชิด ล้วนส่งผลให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกมีคุณค่า รู้สึกถึงการเป็นที่ยอมรับ ทำให้มีกำลังใจที่จะดูแลตนเอง และดูแลบุตรของตน

3.1.1.1 ได้รับกำลังใจจากครอบครัว

ได้รับกำลังใจจากครอบครัวในที่นี้ หมายถึง มารดาวัยรุ่นได้รับกำลังใจจากมารดาและสามี ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ไม่ถูกตำหนิ กล่าวโทษในข้อผิดพลาด และได้รับการให้อภัยจากครอบครัว ทำให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกมีคุณค่า ได้รับการยอมรับ และมีกำลังใจในการดูแลตนเองและดูแลครรภ์ การได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจมีส่วนอย่างยิ่งในการลดผลกระทบด้านจิตใจที่เกิดจากการตั้งครรภ์ไม่พร้อม การได้รับโอกาสทำให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกยอมรับการตั้งครรภ์ และยอมรับบุตรในครรภ์ รับรู้ว่าการตั้งครรภ์ไม่ได้นำมาซึ่งปัญหาหรืออุปสรรคเสมอไป การได้รับความเข้าใจ ได้รับกำลังใจ ทำให้มารดาวัยรุ่นคลายความกังวล และเมื่อมารดาวัยรุ่นได้รับผลกระทบทางจิตใจน้อยลง ทำให้มีเวลาในการให้ความใส่ใจที่จะดูแลบุตรในครรภ์ เป็นการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตรในครรภ์

“ตั้งแต่หนูท้องปั๊บ แม่หนูแบบ ไม่เคยพูดเหน็บแนมหรืออะไรแบบ เขาเรียกว่าอะไรอะ คือไม่เคยพูดบ่นทอนจิตใจ มีแต่ถามว่ากินไยยังลูก กินอันนี้ใหม่ลูก กินอันนี้ดีรู้ไหม เนี่ยตอนแม่ท้องแก่ก็กินอันนี้ คือทุกอย่างมันคนละ ม้วนกับที่หนูคิดเอาไว้อะพี่ มันเลยทำให้หนูแฮปปี้กับการท้อง” (แอปเปิ้ล)

“เขาก็ไม่ได้เห็นด้วย แต่เรื่องมันเกิดมาแล้ว ก็คือต้องยอมรับ เขาก็บอกว่า ไม่รู้จะใส่อารมณ์ไปทำไม ในเมื่อเรื่องมันเกิดแล้ว ก็คือก็ต้องช่วยกัน”(เชอรี)

“เพราะว่าหนูเป็นคนสนิทกับแม่มากแล้วก็พี่สาวมาก คือคุณแม่พูดดีกับเรามาตลอด ไม่เคยด่าไม่เคยว่า ไม่เคยแบบใช้คำพูดที่รุนแรง และเราแบบ รู้สึกสนิทใจกับเค้า เรา รู้สึกผูกพัน ตั้งแต่เด็กแล้วก็เลยเลือกที่จะบอกคุณแม่ เพราะว่ารู้ว่าคุณแม่คงช่วยเรา แก้ไขปัญหา แล้วก็คุณแม่ก็จะให้กำลังใจมาตลอด แม่ไม่เคยซ้ำเติมเลย”(ส้ม)

3.1.1.2 ได้รับกำลังใจจากเพื่อน

ได้รับกำลังใจจากเพื่อนในที่นี้ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นได้รับกำลังใจจากผู้เป็นเพื่อน มารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจจากครอบครัว หากแต่ยังได้รับกำลังใจจากคนรอบข้าง เพื่อนร่วมงาน ทำให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกมีกำลังใจในการดูแลตนเอง ดูแลครรภ์ รู้สึกว่าไม่โดดเดี่ยว มีที่ปรึกษาที่คอยให้คำปรึกษา ซึ่งกำลังใจจากคนรอบข้างที่ไม่ใช่บุคคลในครอบครัวนี้เอง นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การได้รับการยอมรับจากบุคคลที่เป็นที่ไว้วางใจ มีส่วนช่วยลดผลกระทบจากการตั้งครรภ์ไม่พร้อมได้เช่นเดียวกัน

“ก็คือมีความอุ่นใจ ที่แบบอย่างน้อยเราก็ได้บอก มีคนให้คำปรึกษาได้ มันก็ไม่ได้รู้สึกว่าโดดเดี่ยวขนาดนั้น อย่างน้อยก็คือถ้าเรามีปัญหาฉุกเฉินก็ยังจะมีคนที่รู้” (ชมพู)

“ตอนนั้น ก็มีเพื่อนนะค่ะ เพื่อน มี เพราะว่าเพื่อนเขาก็เคยเจอแบบนี้เหมือนกัน แต่ว่าเขาคลอดแล้วมีคนให้กำลังใจทุกวัน ก็คือทำงานเขาก็ไม่กดดันเรา คือเขารู้ว่าเราท้องอะไรยังงี้ เขาก็ให้เราทำอย่างอื่นมีคนให้กำลังใจ

ทุกวัน ก็คือทำงานเขาก็ไม่กดดันเรา คือเขารู้ว่าเราต้องอะไรยังไง เขาก็ให้เราทำอย่างอื่น” (มะปราง)

3.1.1.3 ได้กำลังใจจากครู/อาจารย์

การได้รับกำลังใจจากครู/อาจารย์ ในที่นี้ หมายถึง มารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ ในช่วงที่กำลังศึกษาอยู่ และอยู่ในช่วงที่กำลังจะสำเร็จการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า มารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ในระหว่างที่กำลังฝึกงานในภาคการศึกษาสุดท้าย เมื่อทราบว่าตั้งครรภ์ และไม่สามารถเข้ารับการฝึกงานตามแผนที่หลักสูตรกำหนดไว้ ได้รับการสนับสนุนทางด้านอารมณ์จิตใจ และได้รับโอกาสทางการศึกษา ได้รับความช่วยเหลือจากครู/อาจารย์ และสถาบันการศึกษา จนสามารถสำเร็จการศึกษาตามเป้าหมาย ทำให้มารดาวัยรุ่นมีแรงผลักดัน มีกำลังใจในการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จการศึกษาตามโอกาสที่ได้รับ

“ตอนแรกมันก็มีท้อบ้าง หรือว่าเราจะไปปีหน้าเอา เพราะตอนนี้มันก็น่าจะไม่ไหว แต่ว่าเขาให้กำลังใจเรานะคะ แล้วให้เราไปฝึกงานต่อ ถึงแบบว่าไหวไม่ไหวเขาก็จะช่วยเราจนจบ” (มะปราง)

3.1.2 การได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร

การได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารในที่นี้ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นได้รับคำแนะนำเรื่องการดูแลตนเองจากบุคคลใกล้ชิด ได้แก่ มารดา ยาย และพี่สาว และได้รับคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์คล้ายคลึงกัน รวมถึงเพื่อนร่วมงาน และการได้รับคำแนะนำจากระบบสุขภาพ เนื่องจากเป็นการตั้งครรภ์แรก มารดาวัยรุ่นยังขาดประสบการณ์ในการดูแลตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่ยังไม่ได้มีความพร้อมทางกายภาพ ต้องการคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลตนเองและการดูแลบุตรในครรภ์ การเปลี่ยนแปลงทางสรีระ ฮอร์โมน การเลือกรับประทานอาหารบำรุงครรภ์ และการเอาใจใส่ด้านสุขอนามัยของตนเองและบุตรในครรภ์ การได้รับคำแนะนำด้านการดูแลตนเองนี้ ช่วยให้มารดาวัยรุ่นมีความมั่นใจในตนเอง และมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองมากยิ่งขึ้น และยังพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับคำแนะนำเรื่องบทบาทการเป็นมารดาจากมารดาของตน รวมไปถึงได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลตนเองและบุตรในครรภ์จากระบบสุขภาพอีกด้วย

3.1.2.1 ได้รับคำแนะนำจากคนรอบข้าง

การได้รับคำแนะนำจากคนรอบข้างในที่นี้ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับคำแนะนำในการดูแลตนเองจากบุคคลใกล้ชิด มารดา ครอบครัว และผู้ที่มี

ประสบการณ์คล้ายคลึงกัน รวมถึงได้รับคำแนะนำจากบุคคลใกล้ชิด เพื่อนร่วมงาน ทำให้มารดาวัยรุ่นเกิดความมั่นใจ และมีแนวทางในการปฏิบัติตาม ทำให้มารดาวัยรุ่นมีความพร้อมในการดูแลตนเองและดูแลครอบครัว ทำให้เกิดความรู้สึกว่าการดูแลครอบครัวไม่ใช่เรื่องที่ย่างยากซับซ้อน การได้รับคำแนะนำจากผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการตั้งครอบครัวมาก่อน การแสวงหาคำแนะนำเพื่อการปฏิบัติตัวที่มารดาวัยรุ่นช่วยขยายเพื่อให้ได้ข้อมูลในการดูแลตนเอง ยังแสดงถึงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตรในครรภ์ ความปรารถนาที่จะบำรุงครรภ์ดูแลตนเอง ให้บุตรในครรภ์มีสุขภาพแข็งแรง

“ก็รู้สึกดี มีคนที่เขาแบบคอยถาม คนที่มีความรู้มากกว่าเรา หนูเป็นคนแม่ลูกหนึ่ง อาจจะมีคุณแม่ลูกหนึ่งที่เขาผ่านการมี ผ่านการอยู่ ก็คือคุณแม่ที่เขาเลี้ยงลูกมาก่อน เขาก็จะรู้ว่า ทำแบบนี้มั้ย เอาแบบนี้มั้ย”(ชมพู่)

“แม่ก็บยายเลยคะ ชะส่วนมาก ทุกอย่างเลย ก็จะเป็นการดูแลตัวเอง หรือว่าน้ำคาวปลา ตั้งแต่ท้องมา หรือว่าพอตั้งแต่ท้องแรกๆยันคลอด คือเขาจะบอกตลอดเลย” (มะปราง)

“เขาก็บางที่เขาก็แนะนำเรื่องการบำรุงการกินแล้วก็เรื่องการเตรียมคลอดช่วงก่อนคลอด หนูก็เก็บทุกคำแนะนำมาทำอย่างที่เขابอกอะไรแบบนี้ก็พยายามทำบำรุงนู่นนี่นั่นพยายามเตรียมจัดของเองอะไรอย่างนี้ละคะ ทำให้รู้สึกง่ายขึ้นรู้สึกว่ามันก็ไม่ค่อยยุ่งยากอะไรมาก” (ส้มโอ)

3.1.2.2 ได้รับคำแนะนำบทบาทการเป็นมารดาจากมารดาของตนเอง

ได้รับคำแนะนำบทบาทการเป็นมารดาจากมารดาของตนเอง คือการที่มารดาวัยรุ่นมีมารดาของตนเองเป็นแม่แบบเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติตน รวมทั้งเป็นบุคคลที่มารดาวัยรุ่นให้ความไว้วางใจ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่น ทำให้มารดาวัยรุ่นมีความรู้สึกมั่นใจในตนเอง มีความพร้อมในการเรียนรู้ที่จะแสดงบทบาทการเป็นมารดาด้วยตนเอง ภายใต้การดูแล และให้คำแนะนำของมารดา ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการตั้งครอบครัวและให้การเลี้ยงดูตนเองมา

“จะเป็นคุณแม่ คุณแม่มีประสบการณ์ แต่คุณแม่ก็ยังไม่ได้อสอนอะไรเรา
มาก เหมือนเรารู้ด้วยตัวเอง เมื่อเราเป็นแม่ เราก็จะมีความแบบต้องแบบนี้
นะ ลูกต้องแบบนี้” (ส้ม)

“ส่วนแม่ก็เป็นพวกเรื่องอาหาร เค้กก็จะเตรียมให้ เราอยากกินอะไรเค้
กก็จะหาให้ อะไรแบบนี้ แล้วก็สอนเราว่าเราต้องเตรียมอาหารยังไงให้ลูก ต้อง
ดูแลเรื่องอาหารยังไง” (กล้วย)

3.1.2.3 ได้รับความรู้จากระบบสุขภาพ

การได้รับความรู้จากระบบสุขภาพ คือการที่มารดาวัยรุ่นที่ตัดสินใจเข้า
รับบริการฝากครรภ์ในระบบสุขภาพ มีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารหรือข้อมูลความรู้เชิงวิชาการที่
มารดาวัยรุ่นได้รับจากการเข้าสู่ระบบสุขภาพ การฝากครรภ์ตามระบบ ความรู้เกี่ยวกับการดูแล
ครรภ์ การดูแลตนเอง และการปฏิบัติตัวขณะตั้งครรภ์ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมารดา
วัยรุ่นครรภ์แรกที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการตั้งครรภ์ และความเปลี่ยนแปลงทางสรีระร่างกาย
สุขภาพอนามัยเบื้องต้น การดูแลตนเองก่อนคลอด และหลังคลอด ซึ่งมีผลให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกเกิด
ความรู้ที่มั่นใจ มีองค์ความรู้ในการดูแลบุตรด้วยตนเองต่อไปในอนาคต

“อ้อ แล้วมันมีช่วงนึงก่อนคลอด เขาจะให้อบรมคุณแม่มือใหม่ หนู
อบรมทุกครั้งเลย รพ.มี อบรมอะไรฟรี หนูไปนั่งอบรมตลอดเลย ต่อให้กลับ
บ้านเย็นแค่ไหน หนูก็ไปนั่งอบรมอยู่อย่างนั้นอะ” (แอปเปิ้ล)

“แล้วตอนนั้น พอหลังจากฝากท้องแล้ว เขาก็ให้นั่งดูวิดีโอค่ะ ก่อนเรา
พบหมอเขาจะมีทุกครั้ง ก็มีประโยชน์ค่ะ” (เชอรี่)

3.1.3 การได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ

การได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ นับว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็น
อย่างยิ่ง เนื่องจากมารดาวัยรุ่น ยังไม่ได้อยู่ในวัยของการประกอบอาชีพ และยังไม่มีรายได้ที่
แน่นอน อยู่ในภาวะพึ่งพิงบุคคลอื่น เมื่อตั้งครรภ์ และกำลังจะมีบุตร ซึ่งมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น
จากการดูแลตนเอง และดูแลบุตรที่จะคลอดออกมา การได้รับการสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจ จึง
มีผลอย่างมากที่จะช่วยให้มารดาวัยรุ่นสามารถทำหน้าที่มารดาได้อย่างสมบูรณ์ หากไม่ได้รับการ

สนับสนุนด้านเศรษฐกิจ มารดาวัยรุ่นย่อมไม่สามารถก้าวผ่านภาวะยากลำบากหรือภาวะวิกฤติไปได้

3.1.1.1 ได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจให้เข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ

ได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจให้เข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ คือการที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ เข้ารับการฝากครรภ์ตามระบบ เพื่อให้ได้รับการดูแลที่เหมาะสม ซึ่งมารดาวัยรุ่นเองในสภาวะที่ยังขาดความพร้อม และยังมีความจำเป็นต้องพึ่งพิงคนอื่น ผลการศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจจากบุคคลใกล้ชิด ทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีโอกาสเข้าถึงบริการทางการแพทย์ในขณะที่ตนเองตั้งครรภ์ ได้รับการเอาใจใส่ดูแล รวมทั้งได้รับข้อมูลความรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการดูแลตนเอง และดูแลบุตรในครรภ์

“ช่วงแรกก็มีพี่สาวพี่สาวก็คอย support เรื่องโรงพยาบาลเรื่องอุปกรณ์การใช้ของเด็กเกี่ยวกับของใช้เด็กทุกอย่างคะแต่ส่วนค่าพยาบาลเขาก็ให้เราออกเองแต่เขาก็ช่วยอยู่ครั้งหนึ่งประมาณนี้คะ” (ส้มโอ)

“ส่วนมากแฟนจะพาไปหาหมอไปฝากท้องทุกครั้ง แฟนก็จะจ่ายค่าหมอ ค่าอะไรให้คะ” (กล้วย)

3.1.3.2 ได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจจากครอบครัว

การได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจจากครอบครัว หมายถึง มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ สิ่งของ เงินทอง จากครอบครัวตนเองและครอบครัวสามี จากมารดา จากยาย และบุคคลใกล้ชิด ปัญหาเศรษฐกิจนับว่าเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญของการตั้งครรภ์โดยไม่ได้วางแผน เนื่องจากการเลี้ยงดูเด็กทารก จำเป็นต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการดูแลพอสมควร ต้องมีรายจ่ายเกี่ยวกับการดูแลตนเองขณะที่ตั้งครรภ์ และค่าใช้จ่ายในการดูแลบุตรหลังคลอด ซึ่งการได้รับการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ เป็นหนึ่งในการลดความเครียด ความวิตกกังวลของมารดาวัยรุ่น ทำให้มารดาวัยรุ่นสามารถปฏิบัติบทบาทได้อย่างเต็มที่ เพราะมารดาวัยรุ่นจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะต้องมามีตัวช่วย เพื่อให้มารดาวัยรุ่นสามารถเลี้ยงดูบุตรของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมารดาวัยรุ่นไม่ได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจจากครอบครัว ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่าย ในขณะที่ต้องเลี้ยงดูบุตร ย่อมไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่ และเกิดเป็นความเครียดที่อาจส่งผลต่อการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่น ในทางตรงกันข้าม การได้รับการ

สนับสนุนด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้มารดาวัยรุ่นไม่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจ และมุ่งมั่นตั้งใจกับการแสดงบทบาทหน้าที่มารดาได้อย่างเต็มที่

“เดือนแรกหนูยังไปทำงานไม่ได้ ทุกอย่างมันจะมีของรับขวัญหลาน นั้นแหละมีเยอะมากเลย คนนั้นรับขวัญมา บ้านนั้นรับขวัญมา แม่มา ตามา ยายมา คือของมันเยอะมาก จากครอบครัวทั้ง 2 ฝั่ง” (แอปเปิ้ล)

“ส่วนมากจะเป็นแฟนเลย แล้วก็ตัวหนูเอง จะซื้อทุกอย่างไม่ว่าจะนมแพมเพิร์ส ของใช้เสื้อผ้า ก็คือรับผิดชอบหมด แล้วแม่กับยายคะ จะซื้อมาให้เขาซื้อมาให้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะนม เสื้อผ้า แพมเพิร์ส ทุกอย่าง เหมือนที่เราซื้อเลย”(อรุณ)

“คือใช้เงินแฟนนี่แหละคะซื้อของ คือเราเก็บเงินกัน แต่ว่าก็มีบางทีคนดูแล แบบว่ามีคนซื้อมาให้ ซื้อนู่นซื้อนี่มาให้ ก็น่าจะเป็นพ่อแม่ล่ะคะ เพราะว่าเขาห่อหลาน เขาก็จะซื้อของนู่นนี่มา แต่ว่าถ้าเป็นหลักๆเลย ก็คือจะเป็นทางแฟนเราคะ” (มะพร้าว)

3.2 ปัญหา/อุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

ปัญหาและอุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร หมายถึง ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคขัดขวางต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ซึ่งมารดาวัยรุ่นเผชิญปัญหาที่ก่อให้เกิดอุปสรรคตั้งแต่ในขณะที่ตั้งครรภ์จนถึงช่วงหลังคลอด และการดูแลบุตร ซึ่งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้แก่ ครอบครัวไม่ยอมรับไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ไม่กล้าเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ ต้องหารายได้ ไม่ได้ดูแลบุตรด้วยตัวเอง จำเป็นต้องฝากคนอื่นเลี้ยง ขาดผู้ช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตร

3.2.1 ครอบครัวไม่ยอมรับ ไม่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ

ครอบครัวไม่ยอมรับ ไม่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ คือการที่ครอบครัวของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกปฏิเสธไม่ยอมรับการตั้งครรภ์ ไม่สนับสนุนให้มารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์ และไม่สนับสนุนให้มารดาวัยรุ่นเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ทำให้มารดาวัยรุ่นจำเป็นต้องหาที่พึ่งพิงในช่วงที่ตั้งครรภ์และคลอดบุตร มารดาวัยรุ่นไม่ได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจจากครอบครัว และไม่ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่างๆ ซึ่งการไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆจาก

ครอบครัว ทำให้มารดาวัยรุ่นมีข้อจำกัดในการดูแลตนเอง ไม่ได้รับคำแนะนำในการดูแลตนเอง ไม่ได้รับการเอาใจใส่ ส่งผลให้การแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรเป็นไปอย่างไม่เต็มที่ตามที่ควร

“ที่บ้านคือไม่โอเค ไม่ยินดี ไม่อะไรเลยตอนนั้น ที่บ้านเป็นคนหาบ้านพักให้ แล้วก็ให้มาเพื่อคลอดแล้วก็ยกให้สถานสงเคราะห์ไปเลย” (ชมพู่)

“ก็การดูแลตัวเองนี่แหละค่ะ เพราะหลังจากที่หนูกลับมาจากบ้านอาแล้ว หนูก็กลับมาอยู่บ้านตัวเอง พอทุกคนเริ่มใจเย็นลง แต่เราก็อยู่เหมือนไม่มีใคร ต้องพึ่งพาตัวเอง ขับรถไปหาหมอเองตลอด ไม่มีใครใส่ใจ ยังเป็นวัยรุ่นด้วยอะค่ะ พ่อก็ไม่สนใจ ก็น้อยใจ ก็ต้องขับรถมอเตอร์ไซด์ขับรถไปหาหมอเองตลอด จนคลอดแล้วก็ต้องไปเอง กลางคืนต้องหาข้าวกินเอง มันลำบากตรงที่ไม่มีใครนี่แหละค่ะ” (เชอรี่)

3.2.2 ไม่กล้าเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ

ไม่กล้าเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ตั้งครรภ์ตั้งแต่อายุน้อยไม่ถึงเกณฑ์ มีความกังวลใจเกี่ยวกับการเปิดเผยเรื่องการตั้งครรภ์ ไม่กล้าเข้ารับบริการทางการแพทย์ ไม่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นความจริงเกี่ยวกับสุขภาพ เป็นอุปสรรคต่อการที่มารดาวัยรุ่นจะได้รับการดูแลทางการแพทย์ที่เหมาะสมในขณะตั้งครรภ์ ซึ่งการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นการตั้งครรภ์ที่มีความเสี่ยง การไม่ได้รับบริการทางการแพทย์ที่เหมาะสม ส่งผลต่อพัฒนาการของทารกในครรภ์

“เราไม่สามารถไปฝากท้องได้ เพราะเราไม่กล้า ก็อาศัยไปแค่คลินิกเพื่อไปขอยากิน ไปตรวจแบบว่าอาศัยว่าเราร่างกายอ่อนเพลีย แต่เราคือเราไม่ได้แจ้งเขาว่าประจำเดือนไม่มา เราก็คือได้ยาแบบพวกวิตามินบำรุงอะไรยังงี้มากิน เพื่อที่แบบบำรุงร่างกายก่อน คือหมอเขาก็ตรวจแค่นั้นไงคะ คลินิก คือเราไม่ได้บอกความจริงกับเขาทุกอย่าง แล้วก็กินไม่ได้” (แอปเปิ้ล)

3.2.3 ต้องหารายได้ ไม่ได้ดูแลบุตรด้วยตัวเอง

ต้องหารายได้ ไม่ได้ดูแลบุตรด้วย คือการที่มารดาวัยรุ่นต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ ซึ่งปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคของการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่น

ต่อบุตรอีกปัจจัยหนึ่งคือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด มีความต้องการที่จะเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง แต่เนื่องจากบางรายมีปัญหาเศรษฐกิจ มีความจำเป็นต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ มาเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลบุตร จึงทำให้ตนเองไม่สามารถดูแลบุตรด้วยตนเองได้ตามความตั้งใจ มีความจำเป็นต้องฝากให้ผู้อื่นเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรแทนตนเอง เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร เนื่องจากการไม่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ทำให้มารดาวัยรุ่นไม่สามารถแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน ให้การดูแลเอาใจใส่ได้เช่นเดียวกับหลังคลอดที่มารดาวัยรุ่นได้มีโอกาสเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง

“เพราะว่าเราต้องทำงาน เราก็แบบ ถ้าออกมาจากที่ทำงานมันก็เหมือนแบบว่า มันก็จะไม่พอใช้ไง เพราะว่าลูกเราก็โตขึ้นทุกวัน” (กล้วย)

“ตอนแรกลูกอยู่กับหนูค่ะ แล้วตอนหลังก็อยู่กับเขา เพราะว่าฐานะหนูไม่พร้อมพี่ หนูอายุน้อย วุฒิกการศึกษาก็น้อย หนูไม่มีปัญญาเลี้ยงเขาให้ดีอะค่ะ เพราะว่าเขาใช้ของแต่ละอย่างมันก็ค่อนข้างแพง คือแบบ เราอดได้ แต่เราไม่อยากจะให้ลูกอด เพราะบ้านผู้ชายเขามีฐานะ คือลูกเรามีทุกอย่างแน่นอนอะพี่” (เชอวี)

3.2.4 ขาดผู้ช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตร จำเป็นต้องฝากคนอื่นเลี้ยง

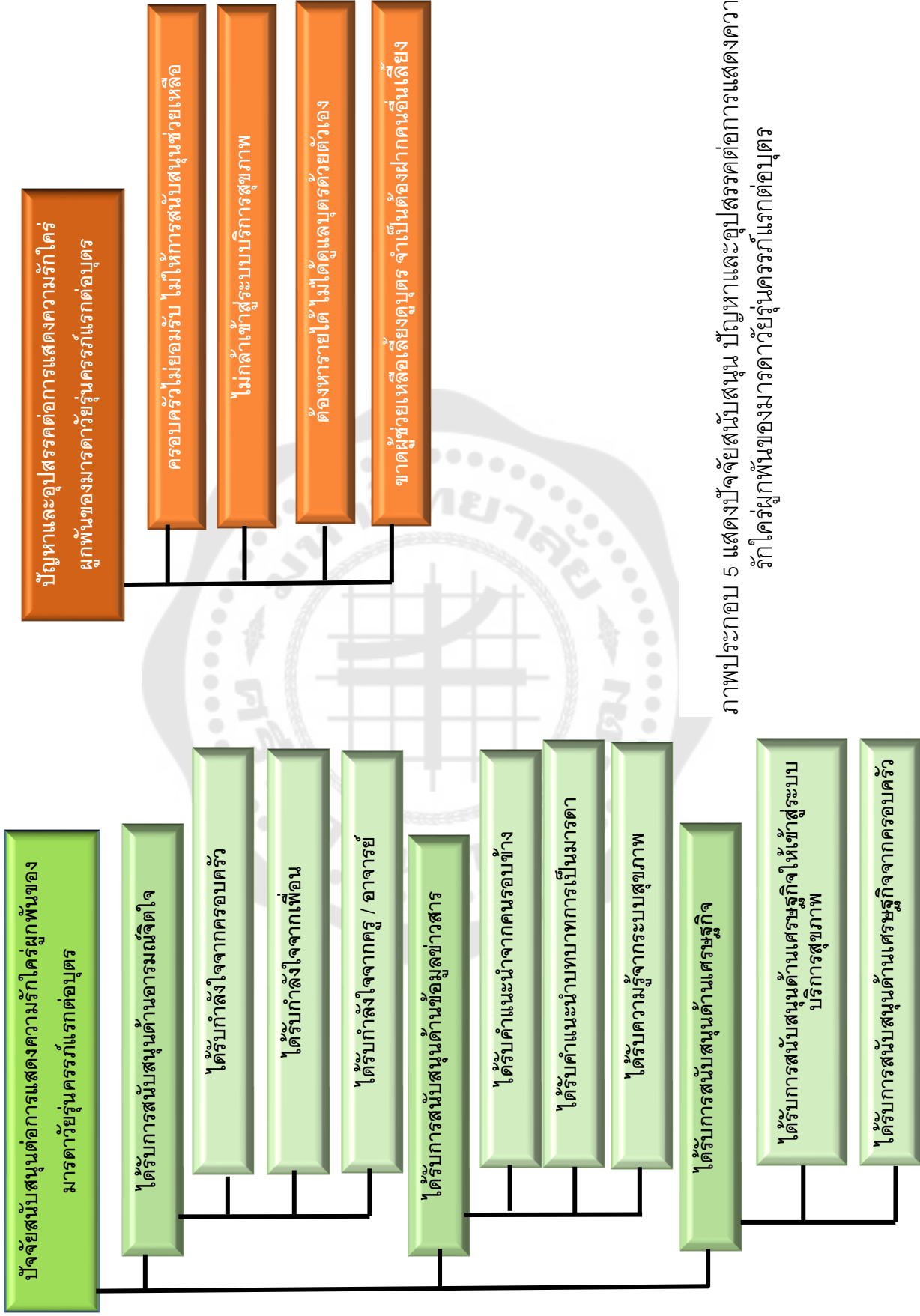
ขาดผู้ช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตร จำเป็นต้องฝากคนอื่นเลี้ยง คือการที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกไม่สามารถดูแลบุตรด้วยตนเองได้ และมีความจำเป็นต้องฝากให้ผู้อื่นดูแลแทน เป็นอุปสรรคที่ทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกไม่สามารถแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตรได้ ในกรณีที่ต้องเปลี่ยนผู้ดูแลบ่อยครั้ง ส่งผลต่อพัฒนาการทางสังคม อารมณ์และจิตใจของเด็ก เนื่องจากวัยทารกเป็นวัยพัฒนาการที่ต้องการการพึ่งพิง และปกป้องดูแลจากผู้ดูแลหลัก เพื่อสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ การเปลี่ยนผู้ดูแลบ่อยครั้ง ทำให้ทารกต้องปรับตัวกับผู้ดูแลบ่อยครั้ง และพบว่ากรณีที่มารดาไม่สามารถหาผู้ดูแลที่เป็นเครือญาติได้ จำเป็นต้องจ้างบุคคลอื่นดูแล ซึ่งอาจไม่ใช่ผู้ที่ให้การตอบสนองความต้องการทางด้านอารมณ์จิตใจได้ ประกอบกับมารดาวัยรุ่นเองก็มีความจำเป็นด้านเศรษฐกิจ ไม่สามารถเลี้ยงดูบุตร เพื่อสร้างความมั่นคงทางอารมณ์จิตใจให้แก่บุตรด้วยตนเอง

“อยู่กับแม่หนูบ้าง ส่วนมากก็จะอยู่กับแม่หนูบางที่เค้าก็ไปทำงานกับแม่หนู หรือว่าไปอยู่กับย่า คือเค้าอยู่แค่กับคนในครอบครัว ไม่ ตอนแรกคือหนูจ้างคนอื่นเลี้ยงก่อน แต่แล้วที่นี้เค้าก็เลี้ยง ลูกเราอยู่ได้เราก็สบายใจแล้ว แล้วที่นี้เหมือนเค้าก็แบบ เค้าไม่เลี้ยงแล้ว เราก็ต้องหาคนใหม่ พอหาคนใหม่อีกคนนึงปั๊บ ลูกเรากลายเป็นคนที่ซึ่กแล้วจากคนที่แบบเข้ากับคนอื่นก็ได้ คือแบบใครเล่นด้วยเค้าก็จะเล่น แต่ที่นี้เปลี่ยนคนเลี้ยงใหม่คือเค้าก็ล้วยคนไปเลย ถ้าสมมติเป็นคนแปลกหน้าอย่างเงี้ย เค้าก็จะร้อง ให้เรียกไปก็ไม่ไป” (กอล์ฟ)

“อุปสรรคที่เราไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ตลอดเวลา เราก็จะกังวล เราก็จะเลือกฝากกับคนที่เราไว้ใจ สนิทใจ แบบมีลูกเล็ก เพราะห่างไปมันก็ไม่ดีละ เค้าจะเป็นไง” (ส้ม)

“ตอนนั้นเหนื่อยสุดๆเลยคะมันเหนื่อยมากเราก็เคยเลี้ยงหลานมานะคะ แต่เราก็เรียนแค่ไม่เท่าไรคะนั่นเราก็รู้สึกเหนื่อย พอเรามาเลี้ยงเอง 24 ชั่วโมง เรา รู้สึกว่ามันเหนื่อยมาก เหนื่อยจนมันแบบอธิบายไม่ถูกประมาณนี้นะคะ แล้วยิ่งเราทำงานแล้วต้องกลับมาเลี้ยงลูกคือแบบยิ่งเหนื่อยมากเลย” (ส้มโอ)

ปัจจัยสนับสนุน ปัญหา/อุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่น
ครรภ์แรกต่อบุตรจากการผลการศึกษาข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังภาพประกอบที่ 5

ภาพประกอบ 5 แสดงปัจจัยสนับสนุน ปัญหาและอุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ของผู้ภักข์ของมารดาผู้รับครรภ์แรกต่อบุตร

กล่าวโดยสรุป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือส่วนของความรู้สึกที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร และพฤติกรรมการแสดงออกถึงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่ามารดาวัยรุ่นมีความรู้สึกในทางบวกต่อบุตร ตั้งแต่ตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอด ไม่เสียใจเมื่อตั้งครรภ์แม้ไม่พร้อม เชื่อมั่นว่าตนเองจะผ่านพ้นปัญหาได้ รู้สึกยินดีและภูมิใจที่มีบุตร รู้สึกรักและผูกพันเมื่อได้เห็นหน้าบุตร รู้สึกมีความสุขที่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง และมีความรู้สึกเชื่อมั่นว่าตนเองดูแลบุตรได้ดีที่สุด เมื่อได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ได้แสดงพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร ด้วยการดูแลตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย ดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร ดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดขึ้นจากการดูแลบุตร รวมไปถึงการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร ซึ่งความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตรตามผลการวิเคราะห์ สะท้อนให้เห็นว่ามารดาวัยรุ่นถึงแม้ว่าจะขาดความพร้อมในด้านต่างๆ แต่พบว่ามี ความตั้งใจ และความเอาใจใส่ในการเลี้ยงดูบุตร

และการศึกษาปัจจัยสนับสนุนและข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร แสดงให้เห็นว่ามารดาวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมในด้านต่างๆ ด้านอารมณ์จิตใจ ด้านคำแนะนำในการดูแลตนเอง ได้รับการสนับสนุนด้านด้านเศรษฐกิจ สิ่งของ เงินทอง ช่วยให้มารดาวัยรุ่นสามารถทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรของตนเองได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อความรู้สึกในทางบวกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร และการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่เหมาะสมและมีคุณภาพ ในทางตรงกันข้าม ผลการศึกษาพบว่า มารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมในด้านต่างๆ นับเป็นปัญหาและอุปสรรคของการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร อาทิปัญหาเศรษฐกิจ ทำให้มารดาวัยรุ่นจำเป็นต้องเลือกการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ในการเลี้ยงดูตนเองและเลี้ยงดูบุตร ทำให้มารดาวัยรุ่นไม่มีโอกาสในการดูแลบุตร และขาดโอกาสในการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตรเท่าที่ควร ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่า มารดาวัยรุ่นแม้มีพื้นฐานของความรักความผูกพันต่อบุตร แต่ยังคงต้องการการสนับสนุนในหลายๆด้าน การสนับสนุนให้มารดาวัยรุ่นมีความรู้ มีทักษะในการเลี้ยงดูบุตรในวัยทารก จึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะพัฒนาฐานรากของความสำคัญระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตรได้ในอนาคต ซึ่งผู้วิจัยจะนำข้อค้นพบดังกล่าวไปพัฒนาสร้างแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรในลำดับถัดไป

การผสมผสานวิธีจากวิธีวิจัยเชิงคุณภาพสู่วิธีวิจัยเชิงปริมาณ

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก คือความสัมพันธ์ระหว่างทารกและผู้ดูแล ซึ่งมีความเฉพาะเจาะจง และมีขอบเขตที่ทำให้ทารกเกิดความรู้สึกปลอดภัย มั่นคง และได้รับการปกป้องคุ้มครอง และมีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองซึ่งกันและกัน เป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ส่งผลให้ทารกเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม สามารถทำงานและอยู่ร่วมในสังคมกับผู้อื่นได้ ซึ่งประสบการณ์การได้รับความรักใคร่ผูกพันและสัมพันธ์ภาพระหว่างทารกและผู้ดูแล มีความสำคัญและส่งผลอย่างยิ่งต่อพัฒนาการและพฤติกรรมของมนุษย์ (Bowlby, 1969) ซึ่งความรักใคร่ผูกพันเป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ ที่นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมมารีให้การดูแลบุตรที่มีความเหมาะสม โดย การพัฒนาความรักใคร่ผูกพันสามารถทำได้ ด้วยการพัฒนาความรู้สึกในทางบวกของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแสดงพฤติกรรมดูแลบุตรที่มีความเหมาะสม อันจะเป็นปัจจัยป้องกันการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมและการกระทำรุนแรงต่อบุตรได้ โดยการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) แบบผสมวิธีขั้นสูง (Advance Mixed Methods) แบบแผนเชิงทดลอง (Intervention Design) เพื่อทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร โดยทำการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจมุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นแรกมีต่อบุตร และศึกษาปัจจัยสนับสนุน และข้อจำกัด / อุปสรรค ต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นแรกมีต่อบุตร และนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพมาพัฒนาเป็นเครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร และทำการทดสอบหาค่าความเที่ยงตรง และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดฯ และนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพมาพัฒนาสร้างโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ของ เมอร์ซีโรว์ (Mezirow, 1991) ตามแบบแผนขั้นตอนเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Design) ในช่วงก่อนการทดลอง และออกแบบดำเนินการวิธีการเชิงปริมาณ โดยการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมฯ ด้วยการกำหนดสมมติฐานการวิจัย การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และทำการทดลอง จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยในระหว่างที่ทำการทดลอง ได้มีการศึกษาเชิงคุณภาพควบคู่ไปในเวลาเดียวกัน ตามแบบแผนคู่ขนาน (Convergent Design) เพื่อนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้พัฒนาโปรแกรมฯ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในช่วงการทดลอง หลังจากนั้นได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) ภายหลังจากการทดลอง เพื่อหาคำอธิบายถึงประสิทธิผลของโปรแกรมฯ

เพิ่มเติมจากผลลัพธ์เชิงสถิติ ตามแบบแผนขั้นตอนเชิงอธิบาย (Explanatory Sequential Design) ในช่วงหลังการทดลอง สามารถสรุปการผสมผสานวิธีวิจัยเชิงคุณภาพสู่วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ได้ดังตารางที่ 8

ตาราง 8 สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพสู่การวิจัยเชิงปริมาณ

แนวคิดทฤษฎี		การประยุกต์ใช้	
ทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory)		สร้างโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ	
ความรักใคร่ผูกพัน เป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่มั่นคง ประกอบไปด้วยความรู้สึกผูกพัน ยอมรับ ต้องการที่จะอยู่ใกล้ชิดกับบุคคลที่รู้สึกผูกพัน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์	ใช้แนวคิดทฤษฎีรักใคร่ผูกพันเป็นทฤษฎีหลักในการอ้างอิงผลการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง ในขั้นตอนการรวมรหัสข้อมูลตามจิตใจของเด็ก ที่จำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดกับผู้ดูแล เพื่อเป็นรากฐานในการเจริญเติบโตที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ	เป็นโครงสร้างใหญ่ของกิจกรรมในโปรแกรม โดยกิจกรรมในโปรแกรมต้องมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน	สร้างโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ
แนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงเจตคติ แมคไกว์ (McGuire) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ตามลำดับ คือ			ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ขั้นที่ 1-2 ในกิจกรรม “มองต่างมุม” และกิจกรรม “กระจกสะท้อนวันวาน”
1. ขั้นสร้างความสนใจ (Attention)			ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ขั้นที่ 3-5 ในกิจกรรม “บันทึกถึง...ลูกรัก” กิจกรรม “ให้ความรู้...มุ่งสู่การปฏิบัติ”
2. ขั้นสร้างความเข้าใจ (Comprehension)			
3. ขั้นสร้างการยอมรับ (Acceptance)			
4. การจดจำการเปลี่ยนแปลงเจตคติ (Retention)			
5. การกระทำตามคำชักจูง (Action)			

ตาราง 8 (ต่อ)

แนวคิดทฤษฎี	การประยุกต์ใช้
<p>ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory)</p> <p>ชั้นการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ภาวะวิกฤติที่ทำให้สับสน 2. การตรวจสอบความรู้ที่ต่างกันของตนเอง 3. การประเมินเชิงวิพากษ์ในความสัมพันธ์ส่วนบุคคล 4. การยอมรับความทุกข์หรือความไม่พอใจและเลิกเปลี่ยนแปลงกระบวนการเปลี่ยนแปลง 5. การสำรวจหน้าที่ของบทบาทใหม่ ความสัมพันธ์ใหม่ และการปฏิบัติใหม่ 6. การวางแผนแนวทางปฏิบัติ 7. การเติมเต็มความรู้และทักษะเพื่อส่งเสริมแผนการปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล	<p>สร้างแบบวัดความรักใคร่ผู้กพันฯ</p> <p>ชั้นการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ชั้นที่ 4 ในกิจกรรม “เตรียมพร้อมก่อนลงมือ”</p> <p>ชั้นการเรียนรู้ที่ 1-4 ในกิจกรรม “มองต่างมุม” และกิจกรรม “กระจกสะท้อนวันวาน”</p> <p>ชั้นการเรียนรู้ที่ 5-7 ในกิจกรรม “บันทึกถึง...ลูกรัก”</p> <p>กิจกรรม “ให้ความรู้...มุ่งสู่การปฏิบัติ” และกิจกรรม “เตรียมพร้อมก่อนลงมือ”</p> <p>ชั้นการเรียนรู้ที่ 8 ในช่วงเวลาที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้นำความรู้ที่ได้ไปทดลองปฏิบัติจริง</p>

ตาราง 8 (ต่อ)

แนวคิดทฤษฎี	การประยุกต์ใช้
<p>8. การทดลองแสดงบทบาทใหม่ชั่วคราว</p> <p>9. การสร้างศักยภาพหรือความมั่นใจในการแสดงบทบาทใหม่</p> <p>10. การบูรณาการความคิดหรือมุมมองใหม่สู่ชีวิตของบุคคล</p>	<p>สร้างโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผู้พันฯ</p> <p>ขึ้นการเรียนรู้ที่ 9-10 ในกิจกรรม “ติดตามการนำไปใช้”</p>
<p>ผลการวิจัยเชิงคุณภาพช่วงก่อนการทดลอง</p>	
<p>ข้อมูลจากการวิจัย พบว่าความรู้สึกรวมการดำรงชีวิตของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกที่มีบุตรมีทั้ง ความรู้สึกในทางบวก และทางลบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความรู้สึกต่อบุตรในครรภ์เป็นทางบวก แต่แก่ ความรู้สึกไม่เสียใจแม้ตั้งครรถ์ เมื่อไม่พร้อม รู้สึกเสียใจในตนเองว่าต้องผ่านพ้นปัญหา รู้สึกยินดีที่มีบุตร รู้สึกรัก และผูกพันเมื่อได้เห็นหน้าบุตร รู้สึกภูมิใจที่มีบุตร รู้สึกมีความสุขที่ได้เลี้ยงดูบุตร ด้วยตนเอง รู้สึกเชื่อมั่นว่าตนเองดูแลบุตรได้ดีที่สุด - ความรู้สึกกลับต่อการตั้งครรภ์และต่อการมีบุตร ได้แก่ รู้สึกกังวลต่อชีวิต การศึกษา รู้สึกเสียใจด้วยตัวรุ่น รู้สึกผิดต่อครอบครัว รู้สึกเครียดและกังวลที่ ต้องปีติบ่ง และรู้สึกกลัวว่าตนเองจะเป็นแม่ที่ไม่ดี	<ul style="list-style-type: none"> - นำข้อค้นพบไปสร้างข้อคำถามในแบบวัดความรักใคร่ผู้พันฯ ที่สะท้อนถึงความรู้สึกใคร่ผู้พันในทางบวก - นำข้อค้นพบไปสร้างข้อคำถามในแบบวัดความรักใคร่ผู้พัน ที่สะท้อนถึงความรู้สึกทางลบของมารดาวัยรุ่นแรก - นำข้อค้นพบไปพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผู้พัน ที่มุ่งเน้นให้เกิดความรักใคร่ผู้พัน “บันทึกรัก...ลูกรัก” - นำข้อค้นพบไปพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผู้พัน ที่มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมความรักใคร่ผู้พันที่เหมาะสมในกิจกรรม “ให้ความรู้...มุ่งสุขภาพปฏิบัติ”

ตาราง 8 (ต่อ)

แนวคิดทฤษฎี	การประยุกต์ใช้
<p data-bbox="494 694 534 1960">- พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่มีการตัวร้ายรุนแรงมีต่อบุตร ได้แก่การตอบสนอง ความต้องการด้านร่างกาย ดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร การดูแลให้บุตร รู้สึกมั่นคงปลอดภัย การจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร และการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร</p>	<p data-bbox="494 694 534 1960">สร้างแบบวัดความรักใคร่ผูกพัน</p> <p data-bbox="550 772 590 1960">สร้างโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน</p> <p data-bbox="606 851 646 1960">การแสดงพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพัน</p>

จากข้อค้นพบในช่วงก่อนการทดลอง ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร มีสาระสำคัญดังนี้

ความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร หมายถึง ความรู้สึกและพฤติกรรมการ แสดงออกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ตั้งครรภ์ในช่วงอายุระหว่าง 15-19 ปี ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร และพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์ที่ แสดงออกต่อบุตร

1. **ความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร** หมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์ของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร ซึ่งเป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตร โดยเริ่มตั้งแต่ที่รู้ว่าตนเองตั้งครรภ์ ความรู้สึกต่อการตั้งครรภ์ อารมณ์และความรู้สึกที่มีเมื่อรับรู้ว่ามีบุตรอยู่ในครรภ์ ที่แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1) ความรู้สึกในด้านบวก หมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์และสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ในทิศทางที่แสดงถึงการยอมรับบุตร การยอมรับการตั้งครรภ์ ประกอบด้วย ความรู้สึกไม่เสียใจแม้ตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อม รู้สึกว่าต้องผ่านพ้นวิกฤติไปได้ รู้สึกยินดีที่มีบุตร ความรู้สึกรักและผูกพันเมื่อได้เห็นหน้าบุตร ความรู้สึกภูมิใจที่มีบุตร ต้องการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมตนเอง ความรู้สึกมีความสุขที่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง และความรู้สึกมั่นใจว่าตนเองเลี้ยงดูบุตรได้ดีที่สุด

2) ความรู้สึกด้านลบ หมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์ของมารดาวัยรุ่นต่อการตั้งครรภ์ในภาวะที่ขาดความพร้อม อารมณ์ความรู้สึกเมื่อรู้ว่าตนเองตั้งครรภ์ ประกอบด้วย ความรู้สึกผิดต่อครอบครัว ความรู้สึกเครียดที่ต้องปิดบังเรื่องการตั้งครรภ์กับครอบครัว และความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อม กังวลต่อชีวิตการศึกษา กลัวไม่ได้ใช้ชีวิตตามวัย และความรู้สึกกลัวตัวเองจะเป็นแม่ที่ไม่ดี

2. **พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร** หมายถึง การแสดงออกที่มารดาวัยรุ่นแสดงออกต่อบุตร แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

1) ตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย หมายถึง มารดาวัยรุ่นสามารถสังเกตพฤติกรรม การเข้าใจความหมายของท่าทางของบุตรและให้การตอบสนองต่อบุตรได้ ซึ่งแสดงออกผ่านทางการดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรด้วยตนเอง รู้ว่าบุตรต้องการขับถ่าย รู้ว่าบุตรไม่สบายตัวต้องการการดูแล รู้ว่าบุตรต้องการนอนพักผ่อน รวมถึงการจัดสรรเวลาในการให้การดูแลบุตร การให้ความสำคัญกับการจัดเวลาในการดูแลเลี้ยงดูบุตรมากกว่าการทำกิจกรรมอื่น

2) ดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร หมายถึง มารดาวัยรุ่นสามารถตอบสนองความต้องการด้านอารมณ์จิตใจของบุตร สังเกตอารมณ์และมีพฤติกรรมตอบสนอง

ต่ออารมณ์ทางลบของบุตรได้ โดยแสดงออกผ่านการเข้าใจอารมณ์ของบุตร และมีวิธีจัดการอารมณ์ในทางลบของบุตร ด้วยการสำรวจว่าบุตรเจ็บป่วยหรือต้องการช่วยอย่างไร ใช้วิธีเบี่ยงเบนความสนใจเมื่อบุตรมีอารมณ์ในทางลบ และใช้การปลอบโยนด้วยสัมผัส โอบกอด

3) ดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย หมายถึง มารดาช่วยรุ่นสามารถสร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้แก่บุตร โดยการสร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้แก่บุตรจะทำให้บุตรมีพื้นฐานทางอารมณ์ที่มั่นคง โดยแสดงออกทางการทำให้บุตรเกิดความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยเมื่ออยู่ในการดูแลของตนเอง ด้วยการให้สัมผัสปลอบโยนให้รู้สึกปลอดภัย การปลอบโยนด้วยน้ำเสียง คำพูด การไม่ทิ้งให้บุตรคลาดสายตา ให้บุตรรู้สึกว่ามารดาอยู่ใกล้ๆ ตลอดเวลา

4) จัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร หมายถึง มารดาช่วยรุ่นมีวิธีการจัดการตนเอง เมื่อตนเองมีภาวะอารมณ์ในทางลบ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้เลี้ยงดูบุตร ด้วยการแยกความรู้สึกไม่สบายใจ การให้ความสำคัญและมีสมาธิในการเลี้ยงดูบุตร และการหากิจกรรมอื่นทำให้หายเครียด ลืมเรื่องที่ไม่สบายใจ

5) แสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร หมายถึง มารดาช่วยรุ่นให้ความสำคัญกับข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวกับการดูแลบุตรที่เหมาะสม จากแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล โดยการสอบถามจากสมาชิกในครอบครัว สอบถามจากคนรอบข้างผู้มีประสบการณ์ และสอบถามจากบุคลากรทางการแพทย์ และแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ด้วยการค้นคว้าจากสื่อสิ่งพิมพ์ การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์

แบบวัดความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาช่วยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ และนำมาสร้างเป็นนियามปฏิบัติการ โดยแบบวัดฯ ประกอบด้วยข้อคำถาม 30 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.89 ซึ่งแบบวัดฯ นี้มีลักษณะเป็นมาตราประเมินค่า 6 ระดับ เพื่อให้ผู้ตอบประเมิน ว่าคำถามแต่ละข้อตรงกับคุณสมบัติหรือความคิดเห็นของตนเองในระดับใดตั้งแต่ จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ไม่จริง ค่อนข้างไม่จริง และไม่จริงเลย ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงกว่าแสดงว่ามีความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร สูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า

ผลการวิจัยช่วงการทดลอง

ผลการวิจัยช่วงการทดลอง เป็นการวิจัยในระยะการทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาช่วยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ด้วยการทดสอบสมมติฐานการวิจัยคือ 1) มารดาช่วยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาช่วยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่ามารดาช่วยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ และ 2) หลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดา

วัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตร มารดาวัยรุ่นครั้งแรกมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ

การวิจัยในช่วงการทดลอง เป็นการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตร โดยใช้โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตร ซึ่งเป็นโปรแกรมที่พัฒนามาจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพช่วงก่อนการทดลอง ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) และแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ในระยะนี้ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยแบบแผนการทดลองที่มีการวัดก่อน และวัดหลังการทดลอง (Pretest – Posttest Control group Design) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย นอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการใช้การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group discussion) กับผู้เข้าร่วมวิจัยในกลุ่มทดลอง มาตีความและวิเคราะห์ผลข้อมูลร่วมกันเป็นผลการวิจัยช่วงหลังการทดลอง เพื่ออธิบายจุดแข็ง และความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมวิจัยว่าโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตรตรงตามความต้องการ หรือไม่อย่างไร

การนำเสนอผลการวิจัยช่วงการทดลองประกอบด้วย ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อทดสอบสมมติฐาน ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อปรับปรุงโปรแกรมฯ ระหว่างการทดลอง

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อทดสอบสมมติฐาน

ประกอบด้วย สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์และแปลผล ข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมวิจัย ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร และการทดสอบสมมติฐาน

1.1 สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์และแปลผล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันของการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 9

ตาราง 9 สัญลักษณ์และอักษรย่อในการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ / อักษรย่อ	แทน
n	จำนวนตัวอย่าง
M	ค่าเฉลี่ย
SD	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t-value	ค่าสถิติทดสอบที
p-value	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยครั้งนี้เป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี ที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 40 คน สุ่มตัวอย่างอย่างง่ายเพื่อเข้าสู่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีจำนวนกลุ่มละ 20 คน โดยกลุ่มทดลองเป็นกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และกลุ่มควบคุม เป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร โดยจะได้รับชมสื่อวีดิทัศน์เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรเพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย และกระบวนการในการดำเนินการวิจัย การใช้ประโยชน์จากข้อมูล ให้แก่ผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคนทราบ และลงนามในการอนุญาตให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยเท่านั้น รวมทั้งสอบถามความสมัครใจและความยินยอมในการเข้าร่วมวิจัยจากผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคน และดำเนินการวิจัยตามหลักจริยธรรมการวิจัยด้วยการพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย ด้วยการรักษาความลับ การละเว้นการอ้างถึงบุคคล หรือสนามวิจัยอย่างเฉพาะเจาะจง ซึ่งข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 10

ตาราง 10 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย

รายละเอียด	กลุ่มทดลอง (n=20)		กลุ่มควบคุม (n=20)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)				
15 – 17	3	15.00	7	35.00
18 – 19	17	85.00	13	65.00
รวม	20	100.00	20	100.00
อายุขณะตั้งครรภ์ (ปี)				
14 – 16	4	20.00	6	30.00
17 – 19	16	80.00	14	70.00
รวม	20	100.00	20	100.00
อายุบุตร (เดือน)				
0 – 6	4	20.00	8	40.00
7 – 12	13	65.00	11	55.00
13 - 18	3	15.00	1	5.00
รวม	20	100.00	20	100.00

ตาราง 10 (ต่อ)

รายละเอียด	กลุ่มทดลอง (n=20)		กลุ่มควบคุม (n=20)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศของบุตร				
ชาย	4	20.00	12	60.00
หญิง	16	80.00	8	40.00
รวม	20	100.00	20	100.00
ระดับการศึกษา				
ประถมศึกษา	4	20.00	3	15.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	10	50.00	11	55.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	15.00	4	20.00
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	3	15.00	2	10.00
รวม	20	100.00	20	100.00
สถานภาพครอบครัว				
อยู่ร่วมกับสามี	4	20.00	4	20.00
แยกกันอยู่กับสามี	5	25.00	3	15.00
อยู่กับสามีและครอบครัว ของตนเอง	5	25.00	9	45.00
อยู่กับสามีและครอบครัว ของสามี	6	30.00	4	20.00
รวม	20	100.00	20	100.00
การประกอบอาชีพ				
ประกอบอาชีพ	7	35.00	6	30.00
ว่างงาน	13	65.00	14	70.00
รวม	20	100.00	20	100.00

จากตารางที่ 10 พบว่า กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยครั้งนี้เป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ประกอบด้วยกลุ่มทดลองจำนวน 20 คน มีอายุระหว่าง 15-17 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 และเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีอายุระหว่าง 18-19 ปี จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 85 ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ตั้งครรภ์ตั้งแต่อายุ 14-16 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และตั้งครรภ์ อายุระหว่าง 17-19 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 80 บุตรของผู้เข้าร่วมวิจัยในกลุ่มทดลองมี อายุระหว่าง 0-6 เดือน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และมีอายุระหว่าง 7-12 ปี จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 65 และอายุระหว่าง 13-18 เดือน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 ตามลำดับ เพศของบุตรของผู้เข้าร่วมวิจัย ประกอบด้วยเพศชายจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 20 และเพศหญิง จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 80 ระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมวิจัย พบว่าอยู่ในระดับ ประถมศึกษา จำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 20 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อย ละ 50 มัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 15 และประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 15 ตามลำดับ สถานภาพครอบครัว พบว่าเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ที่อาศัยอยู่ร่วมกับสามี จำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 20 แยกกันอยู่กับสามี จำนวน 5 ราย คิดเป็น ร้อยละ 25 อาศัยอยู่กับสามีและครอบครัวของตนเองจำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 25 และอาศัย อยู่กับครอบครัวของสามีจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 30 การประกอบอาชีพของมารดาวัยรุ่น ครรภ์แรกพบว่า ประกอบอาชีพจำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 35 และว่างงานหรือไม่ได้ประกอบ อาชีพจำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 65

มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มควบคุมจำนวน 20 คน อายุระหว่าง 15-17 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 35 และเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีอายุระหว่าง 18-19 ปี จำนวน 13 คน คิด เป็นร้อยละ 65 ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ตั้งครรภ์ตั้งแต่อายุ 14-16 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 6 คน คิดเป็นร้อย ละ 30 และตั้งครรภ์อายุระหว่าง 17-19 ปี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 70 บุตรของผู้เข้าร่วมวิจัย ในกลุ่มทดลองมีอายุระหว่าง 0-6 เดือน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และมีอายุระหว่าง 7-12 ปี จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 55 และอายุระหว่าง 13-18 เดือน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5 ตามลำดับ เพศของบุตรของผู้เข้าร่วมวิจัย ประกอบด้วยเพศชายจำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 60 และเพศหญิงจำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 40 ระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมวิจัย พบว่าอยู่ใน ระดับประถมศึกษา จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 15 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 11 ราย คิดเป็น ร้อยละ 55 มัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 20 และประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 10 ตามลำดับ สถานภาพครอบครัว พบว่าเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ที่อาศัยอยู่ร่วมกับสามี จำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 20 แยกกันอยู่กับสามี จำนวน 3 ราย คิดเป็น

ร้อยละ 15 อาศัยอยู่กับสามีและครอบครัวของตนเองจำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 45 และอาศัยอยู่กับครอบครัวของสามีจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 20 การประกอบอาชีพของมารดาวัยรุ่นนักรรภ์แรกพบว่า ประกอบอาชีพจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 30 และว่างงานหรือไม่ได้ประกอบอาชีพจำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 70

1.3 ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการทดลองด้วยแบบแผนการทดลองที่มีการวัดก่อน และวัดหลังการทดลอง (Pretest – Posttest Control group Design) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนักรรภ์แรกต่อบุตรของผู้เข้าร่วมวิจัยในกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ใน 2 ช่วงเวลา ได้แก่ ก่อนการทดลอง และช่วงหลังการทดลอง

โดยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนักรรภ์แรกต่อบุตร ใน 2 ช่วงเวลา ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีผลดังตารางที่ 11

ตาราง 11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนักรรภ์แรกต่อบุตร จำแนกตามช่วงเวลาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง (n = 20)		กลุ่มควบคุม (n=20)	
	M	SD	M	SD
ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนักรรภ์แรกต่อบุตรในภาพรวม				
ก่อนการทดลอง	4.76	0.47	4.84	0.37
หลังการทดลอง	5.23	0.57	4.89	0.37
1.ความรู้สึกรักใคร่ผูกพัน				
ก่อนการทดลอง	4.59	0.62	4.90	0.58
หลังการทดลอง	5.09	0.58	4.82	0.64
1.1.ความรู้สึกรักในด้านบวก				
ก่อนการทดลอง	5.50	0.63	5.40	0.50
หลังการทดลอง	5.83	0.30	5.44	0.53
1.2 ความรู้สึกรักในด้านลบ				
ก่อนการทดลอง	3.49	0.87	4.30	1.13
หลังการทดลอง	4.19	1.10	4.08	1.20

ตาราง 11 (ต่อ)

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง (n = 20)		กลุ่มควบคุม (n=20)	
	M	SD	M	
2. พฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน				
ก่อนการทดลอง	4.86	0.64	4.81	0.33
หลังการทดลอง	5.30	0.52	4.93	0.44
2.1.ด้านการตอบสนองของความต้องการ				
ด้านร่างกาย				
ก่อนการทดลอง	5.15	0.76	4.55	0.57
หลังการทดลอง	5.45	0.69	5.11	0.58
2.2 ด้านการดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์				
จิตใจของบุตร				
ก่อนการทดลอง	4.53	1.00	4.49	0.74
หลังการทดลอง	4.93	0.90	4.78	0.92
2.3 ด้านการดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคง				
ปลอดภัย				
ก่อนการทดลอง	4.83	0.73	5.24	0.53
หลังการทดลอง	5.25	0.64	5.17	0.64
2.4ด้านจัดการอารมณ์ในทางลบของ				
ตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร				
ก่อนการทดลอง	4.45	0.82	4.96	0.83
หลังการทดลอง	5.20	0.74	5.05	0.69
2.5 ด้านแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแล				
บุตร				
ก่อนการทดลอง	5.22	0.69	4.93	0.84
หลังการทดลอง	5.75	0.36	4.40	1.23

จากตารางที่ 11 เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนครรค์แรกต่อบุตรในภาพรวม พบว่ามารดาวัยรุ่นนครรค์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนครรค์แรกต่อบุตร มีแนวโน้มที่มีความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.23 และ 4.76 ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการพัฒนาตามกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนครรค์แรกต่อบุตร มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรเฉลี่ยค่อนข้างคงที่ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.89 และ 4.84 ตามลำดับ

ในส่วนขององค์ประกอบด้านความรู้สึกใคร่ผูกพันในภาพรวม เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่า มารดาวัยรุ่นนครรค์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร มีแนวโน้มคะแนนความรู้สึกใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนครรค์แรกต่อบุตรในภาพรวม ในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.09 และ 4.59 ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีคะแนนความรู้สึกใคร่ผูกพันในภาพรวมลดลง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.90 และ 4.82 ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้านของความรู้สึก พบว่า มารดาวัยรุ่นนครรค์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีคะแนนความรู้สึกในด้านบวกมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.50 และ 5.83 ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีคะแนนความรู้สึกในทางบวกค่อนข้างคงที่ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.40 และ 5.44 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่ามารดาวัยรุ่นนครรค์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร มีคะแนนความรู้สึกที่เกี่ยวกับความรู้สึกในทางลบ เพิ่มมากขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 และ 4.19 ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีคะแนนความรู้สึกที่เกี่ยวกับความรู้สึกในทางลบลดลง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และ 4.08 ตามลำดับ

องค์ประกอบด้านพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันในภาพรวม เมื่อพิจารณาแล้ว พบว่ามารดาวัยรุ่นนครรค์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันในภาพรวม ในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86 และ 5.30 ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีคะแนนพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันในภาพรวม ในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 และ 4.93 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณารายด้านขององค์ประกอบด้านพฤติกรรมพบว่า มารดาวัยรุ่นนครรค์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมด้านการตอบสนอง

ความต้องการด้านร่างกาย ในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ตามลำดับ 5.15 และ 5.45 ตามลำดับ กลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีคะแนนพฤติกรรมด้านการตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย ในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ตามลำดับ 4.55 และ 5.11 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาพฤติกรรมด้านการดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมด้านการดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตรในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลองเช่นกัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 และ 4.93 ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมด้านการดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร ในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลองเช่นกัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 และ 4.78 ตามลำดับ แต่ทั้งนี้อัตราการเพิ่มขึ้นของค่าเฉลี่ยในกลุ่มควบคุมพบว่ามีอัตราการเพิ่มขึ้นที่น้อยกว่ากลุ่มทดลอง

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันด้านการดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมด้านการดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 และ 5.25 ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมด้านการดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัยลดลง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.24 และ 5.17 ตามลำดับ และพฤติกรรมการจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร ในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 และ 5.20 ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตรค่อนข้างคงที่ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 และ 5.05 ตามลำดับ และพฤติกรรมแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร ในช่วงหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าช่วงก่อนการทดลอง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.22 และ 5.75 และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มีแนวโน้มคะแนนพฤติกรรมแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตรค่อนข้างคงที่ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.93 และ 4.40 ตามลำดับ

1.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) เพื่อทดสอบสมมติฐานดังต่อไปนี้ 1) มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ และ 2) หลังจากมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ

สมมติฐานที่ 1 มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน ปรากฏดังตาราง 12

ตาราง 12 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และค่าที (t-test)

คะแนนความรักใคร่ ผูกพันของมารดาวัยรุ่น ครรภ์แรกต่อบุตร	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		t-value	p-value
	M	SD	M	SD		
	ก่อนการทดลอง	142.65	17.14	145.20		
หลังการทดลอง	156.75	14.25	146.75	11.22	2.467	.018*

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างโดยสถิติ Independent t-test พบว่า หลังการได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรก่อนการทดลองเท่ากับ 142.65 (S.D.=17.14) หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรเพิ่มขึ้นเป็น

156.75 (S.D.=14.25) กลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตรก่อนทดลองเท่ากับ 145.20 (S.D.=10.96) หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตรเป็น 146.75 (S.D.=11.22)

สมมติฐานที่ 2 หลังจากมารดาวัยรุ่นครั้งแรกได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ มารดาวัยรุ่นครั้งแรกมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน ปรากฏดังตารางที่ 13

ตาราง 13 เปรียบเทียบคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตรของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง

คะแนนความรักใคร่ ผูกพันของมารดาวัยรุ่น ครั้งแรกต่อบุตร	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		t-value	p-value
	M	SD	M	SD		
กลุ่มทดลอง	142.65	17.14	156.75	14.25	2.755	.013**
กลุ่มควบคุม	145.2	10.96	146.75	11.22	.637	.532

**มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตรก่อนการทดลองเท่ากับ 142.65 (S.D.=17.14) หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกต่อบุตรเพิ่มขึ้นเป็น 156.75 (S.D.=14.25) เมื่อทดสอบความแตกต่างโดยสถิติ Pair Sample t-test พบว่ามารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลองมีคะแนนรักใคร่ผูกพันหลังจากได้รับโปรแกรมสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อปรับปรุงโปรแกรมฯระหว่างการทดลอง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพในระหว่างที่ทำการทดลอง เพื่อพัฒนาโปรแกรมให้ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เพื่อ

ให้ผลในการพัฒนาโปรแกรมฯ สามารถนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายได้ จากการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมวิจัย สามารถนำมาพัฒนาและปรับปรุงโปรแกรมฯในลำดับขั้นต่อไป โดยแบ่งเป็น 1) การพัฒนาด้านเนื้อหาในกิจกรรม 2) การพัฒนารูปแบบกิจกรรมในการทำกิจกรรม

1. การพัฒนาด้านเนื้อหาในกิจกรรม จากการทดลอง พบว่าผู้เข้าร่วมวิจัยให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดีในทุกกิจกรรม และในระหว่างที่ทำการทดลอง ในกิจกรรม “บันทึก...ถึงลูกรัก” ที่ผู้วิจัยเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรรค์แรก ต่อบุตร ในภาพรวมตามทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน และนำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัยในระยะก่อนการทดลอง ที่พบว่ามีองค์ประกอบด้านความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นควรแสดงออกต่อบุตร พบว่าผู้เข้าร่วมวิจัยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในหัวข้อพฤติกรรมตอบสนองอารมณ์จิตใจของบุตร การจัดการอารมณ์ในทางลบของบุตร รวมถึงการจัดการอารมณ์ในทางลบที่เกิดจากการดูแลบุตร ว่าที่ผ่านมาให้คำพูดในทางลบ (Negative Word) กับบุตร เพราะคิดว่าบุตรอายุน้อย ไม่สามารถรับรู้ หรือเข้าใจความหมายของคำพูดได้ และตนเองไม่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก และผลกระทบจากการแสดงพฤติกรรมของผู้ดูแล

“หนูพูดกับลูกทุกวัน เวลาที่เขาคือ ว่า แม่ไม่รักแล้ว...ไปอยู่กับคนอื่นเลย เป็นแบบนี้แม่ไม่รักแล้ว หนูพูดประจำเลยอะพี่”(บี)

“เวลาลูกร้องไห้เง้งามากๆ หนูจะจ้องเขา แล้วก็ดูเสียงดัง เหมือนเวลาเขาจะเอานิ้วแหย่พัดลมอะไรยังไงที่ มันอันตราย หนูก็ไม่อยากให้เขาเจ็บ ถ้าเขายังไม่หยุดร้อง หนูก็จะบอกว่า เดี่ยวแม่ไม่รักละนะ ถ้าไม่หยุดร้อง”(เค)

“ก็มีพูดบ้างค่ะ ว่าถ้าเป็นแบบนี้ แม่จะไปเที่ยวละนะ ไม่ต้องไปเลย อยู่บ้านนี้แหละ ถ้าไม่เง้งบ ก็มีพูดขู่เขาบ้างค่ะ”(เอ)

ซึ่งจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และการบันทึกถ้อยคำ การแสดงความคิดเห็นต่างๆของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่ามีการแสดงออกดังกล่าว ที่มารดาวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตร และการจัดการอารมณ์ในทางลบของบุตร ผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบที่ได้ ไปพัฒนาหัวข้อความรู้ในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป คือ กิจกรรม “ให้ความรู้...มุ่งสู่การปฏิบัติ” ที่ได้เพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับการจัดการอารมณ์ในทางลบของบุตร การใช้คำพูดในทางลบต่อบุตร ผลกระทบที่เกิดจากการใช้คำพูดในทางลบ และการให้ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎี “เซลล์

กระจกเงา” ที่อธิบายถึงพฤติกรรมเลียนแบบ และการรับรู้ การเห็นคุณค่าของตนเองในเด็กที่เกิดจากภาพสะท้อนคือการปฏิบัติของผู้ดูแล ในกิจกรรมครั้งต่อไป ซึ่งในกิจกรรมที่ได้มีการเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว การแสดงความคิดเห็นของมารดาวัยรุ่นนครินทร์แรกที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

“หนูไม่เคยรู้มาก่อนเลยพี่ ก็ปกติก็พูดประจำ ก็เห็นว่าเขาหยุดอแงงี้เง่า แต่หนูไม่รู้เลยว่ามันจะมีผลกับลูกมากขนาดนี้ ต่อไปนี้หนูก็จะระวังให้มากกว่า” (บี)

“ก็ดีนะคะ เพราะก่อนหน้านี้ก็ไม่เคยมาก่อนเลย พี่บอกว่า ฉันเห็นเธอเห็นฉัน พอมาคิดตาม เออ มันก็คงเป็นอย่างนั้นจริงๆแหละ” (ดี)

“เราก็เห็นคนแก่อะ เขาชอบพูดกัน ให้ได้กมันเงียบ เลิกร้องไห้ แต่พอฟังพี่พูดแล้ว ก็คิดว่ามันไม่ใช่แล้วแหละ” (ซี)

2. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมในการทำกิจกรรม ได้แก่ การปรับขยายเวลาในการทำกิจกรรม จากการทดลองพบว่า กิจกรรมในโปรแกรมในบางกิจกรรมต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมมากกว่าที่ผู้วิจัยวางแผนไว้ เช่น กิจกรรม “กระจกสะท้อนวันวาน” ที่กำหนดมารดาวัยรุ่นวาดแผนที่ชีวิตของตนเองในใบงานที่ 2 และเปิดโอกาสให้มารดาวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากแผนที่ชีวิตของตนเอง ซึ่งในการทดลองพบว่า มารดาวัยรุ่นที่เข้าร่วมการวิจัย ใช้เวลาในการถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตของตนเองให้แก่สมาชิกในกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมพอสมควร ซึ่งการบอกเล่าประสบการณ์ของตนเองผ่านแผนที่ชีวิตนี้ เป็นเสมือนการทบทวนความรู้สึกของตนเอง ซึ่งอยู่ในขั้นที่ 2 ของขั้นการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยจึงได้เปิดโอกาสให้กับมารดาวัยรุ่น ได้ใช้เวลาและพื้นที่ในการทบทวนประสบการณ์ของตนเองอย่างเต็มที่ ในส่วนนี้จึงได้มีการปรับเพิ่มเวลาในการทำกิจกรรมในส่วนนี้จากเดิมกำหนดไว้ที่ 45 นาที เป็น 90 นาทีโดยประมาณ ทั้งนี้จากการปรับขยายระยะเวลาในการดำเนินการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ทั้งมารดาวัยรุ่นผู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และมารดาวัยรุ่นที่ได้รับฟังประสบการณ์ของผู้ร่วมกิจกรรมคนอื่นๆ เมื่อผู้วิจัยได้สรุปกิจกรรม พบว่ามารดาวัยรุ่นได้สะท้อนถึงสิ่งที่ตนเองได้รับจากกิจกรรมไปในทิศทางบวก ได้แก่

“หนูไม่เคยพูดหรือเล่าเรื่องนี้ให้คนที่ไม่รู้จักฟังมาก่อนเลย แต่แปลกนะ พี่ที่พอได้พูดเล่าออกไป มันกลับทำให้หนูรู้สึกดีขึ้น เหมือนเราได้นึกย้อนไปว่า อดีตเราเจอกับอะไรมา และต่อไปเราควรทำแบบไหน” (ที)

“ที่พี่บอกว่ามีอะไรจะบอกกับตัวเองตอนนั้นใหม่ ก็อยากจะบอกว่า เก่งมากเลยนะ ที่ดูแลตัวเองมาได้ขนาดนี้ อยากบอกว่าทำดีที่สุดแล้วนะ” (บี)

“ก็พี่ที่ให้เล่าอะ ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ เราจะไม่ทำเลย จะไม่ยุ่งเลย จะเลือกทางเดินใหม่ จนเราได้ไปอยู่โรงเรียนประจำแล้วเหมือนกับว่า เราได้เรียนรู้อะไรหลายๆอย่างอะ” (ยู)

ผลการวิจัยช่วงหลังการทดลอง

การวิจัยช่วงหลังการทดลอง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาคำอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ในระยะหลังการทดลอง โดยผู้วิจัยได้ใช้การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) กับมารดาวัยรุ่นแรกผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มทดลอง โดยสามารถสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้ดังต่อไปนี้

1. ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร

1.1 ได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อน

ผลจากการอภิปรายกลุ่ม พบว่าผู้เข้าร่วมการวิจัยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมว่า ความรู้ที่ได้รับจากผู้วิจัย ผ่านสื่อวีดิทัศน์ และการนำเสนอ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆในโปรแกรม ทำให้เกิดความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่ ไม่เคยได้รับมาก่อน และเห็นว่าเป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งความรู้ที่ได้รับก่อนหน้านี้จากบุคคลใกล้ชิด หรือบุคคลในครอบครัว บางสิ่ง เป็นสิ่งที่มารดาวัยรุ่นแรกเอง มีความไม่แน่ใจ และมีข้อสงสัยในการที่จะปฏิบัติตาม แต่จากการเข้าร่วมกิจกรรม ช่วยทำให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น รวมทั้งการได้รู้ข้อมูลวิชาการ ที่มีแหล่งที่มา มีความน่าเชื่อถือ และผู้วิจัยเองเป็นผู้ที่ผู้เข้าร่วมวิจัยมีความเชื่อมั่น และไว้วางใจว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านนี้จริง และเชื่อถือได้

“สำหรับหนูหรือพี่ ก็เป็นประโยชน์หลายอย่างมากเลยพี่ ก็ได้รู้จักนิสัยลูกมากขึ้น ได้เรียนรู้เยอะอะ เหมือนที่เราไม่เคยเข้าใจลูก เราก็ได้เข้าใจลูกมากขึ้น อย่างเช่นที่พี่บอกว่า เวลาลูกร้องไห้แง เป็นเพราะเขาแค่ต้องการ

ความสนใจจากหนู แล้วพี่ก็บอกวิธีว่าต้องทำยังไง ก่อนหน้านี้หนูไม่เคยคิดแบบที่พี่บอกเลย แต่พอพี่สอน หนูลองเอาไปทำตาม คือแบบ ลูกก็เปลี่ยนไปเลยจริงๆ เราเองก็เปลี่ยนไปด้วย จากที่อารมณ์ร้อน หงุดหงิดลูกตลอดเลย เวลาเขาขงแง แต่พอเอาวิธีที่พี่บอกไปใช้ ทุกอย่างมันเปลี่ยนไปหมด ดีขึ้นทุกอย่างเลย สำหรับหนูมันดีมากเลยพี่” (แอล)

“เหมือนเราได้รู้พัฒนาการของลูกด้วย แล้วก็ความใส่ใจด้วยอะไรแบบนี้ สำหรับที่พี่ให้ทำอะ เหมือนเราได้ประโยชน์จากตรงนี้ด้วย เพราะว่าต้องศึกษาเองด้วย เพราะว่าเราจะไปเลี้ยงตามคนอื่นอย่างเดียวมันก็ไม่ไ้ เราก็ต้องศึกษาเองด้วย บางอย่างเราก็ฟังได้อย่างเดียวอะ แต่จะให้เราทำตามเขาทุกอย่างก็คงไม่ใช่อะเนอะ” (พี)

“ก็...ก็เหมือนแบบเรามาเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้แบบ มัน..มีการจดบันทึก มีการวาดรูปอะไรหลายๆอย่าง ให้เราเรียนรู้มากขึ้น แล้วก็ได้จดบันทึกว่าเราทำอะไรให้ลูกบ้าง เราทำอันนี้น้อยลง เราทำอันนั้นดีแล้ว เราทำสม่ำเสมอไหม แล้วมันมีข้อวิธีการจัดการอารมณ์ เราควรจัดการอารมณ์ยังไง เวลาคุยกับลูก เราควรมีอารมณ์ที่เย็นกับลูก ใช้เหตุผลคุยกับลูก เราควรมีวิธีการจัดการอารมณ์ของตัวเองแบบไหนดีที่สุด” (เอช)

1.2 ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น

ผลจากการอภิปรายกลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมวิจัยได้สะท้อนว่าการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน มีส่วนช่วยให้มีโอกาสได้รู้จักเพื่อนๆที่มีประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น และได้แลกเปลี่ยนวิธีคิด วิธีการเลี้ยงดูบุตร ทำให้เกิดการเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

“เราได้เจอเพื่อนที่ไม่รู้จัก ได้รู้ว่าเขาใช้ชีวิตแบบไหน ได้เรียนรู้วิธีการเลี้ยงลูกที่เราไม่เคยรู้มาก่อน แล้วก็ได้เรียนรู้วิธีดูแลที่ถูกต้อง แล้วก็ได้ปฏิบัติทำ แล้วก็รู้ว่าผลลัพธ์ที่ออกมามันก็ดีทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งฝ่ายแม่ แล้วก็ฝ่ายลูก แล้วก็ได้สัมผัสความรู้สึกของลูก ว่าลูกต้องการอะไร แล้วก็ได้สอนเขาแบบที่พี่

บอก สิ่งที่ไม่ควรให้ลูกทำ เช่น ไม่ให้เขาเล่นโทรศัพท์ ลูกก็ไม่ได้ติดโทรศัพท์ มากเหมือนเมื่อก่อน แล้วก็อย่างเช่น อาบน้ำให้ลูก ใส่ใจเขา เอาลูกนอน เรา ทำบ่อยขึ้น เราก็ได้รู้สึกที่เราสนิทแล้วก็ใกล้ชิดกับลูกมากขึ้นค่ะ” (เอ็น)

“ก็เหมือนได้แชร์ความรู้กันว่า เพื่อนคนอื่นเขาเลี้ยงลูกกันยังไง เราเลี้ยง ยังไง แล้วก็ได้จุดสมุดอะ ว่าวันๆเราทำอะไรให้ลูกบ้าง ความรู้ที่พี่สอนอะ มัน ไปอยู่ในสมุดที่พี่ให้พวกหนูจดไว้ แล้วก็วิดีโอที่พี่ให้หนูดูอะ หนูไม่เคยรู้เลยนะ เวลาหนูเอาลูกไปฝากกับคนอื่นแล้วเขาร้องอแงอะ หนูก็แค่คิดว่าเขางอแง เฉยๆ แต่จริงๆแล้วเหมือนว่า เราเลี้ยงเขา เขาจะติดเราไหมพี่ แต่พอเราเอา ไปฝากคนอื่นไว้ เขาจะกังวล หนูไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อนเลยอะ” (เอส)

“ได้เปิดโลกกว้าง ว่าลูกเราเขาสอนลูกเขาแบบไหน แล้วมามองดูว่าเรา ดูแลลูกแบบไหน แล้วก็ได้สังเกตพฤติกรรมของตัวเอง แล้วก็พฤติกรรมของลูก ด้วยค่ะ”(วาย)

1.3 เข้าใจพฤติกรรมของบุตรมากยิ่งขึ้น

ผลจากการอภิปรายกลุ่ม พบว่า มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรม สะท้อนว่าการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันฯ เป็นการสร้างโอกาสที่ทำให้มารดา วัยรุ่นครรภ์แรกได้สังเกตและทำความเข้าใจพฤติกรรมของบุตรมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งการ สังเกตอารมณ์ของตนเอง และการจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร ตามความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมฯ ซึ่งนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นวัตถุประสงค์ หลักของโปรแกรมฯที่มุ่งเน้นให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกเกิดการเรียนรู้และการแสดงพฤติกรรมที่ เหมาะสมในการเลี้ยงดูบุตร ที่มีส่วนอย่างมากต่อการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน

“ก็..ได้ประโยชน์ตรงที่เราได้สังเกตพฤติกรรมตัวเองแล้วก็ลูกมากขึ้นอะ ค่ะพี่ แล้วก็ได้รู้จักว่า โอเคถ้าลูกอารมณ์ไม่ดี เราต้องทำยังไง จากเมื่อก่อนที่ ลูกร้องอแงเราก็ปล่อย แต่เดี๋ยวนี้คือเรารู้จักจัดการอารมณ์ลูกได้ดีขึ้น” (โอ)

“เข้าใจพฤติกรรมของลูก เวลาเขาแสดงพฤติกรรมแบบนี้ เขาต้องการ อะไรจากเรา เขาแสดงแบบนี้ละ...แปลว่าเขาต้องการอะไร อยากได้อะไรจาก

เรา ทำให้เราได้ว่า เออ...แบบนี้ละ คือสิ่งที่เราพลาดไป สิ่งที่เรามองข้ามไป ทำให้เราได้สังเกตพฤติกรรมของลูกเรามากขึ้น” (เอฟ)

“ก็ได้อะไรหลายๆอย่าง ได้ดูพฤติกรรมลูกเรา แล้วก็นิสัยเรา แล้วก็ดูวิถี โอบมันก็สอนเราอะ ถ้าเราเสียงดังใส่ลูก ลูกจะรู้สึกยังไง ถึงเด็กเขาจะยังพูด ไม่ได้แต่เขาก็รับรู้ทุกอย่าง อย่างเมื่อก่อนหนูก็เสียงดังใส่ลูก ชอบตะคอกอยู่ แล้ว แต่ว่าเขาก็พูดไม่ได้ เราต้องสัมผัสเอง สังเกตเองแบบนี้ หนูก็รู้ ก็ได้ เปลี่ยนนิสัยตัวเองได้เยอะเลยอะคะ” (ยู)

“ได้รู้ถึงการจัดการอารมณ์ของตัวเองอะพี คือหนูเป็นคนอารมณ์ร้อน ด้วยแหละ ก็เลยได้เรียนรู้ตรงนี้เยอะขึ้น เราเป็นคนหัวร้อน ไม่โอเคอะ เวลาลูก เราร้อง แต่พอมาได้จับบันทึก ก็ทำให้เราได้ว่า เออ..จริงๆเราไม่ค่อยได้ดูแล ลูกเท่าไรเลยอะ เมื่อก่อนได้ยินเสียงลูกร้องไม่ได้เลย เดียวนี้ก็ดีขึ้นคะ” (วี)

“ทำให้เราได้เข้าใจอารมณ์ลูกมากขึ้นอะคะ จากเมื่อก่อนที่ปล่อยให้ร้อง งอแงอย่างเดียว เดียวนี้ก็คอยดู คอยเอาใจใส่มากกว่าเดิมคะ” (อาร์)

“หนูจะเป็นด้านอารมณ์ของน้องคะ ก็คือเข้าใจอารมณ์น้องมากขึ้น เมื่อก่อนเราไม่รู้ว่าลูกต้องการอะไร เราจะปล่อยเขาเพราะว่าเราไม่เข้าใจเด็ก หลังจากทีพีให้หนูดูวิดีโอ ก็เข้าใจมากขึ้นว่าเขาต้องการให้อุ้ม ให้อ้อ ให้ออด ก็คือทำให้เราได้เข้าใจอารมณ์ของลูกมากขึ้นคะ” (เอ็กซ์)

2. ความรู้สึกต่อกิจกรรมต่างๆในโปรแกรม

2.1 กิจกรรมไม่รู้จักฉัน..ไม่รู้จักเธอ

ผลของการอภิปรายกลุ่ม พบว่ามารดาวัยรุ่นนครแรกทีเข้าร่วมกิจกรรม ส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน สะท้อนว่ากิจกรรม “ไม่รู้จักฉัน..ไม่รู้จักเธอ” เป็นกิจกรรมแนะนำตัว ผู้เข้าร่วมวิจัยต่อสมาชิกคนอื่นๆ ทำให้ได้มีโอกาสรู้จักสมาชิกคนอื่นๆมากยิ่งขึ้น และได้ทบทวนตนเอง ก่อนแนะนำตัว การให้เวลากับตนเองในการทำกิจกรรม และมีโอกาสได้ใช้ความคิด สร้างสรรค์ในการออกแบบป้ายชื่อที่เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงตัวตนของตนเองที่ต้องการให้ผู้อื่น เข้าใจมากยิ่งขึ้น

“ได้รู้จักเพื่อนที่เราไม่เคยรู้จัก ได้รู้จักการใช้ชีวิตของเขา จากการอธิบายป้ายชื่อ ทำให้เราได้รู้จักและเข้าใจเขามากขึ้น”(เอ็น)

“ก็เหมือนได้แลกเปลี่ยน ได้รู้จักกันมากขึ้น จากที่เราไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ก็ได้รู้จัก เข้าใจคนอื่นมากขึ้น” (เอ็ม)

“ได้รู้จักเพื่อนหลายๆคน ตอนที่ได้ประดิษฐ์ป้ายชื่อเอง ทำให้หนูได้มานั่งคิดว่า ก็ดีนะ ปกติเราไม่ได้มีเวลาอยู่กับตัวเอง เราก็เลี้ยงลูกตลอดเวลา ได้มีเวลาเป็นของตัวเอง ปกติเลี้ยงลูกก็แทบทำอะไรของตัวเองไม่ได้ละพี่” (แอล)

“ได้รู้จักเพื่อนๆเพราะปกติไม่ค่อยมีเพื่อน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ได้รู้ว่าเพื่อนๆเขาคิดยังไง ชอบมากค่ะ” (เอช)

“ก็ชอบอะค่ะ คือเราตั้งใจแล้วก็แบบได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ด้วยอะไรแบบนี้ค่ะ”(ไอ)

2.2. กิจกรรมมองต่างมุม

ผลจากการอภิปรายกลุ่ม พบว่า มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมสะท้อนว่า การรับชมสารคดีสั้น ที่สะท้อนมุมมองและความคิดของมารดาวัยรุ่น เป็นการสะท้อนประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกับตนเอง และเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้เข้าร่วมวิจัยในการที่จะปฏิบัติตามเนื้อหาของสารคดี

“ก็รู้สึกประทับใจที่ผู้หญิงในคลิปวิดีโออะ เขาก็เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวเหมือนหนู เขาก็พยายามทำทุกอย่างเพื่อลูกอะค่ะพี่ หนูก็ทำ พยายามหางานทำเพื่อให้ลูกมีเงินใช้ มีเงินกิน ไม่ให้ใครเขามาดูถูกเราได้อะ เหมือนเขาเป็นแรงบันดาลใจให้เราครั้งนึงเลยอะพี่ ทำให้เรามีกำลังใจฮึดขึ้นมาครั้งนึงเลยอะพี่ เพราะเราก็ไม่ได้มีครอบครัวสมบูรณ์เหมือนคนอื่นๆเขา” (เอ็ม)

“ก็ตอนนั้นเหมือนมันอยู่ในภาวะเดียวกันว่าจะไปเอาลูกออกไหม ในวิดีโอที่เขาบอกว่าเขาจะไปเอาลูกออก แต่พอเขาคิดได้เขาก็ไม่เอาออก แต่ว่าของหนู หนูเองก็ไม่ได้คิด ไม่เคยคิด แต่ว่าพวกผู้ใหญ่อะเขาคิด แต่ว่าสุดท้ายก็

ไม่ได้ไปเอาออก แล้วพอเขาโตขึ้นมา เราได้คลอดเขาออกมา มันก็ทำให้เราได้รู้ว่า มันไม่ได้แ่อย่างที่เราคิด มันเหมือนความโชคดีในความโชคร้ายอะคะ คือมีเขาแล้วมันก็คือดีอะพี เวลาเราไปทำงานกลับมา เราก็สามารถกอดเขาหอมเขาได้ แค่นั้นเราก็หายเหนื่อยแล้ว ก็ถ้าเราไม่มีเขา เรากลับมาก็คงได้แค่นอนเล่นโทรศัพท์ เหนื่อยไปวันๆอะพี” (เอ็น)

“ก็...มันแสดงถึงแบบว่า การมีลูกวัยรุ่นนะ มันไม่ได้พร้อม แต่ว่าถ้าเราเก็บไว้ ก็มีความรับผิดชอบในตัวเรา ถึงแม้ว่าเราจะไม่มีผู้ชายมารับผิดชอบด้วย มันก็มีทั้งโชคดีและโชคร้ายอย่างที่เพื่อนบอก อย่างหนูอะ ยังดีว่าครอบครัวมีอะไรพร้อม แล้วมีตัวน้อยเข้ามาในชีวิต ทำให้หนูเปลี่ยน จากเด็กสก๊อยหาเงินเที่ยวไปวันๆ พอมีเขาก็ทำให้เรารู้จักสร้างอนาคตไปไกล เป็นผู้ใหญ่มากขึ้น ซึ่งคนอื่นอาจจะดูแลกว่าตัวเอง เขาก็ยังพยายามให้ลูกไปได้ไกลกว่าตัวเอง ก็คือดีอะคะ ดูแล้วก็รู้สึกดี” (เอช)

“ทำให้ได้ข้อคิด เพราะว่าหนูก็เคยคิดแต่ว่าหนูไม่ทำ พอมีคนรอบข้างมาเปลี่ยนความคิดเรา ไปเอาความคิดคนอื่นมานั่งพิจารณา ถึงคนอื่นจะไม่รักเรา แต่เราต้องรักตัวเอง เด็กไม่ได้ผิดอะไร เราเป็นคนทำพลาด เราก็ต้องยอมรับในสิ่งที่เราทำ” (ยู)

“หนูประทับใจตรงที่ เข้าตั้งครรภ์ตอนอายุยังน้อย แต่ว่าพอเขาคิดได้ เขาก็ไม่คิดเอาลูกออก เพราะว่าหนูเองก็ต้องตอนอายุยังน้อย ตอนแรกหนูก็คิดมากกก จนคิดจะเอาออกเหมือนกันคะ” (ซี)

“ในคลิปคือเหมือนหนูเลยพี ก็คือต้องหยุดเรียน แต่ก็มีเพื่อนบางกลุ่มที่คอยให้กำลังใจเรา หนูไม่เคยคิดจะเอาลูกออกเลยพี ก็ในคลิปเขาเรียนไม่จบ หนูเองก็เรียนไม่จบ ก็คือต้องพักการเรียนมาเลี้ยงลูก” (เอส)

“คือมันทำให้เราอยากกลับไปเรียนต่อเลยอะพี่ คือมันเหมือนชีวิตหนู ตรงที่หนูไม่ได้เรียนต่อแต่เราก็อยากกลับไปเรียนต่อ แต่ก็ยังหา รอเวลาอยู่”

(อาร์)

2.3 กิจกรรมกระจกสะท้อนวันวาน

ผลของการอภิปรายกลุ่ม พบว่า มารดาวัยรุ่นนครศรีธรรมราชที่เข้าร่วมกิจกรรม ได้สะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับกิจกรรม “กระจกสะท้อนวันวาน” ว่าเป็นกิจกรรมที่ทำให้มีโอกาสได้ ทบทวนสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิต ทำให้เห็นข้อผิดพลาดในอดีต และได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น และเรียนรู้วิธีการจัดการในอดีตที่ผ่านมา รวมถึงการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับบุตรของตนเองในอนาคต

“รู้สึกเหมือนเราได้พูดออกมา เหมือนเพื่อนๆก็เป็นคนรับฟังอะ ถ้าบางคนเหมือนเคยเจอเหตุการณ์คล้ายๆกัน เขาก็อาจจะรู้สึกก็ได้ว่าเรารู้สึก ยังไง มันรู้สึกโอเคนะ ที่เราได้บอกกับเพื่อน ถ้าเรารู้สึกย้อนเวลากลับไปได้ ถ้าเราเจอแบบนี้มา เราอยากเลี้ยงลูกเองมากกว่า เราไม่ไว้ใจใครมากกว่าตัวเราเองอะพี่ คนอื่นเขาก็คงไม่ทะเลาะนุณอมลูกเราเหมือนเรา” (พี)

“ก็ได้นึกถึงอดีต ว่าเป็นยังไง รู้สึกยังไง กลับไปได้ก็อยากทำให้มันดีกว่านี้คะ ได้นึกถึงวันเก่าๆ ที่เราลืมไปแล้ว แล้วก็รู้สึกว่าจะอยากกลับไปทำให้มันดีกว่าเดิม ไม่ได้อยากให้มันเป็นแบบนี้” (เอ)

“คือมันทำให้เราได้นึกย้อนไปในอดีตของครอบครัวหนู ก็คือแม่กับยาย หนูก็ท้อง แล้วผู้ชายก็ทิ้งไป พอหนูท้อง แม่กับยายก็ให้เงินหนูหมื่นนึงให้ไปเอา ออก แต่หนูไม่เอาออก หนูก็มั่นใจว่าหนูเลี้ยงได้ ไม่เอาออก และหนูคิดว่า หนูจะไม่ทำให้ลูกเป็นเหมือนหนู ครอบครัวไม่แตกแยก อยู่กับพร้อมหน้าพร้อมตา อย่างหนูไม่มีพอ ก็ขาดความอบอุ่น หนูจะไม่ทำให้ลูกหนูขาดความอบอุ่น และหนูจะเลี้ยงดูลูกหนูให้ดีที่สุด” (ที)

“หนูได้พูดสิ่งที่หนูไม่เคยได้พูดกับใครเลย แล้วหนูก็ไม่ได้อยากให้ลูกหนู มาเจอแบบหนู แล้วหนูก็ได้ฟังเรื่องของเพื่อนๆ คนอื่นๆ ว่าเขาผ่านอะไรมาบ้าง” (เจ)

“แต่ก่อนเราโดดเรียน ติดยงติดยา ไม่ได้สนใจพ่อแม่ เศเพล ออกจาก บ้านตั้งแต่ ป.4 ออกไปอยู่กับเพื่อนกับฝูงไก่แล้ว หนูก็ชอบตะหวาดพ่อแม่ อะไรแบบนี้ หนูก็กลัวเวรกรรมจะตามมา กลัวลูกเราจะทำกับเราเหมือนที่เรา ทำกับที่บ้าน เขาให้ไปเรียนเราก็ไม่ไปเรียน โดดเรียนไปกับผู้ชายอะไรแบบนี้ มันก็สอนเราในมุมแบบ ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ เราจะไม่ทำเลย จะไม่ยุ่งเลย จะเลือกทางเดินใหม่ จนเราได้ไปอยู่โรงเรียนประจำแล้วเหมือนกับว่า เราได้ เรียนรู้อะไรหลายๆอย่างอะ” (ยู)

2.4 กิจกรรม บันทึก...ถึงลูกรัก

ผลของการอภิปรายกลุ่ม พบว่า มารดาวัยรุ่นนครศรีฯแรกที่เข้าร่วมกิจกรรม ได้ สะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับกิจกรรม “บันทึก...ถึงลูกรัก” ว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้มีโอกาสได้ทบทวน สิ่งที่ตนเองปฏิบัติต่อบุตร และทบทวนความรู้สึกของตนเอง และยังทำให้ค้นพบว่าตนเองได้ทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อบุตรอย่างไร และสิ่งไหนเป็นสิ่งที่ตนเองควรปรับปรุงแก้ไขเพื่อการดูแลบุตรที่ เหมาะสมกว่าเดิม รวมไปถึงการจดบันทึก สามารถเป็นสิ่งที่เก็บไว้ให้บุตรในอนาคต เพื่อแสดงถึง ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร

“ก็ปกติเราก็แค่เลี้ยงลูกไปวันๆ ไม่ได้มาสนใจว่าเราทำอะไรให้ลูกบ้าง แต่พอเราได้มาจดบันทึกอะ มันก็ทำให้รู้ว่าเราทำอะไรไปบ้าง อย่างรอบที่แล้ว หนูก็รู้ว่า อาทิตย์นี้หนูดูแลลูกน้อยลงเพราะติดงาน เราไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับลูก ทำให้ลูกขาดความรักความอบอุ่นไปหลายๆอย่าง เราก็จะรู้แล้วว่า เราต้อง ปรับอะไรตรงไหน แล้วเรารู้จักหาความรู้มาเพิ่มเติม หาวิธีจัดการอารมณ์ ของตัวเอง ทำยังไงให้ลูกรู้สึกปลอดภัย ให้ลูกรู้ว่าคือคนที่ปลอดภัยที่พึ่ง สำหรับเขา” (เอช)

“มันเหมือนเป็นบันทึกเตือนความจำ ว่าสิ่งนี้เราทำให้ลูกนะ สิ่งที่ทำให้ ลูกนะ ถ้าไม่ได้จด เราคงลืม ทำให้เราใส่ใจรายละเอียดของเรา และ

รายละเอียดของลูกมากขึ้น จะารู้พฤติกรรมของตัวเองด้วยว่า เราทำอะไรให้ลูกไปบ้าง เราจัดการอารมณ์ตัวเองยังไง เวลาเราดูแลลูก” (เอ็น)

“รู้สึกประทับใจตัวเองอะพี คือเราก็พยายามทำ อยากให้ลูกเราเห็นว่าเราก็พยายามทำออกมา เพราะจริงๆหนูไม่ชอบทำอะไรเกี่ยวกับศิลปะเลย ไม่ชอบวาดเขียนเลย ถึงเราไม่

ชอบอยู่นิ่งก็จริง แต่เราไม่ชอบการวาดรูปเลยอะ แต่พอรู้ว่าทำให้ลูก อะไรที่มันเกี่ยวกับลูกอะ หนูก็อยากทำมันไปหมดเลยอะพี เหมือนเราพยายามมากขึ้น เพราะปกติหนูไม่ทำอะไรเลย อยู่เฉยๆอย่างเดียว ไม่อยากทำอะไรก็ไม่ทำ แต่สมุดบันทึกนี้ หนูตั้งใจทำให้ลูกมากๆเลย ที่สุดความสามารถของเราเลยอะพี” (พี)

“หนูรู้สึกว่าในการจดบันทึก อย่างที่หนูบอกพีอะว่า อารมณ์หนู กับอารมณ์น้องอะ เวลาหนูโมโหลูกอะ พอพีให้จดบันทึกอะ ทำให้หนูได้รู้ว่า วันนี้หนูโมโหลูกไปเท่าไรๆ ยังไงๆอย่างนี้อะพี”(เจ)

“หนูชอบอะคะ มันมีหลายหัวข้อ มีทั้งหัวข้อการจัดการอารมณ์ในทางลบของตัวเอง ตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย ทำให้รู้ว่าลูกเราต้องการอะไร ทำให้เราใส่ใจลูกมากขึ้น ทำให้เรารู้ว่าลูกเรามีอารมณ์แบบไหน และได้รู้ว่าวันๆเราทำอะไรให้ลูกเราบ้าง”(เอ็กซ์)

“หนูชอบที่เวลาเราเขียน เราเหมือนได้ระบายอารมณ์ของเราลงไป ในสมุดแล้วเราก็ได้นึกย้อนกลับมาอ่าน ว่าเราอารมณ์ไม่ดีตรงไหน เราเป็นแบบนี้เพราะอะไร ทำให้เราเรียนรู้ที่จะปรับอารมณ์ แล้วในวันว่างๆ มาดูว่าเราทำอะไรบ้าง ชวนลูกทำอะไรบ้าง เก็บไว้ให้เขาดูตอนโต” (ยู)

“หนูชอบหัวข้อการจัดการอารมณ์ในทางลบของตัวเองมากที่สุด หนูเป็นคนอารมณ์ร้อน ชอบตะหวาดลูก แล้วก็มีด้านใส่ใจด้านจิตใจของลูก เมื่อก่อนหนูชอบบังคับเขา จนพีให้ทำสมุดนี้ซะใหม่ หนูก็พยายามตามใจเขา

ไม่ชัดเจน ไม่พินใจเขา ก็สังเกตว่าเขาที่ดีขึ้น บางทีเขาก็แค่อยากอ่อน อยาก
ร้อนให้อุ่น” (ที)

“ก็ มันใช้ได้หลายทาง ทางแรกคือเรารู้ว่าอารมณ์ลูกเราเป็นแบบนี้ เรา
จะต้องทำยังไง สองคือถ้าเราบันทึกต่อ เราจะได้รู้ว่าวันนี้ลูกเราเป็นแบบนี้
เรามีวิธีจัดการยังไง แล้วเราก็กลับมาทบทวนได้ตลอดว่า ลูกเรานิสัยดีขึ้นไหม
หรือว่ามันแย่ลงไปกว่าเดิมอีก แล้วก็สามารถนำสิ่งที่เราจดบันทึก สังเกตไป
อธิบายให้คนในครอบครัวเข้าใจว่า อันไหนตามใจได้ อันได้ให้ไม่ได้นะ เราจะ
ได้ไม่ต้องมาทนฟังเสียงเขากรีดเอาแต่ใจแบบนี้ค่ะ” (อาร์)

“ก็ชอบอะพี มันทำให้เราได้รู้อะไรหลายๆอย่าง ทำให้เราได้บันทึกว่าเรา
ได้ทำอะไรให้ลูกบ้าง แล้วก็ที่เป็นหัวข้อที่พีบอกว่าให้หนูบันทึกอะคะ แล้วก็
เรื่องการจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองอะคะ ทำให้ได้สังเกตว่าเราต้อง
จัดการอารมณ์ตนเองยังไง” (ไอ)

“การจดบันทึก ทำให้เราได้เข้าใจด้านอารมณ์จิตใจของลูก ก็คือ
เมื่อก่อนหนูไม่ค่อยเข้าใจอารมณ์จิตใจของลูก แต่พอพีให้มาจดบันทึก ทำให้
หนูเข้าใจมากขึ้นว่าลูกต้องการอะไร”(เอ็กซ์)

2.5 กิจกรรม ให้ความรู้...มุ่งสู่การปฏิบัติ

จากการอภิปรายกลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมวิจัยได้สะท้อนความรู้สึกร่วมกิจกรรม
“ให้ความรู้...มุ่งสู่การปฏิบัติ” ที่ผู้วิจัยเป็นผู้ให้ความรู้เป็นหลัก ไม่เน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
เช่นกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้สะท้อนว่าได้รับประโยชน์จากเนื้อหาที่ผู้วิจัยเลือกสรรคมา
เพื่อนำเสนอสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่มารดาวัยรุ่น

“ไม่เบื่อเลย มันเป็นประโยชน์ที่เอามาใช้กับลูกเราได้ทุกอย่างเลย อย่าง
5 กิจกรรมที่พีให้บันทึกอะ อย่างเช่น เอาใจใส่ลูก ควบคุมอารมณ์ตัวเอง ปกติ
หนูไม่ได้ทำได้ครบ แต่พอมาเรียนแล้วอะ หนูรู้สึกที่หนูทำได้ทุกข้ออะ
อย่างเช่น ควบคุมอารมณ์ตัวเองไม่ได้ ดีลูก คือตอนนี้ไม่มีแล้วพี ไม่ทำแล้ว
เข้าใจอารมณ์จิตใจของลูกอะพี ให้เราใส่ใจลูกว่าลูกต้องการอะไรยังไง” (แอล)

“รู้สึกว่ามันน่าเบื่อ ได้ดูการทดสอบลูก ได้รู้ว่าเวลาเขางงอะไร เขาเป็นอะไร รู้สึกว่าได้ความรู้เพิ่มขึ้นมากเลยอะ” (เอ)

“เหมือนได้มาเรียนแบบไม่ได้ตั้งใจ แต่เราตั้งใจ เวลาเรียนเราตั้งใจ เหมือนเราได้รู้จักกับพี แล้วเราเชื่อใจว่าพีจะให้ความรู้ที่เราอยากได้ เหมือนเราเอาไปใช้กับลูกได้ เราไม่ได้คาดหวังอะไร แต่ว่าเวลาที่เราร่วมกิจกรรม เราตั้งใจทุกครั้ง ถ้าเราตั้งใจจะทำอะไรแล้ว มันก็มีคำว่าเบื่อ”(เอ็น)

“ก็รู้สึกดีนะพีที่มีคนมาให้ความรู้เรา หลายเรื่อง บางเรื่องที่เราไม่เคยรู้ แต่พีมาให้ความรู้ ซึ่งมันก็ไม่ได้เยอะเกินไป แล้วมันก็ไม่ได้น้อยเกินไป”(อาร์)

2.6 กิจกรรม เตรียมความพร้อม ก่อนลงมือ

จากการอภิปรายกลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมวิจัยได้สะท้อนความรู้สึกต่อกิจกรรมว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยสรุปเนื้อหาที่จะนำไปสู่การจดบันทึกกิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติในการดูแลบุตร ซึ่งมีประโยชน์ช่วยให้ไม่ลืมเนื้อหา และมีกรอบแนวคิดในการจดบันทึกพฤติกรรมการดูแลบุตร

“ได้เห็นข้อสรุป แล้วก็ได้เห็น เราต้องทำอะไรบ้างต่อจากนี้ ได้เอาไปใช้ในชีวิตประจำวันของเราได้” (เอ)

“มันก็ช่วยนะพี เวลาที่เรานึกไม่ออกว่าหัวข้อย่อยของอันนี้คืออะไร เราก็มาเปิดดูเพื่อทบทวนได้ว่ามันคืออะไร” (อาร์)

“มันทำให้เราไม่ลืมอะพี เวลาเราทำนู่นทำนี่หลายๆอย่าง เราก็อาจจะลืมได้ พอเราหยิบอันนี้ขึ้นมา เราก็จะนึกออกว่าเราต้องทำอะไรบ้าง” (เอช)

“มันมีประโยชน์อะพี ไม่ใช่แค่เขียนลงไปในสมุด แต่ว่าในกระดาษนี้เราก็สามารถเอาไปติดไว้กับสมุดก็ได้ เพื่อทบทวนอีกทีว่าเราต้องทำอะไร เขียนอะไรบ้าง” (เอ็กซ์)

“มีประโยชน์อะพี มันช่วยทำให้เราจำว่าข้อนี้ยังงี้ๆ แตกออกเป็นยังงี้ๆ อะพี กันเราลืมอะพี” (เจ)

3. ประโยชน์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

จากการอภิปรายกลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสะท้อนภาพรวมของกิจกรรมว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน มีส่วนทำให้ได้เข้าใจตนเอง และสิ่งที่ตนเองปฏิบัติต่อบุตรมากยิ่งขึ้น เข้าใจพฤติกรรมของบุตรมากยิ่งขึ้น และทราบถึงการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อบุตร นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางรายได้สะท้อนว่าได้นำประโยชน์ที่ได้รับความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมไปให้ความรู้กับบุคคลใกล้ชิด อาทิ สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวที่มีส่วนช่วยในการดูแลบุตร และเพื่อนที่มีบุตรในวัยใกล้เคียงกันที่ไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรม

“เอาไปใช้ได้ค่ะ อย่างเช่นหัวข้อทำให้ลูกรู้สึกมั่นคงปลอดภัย เวลาที่เราไปไหนมาไหนกับลูก เราจะใส่รองเท้าให้เขา อุ้มเขา จูงเขา ให้เขารู้สึกปลอดภัยมากขึ้น เวลาอยู่กับแม่ที่ใส่ใจเขา ไม่ใช่ปล่อยให้เขาเดินเอง หรือว่าไม่ดูแลเขา” (เอีน)

“ใช้กับลูกหนูได้เยอะมากเลยอะ จากที่เราเล่นแต่โทรศัพท์ที่ไม่สนใจเขาเลยอะ พอเราหันไปสนใจเขาปั๊บ เขาจะเป็นเด็กที่เรียบร้อย น่ารัก แต่พอเราแก่งเขาด้วยการไปเล่นโทรศัพท์ที่ไม่สนใจเขาอะ เขาก็จะก้าวร้าวเลยทันที เราเลยต้องเลิกเล่นโทรศัพท์ ใจเขา กอดเขา ปลอดภัย เขาก็ปรับกับเราทุกวันเลย พี่ กลายเป็นเด็กน่ารักคนนึงไปเลยอะพี่ จากที่เขาก้าวร้าว ก็เพราะว่าเราไม่สนใจเขาแน่ละคะ” (เอ็ม)

“เอาไปใช้ได้ทั้งหมดเลย ก็..เช่น อันแรกที่แนะนำตัว เราก็ได้รู้จักคนอื่น ๆ มากขึ้น เราก็รู้ว่าเราควรสอนลูกเรายังไง เพื่อนๆผ่านอะไรมาบ้าง และเราไม่ควรทำกับลูกยังไง แล้วก็สมุดบันทึก เราก็ทำจนลูกโตได้ ให้เขาดูได้ ให้รู้ว่าวันๆหนึ่งเราทำอะไรให้ลูกได้ เอามาบอกลูก เอามาสอนลูก อันนี้ควรทำ ไม่ควรทำ เพราะแม่ก็เรียนรู้มาเหมือนกัน อะไรแบบนี้ค่ะ” (เอช)

“ที่พี่สอนมาอะ บางอย่างเราก็เอามาบอกคนในครอบครัวด้วย บอกเพื่อนด้วย ว่าอันนี้ควรทำแบบนี้นะ ไม่ควรทำแบบนี้นะ มันมีแบบนี้อยู่นะ ลองทำแบบนี้ไหม เอาสิ่งที่เรารู้จากพี่ไปบอกคนอื่น ๆ ต่อด้วย” (ที)

“มันใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงค่ะ คืออย่างแรกจากที่หนูไม่เคยทำอะไรเลย แต่พอเอาที่พี่สอนมาอะมาดูแลดู มันมีผลมากจากการเอาไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน มันมีผลมากจากการเอาไปใช้จริงๆ เมื่อก่อนหนูหนูแก้งกัน หนูก็ปล่อยให้ร้อง พอมาเริ่มกิจกรรม ก็คอยพูด คอยดู คอยสอน คอยพูด” (เอ็กซ์)

“หนูก็เอามาใช้กับตัวเองค่ะ ก็อย่างที่พี่สอน การดูแลดู วิดีโอที่หนูดูไป ต้องคอยสังเกตดู อย่างคนเฒ่าคนแก่ เขาจะเลี้ยงดูอีกแบบหนึ่ง ซึ่งใน ปัจจุบันบางอย่างมันก็ทำไม่ได้ เราก็ได้เอาความรู้ตรงนี้ไปปรับใช้แลกเปลี่ยน ได้” (เอส)

“ก็ใช้ได้จริงค่ะ ในทุกๆ เรื่องที่พี่สอนมา และหนูก็จะใช้ต่อไปค่ะ อย่าง บันทึกลูกรัก หรือว่าคลิปวิดีโอ ที่เขาทำให้เห็นว่าการที่เราเล่นกับลูก ลูกก็ ได้ตอบอย่างมีความสุข ทำให้เราได้รู้ว่าลูกก็รับรู้ทุกอย่าง” (วาย)

“หนูก็เอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างเรื่องอารมณ์หนูยกให้เป็นเรื่อง ใหญ่สำหรับหนูเลยอะพี่ ที่หนูได้เอาไปใช้เต็มๆ” (เจ)

“หนูก็เอาไปใช้ได้ ของหนูจะเป็นเรื่องบันทึกลูกรักอะค่ะ ก็จะบันทึกต่อ เรื่อยๆ เอาไว้ให้ลูกดูตอนโต ก็ประทับใจที่พี่สอนทุกอย่างเลย อันไหนที่เราไม่ เข้าใจอะค่ะ เราก็ปรึกษาพี่ได้” (ซี)

“พอเราได้จดบันทึกอ่ะพี่ มันดีกว่าเราทำไปทุกๆ วัน แบบว่าเราก็ไม่รู้ว่า เราทำอะไรให้ลูกบ้างในแต่ละวัน” (เอช)

4. ข้อเสนอแนะสำหรับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่น นครศรีธรรมราช

ผลของการอภิปรายกลุ่มพบว่า มารดาวัยรุ่นนครศรีธรรมราชแรกได้ให้ข้อเสนอแนะกับผู้วิจัย เกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นนครศรีธรรมราชแรกต่อบุตร โดยได้ให้ข้อคิดเห็น ทั้งจุดแข็งของโปรแกรมฯ ที่ทำให้ผู้เข้าร่วมวิจัยรู้สึกประทับใจ และจุดอ่อนของโปรแกรมฯ เพื่อให้ ผู้วิจัยได้นำไปปรับปรุงและพัฒนาต่อไปในอนาคต

จุดแข็ง

มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมโปรแกรมได้ให้ข้อคิดเห็นว่าการมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมฯ ได้แลกเปลี่ยนถึงจุดแข็งหรือข้อดีของโปรแกรมฯ ว่ากิจกรรมในโปรแกรมเข้าใจได้ง่าย เนื้อหามีความครบถ้วน และสามารถนำไปใช้ในการเลี้ยงดูบุตรได้จริง เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อบุตร ดังนี้

“ไม่มีอะไรต้องปรับปรุงค่ะ การที่พี่ให้ความรู้ ไม่ว่าจะพูดมากแค่ไหน แต่ถ้ามันเป็นความรู้ค่ะ พี่ มันก็ไม่มีคำว่ามากเกินไป สำหรับหนูทุกอย่างมันดี อยู่แล้วค่ะพี่” (เฮ็น)

“หนูว่าการมีส่วนร่วมของเพื่อนๆ แล้วก็ตัวหนู ทุกอย่างมันก็โอเคนะคะ ไม่ได้มากเกินไป หรือน้อยเกินไป” (เอ)

“หนูไม่ได้อยากให้เพิ่มเติมอะไรแล้วค่ะพี่ เพราะว่าหนูว่าพี่ก็อธิบายชัดเจนดีทุกอย่าง เพื่อนๆก็มีส่วนร่วมกันทุกคน เวลาที่ใช้ทำกิจกรรมก็ไม่ได้รู้สึกว่ามันเกินไป พอเอามารวมๆกันแบบนี้ก็ต่อเนื่องไปดีกว่าแยกๆค่ะ” (เอ็ม)

“รวมๆแล้วหนูว่าไม่มีอะไรไม่ดี ก็ดีหมดอะ ทำให้หนูเปลี่ยนอะไรได้ เยอะเลยอะ ทั้งเปลี่ยนนิสัยหนูอะ อย่างเช่นอะไรที่เราไม่เคยทำ เรากลับมาได้ เรียนรู้ทั้งหมด มันทำให้หนูเลี้ยงลูกได้ดีกว่าที่ผ่านๆมาอะ ทำให้หนูเข้าใจลูกได้ มากๆเลยอะพี่ คือมันดีจริงพี่ อย่างว่าแหละ หนูไม่เคยเปลี่ยนอะไรได้ง่ายขนาดนี้ ผู้ใหญ่สอนหนูยังไม่เชื่อเลย แต่อันนี้คือได้ลองทำอะ พอทำแล้วมันดีขึ้น เราก็เลยรู้ว่ามันดีขึ้นจริงๆอะพี่” (แอล)

“ที่พี่สอนๆมา แล้วก็ให้หัวข้อมาจดบันทึกอะ หนูว่ามันครบแล้วอะ ไม่มีอะไรต้องเพิ่มเลย คือมันครบแล้วทุกอย่างอะที่เกี่ยวกับการดูแลลูก แล้วก็จัดการตัวเองด้วย” (เอช)

จุดอ่อน

มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมโปรแกรมได้ให้ข้อคิดเห็นว่า อยากให้มีการเพิ่มเติมในบางส่วนของกิจกรรม และที่สำคัญมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ และควรจัดกิจกรรมนี้กับบิดาของบุตรด้วยเช่นกัน เนื่องจากบิดาก็มีส่วนอย่างมากในการช่วยเหลือดูแลบุตร อยากให้ได้รับความรู้ความเข้าใจจากกิจกรรมเช่นเดียวกัน

“อยากให้เห็นในบางหัวข้อ ที่อาจจะเข้าใจได้ยาก อยากให้ให้รายละเอียดที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น การแสวงหาความรู้ เพราะหนูว่าอันนี้สำคัญ แต่ว่าคิดว่าอาจจะไม่ได้เข้าใจทั้งหมด อยากให้เห็น ให้ยกตัวอย่างมากกว่านี้” (เค)

“อยากให้มีการสอบถามเกี่ยวกับนิสัย หรือพัฒนาการของลูก ในช่วงก่อนที่จะทำบันทึกลูกรัก อยากให้มีการจดบันทึกก่อนว่าตอนนั้นนิสัยเราเป็นยังไง นิสัยลูกเป็นยังไง แล้วพอจดบันทึกแล้ว ค่อยมาดูว่านิสัยเราดีขึ้นไหม นิสัยลูกดีขึ้นไหมอย่างนี้อะพี่” (อาร์)

“ถ้าเพิ่มผู้ชายอะพี่ พ่อเด็กอะพี่ น่าจะได้มาเรียนรู้ได้ ต้องทำทั้งคู่อะพี่ เพราะว่าผู้หญิงอะมันไม่มีอะไรน่าห่วงหรอกพี่ แต่พ่อมันอะ ก็ควรจะมารับรู้ อะไรต้องนี้ด้วย จะดีมากๆเลย” (ที)

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ด้วยรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี Intervention Design ตามแนวคิดของเครสเวลล์ (Creswell) โดยการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือในช่วงที่ 1 เป็นการวิจัยก่อนการทดลองเพื่อศึกษามุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ปัจจัยสนับสนุนและข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นแรกมีต่อบุตร และนำผลการวิจัยมาพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันที่จะนำไปใช้วัดผลก่อน-หลังการทำวิจัย และเพื่อพัฒนาโปรแกรมฯ ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยในช่วงที่ 2 เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) ดำเนินการทดลองตามแผนการทดลอง Pretest - Posttest Control Group Design เพื่อพิสูจน์ประสิทธิผลของการใช้โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร และช่วงที่ 3 การวิจัยเชิงคุณภาพภายหลังการทดลอง (embed) เพื่ออธิบายผลการศึกษา ทั้งนี้งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยเป็น 3 ช่วง ดังนี้

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยช่วงก่อนการทดลอง

การวิจัยช่วงก่อนการทดลอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษามุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร 2) เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนและข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นแรกมีต่อบุตร และ 3) เพื่อพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตรให้มีคุณภาพเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ มารดาที่เคยมีประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น (ตั้งครรภ์ในช่วงอายุ 15-19ปี) ผ่านการคลอดบุตรและดูแลบุตรด้วยตนเอง ซึ่งมีอายุไม่เกิน 30 ปี ณ วันที่ให้ข้อมูลไม่ได้มีความต้องการบุตร และเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทางสังคมจากการตั้งครรภ์ เช่น ต้องยุติการเรียน ยุติการทำงาน และเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวและแสดงบทบาทการเป็นมารดาที่มีความเหมาะสมแล้วในปัจจุบัน และปัจจุบันอาศัยอยู่กับครอบครัว จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 2 ได้แก่ กลุ่มที่ 2 มารดาวัยรุ่นแรกที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี มีบุตรอายุระหว่าง 0-18

เดือน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี ไม่ได้มีความต้องการบุตร และเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทางสังคมจากการตั้งครรภ์ เช่น ต้องยุติการเรียน ยุติการทำงาน อาศัยอยู่กับครอบครัวเดิม หรือครอบครัวของสามี จำนวน 4 คน รวมผู้ให้ข้อมูลในช่วงก่อนการทดลองทั้งสิ้น จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงก่อนการวิจัย ผู้วิจัย ใช้เครื่องมือดังนี้ 1) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ 2) แนวคำถามกึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งจะมุ่งเน้นเพื่อศึกษาถึงมุมมองปฏิสัมพันธ์และความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร และเพื่อศึกษาถึงการได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับ การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง กระทำโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เริ่มจากการถอดเทปแบบคำต่อคำ ถอดรหัส จัดระเบียบข้อมูล ด้วยการหาข้อย่อย หัวข้อหลัก ประเด็นย่อย ประเด็นหลัก ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า และวิธียืนยันความถูกต้องของข้อมูล โดยให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละขั้น เมื่อได้ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ นำมาพัฒนาเป็นแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างนิยามปฏิบัติการ สร้างข้อคำถามและนำไปหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจากกลุ่มเป้าหมายที่คุณสมบัติใกล้เคียงกับผู้เข้าร่วมวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 38 ราย

จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยนำเสนอผลการอภิปรายตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. ความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร ผลการศึกษาพบว่าความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ประกอบไปด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร 2) พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ซึ่งผลการวิจัยพบว่าในส่วนของความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก เป็นความรู้สึกทั้งในด้านบวก ความรู้สึกในด้านบวก คือความรู้สึกยินดีและภูมิใจที่มีบุตร ไม่เสียใจที่ตั้งครรภ์ รู้สึกเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถผ่านพ้นปัญหา รู้สึกรักและผูกพันเมื่อได้เห็นหน้าบุตร รู้สึกมีความสุขที่ได้เลี้ยงดูลูกด้วยตนเอง และเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถดูแลบุตรได้ดีที่สุด ซึ่งความรู้สึกรักในด้านบวกที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตรของตนเองถึงแม้ว่าจะมีความรู้สึกขัดแย้ง และสับสนเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ในภาวะที่ไม่พร้อมนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยในต่างประเทศ ที่พบว่ามารดาวัยรุ่นบางส่วนมีความรู้สึกภาคภูมิใจหลังจากคลอดบุตร และการสัมผัสทารกหลังคลอดนั้นเป็นความรู้สึกที่มีความ

พิเศษ (David, Dyk, & Ashipala, 2017) และมารดาวัยรุ่นที่มีความรู้สึกเป็นอิสระ มีความมั่นใจและภูมิใจในตัวเอง มีความรู้สึกเป็นเจ้าของบุตรของตนเอง และมีความรู้สึกในด้านบวกต่อการตั้งครรภ์ (Moridi & Aminshokravi, 2018) และถึงแม้มารดาวัยรุ่นจะมีช่วงเวลาที่ยากลำบากในการใช้ชีวิต มีความรู้สึกในแง่ลบที่เกิดขึ้นจากภายในตนเอง บุคคลแวดล้อมรวมทั้งสภาพแวดล้อม แต่ความรู้สึกเหล่านี้จะบรรเทาลง เมื่อมารดาวัยรุ่นได้เห็นหน้าบุตรของตนเอง (Chemutai, Nteziyaremye, & Wandabwa, 2020) ในขณะเดียวกัน ก็พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกก็มีความรู้สึกในด้านลบต่อการตั้งครรภ์ ได้แก่ ความรู้สึกกังวลต่อชีวิตการศึกษา รู้สึกเสียดายชีวิตวัยรุ่น รู้สึกผิดต่อครอบครัว รู้สึกเครียดและกังวลที่ต้องปิดบังเรื่องการตั้งครรภ์ รู้สึกกว่าว่าตนเองจะเป็นแม่ที่ไม่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์และความต้องการของมารดาวัยรุ่นนอกเขตเมือง ของ นางลักษณีย์ สายคำแต่ง (2551) ที่พบว่ามารดาวัยรุ่นรู้สึกว่าตนเองไม่พร้อม กลัวพ่อแม่เสียใจ และกลัวถูกออกจากโรงเรียน จึงปิดบังพ่อแม่และครูโดยไม่ไปโรงเรียน และไม่กลับบ้าน และการตั้งครรภ์ในช่วงวัยรุ่นยังส่งผลกระทบต่อจิตใจของมารดาวัยรุ่นและครอบครัว ทำให้มีอาการเปลี่ยนแปลงในทางลบ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองลดลง มีความขัดแย้งทางอารมณ์ ความสามารถในการจัดการความเครียดลดลง (มุกข์ดา ผดุงยาม, สรวิรัตน์ พลอินทร์, และ วันดี ชูชื่น, 2559) สอดคล้องกับงานวิจัยในต่างประเทศ ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบริบทของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พบว่าการเป็นมารดาวัยรุ่นทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ มีความกังวลต่อชีวิต การศึกษา มีความยากลำบากในการกลับไปเรียนและต้องเผชิญกับการตีตราทางสังคม (Govender, Naidoo, & Taylor, 2020) นอกจากนี้ยังพบว่ามารดาวัยรุ่นมีความกังวลต่ออนาคตของตนเองหลังจากตั้งครรภ์ เช่น กังวลเกี่ยวกับอนาคตของบุตร กลัวการให้กำเนิดบุตร กลัวคนในครอบครัวและคนรอบข้างผิดหวัง เพราะเป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม มารดาวัยรุ่นจึงมีความรู้สึกเครียด กังวลเรื่องที่จะเกิดกับตนเอง และกังวลเกี่ยวกับชีวิตของตนเองที่ต้องเปลี่ยนแปลงไป เช่น ต้องหยุดเรียน (Galabo & Gempes, 2017) ซึ่งมารดาวัยรุ่นมีความรู้สึกเสียดายชีวิตวัยรุ่น และช่วงเวลาในโรงเรียนของตนเอง รวมไปถึงเสียดายที่ตั้งครรภ์ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งความรู้สึกเสียดายนี้จะมีมากขึ้น เมื่อมารดาวัยรุ่นได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่ไม่เพียงพอ (Copeland, 2017)

2. พฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร

ผลการวิจัยพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีการแสดงพฤติกรรมดูแลและให้การตอบสนองต่อบุตร การดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจของบุตร การทำให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย การจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร และการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร สอดคล้องกับงานวิจัยของ วราภรณ์ อิมบุญ (2552) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความผูกพันระหว่าง

มารดาวัยรุ่นกับบุตรช่วงปฐมวัย ที่พักอาศัย ณ บ้านพักฉุกเฉิน พบว่ามารดาวัยรุ่นตอบสนองต่อความต้องการของบุตรทันที มารดาส่วนใหญ่หยอกล้อ โอบกอดและสัมผัสบุตรสม่ำเสมอ เมื่อบุตรแสดงอาการโกรธหรือต้องการความช่วยเหลือ มารดาส่วนใหญ่ให้ความสนใจและเข้าไปดูบุตรในทันที ในทางเดียวกันก็พบว่า บุตรส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมความรู้สึกมั่นคงด้วยการตอบสนองหรือมีปฏิกิริยาโต้ตอบ แสดงอาการดีใจ ยิ้มทักทาย คีบ คลานหรือเดินเข้ามาหามารดา และบุตรส่วนใหญ่ไม่แสดงพฤติกรรมหลีกเลี่ยงและพฤติกรรมต่อต้านมารดา เช่นเดียวกับงานวิจัยของ วารุณีและคณะ (วารุณี เกตุอินทร์, อัจฉรวาดี ศรียะศักดิ์, และ กฤษณา หงษ์ทอง, 2559) ที่ได้ศึกษาการรับรู้สุขภาพและพัฒนาการทารกในมุมมองของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ได้แก่ การรับรู้ความหมายของสุขภาพและพัฒนาการของทารก สิ่งที่เกี่ยวข้องพัฒนาการของทารก และพฤติกรรม การดูแลทารก ซึ่งพบว่าพฤติกรรมมารดาดูแลบุตรคือการที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกตระหนักว่า การให้การดูแลบุตรต้องเน้นที่การตอบสนองทางด้านร่างกาย ประกอบไปด้วย การอาบน้ำ การป้อนนม และการดูแลเมื่อเจ็บป่วย และการดูแลบุตรอย่างใกล้ชิดป้องกันอันตรายหรืออุบัติเหตุที่อาจเกิดกับบุตรได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nuampa และคณะ ที่ได้ทำการศึกษาว่ามารดาวัยรุ่นบางส่วนนั้นคิดว่าพฤติกรรมการให้นมบุตรด้วยตนเองนั้นจะช่วยเสริมสร้างความผูกพันระหว่างบุตรและตนเองได้ จะเห็นได้จากที่เด็กเลือกที่จะไปอยู่กับยายมากกว่าอยู่กับตนเอง เนื่องจากมารดาวัยรุ่นหยุดให้นมบุตรด้วยตนเองตั้งแต่ 1 เดือนแรก (Nuampa, Chanprapaph, Tilokskulchai, & Sudphet, 2020) ในด้านของพฤติกรรมการจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร แม้ไม่ใช่พฤติกรรมที่แสดงออกโดยตรงในการให้การดูแลบุตรเช่นเดียวกับพฤติกรรมอื่นๆ หากแต่พบว่าการจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองเป็นสิ่งที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกตระหนักและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งงานวิจัยพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีการจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองด้วยการหากิจกรรมอย่างอื่นทำเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจและลดทอนความเครียด และเหนื่อยล้าจากการดูแลบุตร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูดาณัฏฐ์ ชุนเพชร (2557) ที่ได้ทำการศึกษาการดำเนินชีวิตของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดบุตรคนแรก พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีวิธีผ่อนคลายความเครียด เป็นวิธีการในการปรับตัวเพื่อให้เกิดความสบายใจจากความรู้สึกที่มีผลกระทบต่อจิตใจ มารดาวัยรุ่นจึงสร้างสมดุลชีวิตเพื่อผ่อนคลายความเครียด โดยการทำกิจกรรมเพื่อความบันเทิงและปรึกษาเพื่อน นอกจากนี้ยังพบว่ามารดาวัยรุ่นได้แสวงหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ พร้อมทั้งจดจำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้กับการให้การดูแลบุตร ซึ่งความสนใจ ใส่ใจแสวงหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆนี้เอง แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการที่จะปฏิบัติบทบาทมารดาได้อย่างเหมาะสม เป็นพฤติกรรมมารดาดูแลบุตรที่มารดาวัยรุ่นแสดงออกต่อบุตรในทางอ้อม โดยเฉพาะใน

ปัจจุบันพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการสุขภาพผ่านทางสังคมออนไลน์ต่างๆ นับเป็นทางเลือกที่เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากกว่าในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Logsdon และคณะ (Logsdon, Mittelberg, & Myers, 2015) ที่ได้ทำการศึกษาการใช้สื่อสังคมออนไลน์และอินเทอร์เน็ตเพื่อรับข้อมูลด้านสุขภาพของมารดาวัยรุ่น โดยผลการศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่นเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านทางอินเทอร์เน็ต 33 เปอร์เซ็นต์ของการใช้อินเทอร์เน็ตของมารดาวัยรุ่นเพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพการดูแลตนเองและบุตรทุก 2-3 สัปดาห์ และ 27 เปอร์เซ็นต์ได้รับข้อมูลสุขภาพจากเฟซบุ๊ก (Facebook)

3. ปัจจัยสนับสนุน ปัญหา/อุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร การศึกษาในครั้งนี้พบว่าความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ยังมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทางสังคม การได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านข้อมูลข่าวสาร มีผลต่ออารมณ์จิตใจ และเป็นแรงสนับสนุนให้มารดาวัยรุ่นสามารถแสดงความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริรัตน์ เนียมเปรม (2556) ที่พบว่า ประสบการณ์การปรับตัวขณะตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่น มีส่วนมาจากการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัว ได้แก่ พี่พี่ต่างบ้านต่างการเดินทาง พี่พาด้านภาระงาน และปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยมารดาวัยรุ่นปรับตัวขณะตั้งครรภ์ได้ ได้แก่ การมีความหวัง และการได้รับกำลังใจ ซึ่งการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนทางสังคม สามารถช่วยให้มารดาวัยรุ่นเข้าสู่บทบาทการเป็นมารดาได้อย่างเหมาะสม (พิมพ์ศิริ พรหมใจษา และคณะ, 2557) เช่นเดียวกับงานวิจัยในต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าของตนเองในมารดาวัยรุ่น ซึ่งผลของการวิจัยระบุว่ามารดาวัยรุ่นมีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นใจและเห็นคุณค่าในตนเอง (Kim & Manion, 2019) และยังพบว่า การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและสามีมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการเลี้ยงดูในเชิงบวกและลดความเครียดจากการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่นได้ (Lee, Edwards, & Hans, 2019) การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว เป็นแหล่งสนับสนุนหลักของกลุ่มมารดาวัยรุ่นในด้านเศรษฐกิจ การสื่อสารในครอบครัวซึ่งเป็นการสื่อสารในทางบวกจะมีส่วนช่วยในการสนับสนุนด้านอารมณ์จิตใจให้แก่มารดาวัยรุ่น (Campbell & Hart, 2019) ในขณะที่ปัญหาและอุปสรรคต่อการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ได้แก่ มารดาวัยรุ่นที่ยังรู้สึกว่าคุณค่าตนเองยังไม่พร้อมที่จะเป็นแม่ เนื่องจากขาดประสบการณ์ เด็กเกินไปและปิดบังไม่กล้าเปิดเผยเรื่องที่ตนเองตั้งครรภ์ ไม่กล้าเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ (Moridi & Aminshokravi, 2018)

และการถูกครอบครัวยุติเมื่อทราบว่าตั้งครรภ์จนทำให้มารดาวัยรุ่นเกิดความกังวลต่อปฏิกริยา และการแสดงออกที่ไม่ให้การสนับสนุนของครอบครัวและคนรอบข้าง (Chemutai et al., 2020)

4. การพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร จากข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพให้มีความเที่ยงตรงมีคุณภาพและเชื่อถือได้ การพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ที่พัฒนามาจากข้อค้นพบจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ และการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงคุณภาพสู่การพัฒนาเป็นแบบวัดเชิงปริมาณ ที่ต้องอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียด ให้ครอบคลุมประเด็นในการศึกษา และการอ้างอิงถึงทฤษฎีของกรอบในการศึกษา คือ ทฤษฎีรักใคร่ผูกพัน (Attachment) เพื่อนำมาสู่การสร้างข้อคำถามที่สอดคล้องกับผลการศึกษาระยะก่อนหน้า เมื่อผู้วิจัยพัฒนาข้อคำถามแล้ว ได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และปรับแก้ข้อคำถามให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับประเด็นในการศึกษามากที่สุด ก่อนนำเครื่องมือไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น โดยแบบวัดความรักใคร่ผูกพันที่พัฒนาขึ้นจากผลการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร 2) องค์ประกอบด้านพฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน ซึ่งผลของ Cronbach's Alpha ของแบบวัดรายองค์ประกอบ ได้ค่าความเชื่อมั่นขององค์ประกอบด้านความรู้สึกรักใคร่ผูกพันอยู่ที่ .78 และองค์ประกอบด้านพฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน มีค่าความเชื่อมั่นที่ .84 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งหมดอยู่ที่ .89 สำหรับเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาใหม่ ค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.70 ขึ้นไป ถือว่ามีความเหมาะสมและแสดงให้เห็นว่าเครื่องมือนี้มีความสอดคล้องภายใน (Nunnally & Bernstein, 1994) จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าในอดีตยังไม่มีการพัฒนาแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ที่พัฒนามาจากข้อค้นพบเชิงคุณภาพ จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นมารดาวัยรุ่นในบริบทของสังคมไทย พบว่างานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาแบบวัดที่ดัดแปลงมาจากงานเครื่องมือวัดจากต่างประเทศ อาทิ แบบประเมินความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก(The Maternal Attachment Inventory : MAI) ของ มุลเลอร์ (Müller, 1996) และแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกของบิลล์ (Bills) ที่ถูกนำมาเรียบเรียงและแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งเป็นแบบวัดที่แบ่งเป็น 6 หมวด การยอมรับความเป็นบุคคลของบุตร การสัมผัสโอบกอดอุ้มบุตร ความสนใจและผูกพันต่อกัน การรับรู้ต่อรูปร่างหน้าตา ร่างกายของบุตร และการเตรียมเลี้ยงดูบุตร โดยพรพรรณ จงปราณี (เบญญาภา ธิติมาพงษ์ และคณะ, 2553; นวพร มามาก และคณะ, 2551; พรพรรณ จงปราณี, 2540; มนต์ตรา พันธุ์พัก และคณะ, 2551) ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้มีส่วนที่

มีความสอดคล้องกับแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้ ในประเด็นเกี่ยวกับความรู้สึกของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ทั้งความรู้สึกในด้านบวกและด้านลบซึ่งสอดคล้องกับหมวดการยอมรับความเป็นบุคคลของบุตร ส่วนองค์ประกอบด้านการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตร สอดคล้องกับหมวดของการสัมผัสโอบกอด และความสนใจและผูกพันต่อบุตร มีประเด็นที่มีความแตกต่างเพิ่มเติมจากแบบวัดในอดีต ในประเด็นของการทำให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร แต่ทั้งนี้ยังพบว่าแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากข้อค้นพบเชิงคุณภาพนี้ ยังมีข้อควรพัฒนาคือการนำแบบวัดไปทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อให้แบบวัดฯ มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

การวิจัยช่วงการทดลอง

เป็นการวิจัยในระยะทดลองมีจุดมุ่งหมายเพื่อทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมฯ และมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ โดยกำหนดสมมติฐานการทดสอบไว้ 2 ประการคือ 1) มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ 2) หลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ โดยกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันจะประกอบไปด้วย กิจกรรมจำนวนทั้งหมด 4 ครั้ง ระยะเวลาในการทำกิจกรรมทั้งสิ้น 12 ชั่วโมง และระยะเวลาที่ให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกเข้าร่วมกิจกรรมได้ทดลองนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันอีก 1 สัปดาห์ ดำเนินการทดลองด้วยแบบแผนการทดลองที่มีการวัดก่อน-หลัง Pretest - Posttest Control Group Design โดยเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง (Pre-test) ภายหลังเสร็จสิ้นการทดลอง (Post-test) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี มีบุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน คัดเลือกตัวอย่างที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจำนวนทั้งสิ้น 40 คน จากนั้นแบ่งกลุ่มตัวอย่างโดยทำการสุ่มอย่างง่ายเพื่อเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จนกระทั่งได้กลุ่มทดลองจำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 20 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมตามโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และกลุ่มควบคุมเป็นกลุ่มที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยช่วงการทดลอง ประกอบด้วย 1) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ที่พัฒนาขึ้นจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพช่วงก่อนการทดลอง 2) เครื่องมือที่ใช้ในการ

ทดลอง คือ โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตรที่พัฒนาจาก ทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) และทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) และผลการวิจัยในช่วงก่อนการทดลอง การวิเคราะห์ข้อมูล ในช่วงการทดลอง เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าที (t-test) โดยใช้ โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลของการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ตามสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1

มารดาวัยรุ่นแรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน มีคะแนน ความรักใคร่ผูกพันสูงกว่ามารดาวัยรุ่นแรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ

ผลการทดสอบสมมติฐาน สามารถอธิบายได้ว่าผลการทดสอบหลังการ ทดลอง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มควบคุมมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่ากลุ่มทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตรเป็น โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นบนพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) เพื่อ มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตรที่เหมาะสม โดยการนำแนวคิดทฤษฎี การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) มาเป็นแนวในการกำหนด กิจกรรมในโปรแกรม โดยเนื้อหากิจกรรมในโปรแกรมพัฒนาขึ้นจากทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน ผสานกับผลการวิจัยช่วงก่อนการทดลองที่ได้ทำการศึกษาถึงมุมมองความรักใคร่ผูกพันของมารดา วัยรุ่นแรกต่อบุตร เมื่อพัฒนากิจกรรมในโปรแกรมแล้ว ในการดำเนินกิจกรรมในโปรแกรมได้ ดำเนินการเพื่อมุ่งเน้นที่การเปลี่ยนแปลงเจตคติ และสร้างการรับรู้ใหม่ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยน พฤติกรรม โดยในแต่ละกิจกรรมได้ดำเนินการตามกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ตามแนวคิด ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกร์และมิลแมน (McGuire & Milliman) อ้างถึงใน บุชย พงศ์ มุสิกไชย (2552) ประกอบไปด้วย 1) ขั้นสร้างความสนใจ (Attention) การที่จะก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลนั้น ในขั้นแรกบุคคลจะต้องยอมให้ความสนใจและเอาใจใส่รับรู้ ข้อความที่ผู้ส่งสารต้องการชักจูง 2) ขั้นสร้างความเข้าใจ (Comprehension) การเข้าใจจะเกิดขึ้น ได้ เมื่อบุคคลเอาใจใส่รับฟังสารที่จะสื่อ โดยมีองค์ประกอบอื่นๆที่เข้ามามีผลต่อความเข้าใจสารที่ ชักจูงที่สำคัญ โดยกิจกรรมในโปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับขั้นของการเปลี่ยนแปลงเจตคติขั้นต้น ได้แก่

กิจกรรมไม่รู้จักรั้วกัน..ไม่รู้จักรั้วเธอ และกิจกรรมมองต่างมุม 3) ลำดับขั้นการสร้างการยอมรับ (Acceptance) ขั้นนี้เป็นขั้นที่มีความสำคัญและเป็นจุดมุ่งหมายของการพัฒนาเจตคติทั้งหลาย แม้ผู้รับสารจะมีความเข้าใจอย่างชัดเจนในเนื้อหาว่าได้กล่าวสนับสนุนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่การจะเห็นด้วยกับเนื้อหาและการชักจูงนั้น กิจกรรมในโปรแกรมฯ ที่เข้ากับขั้นของการเปลี่ยนแปลงเจตคตินี้ คือ กิจกรรม กระดาษท่อนวันวาน 4) การจดจำการเปลี่ยนเจตคติ (Retention) การคงอยู่ของการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงเจตคติ ขึ้นอยู่กับการจดจำในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเจตคตินั้นๆ ถ้าเป็นเรื่องราวที่มีความสำคัญต่อตัวบุคคล จะจำได้นาน วิธีการสื่อสารที่มีความน่าสนใจ ดึงดูดความสนใจของผู้รับสาร และ 5) การกระทำตามคำชักจูง (Action) เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ คือการแสดงพฤติกรรมเพื่อแสดงถึงการมีเจตคตินั้นๆ บุคคลจะกระทำตามการชักจูง โดยกิจกรรมในโปรแกรมฯที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติตามลำดับขั้นดังกล่าว ได้แก่ กิจกรรม บันทึก...ถึงลูกรัก กิจกรรม ให้ความรู้...มุ่งสู่การปฏิบัติ และกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนลงมือ โดยกิจกรรมทั้งหมดในโปรแกรมมีจุดมุ่งเน้นเพื่อให้มารดาวัยรุ่นแรกเกิดมีความรู้ความเข้าใจ พัฒนาเจตคติใหม่เพื่อนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมในทิศทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัย (สุธีราวัลย์ ศรีวงศ์, สุพัฒนา คำสอน, และ นงพิมล นิमितอนันท์, 2553) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการให้ความรู้เรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ของมารดาที่มีบุตรสาววัยรุ่นตอนต้น ผลการศึกษาพบว่า การให้ความรู้เรื่องอนามัยเจริญพันธุ์และเจตคติต่อเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับดี และความรู้เรื่องอนามัยเจริญพันธุ์และเจตคติต่อเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการให้ความรู้เรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ เช่นเดียวกับการศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการมีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่พบว่าหลังทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้และเจตคติต่อการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ในวัยเรียนสูงกว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (อ่อนนุช หมวดคุณ และ วันเพ็ญ ช่างเชื้อ, 2563) โดยงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเจตคติที่นำไปสู่การปฏิบัติ เช่นเดียวกับงานวิจัยที่พัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตรที่ดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติเพื่อมุ่งไปสู่การแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตรได้อย่างเหมาะสม

นอกเหนือไปจากกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันที่มุ่งเน้นการปรับเจตคติต่อการแสดงพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันแล้ว ผลการศึกษาในช่วงการทดลองยังพบว่ามารดาวัยรุ่นแรกในกลุ่มทดลองมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันหลังการทดลองสูงกว่า

มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มควบคุม แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ที่มีผลต่อคะแนนความรักใคร่ผูกพันที่ทำการวัดก่อนและหลังการให้โปรแกรม โดยการศึกษาพัฒนาโปรแกรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับมารดาวัยรุ่นและการเลี้ยงดูบุตรมีการศึกษาก่อนหน้าในหลายประเด็น อาทิ การศึกษาของ ปิยะภรณ์และคณะ (ปิยะภรณ์ ประสิทธิ์วัฒนเสรี, กรรณการ์ กันธะรักษา, และ นาฏยา งามพสุธาตล, 2564) ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าของโปรแกรมการเรียนรู้ผ่านเว็บต่อความรู้ในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาและอัตราการการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยุในมารดาวัยรุ่น ซึ่งผลการศึกษพบว่า ภายหลังจากการใช้โปรแกรมการเรียนรู้ผ่านเว็บ กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา และมีค่าเฉลี่ยผลต่างของคะแนนความรู้ในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา และมีอัตราการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยุ 6 สัปดาห์หลังคลอดสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการศึกษาผลของโปรแกรมการสอนร่วมกับการมีส่วนร่วมของสามีต่อการปรับตัวด้านบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นในระยะหลังคลอด ที่พบว่าหลังเข้ารับโปรแกรมฯ มารดาวัยรุ่นในกลุ่มทดลองมีคะแนนการปรับตัวด้านบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.01 (กุลธิดา หัตถกิจพานิชกุล, วรณา พาหุวัฒนกร, และ เยวลักษณ์ เสรีเสถียร, 2555) เช่นเดียวกับผลการศึกษาของอาภัสรา เอี่ยมสำอางและคณะ (อาภัสรา เอี่ยมสำอาง, มยุรี นิรัตธราดร, และ ปรียกมล รัชกุล, 2557) ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น พบว่า ภายหลังจากได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตน หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นในกลุ่มทดลองมีคะแนนความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในระยะ 48 ชั่วโมงและระยะ 6 สัปดาห์หลังคลอดสูงกว่าหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยในต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาและพัฒนาารูปแบบโปรแกรมเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นมารดาวัยรุ่นและบุตร อาทิ การศึกษาของ Alarcão และคณะ (2021) ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าของโปรแกรมการเยี่ยมบ้านเพื่อเพิ่มความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นและบุตรในประเทศบราซิล ด้วยการสุ่มตัวอย่างมารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์และแบ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมฯ และกลุ่มควบคุม โดยทำการติดตามมารดาวัยรุ่นในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมตั้งแต่ช่วงไตรมาสแรกของการตั้งครรภ์ จนทารกมีอายุ 24 เดือน โดยการสังเกตปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก และการให้ทารกดูภาพใบหน้าของมารดาเมื่อมีอายุได้ 6 เดือน และติดตามสังเกตพฤติกรรมของทารก ผลการศึกษาค้นคว้าผลของโปรแกรมการเยี่ยมบ้านฯช่วยเพิ่มความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและบุตร นอกจากนี้บุตรของมารดาวัยรุ่นในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมนี้ยังมีความรักใคร่ผูกพันในแบบ

มั่นคงกับมารดา มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรม ซึ่งการศึกษาก่อนหน้าเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมต่างๆยังไม่พบการพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตรในบริบทของประเทศไทย ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเป็นหนึ่งในการศึกษาเพื่อพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ซึ่งมีประสิทธิผลตามผลการทดลองที่พิสูจน์ได้ว่ามารดาวัยรุ่นแรกที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่ามารดาวัยรุ่นแรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

สมมติฐานข้อที่ 2

หลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร มารดาวัยรุ่นแรกกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมจะมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ

ผลการศึกษานี้สามารถอธิบายได้ว่า มารดาวัยรุ่นแรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันหลังได้รับโปรแกรมสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ ทั้งนี้พบว่ามารดาวัยรุ่นแรกมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันทั้งในด้านความรู้สึกใคร่ผูกพัน และด้านพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันสูงขึ้นหลังได้รับโปรแกรมฯอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ทั้งนี้เนื่องมาจากโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ถูกออกแบบมาจากแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) และผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นการศึกษามุมมองเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ร่วมกับการผสมผสานแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสอดคล้องเหมาะสม และนำไปสู่กับปรับเปลี่ยน หรือการสร้างพฤติกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันที่มีความเหมาะสม และคงอยู่อย่างยั่งยืน โดยกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ในช่วงกิจกรรมแรกเป็นการเปิดโอกาสในมารดาวัยรุ่นแรกได้มีโอกาสทบทวนความรู้สึก การยอมรับความทุกข์ที่เกิดจากวิกฤตในชีวิต อันเนื่องมาจากการตั้งครรภ์ในภาวะที่ยังขาดความพร้อม ซึ่งกิจกรรมที่ 2-3 ได้แก่ กิจกรรม “มองต่างมุม” และ กิจกรรม “กระจกสะท้อนวันวาน” ในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน เป็นไปตามลำดับขั้นที่ 1-4 ในการเปลี่ยนแปลงความตระหนักรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ของเมซีโรว์ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากในการเปลี่ยนกรอบความคิดเดิม ตามทฤษฎีของ เมซีโรว์ (Mezirow) ขั้นแรกเป็นขั้นของ “ภาวะวิกฤตที่ทำให้สับสน” (Disorienting Dilemma) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่ทำให้บุคคลเผชิญวิ

ฤตในชีวิต การเผชิญกับความเศร้า หรือความวิตกกังวลอย่างรุนแรง หรือประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่ได้เป็นไปอย่างที่คาดหวัง รวมไปถึงขั้นของการเรียนรู้ขั้นที่ 2 ได้แก่ การสำรวจความรู้สึกต่างๆ ของตนเอง ความรู้สึกผิด ความกลัว ความละอาย ซึ่งในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน ได้มีกิจกรรมทั้ง 2 กิจกรรม ให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ได้มีโอกาสสำรวจความรู้สึกที่ตนเองมีต่อการตั้งครรภ์ของตนเอง และความรู้สึกต่อครอบครัวหรือครอบครัวข้างจากการตั้งครรภ์ของตนเองในภาวะที่ยังขาดความพร้อม เพื่อให้สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ค้นพบว่า ความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นมีต่อบุตรนั้น ประกอบไปด้วยความรู้สึกทั้งทางบวกและทางลบ โดยกิจกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้มารดาวัยรุ่นเกิดความตระหนักรู้ และเข้าใจตนเอง เพื่อทบทวนความคิดความเชื่อ เดิมของตนเอง ซึ่งความรู้สึกในทางลบที่เกิดจากการตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่นนั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ รสสุคนธ์ เจริญสัตย์ศิริ (2557) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยทำนายความเครียดในการเป็นมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกวัยทารก ที่พบว่า คะแนนความเครียดในการเป็นมารดาวัยรุ่นมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 90.12 (S.D.=20.15) โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความเครียดในการเป็นมารดาวัยรุ่น คือ การรับรู้สมรรถนะแห่งตน ($r = -.423, p < .01$) เช่นเดียวกับงานวิจัยของอัญชลีและคณะ (อัญชลี เหมชะญาตี, สมหมาย แจ่มกระจ่าง, และ ศรีวรรณ ยอดนิล, 2558) ที่ได้ทำการศึกษารับตัวของแม่วัยรุ่น พบว่ามารดาวัยรุ่นมีการปรับตัวทางด้านร่างกาย จากการเปลี่ยนแปลงของร่างกายในระหว่างตั้งครรภ์ ด้านมโนคติคือการจัดการความเครียดที่เกิดจากการตั้งครรภ์ในภาวะที่ไม่มีความพร้อม ด้านบทบาทหน้าที่ที่ต้องเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว แต่พบปัญหาการไม่เลี้ยงบุตรด้วยนมตนเอง และด้านการพึ่งพาระหว่างกันในครอบครัว พบว่ามารดาวัยรุ่นมีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทางสังคมด้านต่างๆ จากครอบครัวของตนเอง หลังจากขั้นของการยอมรับความรู้สึกและกรอบความคิดเดิมของตนเอง นำไปสู่ลำดับขั้นของการเรียนรู้ขั้นที่ 3 และ 4 ได้แก่ การประเมินเชิงวิพากษ์ในความเชื่อของบุคคล (Critical Assessment of assumptions) และการยอมรับความทุกข์และความไม่พอใจนั้น และแลกเปลี่ยนกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Recognition of one's discontent and the process of transformation are share) โดยในโปรแกรมฯ ภายหลังจากให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสทบทวนความคิดความเชื่อ และความรู้สึกเดิมของตนเอง ผ่านกิจกรรมกระจกสะท้อนวันวาน และได้ลงมือทำใบงานที่ 2 (แผนที่ชีวิต) ได้กำหนดให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้แลกเปลี่ยนแผนที่ชีวิตของตนเองกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของตนเองกับผู้อื่น รวมทั้งเปิดโอกาสได้แสดงความคิดเห็น และให้กำลังใจกับสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่ม

ขั้นของการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนสู่การปฏิบัติพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตร เป็นไปตามลำดับขั้นการเรียนรู้ที่ 5-7 ตามทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงของเมซีโรว์ ได้แก่ ขั้น การสำรวจหน้าที่และบทบาทใหม่ การวางแผนการปฏิบัติ และการได้มาซึ่งความรู้และทักษะในการส่งเสริมให้แนวทางปฏิบัติสัมฤทธิ์ผล ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรม “บันทึกถึง...ลูกรัก” กิจกรรม “ให้ ความรู้...มุ่งสู่การปฏิบัติ และกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนลงมือทำ เพื่อให้เกิดขั้นตอนการ เรียนรู้ดังกล่าว โดยให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่เหมาะสม โดยมีฐานคิดมาจากทฤษฎีรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) ของจอห์น โบลบี (John Bowlby) และ ข้อค้นพบจากการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง โดยนำเสนอเป็นสื่อการสอน และสื่อวีดิทัศน์ ที่แสดงผล การทดลองตามทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน ให้แก่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก และนำไปสู่การประดิษฐ์ “สมุดบันทึกลูกรัก” ที่มุ่งเน้นหัวข้อในการปฏิบัติพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันเพื่อการจดบันทึกจากการ ปฏิบัติ เพื่อให้มารดาวัยรุ่นได้จดบันทึกพฤติกรรมที่ตนเองแสดงออกต่อบุตรในระยะเวลา 7 วัน หลังจากกิจกรรม ซึ่งในขั้นของการให้ความรู้นี้พบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับการ พัฒนาโปรแกรมที่มีความเกี่ยวข้องกับทำให้ความรู้แก่มารดาวัยรุ่นที่ผ่านมาในอดีต อาทิ งานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาผลของโปรแกรมการเรียนรู้ผ่านเว็บต่อความรู้ในการเลี้ยงบุตรด้วยนม มารดาและอัตราการการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวในมารดาวัยรุ่น และผลของโปรแกรม การสนับสนุนและให้ความรู้ต่อพฤติกรรมดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดของมารดาวัยรุ่น (ปิยะ ภรณ์ ประสิทธิ์วัฒน์เสรี และคณะ, 2564; วรชมน ปาพรม, สมสมร เรื่องวรรณ, และ สมปอง พะ มุลิลลา, 2562) ที่พบว่ากิจกรรมในโปรแกรมฯ ประกอบไปด้วยขั้นของการให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับประเด็นที่เป็นจุดมุ่งเน้นในแต่โปรแกรมฯ เช่นเดียวกับโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ข้อแตกต่างคืองานวิจัยที่ได้กล่าวมาไม่ได้ อ้างอิงจากแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง หากแต่แนวทางในการพัฒนาโปรแกรมฯ มาจาก แนวคิดทฤษฎีอื่น แสดงให้เห็นว่าขั้นของการให้ความรู้หรือการสร้างความรู้ความเข้าใจเป็นขั้นตอนที่มี ความสำคัญที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนเจตคติและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ขั้นของการแสดงบทบาทใหม่ชั่วคราว (Provision Trying a new roles) ใน โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันได้กำหนดให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ได้จด บันทึกพฤติกรรมดูแลบุตรเป็นเวลา 1 สัปดาห์ หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมก่อนหน้า ที่เป็นการให้ ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน กิจกรรมการติดตามการแสดงบทบาทใหม่ของมารดาวัยรุ่น เป็นไปตามขั้นการเรียนรู้ที่ 9-10 ได้แก่ การสร้างศักยภาพหรือความมั่นใจในบทบาทใหม่ และ การบูรณาการความคิดหรือมุมมองใหม่ไปสู่ชีวิตของบุคคล ผลจากการติดตาม พบว่ามารดาวัยรุ่น

ครรภ์แรกมีพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตรในทางที่เหมาะสมมากขึ้น มารดาวัยรุ่นมีการแสดงความรักใคร่ผูกพัน ในด้านการให้การตอบสนองด้านร่างกาย การดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์จิตใจ การทำให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย การจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลและบุตร และการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลบุตร ในทิศทางที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้นก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของธีรยา (ธีรยา เนาวโคอักษร, 2557) ที่ทำการศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารกต่อความรักความผูกพันระหว่างมารดาและทารกระยะหลังคลอดของมารดาวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่า หลังได้รับโปรแกรมฯ มารดาวัยรุ่นสามารถสังเกตพฤติกรรมทารกที่แสดงออกมาได้ไว ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของทารก ทั้งด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและรวดเร็ว เช่น การเปลี่ยนผ้าอ้อมหลังการขับถ่าย การให้นมเมื่อทารกดูเหนื่อย ดูดมือ การอุ้ม การสัมผัสเมื่อมีเสียงร้องไห้ ออแง ทำให้มารดาในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรักความผูกพันสูงกว่ากลุ่มทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = -9.50 ; df = 42 ; P = .006$) เช่นเดียวกับงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์และการให้การตอบสนองต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด ที่พบว่า การได้รับทราบเกี่ยวกับสื่อสัญญาณต่างๆของบุตรที่แสดงออกเพื่อให้มารดาได้รับทราบ ทำให้มารดามีการรับรู้และมีความเข้าใจพฤติกรรมของบุตร และสามารถให้การตอบสนองความต้องการของบุตรได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้องเหมาะสม (วันชาติ แวดล้อม, 2553; วิไลพรรณ สวัสดิพาณิชย์, 2552) ซึ่งการศึกษาที่มีมาก่อนหน้า เกี่ยวกับการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อสัญญาณของทารกหลังคลอด เพื่อให้มารดาวัยรุ่นสามารถให้การตอบสนองต่อบุตรได้อย่างเหมาะสม แต่ทั้งนี้การให้การตอบสนองในช่วงหลังคลอดที่เป็นไปตามทฤษฎีความผูกพันของ คลอสและคลอเนล (Klaus and Kennel) มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มารดาวัยรุ่นจะต้องมีความเข้าใจถึงการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน (Attachment Behavior) ที่จะส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ และพัฒนาการทางสังคมของบุตรในระยะยาว ดังนั้นโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรที่มีจุดมุ่งเน้นให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างและพัฒนาความรักใคร่ผูกพันที่มีต่อบุตร ซึ่งผลการทดลองโปรแกรมพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมฯ มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

การวิจัยระหว่างการทดลอง และช่วงหลังการทดลอง

การวิจัยระหว่างการทดลอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจความรักใคร่ผูกพันในระหว่างการให้โปรแกรมการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร เพื่อนำ

ข้อค้นพบที่ได้ไปใช้ในการปรับกระบวนการหรือเนื้อหาบางประการของโปรแกรมฯ ในระหว่างการทำกิจกรรมตามโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารต่อบุตร และไม่ทราบถึงพัฒนาการของบุตร และความสำคัญของผลกระทบต่อการแสดงออกในเชิงลบต่อบุตร การสื่อสารในทางลบ การใช้คำพูดในทางลบ (Negative Word) หรือการแสดงพฤติกรรมที่เป็นการปฏิเสธ หรือข่มขู่ให้เด็กเกิดความหวาดกลัวและหยุดทำพฤติกรรมต่างๆ การศึกษาเชิงคุณภาพในระหว่างการใช้โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ภายหลังจากที่ให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้มีโอกาสนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมโปรแกรมในช่วงแรก ไปทดลองปฏิบัติในการดูแลบุตร ในระยะที่ผู้วิจัยได้ทำการติดตามการแสดงบทบาทใหม่ และเปิดโอกาสให้มารดาวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนถึงการปฏิบัติบทบาทที่ได้รับตามคำแนะนำ รวมทั้งการจดบันทึกการปฏิบัติ ทำให้ได้ข้อค้นพบว่า มารดาวัยรุ่นยังมีปัญหาในการสื่อสาร และการแสดงพฤติกรรมปฏิเสธบุตร ในการจัดการอารมณ์ในทางลบของบุตร ผู้วิจัยจึงได้จัดเตรียมกิจกรรมในครั้งต่อไป เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสาร และให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของบุตร การรับรู้ของบุตร ด้วยทฤษฎี “เซลล์กระจกเงา” ที่อธิบายถึงพฤติกรรมเลียนแบบ และการรับรู้ การเห็นคุณค่าของตนเองในเด็กที่เกิดจากภาพสะท้อนคือการปฏิบัติของผู้ดูแล ในกิจกรรมครั้งต่อไป ซึ่งในกิจกรรมที่ได้มีการเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว การแสดงความคิดเห็นของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น ซึ่งข้อค้นพบที่ได้ในระหว่างการทำทดลอง และการปรับเนื้อหาและกระบวนการในโปรแกรมฯ นำไปสู่การศึกษาช่วงหลังการทำทดลอง โดยการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรช่วงหลังการทำทดลอง เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาคำอธิบายถึงประสิทธิผลของโปรแกรมฯ เพิ่มเติมจากผลลัพธ์เชิงสถิติ ได้แก่ ประโยชน์ที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับการเข้าร่วมโปรแกรมฯ และประโยชน์ที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกสามารถนำไปปรับใช้กับการเลี้ยงดูบุตรในชีวิตจริง โดยใช้การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) ผลการศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ สะท้อนถึงประสิทธิผลของโปรแกรมฯ เป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1. ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ผลจากการอภิปรายกลุ่ม พบว่าผู้เข้าร่วมการวิจัยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมว่า ความรู้ที่ได้รับจากผู้วิจัย ผ่านสื่อวีดิทัศน์ และการนำเสนอ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ในโปรแกรมฯ ทำให้เกิดความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่ ไม่เคยได้รับมาก่อน และ

เห็นว่าเป็นประโยชน์อย่างมาก และพบว่ามารดาวัยรุ่นแรกๆที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ ได้สะท้อนว่าการเข้าร่วมโปรแกรมทำให้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น มีส่วนช่วยให้มีโอกาสได้รู้จักเพื่อนๆที่มีประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น และได้แลกเปลี่ยนวิถีคิด วิธีการเลี้ยงดูบุตร ทำให้เกิดการเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร และยังทำให้เข้าใจพฤติกรรมของบุตรมากยิ่งขึ้น ซึ่งล้วนแต่ตอบโจทย์ของกิจกรรมในโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงโดยเมชิโรว์ โดยเฉพาะในขั้นการเรียนรู้แรก คือขั้นวิกฤติที่ทำให้สับสน (Disorienting Dilemma) จากกิจกรรมกระจกสะท้อนวันวาน และนำไปสู่ขั้นของการสำรวจความรู้สึกต่างๆของตนเอง ความรู้สึกผิด ความกลัว ความละอาย ซึ่งนำไปสู่ขั้นการเรียนรู้ที่ 3 และ 4 การประเมินเชิงวิพากษ์ในความเชื่อของบุคคล (Critical Assessment of assumptions) และการยอมรับความทุกข์และความไม่พอใจนั้น และแลกเปลี่ยนกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Recognition of one's discontent and the process of transformation are share) ซึ่งการสะท้อนความรู้สึกจากการได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักถึงภาวะวิกฤติที่ทำให้สับสนของมารดาวัยรุ่นแรกๆที่เข้าร่วมโปรแกรม เป็นความรู้สึกในทางลบ รวมทั้งได้นึกถึงประสบการณ์ในทางลบที่สามารถเป็นบทเรียนให้รู้แนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมในปัจจุบันและอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของหทัยทิพย์ ไชยวาที (2551) ที่ทำการศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจของหญิงตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ พบว่า ความทุกข์จากการตั้งครรภ์ที่เกิดขึ้นจากความกลัวว่าสังคมและคนรอบข้างจะรับรู้การตั้งครรภ์ เกิดจากความรู้สึกผิดที่ทำให้ครอบครัวและคนที่ตนเองรักต้องเสียใจ และสูญเสียโอกาสต่างๆในชีวิต การพยายามหาทางออกจากปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ การแสวงหาทางเลือกประกอบกอดตัดสินใจ สุดท้ายตัดสินใจตั้งครรภ์ต่อ เพราะเชื่อเรื่องเวรกรรม เกิดความรู้สึกผิดบาป และประเด็นสุดท้ายคือการได้บทรเรียนชีวิต การตั้งครรภ์ทำให้สำนึกคุณค่าของครอบครัวและเพื่อน มีแรงบันดาลใจในการกำหนดเป้าหมายการดำเนินชีวิตมากขึ้น ใช้บุตรและบิดา/มารดาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ทำให้มีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองสู่หนทางที่ดีขึ้น (มุขชิตา ผดุงยาม และคณะ, 2559) นอกจากนี้มารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์ต้องปรับตัวตามพัฒนาการของหญิงตั้งครรภ์ คือ ลงเลใจเรื่องการตั้งครรภ์ วิตกกังวลเรื่องการปฏิบัติบทบาทมารดาและภาพลักษณ์ของตนเอง แต่ทั้งนี้เมื่อได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและคนรอบข้างทำให้มารดาวัยรุ่นสามารถฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรคต่างๆไปได้ (สุภาชัย สาระจรัส, 2553)

ทั้งนี้เมื่อมารดาวัยรุ่นได้ร่วมกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันเพื่อกระตุ้นให้เกิดความตระหนักรู้และเข้าใจถึงสถานะแห่งปัญหา เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยน

เชิงวิพากษ์การรับฟังความคิดเห็นและการเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ผลการศึกษาหลังการทดลองพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมโปรแกรมฯมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันที่สูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาบุญมี ภู่อานังวและคณะ (บุญมี ภู่อานังว, วรณีย์ เดียววิเศษ, และ กนกนุช ชื่นเลิศสกุล, 2556) ที่ทำการศึกษาเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับ ตัวตนใหม่ ประสบการณ์การเป็นมารดาของนักเรียนที่ตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ ในระยะหลังคลอด โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นกระบวนการปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อเป็นแม่ของนักเรียนที่ตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ โดยตัวตนใหม่ สะท้อนถึงความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจและวุฒิภาวะ ประกอบด้วย 1) จากความทุกข์กลายเป็นความสุข 2) จากความไม่มั่นใจสู่ความมั่นใจในการเลี้ยงดูลูก 3) ภูมิใจที่สามารถเลี้ยงลูกให้เติบโตแข็งแรง 4) มีความรับผิดชอบมากขึ้น 5) มีเป้าหมายชีวิตใหม่ และ 6) เข้าใจหัวอกพ่อแม่ ซึ่งผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยในช่วงก่อนการทดลองเช่นเดียวกัน สะท้อนให้เห็นว่า การคลอดบุตร และการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่น หากได้รับการสนับสนุนทางสังคม รวมถึงการให้การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้ที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นจะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาบทบาทการเป็นมารดา รวมถึงการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรด้วยเช่นกัน

2. ประโยชน์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง จากการอภิปรายกลุ่มพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสะท้อนภาพรวมของกิจกรรม ว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน มีส่วนทำให้ได้เข้าใจตนเอง และสิ่งที่ตนเองปฏิบัติต่อบุตรมากยิ่งขึ้น เข้าใจพฤติกรรมของบุตรมากยิ่งขึ้น และทราบถึงการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อบุตร โดยกิจกรรมในโปรแกรมฯที่พัฒนามาจากแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ได้พัฒนาตามลำดับขั้นการเรียนรู้ โดยมีกิจกรรมเพื่อให้เกิดเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนสู่การปฏิบัติพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตร เป็นไปตามลำดับขั้นการเรียนรู้ที่ 5-7 ตามทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงของเมชิโรว์ ได้แก่ ขั้นการสำรวจหน้าที่และบทบาทใหม่ การวางแผนแนวทางการปฏิบัติ และการได้มาซึ่งความรู้และทักษะในการส่งเสริมให้แนวทางปฏิบัติสัมฤทธิ์ผล ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรม “บันทึกถึง...ลูกรัก” กิจกรรม “ให้ความรู้...มุ่งสู่การปฏิบัติ และกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนลงมือทำ เพื่อให้เกิดขั้นตอนการเรียนรู้ดังกล่าว โดยให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่เหมาะสม โดยมีฐานคิดมาจากทฤษฎีรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) ของจอห์น โบลบี (John Bowlby) และข้อค้นพบจากการวิจัยช่วงก่อนการทดลอง จากการแลกเปลี่ยนให้ข้อมูลหลังจากได้เข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ที่ผู้วิจัยได้ค้นหาคำอธิบายประสิทธิผลของโปรแกรมฯ

เป็นไปในทิศทางบวก การนำเอาความรู้และทักษะที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโปรแกรมฯ ไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตร หรือให้การดูแลบุตร สอดคล้องกับงานวิจัยของวชิราภรณ์และคณะ (วชิราภรณ์ อายุยืน, สุรีย์ จันทรมณี, ประภาเพ็ญ สุวรรณ, และพรสุข หุ่นนิรันดร์, 2564) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมความผูกพันของมารดาต่อทารกในครรภ์ของวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนารูปแบบมีความเหมาะสมสอดคล้องกับการปรับพฤติกรรมความต้องการของวัยรุ่นตั้งครรภ์ รูปแบบการส่งเสริมความผูกพันมารดาต่อทารกในครรภ์ หลังจากใช้แผนกิจกรรมที่สร้างขึ้น ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง คะแนนค่าเฉลี่ยความผูกพันของมารดาต่อทารกในครรภ์ กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะเห็นได้ว่างานวิจัยดังกล่าวได้เริ่มพัฒนาส่งเสริมความผูกพันของมารดาวัยรุ่นให้มีต่อทารกในครรภ์ ทั้งนี้ได้เป็นการย้ำถึงความสำคัญของความรักใคร่ผูกพันซึ่งเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาให้เกิดกับมารดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ โดยมีงานวิจัยในต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร อาทิ การศึกษาโปรแกรมฝึกความสามารถของตนเองในการดูแลบุตรเพื่อพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ผลการศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองมีคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลบุตรและมีคะแนนความผูกพันกับบุตรมากกว่ากลุ่มควบคุม (Moridi & Aminshokravi, 2018) และการศึกษาประสิทธิผลของการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบเพื่อการเลี้ยงดูบุตรอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อคุณภาพของความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร การรับรู้ความสามารถของตนเองในการเลี้ยงดูบุตร และความยืดหยุ่นทางความคิดและการจัดการในมารดาวัยรุ่น ที่ผลการศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่นที่เข้าร่วมโปรแกรมช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก การรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลบุตร และมีทักษะความคิดที่ยืดหยุ่นขึ้น (Saadati, Yousefi, & Gholparvar, 2021) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตรที่ได้เคยมีการศึกษามาก่อนหน้า รวมทั้งผลการวิจัยในช่วงการทดลองของการวิจัยประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรนี้ ที่แสดงให้เห็นว่าการได้รับการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมฯ มีผลให้คะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ และสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ

สรุปภาพรวมของงานวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่
ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ด้วยการศึกษาแบบผสมวิธี ผลการศึกษาเชิงคุณภาพช่วง
ก่อนการทดลองพบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรเป็น 2 ด้านคือด้าน
ความรู้สึก และด้านพฤติกรรม และมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับการสนับสนุนทางสังคมจาก
ครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด ด้านจิตใจ ด้านข้อมูลข่าวสารและด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้ยังพบว่า
อุปสรรคของการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ได้แก่ การไม่ได้รับการ
ยอมรับจากครอบครัว ไม่กล้าเข้าสู่บริการสุขภาพ จำเป็นต้องหารายได้ไม่มีเวลาดูแลบุตรด้วย
ตนเอง และขาดผู้ช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตร ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวได้ถูกนำมาสร้างเป็นแบบวัดความรัก
ใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริม
ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร เมื่อได้ทำการทดสอบประสิทธิผลของ
โปรแกรมด้วยการทดสอบสมมติฐาน พบว่า มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมมีคะแนน
ความรักใคร่ผูกพันสูงกว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ได้รับโปรแกรมฯ และหลังจากที่มารดาวัยรุ่น
ครรภ์แรกได้รับโปรแกรมมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมฯ นอกจากนี้ผล
การศึกษาเชิงคุณภาพในช่วงหลังการทดลอง มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกๆในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมฯ ได้
สะท้อนถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโปรแกรมฯว่าสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้จริง แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของโปรแกรมฯ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิด
ประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นมารดาวัยรุ่นได้ในวงกว้าง ทั้งนี้การพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของ
มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์/จิตใจ
และพัฒนาการทางสังคมของบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นในระยะยาวแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่
การพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ยังเป็นเสมือนปัจจัยป้องกัน
(Protective Factor) การกระทำทารุณกรรมและการละเลยทอดทิ้งบุตรด้วย

ข้อจำกัดในการวิจัย

การเก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมการวิจัยในการวิจัยนี้ได้ดำเนินการในช่วงที่เกิดการแพร่
ระบาดของเชื้อโคโรนาไวรัส (COVID-19) ซึ่งเป็นโรคระบาดที่เป็นการระบาดใหญ่ (Pandemic) ไป
ทั่วทั้งโลก ทำให้เกิดวิถีชีวิตปกติแบบใหม่ (New Normal) ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการเก็บข้อมูลการ
วิจัย ที่เดิมสามารถกระทำได้โดยปกติ โดยที่ไม่ต้องงดเว้นการสัมผัสโดยตรง หากแต่ต้องมีการ
เปลี่ยนรูปแบบการเก็บข้อมูลในรูปแบบใหม่ ด้วยวิธีออนไลน์ เกิดเป็นข้อจำกัดในช่วงการเก็บข้อมูล
ดังนี้

1. การเข้าถึงเทคโนโลยีของกลุ่มเป้าหมายในช่วงแรก ซึ่งมีความแตกต่างจากการเก็บข้อมูลในรูปแบบปกติ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยต้องเป็นผู้ที่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยี ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อสารและเก็บข้อมูลของงานวิจัยนี้

2. การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เข้าร่วมวิจัยผ่านทางระบบออนไลน์ สัญญาณของอุปกรณ์สื่อสาร ทำให้มีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมบ้าง เช่น ทำให้เกิดความล่าช้า ส่งผลต่อระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมที่มีความคลาดเคลื่อนไปจากที่กำหนดไว้ตามโปรแกรมฯ

3. การติดตามผลในระยะยาว เนื่องจากการเก็บข้อมูลออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชัน ผู้เข้าร่วมการวิจัยอาจมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลการติดต่อผ่านแอปพลิเคชัน ทำให้การติดตามในระยะยาวอาจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ

ข้อค้นพบเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร และการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตรที่พัฒนามาจากพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment) และดำเนินกิจกรรมตามลำดับชั้นการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มมารดาวัยรุ่นและครอบครัวสามารถนำโปรแกรมฯ ไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการด้วยรูปแบบออนไลน์ (Online) ทั้งหมด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติแก่ผู้สนใจนำโปรแกรมฯ ไปประยุกต์ใช้ในประเด็นต่อไปนี้

1. การสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้เข้าร่วมวิจัย เนื่องจากการเก็บข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ ผู้วิจัยไม่ได้มีโอกาสได้พบกับผู้เข้าร่วมวิจัยในรูปแบบปกติ การสื่อสารผ่านทางระบบออนไลน์เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัยผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (LINE) ซึ่งเป็นที่ยอมรับและนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เป็นการสื่อสารแบบกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อเป็นช่องทางในการตอบข้อสงสัย และข้อคำถามที่ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถสอบถามแลกเปลี่ยนกับผู้วิจัยได้ทุกเมื่อ ก่อนเริ่มกิจกรรม รวมถึงข้อกำหนดต่างๆในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการสร้างสัมพันธ์ภาพและการสื่อสารในรูปแบบออนไลน์นี้มีผลต่อการสร้างความไว้วางใจ และสร้างความเป็นกันเองระหว่างผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมวิจัย มีผลให้การทำกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น ลดความวิตกกังวลแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย

2. เนื่องจากเป็นการเก็บข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรม จะต้องทำการจัดส่งให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางไปรษณีย์ล่วงหน้าก่อนดำเนินกิจกรรม รวมถึงการชี้แจงการใช้อุปกรณ์ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ สามารถใช้ช่องทางการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (Line) เพื่อตรวจสอบว่าผู้เข้าร่วมวิจัยได้รับอุปกรณ์ครบถ้วน และนัดหมายวัน เวลา ในการเริ่มทำกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย

3. บุคลากรผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือมารดาวัยรุ่นและครอบครัว สามารถนำโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรได้ทั้งกับกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่มีความพร้อมในการตั้งครรภ์และคลอดบุตรปกติ และกลุ่มเป้าหมายที่เป็นมารดาวัยรุ่นที่ได้รับการประเมินว่ามีความเสี่ยงในการดูแลบุตร เช่น กลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ต้องการยุติการตั้งครรภ์มาก่อนหน้า หรือกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวหรือบุคคลใกล้ชิดต่างๆ ซึ่งการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตรนี้ จะเป็นเสมือนปัจจัยป้องกัน (Protective Factor) ในการกระทำทารุณกรรม หรือการละเลยทอดทิ้งบุตรได้

4. บุคลากรผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือมารดาวัยรุ่นและครอบครัว รวมทั้งผู้สนใจ สามารถขยายผลโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรไปยังสามีของมารดาวัยรุ่นด้วย เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและมีส่วนในการให้การเลี้ยงดูบุตรร่วมกับมารดาวัยรุ่น ความเข้าใจและตระหนักถึงความรักใคร่ผูกพันระหว่างผู้ดูแลต่อบุตร จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาให้สามีของมารดาวัยรุ่นเกิดทักษะในการเลี้ยงดูบุตรเช่นเดียวกับมารดาวัยรุ่น

5. โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร บุคลากรผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือมารดาวัยรุ่นและครอบครัว รวมทั้งผู้สนใจ สามารถดำเนินการได้ทั้งในรูปแบบปกติ และรูปแบบออนไลน์ ทำให้เกิดความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมของมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้เป็นกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้ในวงกว้าง

6. สำหรับสถานศึกษา ครูผู้สอนสามารถนำโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรได้ เนื่องจากองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างผู้ดูแลต่อบุตร เป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แต่ไม่ได้ถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนแต่อย่างใด ซึ่งการให้องค์ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องนี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และจะเป็น

ประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต ในเวลาที่จะได้แสดงบทบาทบิดา-มารดาเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมตามช่วงวัย มิใช่เพียงการเป็นมารดาที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ทั้งนี้ผู้ที่ดำเนินกิจกรรมหากจะกระทำในสถานศึกษา ต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งเน้นที่การพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อนการทดลอง ช่วงการทดลอง และช่วงหลังการทดลอง โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันมีประสิทธิภาพทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันที่สูงขึ้นหลังการทดลอง แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. เนื่องจากงานวิจัยนี้ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อโคโรนาไวรัส (COVID-19) ทำให้มีความจำเป็นต้องดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยรูปแบบออนไลน์ ซึ่งผลการวิจัยเป็นไปในทิศทางบวก อย่างไรก็ตามในอนาคตควรมีการนำโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันที่ได้รับการพัฒนานี้ไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายในรูปแบบปกติด้วยเช่นเดียวกัน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยด้วยรูปแบบออนไลน์ สามารถนำไปปรับใช้สำหรับการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ต้องการเปิดเผยตัวตน ซึ่งสามารถดำเนินการผ่านทางรูปแบบออนไลน์ โดยสามารถกำหนดเงื่อนไขในการเข้าร่วมกิจกรรมในกรณีที่ผู้เข้าร่วมวิจัยไม่ต้องการเปิดเผยตัวตนก็สามารถกระทำได้โดยไม่ต้องเปิดเผยชื่อในขณะเข้าร่วมกิจกรรม เป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่มีความเปราะบางอย่างเช่นมารดาวัยรุ่น เป็นต้น

3. จากผลการศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองคือกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมฯ มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรสูงกว่ากลุ่มควบคุม ดังนั้นจึงควรมีการติดตามระยะยาวอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันต่อบุตรอย่างคงทน

4. ควรมีการขยายผลการศึกษาไปยังแหล่งสนับสนุนทางสังคมของมารดาวัยรุ่น ได้แก่ สามี ครอบครัวของมารดาวัยรุ่น และครอบครัวของสามีของมารดาวัยรุ่น เนื่องจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เป็นช่วงเวลาที่ยังขาดความพร้อม และมีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลรอบข้าง รวมถึงครอบครัว ดังนั้นบุคคลรอบข้างและสมาชิกในครอบครัวจึงมี

ส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการให้ความช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่น จึงนับว่ามีความจำเป็นอย่างมากที่บุคคลใกล้ชิดและครอบครัวของมารดาวัยรุ่นควรทราบและตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่น ซึ่งสามารถทำได้ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสำรวจถึงแหล่งสนับสนุนทางสังคม และด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาถึงผลของการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

บรรณานุกรม

- Aekplakorn, W. (2010). *National health examination survey Thailand IV 2008-2009*. Bangkok, Thailand: The Graphico System.
- Altieri-Synan, F. N., Gomillion, G. L., Partridge, J. K., & Rutledge, T. L. (2016). *The association between socioeconomic status and maternal trauma on the quality of mother-infant attachment*. (Degree of Clinical Counseling Psychology). Brenau University, United State of America. (Faculty of the Department of Psychology).
- Anderson, S. E., & Must, A. (2005). Interpreting the continued decline in the average age at menarche: results from two nationally representative surveys of U.S. girls studied 10 years apart. *The Journal of pediatrics*, 147(6), 753-760.
- Bassa, J., Fenwick, J., & Sidebotham, M. (2017). Development of a model of holistic reflection to facilitate transformative learning in student midwives. *Women and Birth*, 30, 227-235.
- Bellis, M., Downing, J., & Ashton, J. R. (2006). Adults at 12? Trends in puberty and their public health consequence. *Journal of epidemiology and community health*, 60(11), 910-911.
- Benoit, D. (2004). Infant-parent attachment: Definition, types, antecedents, measurement and outcome. *Paediatr Child Health*, 9(8), 541-545.
- Borelli, J. L., Vazquez, L., Rasmussen, H. F., Teachanarong, L., & Smiley, P. (2015). Attachment and maternal sensitivity in middle childhood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(8), 1031-1053.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. New York: Basic Books.
- Bragg, E. J. (1997). Pregnancy adolescents with addiction. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs*, 26(5), 577-584.
- Chompootawee, S., Tankeyoon, M., Poomsuwan, P., Yamarat, K., และ Dusitsin, N. (1997). Age at menarche in Thai girls. *Annals of human biology*, 24(5), 427-433.
- Clemmens, D. (2001). The relationship between social support and adolescent mothers' interactions with their infants: A meta analysis. *Journal of Obstetric, Gynecologic &*

- Neonatal Nursing*, 30(4), 410-420.
- Cobb S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38(5), 300-314.
- Coghлана, A., & Goochb, M. (2010). Applying a transformative learning framework to volunteer tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(6), 713-728.
- Cresswell, J. W. (2015). *A concise Introduction to mixed methods research*. India: SAGE Publications Ltd.
- Cunningham, F. G. et al. (2005). *Williams obstetrics* (22). New York: McGraw-hill.
- Dindo, L. et al. (2017). Attachment and effortful control in toddlerhood predict academic achievement over a decade later. *Psychological Science*, 28(12), 1786-1795.
- Goodman, J. H. (2005). Becoming an involved father of an infant. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 42(20), 190-200.
- House, J. S. (1981). *Work stress and social support*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Hurlock, E. B. (1967). *Adolescence development*. New York: McGraw-Hill Book.
- Kaplowitz, P. (2006). Pubertal development in girls: secular trends. *obstetrics & gynecology*, 18(5), 487-491.
- Klaus, J. H., & Kennell, M. H. (1982). *Maternal-infant bonding*. St. Louis: The C.V. Mosby.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: SAGE.
- Lo, C. K. M., Chan, K. L., & Ip, P. (2019). Insecure adult attachment and child maltreatment: A meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(5), 706-719.
- Logsdon, M. C., & Koniak-Griffin, D. (2005). Social support in postpartum adolescent: Guidelines for nursing assessments and interventions. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 34(6), 761-768.
- Mary D. Salter Ainsworth, Mary C. Blehar, Everett Waters, & Sally Wall. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. New York: Psychology Press.
- McDowell, M. A., Brody, D. J., & Hughes, J. P. (2007). Has age at menarche changed? Results from the National Health and Nutrition Examination Survey (NHANES) 1999-2004. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society*

- for *Adolescent Medicine*, 40(3), 227-231.
- McGuire, W. J., & Millman, S. (1965). Anticipatory belief lowering following forewarning of a persuasive attack. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2, 471-479.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative dimension of adult learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Moncher, F. J. (1996). The Relationship of maternal adult attachment style and risk of physical child abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 11(3), 335-350.
- Moore, M. L. (2000). Adolescent pregnancy rates in three European countries: Lesson to be learned. *Journal of Obstetric Gynecology and Neonatal Nursing*, 29(4), 355-362.
- Müller, M. E. (1996). Prenatal and postnatal attachment : A modest correlation. . *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 25(2), 161-166.
- Nielsen, L. (1991). *Adolescent: A contemporary view* (2) (Rinehart and Winston): Fort Worth: Holt.
- Pillitteri, A. (2007). *Maternal & child health nursing care of the childbearing and childrearing family* (5th). Philadelphia: J.B.Lippincott.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63-75.
- Shumaker, S. A., & Brownell, A. (1984). Toward a theory of social support: Closing conceptual gaps. *Journal of Social Issues*, 40(4), 11-36.
- Sousa, C. et al. (2011). Longitudinal study on the effects of child abuse and children's exposure to domestic violence, parent-child attachments, and antisocial behavior in adolescence. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(1), 111-136.
- Steingraber, S. (2007). *The falling age of puberty in US girls: What we know, what we need to know*. San Francisco: Breast Cancer Fund.
- Stier, D. M., Leventhal, J. M., Berg, A. T., Johnson, L., & Mezger, J. (1993). Are children born to young mothers at increased risk of maltreatment. *Pediatrics*, 91(3), 642-648.
- Suebnuakarn, K., & Phupong, V. (2005). Pregnancy outcome in adolescent <15 years old.

Journal of the Medical Association of Thailand, 88(12), 1758-1762.

Warren, P. L. (2005). First-time mothers: Social support and confidence in infant care.

Journal of Advanced Nursing, 50(5), 479-488.

Wilcox, B. L. (1981). *Social support in adjustment to marital disruption : A network analysis*. London: SAGE Publication.

World Health Organization. (2009). *Adolescent pregnancy: Issues in adolescent health and development*. Geneva: WHO.

เบญญาภา ธิติมาพงษ์, ปรีญา แก้วพิมล, สุรีย์พร กฤษเจริญ, และ ศรีพจนารถ, ว. (2553).

สัมพันธภาพของมารดาทารก และการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอดของมารดา
วัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก. *สงขลานครินทร์เวชสาร, 28, 179-190.*

เปรมวดี สารีชีวิน. (2558). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยและ
กระบวนการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงสำหรับประชากรกลุ่มเสี่ยงต่อโรควิถีชีวิต. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาชั้นนอกระบบโรงเรียน). จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

เมธิยา เกิดผล แดงรัตน์. (2556). การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง
ภูมิคุ้มกันทางใจต่อการเสพยาเสพติดของเยาวชนกลุ่มเสี่ยงต่อการเสพยาเสพติดซ้ำ.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาชั้นนอกระบบโรงเรียน).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

เมธี นิมนวล. (2558). การให้การปรึกษาเป็นรายบุคคลตามทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบวิเคราะห์
ลักษณะบุคคลและองค์ประกอบเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อยาบ้าของผู้ต้องขังคดีค้ายาบ้า
ในเรือนจากกลางบางขวาง. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กรุงเทพฯ.

เสาวคนธ์ กัลกิตทองกรณ์, อติตยา พรชัยเกตุ โอบ ยอง, และ ประภา ยุทธไตร. (2559). ปัจจัยที่มี
อิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในเยาวชนที่ใช้แอมเฟตามีน. *วารสารพยาบาลศาสตร์,*
34(1), 40-52.

แสงจันทร์ สุนันตี๊ะ, นวีวรรณ อยู่สำราญ, และ วรณา พาหุวัฒน์กร. (2559). ผลของการให้ความรู้
และการสนับสนุนมารดาวัยรุ่นแรกและขยายต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทการเป็น
มารดา. *วารสารพยาบาลทหารบก, 17(2), 125-134.*

โสภาสินี เขียมสอาด. (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของสตรีวัยรุ่น

ตั้งครรภ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน). มหาวิทยาลัยคริสเตียน, กรุงเทพฯ.

กนกวรรณ ฉันทนะมงคล. (2553). การพยาบาลทารกแรกเกิด. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
 กรภัทร์ สุวรรณสม. (2555). ผลของการพยาบาลโดยยึดครอบครัวเป็นศูนย์กลางต่อการปรับตัวของ
 ครอบครัวที่มีมารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ณ อำเภอนาคนูน จังหวัดมหาสารคาม.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2548). ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูลูก. นนทบุรี: บริษัท ปียอนด์ พับลิชชิง จำกัด.

กรรณา ประมูลสินทรัพย์. (2556). ผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของ
 หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นครรภ์แรก. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
 การพยาบาลแนวปฏิบัติชุมชน). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, กรุงเทพฯ.

กาญจนา ศรีสวัสดิ์. (2553). ผลของการให้ความรู้และการฝึกฝนคลายต่อความเครียดในหญิง
 ตั้งครรภ์วัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการผดุงครรภ์
 ชั้นสูง). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

คณะกรรมการสาธารณสุขวุฒิสภา. (2554). ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: วุฒิสภา.

จรรยา แก้วใจบุญ. (2560). ปัจจัยทำนายนายการดำรงการตั้งครรภ์หรือยุติการตั้งครรภ์ :ทัศนคติของวัยรุ่น.

วารสารการพยาบาล การสาธารณสุข และการศึกษา, 18(2), 113-126.

จิราภรณ์ ชมบุญ, ดุชนฎี โยเหลา, จิตติวัฒน์ สุประสงค์สิน, และ พัช รัตวงจันทร์. (2556). ผลลัพธ์
 การเปลี่ยนแปลงทางจิตและพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงหลังได้รับโปรแกรมทางพฤติกรรม
 ศาสตร์ เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารอย่างถูกสุขลักษณะและพฤติกรรม
 การออกกำลังกายที่เหมาะสมของเด็กที่เป็นโรคอ้วนโรงพยาบาลหัวเฉียว กรุงเทพมหานคร.
 วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 1, 75-98.

ฉมาพร หนูเพชร. (2555). ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยง
 บุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน. (ปริญญา
 พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การผดุงครรภ์ชั้นสูง)). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

ชญาดา คล่องการ. (2556). ประสิทธิภาพโปรแกรมสุขศึกษาในการประยุกต์ใช้การสร้างเสริมทักษะ
 ชีวิตร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในโรงเรียนแห่งหนึ่ง
 อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต
). ขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

- ชนิดดา ภูงษ์ทอง. (2560). การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิพากษ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูผ่านวิธีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง. (ปริญญาานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ชยาภรณ์ เชิญกลาง. (2556). การพัฒนาแนวทางการให้บริการหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นเพื่อส่งเสริมการดูแลตนเอง โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองกราด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน). มหาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ช่อผกา จันประดับ. (2554). ผลลัพธ์ของโปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มต่อพฤติกรรมการปรับตัวของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน). มหาวิทยาลัยคริสเตียน, กรุงเทพฯ.
- ชัชชัย ดิยะไธธาดา. (2555). ผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและการป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษาและการส่งเสริมสุขภาพ). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชรากร บุญลี. (2557). การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสุขภาพหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน. (การศึกษาอิสระปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ณิชชา จิมอาษา. (2555). การประยุกต์ใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพพร้อมกับแรงสนับสนุนทางสังคมในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น โรงพยาบาลพระอาจารย์แบน ธนากโร อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร. (ปริญญาสาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2531). การวัดทัศนคติ เอกสารเพื่อการอบรมวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ทองภาพ นาร่อง, พิริยา ศุภศรี, และ และสุพิศ ศิริอรุณรัตน์. (2557). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทมารดาต่อการรับรู้การสนับสนุนของครอบครัวและความสำเร็จในการดำรงบทบาท

มารดาของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 22(1), 16-26.

ทิพสุดา น้อยแมน. (2554). ผลของโปรแกรมการเสริมสร้างพลังอำนาจต่อพฤติกรรมการป้องกันการคลอดก่อนกำหนดในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นมุสลิม. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ (การผดุงครรภ์ขั้นสูง)). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

นงศราญ ศรีสง่า, นงนุช วุฒิปรีชา, บังอร ชาวอนพูนผล, และ ศุภลักษณ์ พรหมเทพ. (2553). ผลของการทำ Early bonding กับบิดาในทารกที่คลอดโดยการผ่าตัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ เชียงใหม่. สืบค้นจาก

<https://www.hpc1.go.th/hpc1/th/abouthpc1/indepartment/hospital/file/484-early-bonding.html>

นพรัตน์ แก้วบุญเรือง. (2544). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรร ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

นwor มามาก. (2550). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามีในระหว่างการตั้งครรภ์และการคลอด ต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่สมรส การรับรู้ประสบการณ์การคลอดของมารดาและความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดามารดาและทารก. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

นwor มามาก, ศรีสมร ภูมณสกุล, และ อรพินธ์ เจริญผล. (2551). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามีในระหว่างการตั้งครรภ์และการคลอดต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่สมรสการรับรู้ประสบการณ์การคลอดของมารดา และความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดามารดาและทารก. ราชบัณฑิตยสถาน, 14, 258-272.

นาฏอนงค์ ธรรมสมบุญ. (2554). ประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลตนเองของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นที่มารับบริการฝากครรภ์ในโรงพยาบาลอานันทมหิดล จังหวัดลพบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สุขศึกษา)). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

นุชจรี อิมมาก, พัทธวิไล ศรีแสง, และ สุพรรณิ อึ้งปัญสัตวงศ์. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง สัมพันธ์ภาพระหว่างคู่สมรส การสนับสนุนทางสังคมกับความผาสุกทางจิตใจของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นครรภ์แรก. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ,

32(4), 55-63.

- นุชรี จุมพอง. (2557). ผลของโปรแกรมการเรียนรู้เพศศึกษาแนวใหม่ต่อพฤติกรรมการป้องกัน การตั้งครภมิไม่พึงประสงค์ของวัยรุ่นตอนต้น ตำบลแสงสว่าง อำเภอนองแสง จังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- บุญฤทธิ สุขรัตน์. (2557). การตั้งครภมิในวัยรุ่น : นโยบาย แนวทางการดำเนินงาน และติดตามประเมินผล (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- บุษยพงศ์ มุสิกไชย. (2552). ทศนคติที่มีผลต่อการบริโภคขนมไทยของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร. (การศึกษาเฉพาะบุคคลปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรุงเทพมหานคร.
- ปวีณา สายสูง. (2541). พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักศึกษาวิชาชีวะศึกษาในจังหวัดน่าน. (การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- บังปอนด์ รักอำนวยกิจและคณะ. (2556). แม่วัยใส: สถานการณ์และบริบทในสังคมไทย. โครงการสำรวจและศึกษาเพื่อเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคมรอบที่ 1 (มิถุนายน - สิงหาคม 2556). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริฉัตร อารยะจารุ. (2555). ผลของโปรแกรมการให้ความรู้ ต่อความวิตกกังวล ระดับความเจ็บปวด และพฤติกรรมการเผชิญความเจ็บปวดในระยะคลอดของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการผดุงครรภ์ชั้นสูง). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- พงศ์วิรัชธวัช วิวิงสุ. (2555). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองสำหรับการบำบัดรักษาผู้ติดยา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พรพรรณ จงปราณี. (2540). ปัจจัยการคัดสรรแรงสนับสนุนทางสังคมกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในมารดาวัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ. (บัณฑิตวิทยาลัย).
- พิกุล อุทธิยา. (2557). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนที่บ้านต่อพฤติกรรมการดูแลตนเองของหญิงตั้งครภมิวัยรุ่นครรภ์แรก. (ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- พิมพ์ศิริ พรหมใจษา. (2555). ผลของการส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมต่อบทบาทการเป็นมารดา

- ในสตรีที่ตั้งครรภ์วัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการผดุงครรภ์ขั้นสูง). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พิมพ์ศิริ พรหมใจษา, กรรณิการ์ณ กัณษะรักษา, และ จันทวรรณ เจริญสันติ. (2557). ผลของการส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมต่อบทบาทการเป็นมารดาในสตรีที่ตั้งครรภ์วัยรุ่น. วารสารพยาบาลสาร, 41(2), 97-106.
- พีระยุทธ สานุกุล, และ เพียงจิตต์ ธารไพศาลนท์. (2551). ผลการตั้งครรภ์และการคลอดของวัยรุ่นในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 6. วารสารไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ, 3(1), 97-102.
- มนชนก พัฒน์คล้าย. (2558). ประสบการณ์การตั้งครรภ์และการเลี้ยงดูบุตรของวัยรุ่นในเขตพื้นที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรสาขาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สุราษฎร์ธานี.
- มนต์ตรา พันธุ์พัก. (2551). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดา ต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ความพึงพอใจในบทบาทของมารดา ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารกและการเจริญเติบโตของทารก. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- มนต์ตรา พันธุ์พัก, ศรีสมร ภูมณสกุล, และ อรพันธ์ เจริญผล. (2551). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ความพึงพอใจในบทบาทมารดา ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารก การเจริญเติบโตของทารก. ราชบัณฑิตยบาลสาร, 15, 149-160.
- มานิช หล่อตระกูล, และ ปราโมทย์ สุทธิชัย. (2548). จิตเวชศาสตร์รามาธิบดี. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มาลี เกื้อนพกุล. (2554). Teenage Pregnancy. ใน การตั้งครรภ์ในมารดาวัยเสี่ยง (น. 35-49). กรุงเทพฯ: สมาคมเวชศาสตร์และมารดาทารกในครรภ์.
- ยุทธพงษ์ วีรวุฒนตระกูล, และ นิรมล พัจนสุนทร. (2541). การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. ศรีนครินทร์เวชสาร, 13(2), 112-116.
- รสสุคนธ์ เจริญสัตย์สิริ. (2557). ปัจจัยทำนายความเครียดในการเป็นมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกวัยทารก. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเด็ก). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- รัชณี แสงสว่าง, บุษกร พันธเมธาฤทธิ์, และ ลดาวัลย์ ประทีปชัยชัยกูร. (2553). ผลของการดูแลแบบ

- แก๊งการู ต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดาและทารกก่อนกำหนด. วารสารสภาการพยาบาล, 25(2), 100-110.
- รัชนี ครองระวะ. (2548). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- ราตรี คงเจริญ. (2553). ปัจจัยด้านการเป็นมารดากับการแสดงบทบาทมารดาของวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่. (พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน). มหาวิทยาลัยคริสเตเรียน, กรุงเทพฯ.
- ลลิตา โฆษิตวรภิกกุล, วิเศษฐ วัชโรทน, และ โชคดี จุลภาคี. (2559). การเปรียบเทียบผลการตั้งครรภ์วัยรุ่นกับวัยผู้ใหญ่ที่มาคลอดที่โรงพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก. *Thai Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 24(3), 169-174.
- วรรณชนก จันทร์ชุม. (2545). การวิจัยทางพยาบาล: การเลือกตัวอย่างและการกำหนดขนาดตัวอย่าง. ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วราพร บุญยะธาน. (2550). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ของสตรีวัยรุ่นครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์ในโรงพยาบาลสมุทรสาคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์ สาขาวิชาเอกอนามัยครอบครัว). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- วศิน จงเจริญพรชัย. (2549). ผลของการตั้งครรภ์ในกลุ่มวัยรุ่น (อายุ < 20 ปี). *วารสารแพทย์เขต 6-7*, 25(1), 23-26.
- วันเต็ม สังข์ขาว และคณะ. (2546). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้บริการการคลอดของมารดาวัยรุ่นมุสลิม จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 9(1), 85-97.
- วิจารณ์ พานิช. (2558). การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง *Transformative learning*. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมลโปรดักส์ จำกัด.
- วิทยา ถิฐาพันธ์. (2553). ผลกระทบต่อมารดาจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิไลรัตน์ พลาวัน. (2555). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรมสุขภาพด้านโภชนาการของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการผดุงครรภ์ชั้นสูง). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ศรีเพ็ญ ตันติเวสส และคณะ. (2556). สถานการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย 2556

โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ. นนทบุรี: กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.

ศศิณาภรณ์ ชูคำ. (2555). ทศนคติต่อการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และพฤติกรรมบริการต่อมารดาวัยรุ่นของพยาบาลในแผนกสูติกรรม สังกัดสถานพยาบาลของรัฐในสามจังหวัดชายแดนใต้. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการผดุงครรภ์ชั้นสูง). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

ศันสนีย์ ปุณณัน, เอกกรินทร์ สังข์ทอง, ชวลิต เกิดทิพย์, และ ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์. (2559). การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของครูในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 27(1), 13-26.

ศินัฐชานันท์ วงษ์อินทร์. (2554). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการแสดงบทบาทการเป็นมารดา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของสามีต่อการแสดงบทบาทการเป็นมารดา ในมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก. (ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด)). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

สมพร วัฒนกุลเกียรติ. (2548). เอกสารการสอนวิชา 250353 การผดุงครรภ์ 2 การพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีปัญหาด้านจิตสังคม. ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สำนักข่าวประชาไทย. (2561). วงกปม "แม่ผลักลูก 2 ขวบตกคลองดับ" ชี้สะท้อนสังคมขาดระบบช่วยครอบครัวที่ในภาวะยากลำบาก. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2018/03/75774>

สำนักอนามัยเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2557). การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น : นโยบายแนวทางการดำเนินงาน และติดตามประเมินผล. นนทบุรี: สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย ถนนติวานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี.

สุชา จันทร์โสม. (2539). จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุทธิดา ฉายาลักษณ์. (2531). การศึกษาสาเหตุของการเป็นมารดาวัยรุ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ป่วยสูติกรรมโรงพยาบาล ราชวิถีระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สุทธิดา นาคเจริญ. (2549). รูปแบบการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สุปรียา จรทะผา. (2555). ผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตในการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ต่อ

- พฤติกรรมกำบังการตั้งครรภ์ในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. (วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- สุพัตรา สุภาพ. (2546). สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม ครอบครัว ประเพณี. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ไทยพัฒนาพาณิชย์.
- สุภาเพ็ญ เลิศวุฒิวิวัฒน์, และ ภัทรวลัย ตลิ่งจิตตร. (2559). ภาวะซีดและผลของการตั้งครรภ์ในสตรีตั้งครรภ์วัยรุ่นที่ได้รับการฝากครรภ์ในคลินิกมารดาวัยรุ่นของโรงพยาบาลศิริราช. *Thai Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 24(3), 153-160.
- สุภาพร อิมเจริญ. (2548). มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกับการให้กำเนิดทารกแรกเกิดน้ำหนักน้อยในโรงพยาบาลโพธาราม ระหว่างปี พ.ศ.2545-2547. *วารสารแพทย์เขต6-7*, 24, 299-320.
- สุภาวดี เงินยิ่ง. (2556). ผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพต่อพฤติกรรมสุขภาพด้านโภชนาการ และการจัดการกับความเครียดในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการผดุงครรภ์ชั้นสูง). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- สุรียเดว ทริปาตี. (2553). วัยรุ่นกับเพศสัมพันธ์. กรุงเทพฯ: อมินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุวชัย อินทรประเสริฐ. (2541). การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: เมดิคัล มีเดีย.
- สุวิทย์ เด่นศิริอักษร. (2551). อุบัติการณ์การตั้งครรภ์ และภาวะแทรกซ้อนของสตรีวัยรุ่นในโรงพยาบาลหนองคาย. *จุฬาลงกรณ์เวชสาร*, 52(5), 321-330.
- สุอารี ลำตะระกูล. (2551). ประสิทธิภาพของการนัดสัมผัสร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์กับทารกต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกแรกเกิดในมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกหลังคลอด. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลเด็ก)). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- อดิณา ศรีสมบุญ. (2553). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- อรัญญา พวงพกา. (2540). เปรียบเทียบผลการตั้งครรภ์ระหว่างมารดาวัยรุ่นอายุ 20-30 ปี ในโรงพยาบาลพระปกเกล้าจันทบุรี พ.ศ. 2537-2539. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเจริญพันธุ์และวางแผนครอบครัว). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- อำนาจ พิมพ์พาด. (2552). ผลของโปรแกรมของการนัดสัมผัสทารกโดยมารดาต่อความรักผูกพันระหว่างมารดาทารกและน้ำหนักทารก. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการ

พยาบาลสุขภาพเด็ก). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น. (บัณฑิตวิทยาลัย).

อุดม เชาวรินทร์. (2544). การตั้งกรรมในสตรีวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: เวชศาสตร์มารดาและทารก.

อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2544). จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัว.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เอกสารรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC- 357/61E

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: ประสิทธิภาพของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร
: การวิจัยผสานวิธี

ชื่อผู้วิจัยหลัก: นางสาวศวดี อยู่สุข

สังกัด: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

เอกสารที่รับรอง: 1. แบบเสนอโครงการวิจัย
2. โครงการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

1. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 16 พ.ย. 2561
2. โครงร่างการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 16 พ.ย. 2561
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 16 พ.ย. 2561
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 16 พ.ย. 2561

(ลงชื่อ).....

(นายปิยชาติ บุญเพ็ญ)

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E-357/2561

วันที่ให้การรับรอง : 16/11/2561

วันหมดอายุใบรับรอง : 16/11/2562

ภาคผนวก ข.
หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญและขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลวิจัย

ที่ อว 8718/1327

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

23 มิถุนายน 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คณะศึกษาศาสตร์ศึกษาศาสตร์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

เนื่องด้วย นางสาวศวดี อยู่สุข นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญาโท เรื่อง "ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร : การวิจัยผสมวิธี" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรรพร สุรการ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท

ในการนี้ นิสิตขอเรียนเชิญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารยา เชียงทอง เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับบุคลากรของท่านแล้ว และจะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวศวดี อยู่สุข และ ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)
รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 098 649 3999

ที่ อว 8718/1327

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

23 มิถุนายน 2564

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คณะบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาวศวดี อยู่สุข นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกคลอดต่อการวิจัยสวนวิถี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมราพร สุรการ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐาศุภกร จันประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ นิสิตขอเรียนเชิญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วางคณา โสมะนันท์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกคลอด ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับบุคลากรของท่านแล้ว และจะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอบความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวศวดี อยู่สุข และ ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 098 649 3999

ที่ อว 8718/1030

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

13 พฤษภาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คณะศึกษาศาสตร์และการทูต มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

เนื่องด้วย นางสาวศวดี อยู่สุข นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญาโท เรื่อง “ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร : การวิจัยผสมผสานวิธี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรรพร สุรการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท

ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารยา เชียงของ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับบุคลากรของท่านแล้ว และจะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวศวดี อยู่สุข และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 098 649 3999

ที่ อว 8718/1030

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

13 พฤษภาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ
เรียน ดร.ปิยวรรณ ทิศนาธุชลี

เนื่องด้วย นางสาวศวดี อยู่สุข นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร : การวิจัยผสมวิธี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมราพร สุภการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับท่านแล้ว และจะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวศวดี อยู่สุข และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 098 649 3999

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานบริหารและธุรการ บัณฑิตวิทยาลัย โทร. 15644

ที่ อว 8718.1/1031

วันที่ 13 พฤษภาคม 2564

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาวศวดี อยู่สุข นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญาโท เรื่อง "ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร : การวิจัยผสมวิธี" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมราพร สุรการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธาศุภร์ จันประเสริฐกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท

ในกรณี บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศรา พึ่งโพธิ์สภ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับบุคลากรของท่านแล้ว และจะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป และสามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ โทร. 098 649 3999

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวศวดี อยู่สุข และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

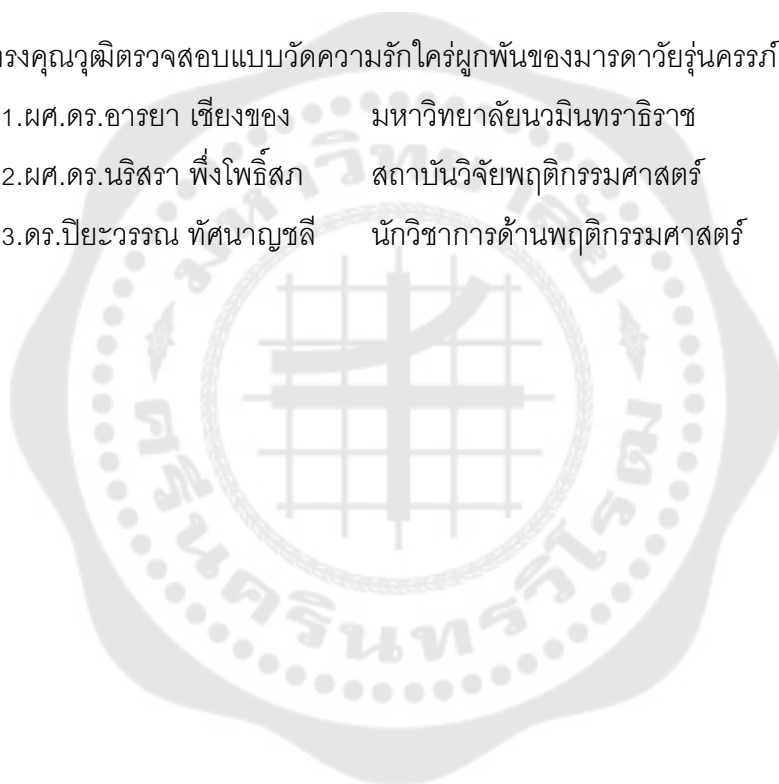
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

1. ผศ.ดร.อารยา เขียงของ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
2. ผศ.ดร.วรางคณา ไสมะนันท์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. ผศ.ดร.นริศรา พึ่งโพธิ์สภ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

1. ผศ.ดร.อารยา เขียงของ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
2. ผศ.ดร.นริศรา พึ่งโพธิ์สภ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
3. ดร.ปิยะวรรณ ทศนาญชลี นักวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์

ภาคผนวก ค.
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง : เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์/ความรู้สึกที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร ปัจจัยสนับสนุน ข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร

คำชี้แจง

1. แนวคำถามสัมภาษณ์นี้เป็นแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง สำหรับใช้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม ประกอบด้วย
  - กลุ่มที่ 1 มารดาที่เคยมีประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น (ตั้งครรภ์ในช่วงอายุ 15-19ปี) ผ่านการคลอดบุตรและดูแลบุตรด้วยตนเอง ซึ่งมีอายุไม่เกิน 30 ปีในขณะที่ให้ข้อมูล
  - กลุ่มที่ 2 มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก อายุ 15-19 ปี ที่มีบุตรอายุระหว่าง 0-18เดือน
2. วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 2 ประเด็น ได้แก่
  1. เพื่อทำความเข้าใจมุมมองเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์/ความรู้สึกที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อบุตร
  2. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุน และข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อความรักใคร่ผูกพันที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีต่อบุตร
3. ผู้วิจัยพัฒนาแนวคำถามแบบสัมภาษณ์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment theory) ของจอห์น โบว์บี John Bowlby และแมรี เอนส์เวิร์ด Mary Ainsworth และแนวคิดทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคมของเฮ้าส์ House
4. ผู้วิจัยจะใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในแต่ละครั้ง ประมาณ 45-60 นาที

ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามหลัก
1. เพื่อทำความเข้าใจมุมมองเกี่ยวกับความรักระหว่างคู่รักที่ใคร่รู้เกี่ยวกับความเข้าใจและการรับรู้เกี่ยวกับความรัก	ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 ได้แก่เกมารดาที่เคยมีประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่น (ตั้งครรภ์ในช่วงอายุ 15-19 ปี) ผ่านการคัดเลือกด้วยและดูแลบุตรด้วยตนเอง ซึ่งมิใช่แม่เลี้ยงเดี่ยวที่ไม่เกิน 30 ปีในขณะที่ยังให้ข้อมูล	การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	แนวคิดทฤษฎีความรักระหว่างคู่รักของ Bowlby & Ainsworth	1 ย้อนกลับไป ณ เวลานั้น ท่านมีความรู้สึกอย่างไร เมื่อรู้ว่าตนเองตั้งครรภ์ 2 ท่านมีแผนที่จะให้ลูกดูแลบุตรแทนตนเองหรือไม่ เพราะเหตุใด	1.1 ความรู้สึกนั้นเป็นความรู้สึกในทางบวกหรือในทางลบ 1.2 เพราะเหตุใด ท่านรู้สึกเช่นนั้น 1.3 ความรู้สึกดังกล่าวส่งผลต่อตัวท่านอย่างไร
					2.1 เพราะเหตุใดท่านจึงต้องการที่จะดูแลบุตรด้วยตนเอง (กรณีคำตอบคือต้องการดูแลบุตรด้วยตนเอง) 2.1.1 ท่านคิดว่า การดูแลบุตรด้วยตนเองมีผลดีอย่างไร 2.2 เพราะเหตุใดท่านจึงต้องการให้ผู้อื่นดูแลบุตรแทนตนเอง (กรณีต้องการให้ผู้อื่นดูแลบุตรแทน) 2.1.2. ท่านคิดว่า การให้ผู้อื่นดูแลบุตรแทนตนเองมีผลดีอย่างไร

ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามชัก
		<p>3. ท่านแสดงออกถึงความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรอย่างไรบ้าง</p>		<p>3.1. ท่านแสดงออกต่อบุตรด้านร่างกายอย่างไร</p> <p>3.1.1 ท่านดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรหรือไม่ อย่างไร ช่วยอธิบาย</p> <p>3.1.2 ท่านคิดว่ากิจกรรมใด ที่ท่านสามารถทำได้ดีที่สุด ในการดูแลบุตร</p> <p>3.1.3 เพราะเหตุใด จึงคิดว่าสามารถทำสิ่งนั้นได้ดีที่สุดใน การดูแลบุตร</p> <p>3.2 ท่านแสดงออกต่อบุตรด้านอารมณ์อย่างไร</p> <p>3.2.1 ท่านมีวิธีการอย่างไรในการดูแลบุตร เมื่อบุตรของ ท่านมีอาการในทางลบ (ร้องไห้งอแง)</p> <p>3.2.2 เมื่อท่านรู้สึกไม่สบายใจ และรู้สึกว่ามีความกังวลไม่ มั่นคงขณะที่ต้องเลี้ยงดูบุตร ท่านมีวิธีการจัดการอย่างไร</p>	
		<p>4. ท่านทำให้บุตรเกิดความรู้สึกมั่นคง / ปลอดภัย อย่างไร</p>		<p>4.1 เมื่อท่านต้องแยกจากบุตร ท่านมีวิธีการจัดการอย่างไร ให้บุตรของท่านรู้สึกมั่นคง/ปลอดภัย</p> <p>4.2. ท่านทำอย่างไร เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้บุตรของท่านหวาดกลัว / รู้สึกว่าไม่ปลอดภัย</p>	

ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามชัก
	ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 ได้แก่ มารดาวัยรุ่นคนแรก ที่มีบุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน	การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	แนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพันของ Bowlby & Ainsworth	1. ท่านมีความรู้สึกอย่างไร เมื่อรู้ว่าตนเองตั้งครรภ์ 2. ท่านวางแผนเกี่ยวกับการดูแลบุตรอย่างไร	1.1 ความรู้สึกนั้นเป็นความรู้สึกในทางบวกหรือในทางลบ 1.2 เพราะเหตุใด ท่านรู้สึกเช่นนั้น 1.3 ความรู้สึกดังกล่าวส่งผลต่อตัวท่านอย่างไร
				2. ท่านวางแผนเกี่ยวกับการดูแล	2.1 ท่านต้องการเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองหรือต้องการให้ผู้อื่นเลี้ยงดูแทนท่านหรือไม่อย่างไร 2.1 เพราะเหตุใดท่านจึงต้องการที่จะดูแลบุตรด้วยตนเอง (กรณีคำตอบต้องการดูแลบุตรด้วยตนเอง) 2.1.1 ท่านคิดว่าการดูแลบุตรด้วยตนเองมีผลดีอย่างไร 2.2 เพราะเหตุใดท่านจึงต้องการให้ผู้อื่นดูแลบุตรแทนตนเอง (กรณีต้องการให้ผู้อื่นดูแลบุตรแทน) 2.2.1 ท่านคิดว่าท่านให้ผู้อื่นดูแลบุตรแทนตนเองมีผลดีอย่างไร 2.3 ท่านมองภาพตนเองเลี้ยงดูบุตรไว้อย่างไร ก่อนที่ท่านจะคลอดบุตร 2.3.1 เมื่อคลอดบุตรแล้ว การเลี้ยงดูบุตรของท่านในปัจจุบัน เหมือนที่ท่านเคยคิดภาพไว้หรือไม่ อย่างไร ช่วยอธิบาย

ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามชัก
	<p>3. ท่านแสดงออกถึงความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรอย่างไรบ้าง</p>	<p>3.1 ท่านแสดงออกต่อบุตรด้านร่างกายอย่างไร</p> <p>3.1.1 ท่านดูแลกิจวัตรประจำวันของบุตรหรือไม่ อย่างไร ช่วยอธิบาย</p> <p>3.1.2 ท่านคิดว่ากิจกรรมใด ที่ท่านสามารถทำได้ดีที่สุดในการดูแลบุตร</p> <p>3.1.3 เพราะเหตุใด จึงคิดว่าสามารถทำสิ่งนั้นได้ดีที่สุดในการดูแลบุตร</p> <p>3.2 ท่านแสดงออกต่อบุตรด้านอารมณ์อย่างไร</p> <p>3.2.1 ท่านมีวิธีการอย่างไรในการดูแลบุตร เมื่อบุตรของ ท่านมีอาการในทางลบ (ร้องไห้งอแง)</p> <p>3.2.2 เมื่อท่านรู้สึกไม่สบายใจ และรู้สึกว่ามีความจำเป็น มันคงจะต้องเลี้ยงดูบุตร ท่านมีวิธีการจัดการอย่างไร</p> <p>3.3 ท่านสามารถเข้าใจความหมาย หรือความต้องการบุตร แสดงออกต่อท่านหรือไม่ อย่างไร ช่วยอธิบายและ ยกตัวอย่าง</p>	<p>4. ท่านทำใ้บุตรเกิดความรู้สึกมั่นคง /ปลอดภัย อย่างไร</p>	<p>4.1 เมื่อท่านต้องแยกจากบุตร ท่านมีวิธีการจัดการอย่างไร ให้บุตรของท่านรู้สึกมั่นคง/ปลอดภัย</p> <p>4.2 ท่านทำอย่างไร เมื่อเกิดเหตุการณ์ทำให้บุตรของท่านหวาดกลัว /รู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัย</p>	

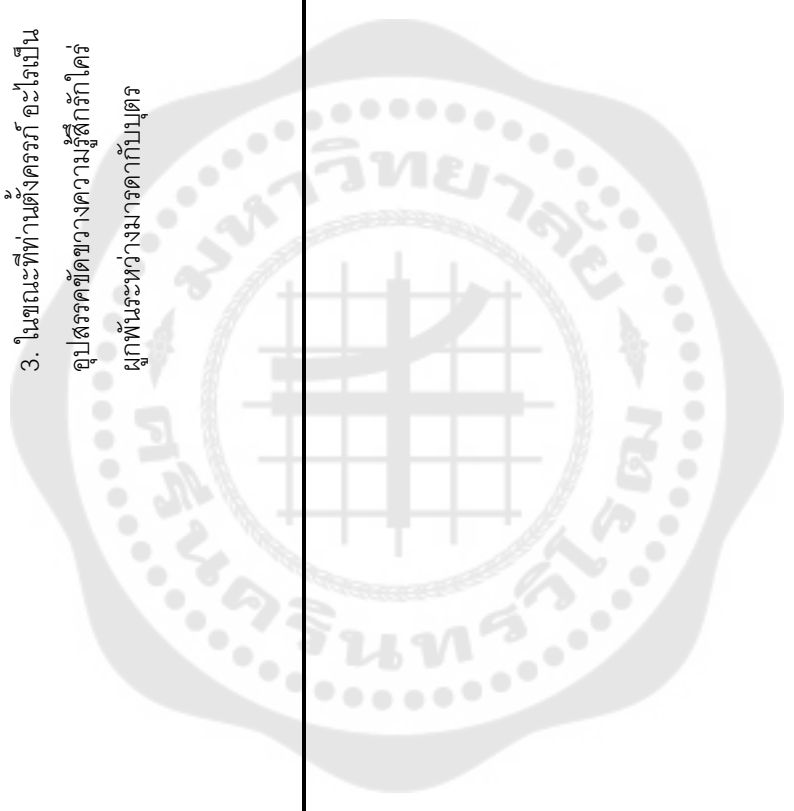
ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามหลัก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุน และ ข้อจำกัด/อุปสรรค ต่อ ความรักใคร่ผูกพันที่ มารดาช่วยผู้ปกครองที่มีต่อบุตร	ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 ได้แก่ มารดาที่เคยมี ประสบการณ์การ ปรึกษาจิตแพทย์ (ตั้งครรภ์ในช่วงอายุ 15-19 ปี) ผ่านการถอด ตกลงและดูแลบุตรด้วย ตนเอง ซึ่งมีอายุไม่ เกิน 30 ปีในขณะที่ ให้ข้อมูล	การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	แนวคิดการสนับสนุนทางสังคมของแฮาส House	1. ในช่วงที่ตั้งครรภ์บุตรคนแรก ท่านได้รับสนับสนุน/ช่วยเหลือด้านใดบ้าง	1.1 ท่านได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์ เช่น การให้กำลังใจ หรือการทำให้ท่านรู้สึกมีแรงใจในการเผชิญภาวะวิกฤต การทำให้ความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ ลดน้อยหรือไม่ อย่างไร 1.1.1 ท่านได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จากใคร 1.2 ท่านได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการดูแล ครรภ์ และการเตรียมความพร้อมในการคลอดบุตรหรือไม่ อย่างไร 1.2.1 ท่านได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลครรภ์จากใคร 1.3 ท่านได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ สิ่งของ และบริการในขณะที่ตั้งครรภ์และคลอดบุตรคนแรกหรือไม่ อย่างไร 1.3.1 ท่านได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ สิ่งของ และบริการจากใคร 1.4 ท่านได้รับการสนับสนุน คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติ บทบาทการเป็นมารดา และการดูแลสุขภาพตนเองและบุตรหรือไม่ อย่างไร

ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามชี้ก
				<p>1.4.1 ท่านได้รับการสนับสนุน ค่าแนะนำเกี่ยวกับกาปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดา จากใคร</p>	
				<p>2. ท่านรู้สึกอย่างไร จากการศึกษาที่ได้รับ การสนับสนุน / ช่วยเหลือด้านต่างๆตามที่ท่านได้เล่ามา</p>	<p>2.1 ความรู้สึกเหล่านั้นส่งผลต่อท่านอย่างไร</p>
				<p>3. ในขณะที่ท่านตั้งครรภ์บุตรคนแรก (ณ เวลานั้น) อะไรเป็นอุปสรรคขัดขวางความรู้สึกใคร่ผูกพันระหว่างมารดากับบุตร</p>	<p>3.1 สิ่งที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้ท่านรู้สึกยากลำบากต่อการตั้งครรภ์ ณ ขณะนั้น มีอะไรบ้าง ช่วยอธิบายสถานการณ์ พร้อมยกตัวอย่าง</p>

ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามชี้
ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 ได้แก่	มารดาวัยรุ่นแรกที่มีบุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน	การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	แนวคิดการสนับสนุนทางสังคมของแฮต House	1. ในช่องทางที่ตั้งครรภ์ท่านได้รับสนับสนุน/ช่วยเหลือด้านใดบ้าง	1.1 ท่านได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์ เช่น การให้กำลังใจ หรือการทำให้ท่านรู้สึกมีแรงใจในการเผชิญภาวะวิกฤต การทำให้ความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ลดน้อยหรือไม่ อย่างไร
					1.1.1 ท่านได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จากใคร
					1.2 ท่านได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการดูแลครรภ์ และการเตรียมความพร้อมในการคลอดบุตรหรือไม่ อย่างไร
					1.2.1 ท่านได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลครรภ์จากใคร

ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามหลัก
ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 ได้แก่ มารดาวัยรุ่นแรกที่มีบุตรอายุระหว่าง 0-18 เดือน	การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	แนวคิดการสนทนาแบบทางสังคมของแฮาส House	2. ท่านรู้สึกอย่างไร จากการทำ ได้รับการสนทนา / ช่วยเหลือด้าน ต่างๆที่ท่านได้เข้ามา	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามหลัก
					<p>1.3 ท่านได้รับการสนทนาช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ สิ่งของและบริการในขณะที่ท่านตั้งครรภ์และคลอดบุตรคนแรกหรือไม่ อย่างไร</p> <p>1.3.1 ท่านได้รับการสนทนาช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ สิ่งของและบริการ จากใคร</p> <p>1.4 ท่านได้รับการสนทนา คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดา และการดูแลสุขภาพตนเองและบุตรหรือไม่ อย่างไร</p> <p>1.4.1 ท่านได้รับการสนทนา คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดา จากใคร</p> <p>2.1 ความรู้สึกเหล่านั้นส่งผลต่อท่านอย่างไร</p>

ความมุ่งหมายการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวคิดทฤษฎีที่รองรับ	คำถามหลัก	ตัวอย่างคำถามชี้ก
			3. ในขณะทำงานตั้งครรภัก อะไ้เป็นอุปสรรคขัดขวางความรู้สึกรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดากับบุตร		3.1 สิ่งที่เป็นอุปสรรคที่ททำให้ทำรู้สึกยากลำบากต่อการตั้งครรภัก ณ ขณะนั้น มีอะไรบ้าง ชวยอธิบายสถานการณ์พร้อมยกตัวอย่าง

ตัวอย่าง แบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

คำชี้แจง

แบบวัดฉบับนี้ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 แบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

ขอความกรุณาจากท่านในการตอบแบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร โดยข้อมูลที่ได้รับจากผู้ตอบแบบวัดจะถูกนำไปวิเคราะห์เพื่อพัฒนาแบบวัดต่อไป ท่านสามารถที่จะถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อ โดยไม่มีผลกระทบใดๆต่อตัวท่านเอง คำตอบของท่านจะถูกเก็บเป็นความลับ จะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นรายบุคคล และจะนำเสนอข้อมูลในรูปแบบภาพรวมเท่านั้น

ขอขอบคุณสำหรับความร่วมมือของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ยศวดี อยู่สุข

นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

คำชี้แจง กรุณาเติมคำ หรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ให้ตรงกับความจริงเกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

1. ฉันมีอายุ.....ปี
2. ฉันตั้งครรรภ์ตอนอายุ.....ปี
3. ปัจจุบันบุตรของท่านอายุ.....เดือน
4. เพศของบุตรของท่าน
 ชาย   หญิง
5. ระดับการศึกษาของท่าน
 ประถมศึกษา
 มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย
 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
 กำลังศึกษา อยู่ระดับ.....
6. ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่กับใคร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 อยู่ร่วมกับสามี   แยกกันอยู่กับสามี
 อยู่กับสามีและครอบครัวของตนเอง   อยู่กับสามีและครอบครัวของสามี
7. อาชีพ
 ไม่ได้ประกอบอาชีพ   ประกอบอาชีพ ระบุ.....

ตอนที่ 2 แบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

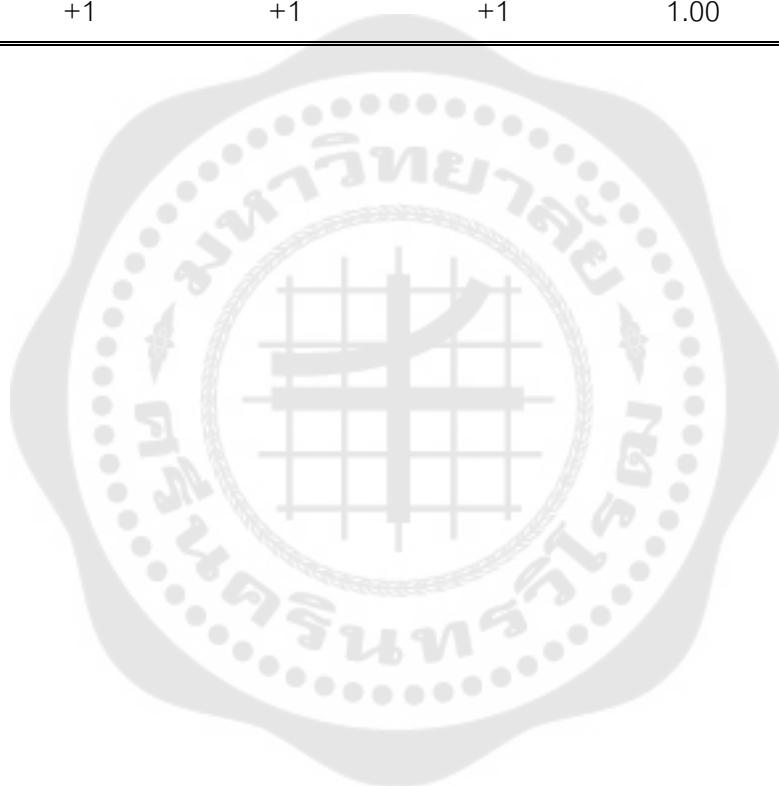
ลำดับ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น					
		จริง ที่สุด	จริง	ค่อนข้าง จริง	ค่อนข้าง ไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริง เลย
1.	ฉันยินดีเก็บรักษาลูกเอาไว้ ถึงแม้จะยังขาด ความพร้อมในด้านต่าง ๆ						
2.	ฉันมีความสุขที่ได้ดูแลลูกด้วยตนเอง						
3.	ฉันภูมิใจที่สามารถดูแลลูกด้วย ตนเอง						
4.	ฉันรู้สึกว่าการมีลูก ทำให้ฉันมี แรงผลักดันในการเรียน / การประกอบ อาชีพ เพื่ออนาคตที่ดีของลูกฉัน						
5.	ฉันรู้สึกรักและผูกพันกับลูก เมื่อได้เห็น หน้า ลูกเป็นครั้งแรก						
6.	ฉันมีความสุขที่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมของตนเอง						
7.	ฉันรู้สึกว่าการเลี้ยงดูลูกสร้างความวิตกกังวล ให้กับชีวิตของฉัน						
8.	ฉันเครียดที่ต้องปิดบังครอบครัว เรื่องการ ตั้งครรภ์						
9.	ฉันรู้สึกผิดต่อบิดา-มารดา ที่ฉันตั้งครรภ์ในวัย เรียน						
10.	ฉันรู้สึกว่าการตั้งครรภ์เป็นสาเหตุที่ทำให้ฉัน เรียนไม่จบ						
11.	ฉันอายคนอื่นที่ตำหนิว่าฉันตั้งครรภ์ก่อนวัย อันสมควร						
12.	ฉันเลือกที่จะเลี้ยงดูลูกด้วยตนเอง แทนการ ฝากผู้อื่นเลี้ยง						
13.	ฉันดูแลกิจวัตรประจำวันของลูกด้วยตัว ฉัน เอง						

ลำดับ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น					
		จริง ที่สุด	จริง	ค่อนข้าง จริง	ค่อนข้าง ไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริง เลย
14.	ฉันทำความสะอาดร่างกาย โดยเปลี่ยน ผ้าอ้อมให้ลูกทุกครั้งเมื่อขับถ่าย						
15.	.....						
16.	.....						
17.	.....						
18.	.....						
19.	.....						
20.	.....						
21.	.....						
22.	.....						
23.	.....						
24.	.....						
25.	.....						
26.	.....						
27.	.....						
28.	.....						
29.	.....						
30.	.....						

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Operational definition congruence : IOC) ระหว่างข้อ
คำถามกับนิยามปฏิบัติการจากการพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	ผลการพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ			IOC	ผล
	1	2	3		
1.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2.	+1	0	+1	0.66	ใช้ได้
3.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5.	+1	+1	-1	0.66	ใช้ได้
6.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
7.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
8.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
9.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
10.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
11.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
12.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
13.	0	+1	+1	0.66	ใช้ได้
14.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
15.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
16.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
17.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
18.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
19.	0	+1	+1	0.66	ใช้ได้
20.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
21.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
22.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
23.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
24.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

ข้อ	ผลการพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ			IOC	ผล
	1	2	3		
25.	+1	+1	0	0.66	ใช้ได้
26.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
27.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
28.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
29.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
30.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

ตัวอย่าง โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร

โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน มารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร

ยศวดี อยู่สุข

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ลักษณะของโปรแกรม

โปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร เป็นโปรแกรมกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจความสำคัญของความรักใคร่ผูกพัน และเกิดทักษะในการปฏิบัติพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่มีความเหมาะสมของมารดาวัยรุ่นแรกต่อบุตร โดยโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีรักใคร่ผูกพัน (Attachment Theory) ร่วมกับข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพช่วงก่อนการทดลอง และได้นำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมในโปรแกรมตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) และแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ โดยกิจกรรมในโปรแกรมประกอบไปด้วยขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ และขั้นการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ภาวะวิกฤติที่ทำให้สับสน เป็นการสร้างความตระหนักในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างความคิด ความรู้สึก การปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่ทำอยู่ก่อน

ขั้นที่ 2 การตรวจสอบความรู้สึกต่างๆของตนเอง ได้แก่ ความรู้สึกโกรธ ความรู้สึกผิด ความกลัว และความอับอาย (Self-examination with feelings of anger, guilt, fear or shame)

ขั้นที่ 3 การประเมินเชิงวิพากษ์ในความเชื่อหรือสันนิษฐานของบุคคล (Critical assessment of assumption)

ขั้นที่ 4 การยอมรับความทุกข์หรือความไม่พอใจนั้นและแลกเปลี่ยนกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Recognition of one's discontent and the process of transformation are shared and that others have negotiated a similar change)

ขั้นที่ 5 การสำรวจหน้าที่ของบทบาทใหม่ ความสัมพันธ์ใหม่ และการปฏิบัติใหม่

ขั้นที่ 6 การวางแผนแนวทางปฏิบัติ (Planning a course of action) บุคคลจะเกิดการวางแผนที่มีความยืดหยุ่น และมีมุมมองต่อโลกที่พัฒนามากขึ้น ซึ่งการวางแผนจะนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ 7 การได้มาซึ่งความรู้และทักษะเพื่อส่งเสริมแผนการปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล (Acquire Knowledge and skill for implementing one's plan)

ขั้นที่ 8 การทดลองแสดงบทบาทใหม่ชั่วคราว (Provisional Trying of new Roles)

ขั้นที่ 9 การสร้างศักยภาพหรือความมั่นใจในบทบาทใหม่และความสัมพันธ์ใหม่ (Building competence / confidence in new role and relationships)

ขั้นที่ 10 การบูรณาการความคิดหรือมุมมองใหม่ไปสู่ชีวิตของบุคคล (A reintegration into one's life on the basis of condition dictated by one's new perspective)

โดยในบางกิจกรรมสามารถพัฒนาขั้นของการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้มากกว่า 1 ขั้น ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของกิจกรรมและความต่อเนื่องเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดการพัฒนาขั้นได้อย่างสอดคล้องในกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งข้อมูลภาพรวมของกรอบกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน สามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
1	20-30 นาที	"ไม่รู้จักคิดไม่รู้จักขอ"	1.แนะนำวัตถุประสงค์ของกิจกรรมตามโปรแกรมฯในภาพรวม เพื่อให้สามารถช่วยรุ่นฯเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมเป็นขั้นสร้างความเข้าใจ (Attention) ให้แก่การตักเตือนโดยผู้วิจัยมีหน้าที่ซักดูให้เห็นประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรม	1) เพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยให้แก่วิธีการร่วมการวิจัยรับทราบ	1) รับฟังคำชี้แจงก่อนเริ่มกิจกรรม 2) แนะนำตนเองต่อสมาชิกผู้เข้าร่วมวิจัย	สไลด์แนะนำวัตถุประสงค์การวิจัย	1.เพื่อให้มารดาช่วยรุ่นฯแรกผู้เข้าร่วมวิจัยเกิดความเข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยตั้งคำถามเมื่อมีข้อสงสัย	1.ตรวจทานความเข้าใจของผู้ร่วมวิจัยด้วยวิธีวิธีการตั้งคำถามเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยตั้งคำถามเมื่อมีข้อสงสัย	

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
			2) สร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ให้เกิดบรรยากาศที่เป็นกันเอง เชื่อมต่อการเรียนรู้ร่วมกัน	2) เพื่อสร้างสัมพันธภาพเบื้องต้นระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย	2) ผู้วิจัยสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้วิจัย (ผู้นำกิจกรรม) และผู้เข้าร่วมกิจกรรมแนะนำตัว สมาชิกในกลุ่ม โดยให้สมาชิกในกลุ่มแนะนำชื่อเล่นของตนเอง และให้นำเรียงลำดับกันไปจนครบวงกลม และให้สมาชิกคนสุดท้าย ทวนชื่อสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มตามลำดับ	3) รับประทานอาหารว่าง ประเด็นของตนเอง	คู่มือปฏิบัติการวิจัย ป้ายชื่อ 1. กระดาษแข็ง 2. กระดาษสี 3. สีชอล์ค 4. สีเมจิก 5. เชือก 6. ลวดสี 7. กาว 8. อุปกรณ์เครื่องเขียนต่างๆ	2. เพื่อให้มารดาเรียนรู้มีโอกาสได้ทำควมรู้สึกผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัยคนอื่นๆ 3. มารดาเรียนรู้ทุกคนทราบพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัยคนอื่นๆ โดยผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูล	2. สังเกตแบบมีส่วร่วมว่าผู้วิจัยทุกคนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมแนะนำตัวอย่างทั่วถึง 3. มารดาเรียนรู้ทุกคนทราบพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัยคนอื่นๆ โดยผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูล

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต้องการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
					<p>ผู้วิจัย</p> <p>สัณฐิลาภรณ์แทนตัวเองในป้ายชื่อแบบไม่จำกัดรูปแบบ โดยป้ายชื่อจะถูกเก็บไว้ใช้ในทุกกิจกรรมภายในโปรแกรม เป็นสัณฐิลาภรณ์ที่แสดงถึงตัวตนที่มารดาวิจัยน เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แนะนำตัวเอง พร้อมสัณฐิลาภรณ์ในป้ายชื่ออีกครั้ง พร้อมบอกที่มาและความหมายเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพและบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้</p>	ผู้ร่วมวิจัย			
	30-45	มองต่างมุม	- ชื่นสร้างใจความ	1) เพื่อกระตุ้น		อธิบายกิจกรรม	- รัชชมิวดีทัศน์	1.Clip VDO ข่าว	เพื่อให้มารดาประเมินผลจาก

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
	นาที		สนใจ (Attention) และชั้นสร้างความเข้าใจ (Comprehension) ตามทฤษฎีเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกวอร์	ให้เกิดภาวะวิกฤตที่ทำให้สับสน ให้มารดาวัยรุ่นเกิดความกระตือรือร้นสนใจต่อความรู้สึกของตนเอง	และใบงานที่ 1 นำเสนอ Clip VDO ขาวเกี่ยวกับแม่วัยใส ให้ชมสารคดีสั้น "เปิดชีวิตแม่วัยใส อะไรทำให้ฟ้าวิกฤตมาได้"	-ตอบคำถามในใบงานที่ 1	เกี่ยวข้องกับแม่วัยใส 2. สารคดี "เปิดชีวิตแม่วัยใส อะไรทำให้ฟ้าวิกฤตมาได้"	คำตอบของมารดาวัยรุ่นฯ จากใบงานที่ 1 ว่ามารดาวัยรุ่นฯ เกิดความสับสนที่เกิดจากการรับชมสื่อในกิจกรรมเกิดความสงสัยในความคิดเดิมของตนเองอย่างไร	
			- ฐานะภาวะวิกฤตที่ทำให้สับสน ทำให้สับสน (Disorienting Dilemma) ตามกระบวนการเรียนรู้	(จากข้อค้นพบในการวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่ามารดาวัยรุ่นมี					

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต้องการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
			<p>เพื่อการเปลี่ยนแปลงของเมตทิวิโร โดยผู้วิจัยเป็นผู้สร้างภาวะที่ทำให้สับสนหรือที่เรียกว่า “Activating Event” เพื่อกระตุ้นให้เกิดภาวะที่ทำให้สับสนแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย โดยใช้กิจกรรมการให้ดูสารคดีสั้น (Media analysis)</p>	<p>ความรู้สึกรวมทั้งทางด้านบวก และความรู้สึกรวมทั้งทางด้านลบต่อการตัดสินใจ (ตั้งครม)</p>	<p>ความรู้สึกรวมทั้งตนเอง ทั้งความรู้สึกรวมทั้งด้านลบ และความรู้สึกรวมทั้งด้านบวก การได้รับการสนับสนุน และวิธีคิดที่ทำให้ผ่านวิกฤตมาได้</p>				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
	30-45 นาที	กระฉก สะท้อน วันวาน	- สร้างความเข้าใจ (Comprehension) ตามทฤษฎี เปลี่ยนแปลงเจตคติของแม่ไกรว - ชื่นของการตรวจสุขภาพ ความรู้สึกต่างๆของตนเอง ได้แก่ ความรู้สึกโกรธ ความรู้สึกผิด ความกลัว และความอับ	1) เพื่อให้มารดาวิจัยมีโอกาสได้ ทบทวน ประสบการณ์ในอดีต เรียงลำดับ ความสำคัญ เหตุการณ์ในชีวิตที่ผ่านมา	1) ผู้วิจัยชี้แจง กิจกรรมให้มารดาวิจัยได้วาดแผนที่ชีวิต ตามเป้าหมายที่ 2 และมีโอกาส แลกเปลี่ยนแผนที่ชีวิตของตนเองกับ สมาชิกกลุ่ม ซึ่ง การสร้างแผนที่ชีวิตของตนเอง เป็นขั้นตอนการ สร้างความสนใจ การสร้างความ เข้าใจ และการให้	1) ลงมือวาดแผนที่ชีวิต ตามเป้าหมายที่ 2	ใบงานที่ 2 แผนที่ชีวิต		ประเมินผลโดย ผู้วิจัยทำการจดบันทึก คำตอบของมารดาวิจัยที่ นำเสนอ ประสบการณ์ และ ความรู้สึกต่างๆที่ เกิดขึ้นจากการ ทบทวนตนเองผ่าน กิจกรรม

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
			<p>ฉาย (Self-examination with feelings of anger , guilt , fear or shame)</p> <p>- ชั้นของการประเมินเชิงวิพากษ์</p> <p>ในความเชื่อหรือสันนิษฐานของบุคคล (Critical assessment of assumption)</p> <p>--ชั้นการยอมรับความทุกข์หรือ</p>	<p>ประสบการณ์ / สัมผัสความรู้สึกของตนเองต่อสถานการณ์การเป็นมารดา</p> <p>วัยรุ่น เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสพิจารณาถึงสาเหตุของความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง มุมมองในการมองโลกของ</p>	<p>ความสัมพันธ์กับเรื่องราวในอดีตของตนเอง และการแลกเปลี่ยนแผนที่ชีวิตของตนเอง</p> <p>2) ผู้วิจัยเป็นผู้เริ่มกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยวิธีสุนทรียสนทนา</p> <p>ถึงประสบการณ์การตั้งครรภของมารดาวัยรุ่น โดย</p>				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต้องการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
			ความไม่พอใจนั้น และแลกเปลี่ยนกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Recognition of one's discontent and the process of transformation are shared) ตามกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของเมอซีโรวี	บุคคลอาจส่งผลต่อความรู้สึกต่างๆ ซึ่งความรู้สึกต่างก็มาจากความไม่สบายใจและบางกรณีมาจากความหวาดกลัว	ไม่มีการกำหนดเป้าหมายของการสนทนา มีเพียงกฎเกณฑ์เพื่อให้การสนทนาคลุมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทัศนคติในเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มสำรวจ				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อองการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
					<p>ความรู้สึกลึกซึ้งของตนเองต่อสถานการณ์การเป็นมารดาวิจัย</p> <p>คำถามที่ผู้วิจัยใช้ในระหว่างการเล่นประสบการณ์ของมารดาวิจัยรุ่นๆ ได้แก่</p> <p>1. คุณรู้สึกอย่างไรในช่วงเวลานั้น (ตามแผนกที่ชีวิตที่มารดาวิจัยรุ่นๆ นำเสนอ</p>				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
					<p>แลกเปลี่ยน)</p> <p>2.อะไรเป็นสิ่งที่มีส่วนช่วยสนับสนุน / เป็นอุปสรรคให้เกิดขึ้น</p> <p>3.หากย่นเวลาไปกับฉัน ช่วงเวลานั้นได้คุณอยากบอกอะไรกับตนเอง</p> <p>4.ท่านใดอยากแลกเปลี่ยนเพิ่มเติม หรืออยากบอกอะไรกับเพื่อนๆที่ได้</p>				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
2	30-40 นาที	บันทึกถึง... ดูรัก	- ขั้นสร้างการยอมรับ (Acceptance) ตามแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกว์	เพื่อให้ความถี่เกี่ยวกับ การสร้างสัมพันธ์ผู้พหุพัน โดยมุ่งเน้นการตอบสนองทางด้านร่างกาย /	ผู้วิจัยบรรยายให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมวิจัย ให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความผูกพัน	รับฟังการบรรยาย ได้รับความสำคัญของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน	- สื่อการสอน โปรแกรมพาวเวอร์พ้อยท์ - สื่อวีดิทัศน์ คลิปวิดีโอ	เพื่อให้มารดาเรียนรู้ เรียบรู้เกี่ยวกับพฤติกรรม การสร้างความผูกพัน	1)100 เปอร์เซ็นต์ ของสมาชิกตั้งใจ ฟัง และตั้งใจทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งมีส่วนร่วมกับกิจกรรม ด้วยการซักถาม

ครั้งที่	เวลาที่ ที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ ต้องการ ให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
				อารมณ์จิตใจ การสร้าง ความรู้สึกลึก มั่นคงปลอดภัย รวมถึงการ จัดการอารมณ์ ในทางลบของ ตนเอง และการ แสวงหาความรู้ ในการดูแลบุตร	ความรักใคร่ผู้ภัก ตามผลการวิจัย เชิงคุณภาพช่วง ก่อนการทดลอง	ผู้วิจัย			แลกเปลี่ยน ภายหลังจากได้รับ ฟังความรู้เกี่ยวกับ การสร้างความรัก ใคร่ผู้ภัก
40 นาที		-ขั้นตอนทำตามคำ ชักจูง (Action)ตาม แนวคิดการ เปลี่ยนแปลงเจต คติของแม่มือใหม่	เพื่อให้ คำแนะนำ เกี่ยวกับการ วางแผนในการ ปฏิบัติ โดยใช้	ผู้วิจัยให้ คำแนะนำและ ชี้แนะให้เห็นถึง ประโยชน์เกี่ยวกับ การออกแบบสมุด	รับฟังคำอธิบาย เกี่ยวกับการ ประดิษฐ์สมุด “บันทึกลูกรัก”และ ลงมือออกแบบและ		1.กระดาษแข็ง 2.กระดาษสี 3.สีชอล์ค 4.สีเมจิก 5.เชือก	เพื่อให้มารดา เรียนรู้เกิด แนวคิดและการ มีส่วนร่วมใน การวางแผนการ	ผู้เข้าร่วมวิจัยทุก คน ผลิต “บันทึก ลูกรัก” ที่ประกอบ ไปด้วยแผนในการ ปฏิบัติเกี่ยวกับ

ครั้งที่	เวลาที่ ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน		สื่อที่ใช้	ผลที่ ต้องการ ให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
			-ขั้นตอนของการสำรวจ หน้าที่ของบทบาท ใหม่ ความสัมพันธ์ ใหม่ และการ ปฏิบัติใหม่	“บันทึกดูกรัก” เป็นสื่อในการ วางแผนการ ปฏิบัติ	บันทึกประจำวัน “บันทึกดูกรัก” เพื่อชักจูงให้ มารดาช่วยผู้สมัคร แรกออกแบบ กิจกรรมที่ตนเอง คิดว่า อยาก ปฏิบัติเป็นประจำ เพื่อสร้างเสริม ความรักใคร่ผูกพัน ระหว่างตนเอง และบุตร และ ออกแบบเป็นสมุด บันทึก หรือปฏิทิน เพื่อบันทึก	ผลิตสมุดบันทึก ตัวตนเอง	6. ลวดสี 7. กาว 8. อุปกรณ์เครื่อง เขียนต่างๆ	พัฒนาพฤติกรรม รักใคร่ผูกพันอย่าง ครบถ้วนทุก องค์ประกอบตามที่ ผู้วิจัยได้ให้แนวทาง ความรู้	
			-ขั้นตอนของการเรียนรู้ การวางแผน แนวทางการปฏิบัติ (Planning a course of action) ตามกระบวนการ เรียนรู้เพื่อการ เปลี่ยนแปลงของ						

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการทำให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
			เมอซิทัวร์		กิจกรรมที่ตนเองตั้งใจจะปฏิบัติเพื่อความสม่ำเสมอ โดยให้มารดาช่วยรณรงค์ ส่วนในการออกแบบและวางแผนด้วยตนเอง เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน ตามผลการวิจัยในช่วงก่อนการทดลอง ที่ค้นพบพฤติกรรมรัก				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ก่อให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
					<p>1)ใครผู้กัพัน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การตอบสนองของด้านร่างกาย 2) การดูแลเอาใจใส่ด้านอารมณ์ จิตใจของบุตร 3)การดูแลให้บุตรรู้สึกมั่นคงปลอดภัย 4)การจัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร และ 5)การแสวงหาความรู้</p>				

ครั้งที่	เวลาที่ ที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ ต้องการ ให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
3	30-45 นาที	“ให้ความรู้... มุ่งสู่การ ปฏิบัติ”	-ขึ้นสร้างความ สนใจ (Attention) และขึ้นสร้างความ เข้าใจ (Comprehension) ตามแนวคิดการ เปลี่ยนแปลงเจต คติของแมคไกว์ -ขึ้นการได้มาซึ่ง ความรู้และทักษะ เพื่อส่งเสริม แผนการปฏิบัติให้	1) เพื่อสร้าง ความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับ ความสำคัญ ของความรัก ใคร่ผู้พันต่อ มารดาวิจัย ครั้งแรกที่เข้า ร่วมโปรแกรมฯ	เกี่ยวกับ การดูแลบุตร 1) ผู้วิจัยให้ความรู้ แก่มารดาวิจัย ครั้งแรก ด้วย บรรยายให้ความ ความรู้เกี่ยวกับ ความสำคัญ ของความรักใคร่ ผู้พันของ มารดาวิจัย ในงานที่ 3	1. คอมพิวเตอร์ 2. สื่อการสอนที่ เกี่ยวข้องกับ เนื้อหาใน บรรยาย 3. ใบงานที่ 3	เพื่อให้มารดา วิจัยเกิดความ เข้าใจ และ ตระหนักถึง ความสำคัญ ของการพัฒนา ความรักใคร่ ผู้พันต่อบุตร	ประเมินผลจากการ ตอบใบงานที่ 3 ว่า มารดาวิจัย มีความเข้าใจ เกี่ยวกับเนื้อหาที่ ผู้วิจัยมุ่งให้ความ แก่ผู้เข้าร่วมการ วิจัย	

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการเกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
			สัมฤทธิ์ผล (Acquire Knowledge and skill for implementing one's plan		เอนส์เวิร์ด (Ainsworth) โดย มุ่งเน้นที่การ แสดงพฤติกรรม รักใคร่ผูกพัน ตามผลการวิจัยเชิงคุณภาพในช่วงแรก ได้แก่ การตอบสนอง ความต้องการ ด้านร่างกาย ดูแลเอาใจใส่ ด้านอารมณ์ จิตใจของบุตร การดูแลให้บุตร รู้สึกมั่นคงปลอดภัย การ				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
					<p>จัดการอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร รวมถึงการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร</p> <p>2) ให้สมาชิกกลุ่มชมคลิปวิดีโอเกี่ยวกับการทำงานของ Ainsworth และคลิปวิดีโอ การทดลองของ</p>				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
					Dr.Edword Tronic พร้อมให้ ความรู้แก่ กลุ่มเป้าหมาย 3) ให้สมาชิกกลุ่ม ชมคลิปวิดีโอ “Save the moment เป็นสุข ด้วยกัน” ผลิตโดย มูลนิธิสาธารณสุข แห่งชาติ ร่วมกับ ทีมผู้เชี่ยวชาญ ด้านเด็กและ ครอบครัว				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
45 นาที	เตรียมพร้อมก่อนลงมือ	-ขั้นตอนของการจดจำการเปลี่ยนแปลงเจคติ (Retension) -ขั้นตอนการทดลองแสดงบทบาทใหม่ชั่วคราว (Provisional Trying of new Roles) และการสร้างศักยภาพหรือความมั่นใจในบทบาทใหม่และ	2) เพื่อให้มารดาวิจัยได้เตรียมความพร้อมในการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผู้พันต่อบุตร เพื่อเสริมสร้าง ความมั่นใจในการนำไปปฏิบัติจริงต่อบุตร	1. ผู้วิจัยอธิบายการสรุปความรู้ที่ได้ และการใช้กิจกรรมผังความคิด (Conceptual Mapping) เพื่อให้มารดาวิจัยฯ ได้สรุปความรู้ที่ได้รับนำมาออกแบบเป็นแผนผังเพื่อกำหนดแผนในการปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปกับการ	2. รับฟังการสรุปเนื้อหา และฟังคำอธิบายการใช้ผังความคิด ในการวางแผนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดแนวทางชัดเจนในการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผู้พัน	1. คอมพิวเตอร์ 2. สื่อการสอนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในการบรรยาย 3. ใบงานที่ 4	เพื่อให้มารดาวิจัยฯ ได้พบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผู้พัน และสามารถวางแผนในการปฏิบัติด้วยความมั่นใจ	ประเมินผลจากการทำกิจกรรมในใบงานที่ 4 และการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น ความคิดเห็นระหว่างผู้ร่วมวิจัยว่ามีความเข้าใจถึงความสำคัญและประโยชน์ของการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผู้พันหรือไม่ / อย่างไร	

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต้องการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
			ความสัมพันธ์ใหม่ (Building competence / confidence in new role and relationships)		วัตถุประสงค์ ฉบับที่กิจกรรม ใน "บันทึกผู้ รัก" ที่ได้ผลิตขึ้น ในกิจกรรมก่อน หน้า เพื่อเป็นแนว ในการปฏิบัติ พฤติกรรมรักใคร่ ผูกพันต่อบุตร	ผู้ร่วมวิจัย คิดเห็นระหว่าง สมาชิกในกลุ่ม			
					2.จัดให้มีการ				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อองการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
					<p>สนทนากลุ่ม เพื่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้เห็น และเพื่อ เสริมสร้างความ มั่นใจในการ ปฏิบัติให้เกิดแก่ สมาชิกในกลุ่ม</p>				

ครั้งที่	เวลาที่ใช้	ชื่อกิจกรรม	เทคนิคที่ใช้	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ		สื่อที่ใช้	ผลที่ต่อการให้เกิด	การประเมินผล
					ผู้วิจัย	ผู้ร่วมวิจัย			
4	30-45 นาที/ คน	เยี่ยมชมบ้าน ติดตามการ นำไปปรับใช้	การบูรณาการ ความคิดหรือ มุมมองใหม่ไปสู่ ชีวิตของบุคคล (A reintegration into one's life on the basis of condition dictated by one's new perspective) ตามกระบวนการ เรียนรู้เพื่อการ เปลี่ยนแปลงของ เมคซีโรว์	เพื่อติดตามการ แสดง พฤติกรรมรัก ใคร่ผู้พัน ระหว่างมารดา วัยรุ่นต่อบุตร (ซึ่งจะ ดำเนินการ หลังจาก กิจกรรมก่อน หน้าประมาณ 2 สัปดาห์)	ผู้วิจัย แสดงบรรยายใหม่ ของมารดาวัยรุ่น ครั้งแรกเพื่อเห็น การนำไปปรับใช้ ในชีวิตจริง ในการ พัฒนาความรัก ใคร่ผู้พันต่อเลี้ยง ดูบุตรของตน ไปรแกรมฯ	มารดาวัยรุ่นรวม แรกนำเสนอสมุด “บันทึกลูกรัก” และ ฝั่งความคิด”และ บอกเล่า ประสบการณ์การ แสดงพฤติกรรม ความรักใคร่ผู้พัน ของตนเองที่แสดง ต่อบุตรหลังได้รับ ไปรแกรมฯ	สมุดฉบับบันทึก เครื่องบันทึกเสียง	เพื่อให้มารดา วัยรุ่นได้มีโอกาส นำความรู้และ ทักษะที่ได้รับ จากการเข้า โปรแกรมฯ ไป ปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน	ประเมินผลจาก ผู้เข้าร่วมวิจัยให้ ความร่วมมือใน การให้ข้อมูล และมี การบันทึก พฤติกรรม แสดงความรักใคร่ ผู้พันลงใน “สมุด บันทึกลูกรัก”

ใบงานที่ 1

หลังจากรับชมภาพยนตร์ กรุณาตอบตามดังต่อไปนี้

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อภาพยนตร์ที่ได้รับชม

---

2. หากท่านมีโอกาสพูดกับตัวละครในเรื่อง ท่านอยากบอกสิ่งใด

3.เนื้อหาในภาพยนตร์มีส่วนที่เหมือน หรือแตกต่างจากชีวิตของท่านอย่างไร กรุณาอธิบาย

ใบงานที่ 2

กรุณาวาดภาพแสดงแผนผังชีวิตของท่าน (สามารถใช้เวลาวาดภาพวาดระบุสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาที่ท่านต้องการแลกเปลี่ยน)

ใบงานที่ 3

กรุณาตอบคำถามดังต่อไปนี้ หลังรับฟังการบรรยาย

1.ท่านเข้าใจว่า “ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อบุตร” คืออะไร

2.หลังรับฟังการบรรยาย ท่านคิดว่า ในอดีตที่ผ่านมา ท่านมีโอกาสได้แสดงความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรหรือไม่
อย่างไร กรุณาอธิบาย

3.ท่านคิดว่า ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อบุตร มีความสำคัญ และมีประโยชน์ต่อบุตรของท่าน และต่อตัว
ท่านอย่างไร กรุณาอธิบาย

4.ที่ผ่านมาท่านวิธีจัดการกับอารมณ์ในทางลบของตนเองที่เกิดจากการดูแลบุตร อย่างไร กรุณาอธิบาย

5.ช่วงเวลาที่ผ่านมา ท่านได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตร จากใคร และจากแหล่งใดบ้าง และท่านคิดว่า ความรู้ที่ได้รับ มีประโยชน์ หรือไม่ อย่างไร กรุณาอธิบาย

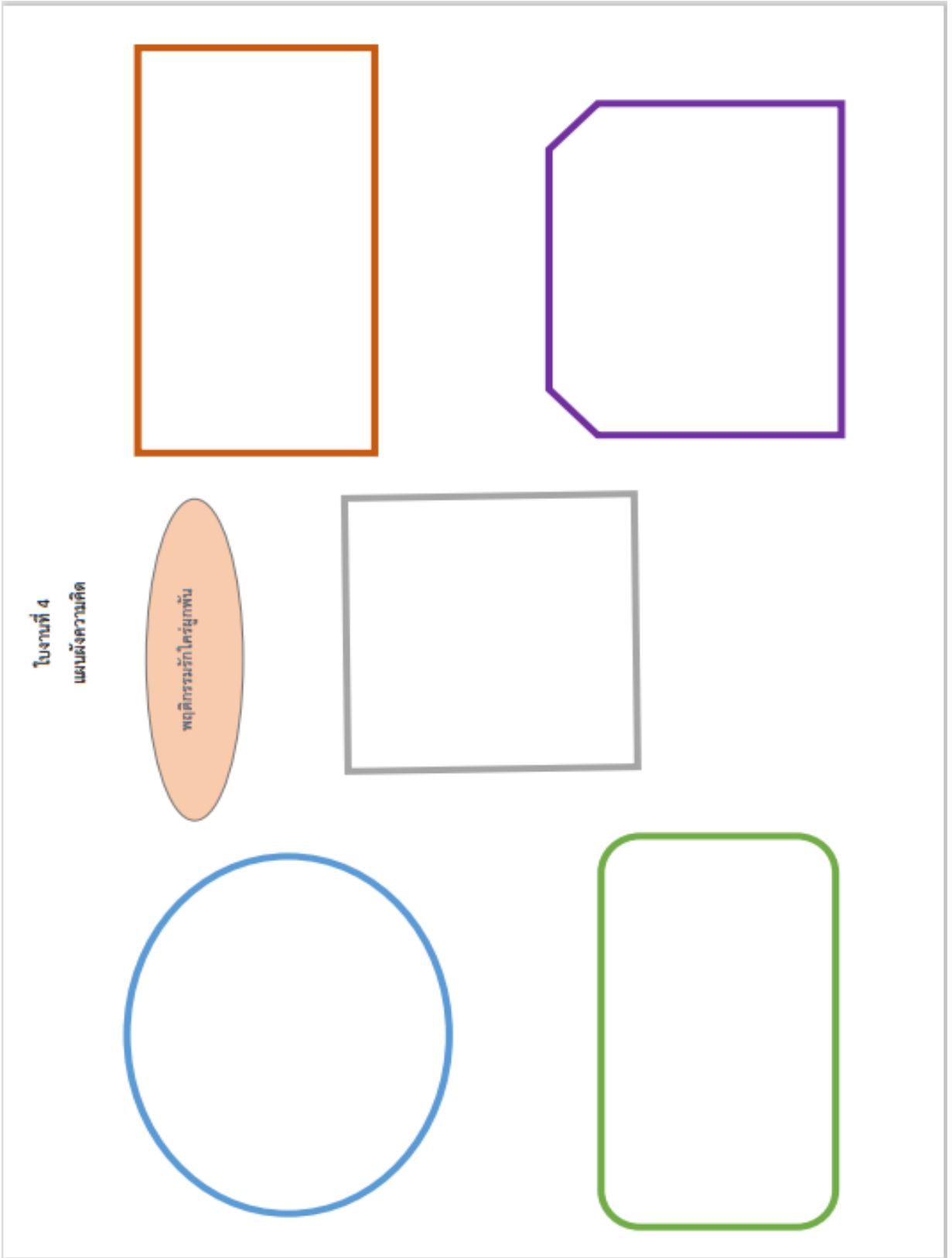

ผลการตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

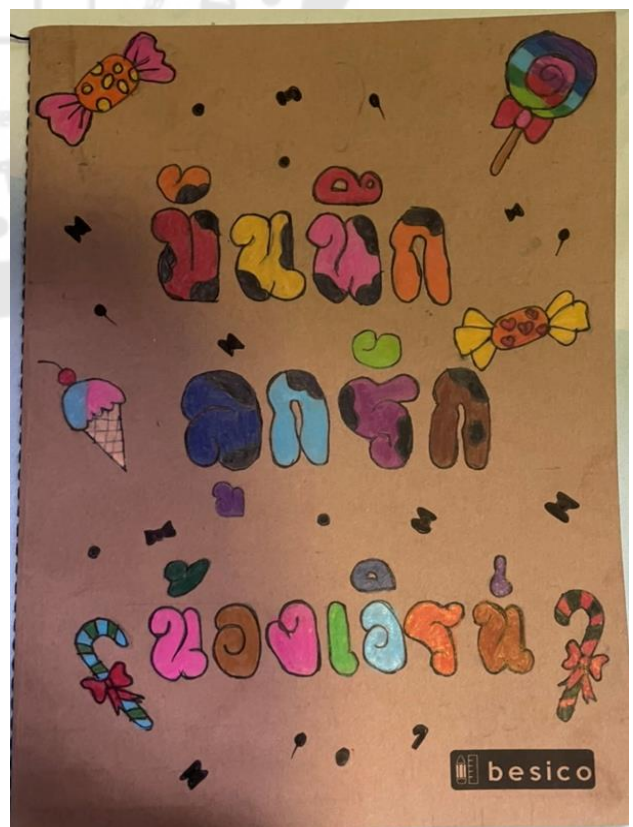
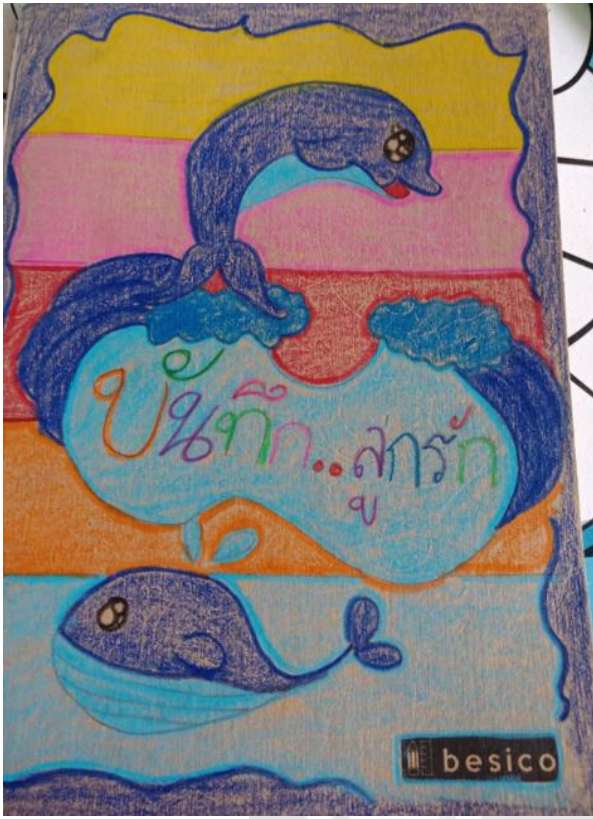
ผลความคิดเห็นของผู้ส่งคุณวุฒิต่อโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

ต่อบุตร พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาของกิจกรรมในโปรแกรมฯ

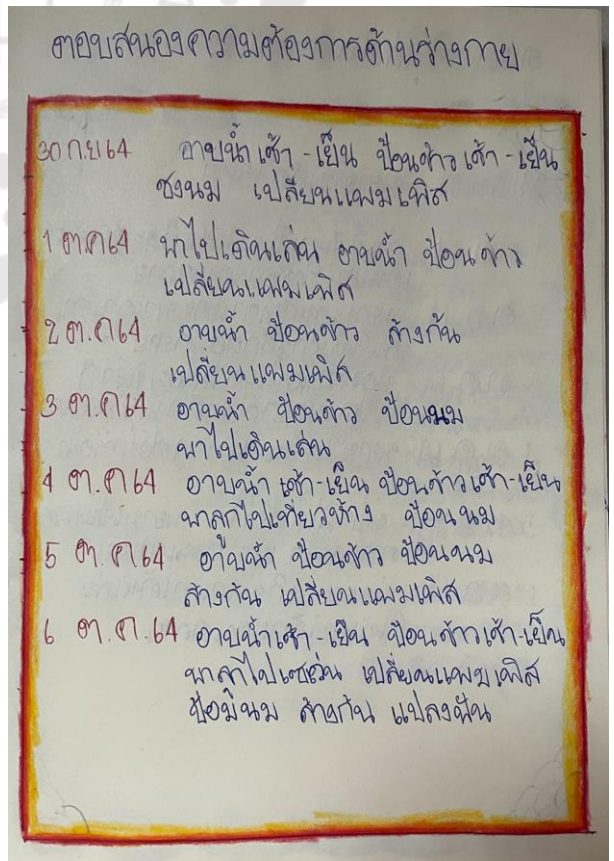
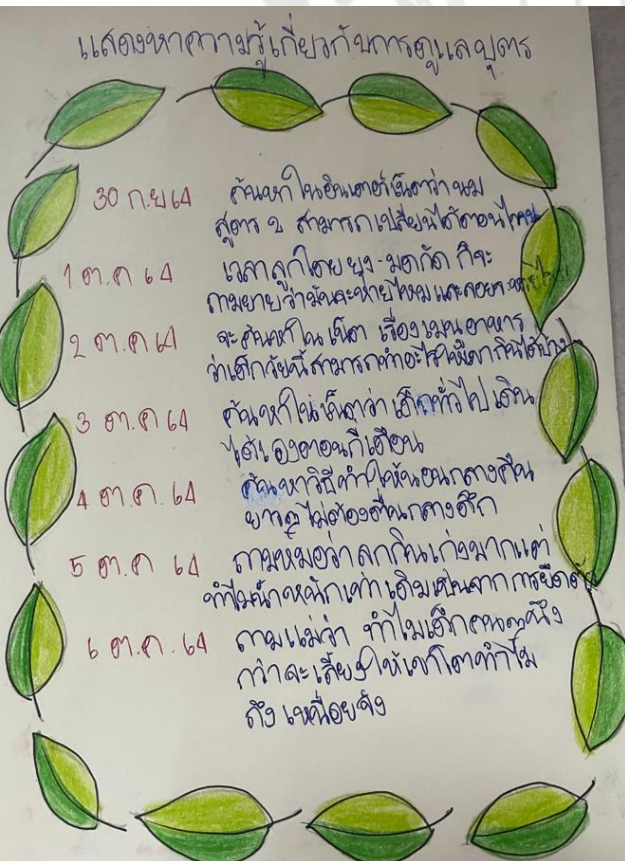
ข้อ	ผลการพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	ผล
	1	2	3		
1.	+1	+1	+1	3	ใช้ได้
2.	+1	+1	0	2	ใช้ได้
3.	+1	+1	+1	3	ใช้ได้
4.	+1	+1	+1	3	ใช้ได้
5.	+1	+1	0	2	ใช้ได้

ภาคผนวก ง.
ตัวอย่างผลงานจากการร่วมกิจกรรม ในโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพัน
ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตร

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ยศวดี อยู่สุข
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	พ.ศ.2548 สังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) จาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2555 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสุขภาพจิต จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2564 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รางวัลที่ได้รับ	วิทยานิพนธ์ดีเด่นด้านครอบครัว ประจำปี 2555 จากสำนักงานส่งเสริม กิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์